Böcker för Folket. — II. 2. Lloyds Jagt-nöjen i Swerige och Norge.

Böcker för Folket.

II.

L. Lloyd's
Jagt-nöjen
i
Swerige och Norge.

Öfwersättning.

Med 3 träsnitt.

Stockholm.
Axel Hellstens Förlag.
Kostar 1 R:dr Riksmynt.

Den Inhemske Win-Fabrikanten
och
Hembryggaren

En fullständig, praktisk och lättfattlig afhandling att medelst Saccharometerns tillhjelp tillwerka alla slags inhemska **Winer** jemte **Porter, Öl** och **Swagdricka.**

af

W. H. Roberts.

Kostar 75 öre riksmynt.

Innehåll:

Förra Afdelningen: Winberedning. — Inledning. Sockerprofwaren och dess bruk. Körsbärswin. Champagnewin af omogna krusbär. D:o af mogna d:o. Russinwin. Rödt och hwitt Winbärswin. Swart Winbärswin. Constantiawin af swarta och hwita winbär. Win af blandad frukt. Krikonwin. Körsbärswin. Smultronwin. Björnbärs- och Hallonwin. Blandwin af äpplen, päron och russin. Ingefärswin. Hemgjordt Maderia. Malagawin. Hochheimer, Champagne, och Constantia af Mat-rabarber. Mjöd. Win af Björklake.

Sednare Afdelningen: Bryggning. — Brygd i allmänhet. Malt. Watten. Mäskning. På-ösnings-kannan. Wörtkoket. Swalning. Jäsning. Tunning. Klarning. Swagdricksbrygd. Bryggning på twå, halfannan och en tunna malt. Porterbrygd. Brygghuset. Bryggkitteln. Mäskkaret. Wörtbaljan. Swalskeppen. Jäsningskaren.

Om ofwannämda arbete yttrar sig Tidskrift för Sw. Landtbruket och dess binäringar för 1857 sid. 245 o. f.

"Detta arbete skiljer sig wäsendtligen från sina föregångare deruti, att då dessa sednare utgöra blott en samling recepter, lemnar Hr Roberts en systematisk och sakrik afhandling uti ifrågawarande ämne. Att inhemsk winberedning werkligen kan blifwa af nationalekonomisk wigt för oss lider intet twifwel, aldra helst som winberedning i större skala redan börjat bedrifwas hos oss. Det wigtigaste wid beredandet af win af wåra inhemska bärsorter, är iakttagandet af den olika sockerhalten hos bären, hwilken warierar mycket allt efter deras mognadsgrad och wäderleksförhållandena under sommaren, m. m. — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Sednare afdelningen af Hr Roberts arbete innefattar en likaså sakrik afhandling om "Bryggning" som författaren inleder med följande ord: 'Bryggning och Winberedning äro så nära beslägtade, att man i sjelfwa werket wid ölbrygd icke gör annat än bereder win af malt, i stället för af drufwor eller frukter — — — — — likasom wid mina underrättelser om winberedning, är derföre mitt syfte, att i afseende på brygd sätta läsaren i tillfälle att med profware och thermometer alltid och utan något misslyckande kunna brygga ett klart och godt öl och detta med mindre åtgång på malt, än när man på gamla wiset trefwar sig fram utan dessa instrumenter.'

Af allt wisar sig att författaren är sitt ämne fullt wuxen, hwilket äfwen är att påräkna af en man, som deråt egnadt många års studium. Öfwersättningen är wårdad och bokens pris billigt."

Jan Finne räddar författaren.

L. Lloyds

Jagt-nöjen

i

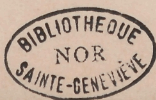
Swerige och Norge.

Öfwersättning.

Med 8 träsnitt.

Stockholm.
Axel Hellstens Förlag.

Stockholm.
Tryckt hos Axel Hellsten, 1861.

Innehåll:

Inledning.

Höſten år 1824 föranleddes jag att beſöka Norra Europa, hwareſt jag ſedermera uppehållit mig tills för en kort tid ſedan. Ehuru min wiſtelſeort under denna tid hufwudſakligen war Swerige, ſträckte ſig mina reſor icke blott till detta land, utan äfwen genom en del af Norge, Finnland, Lappmarken, Danmark och Ryßland. Jag hade i början för affigt att lemna en fullſtändig berättelſe om mina wandringar, men wid närmare efterſinnande fann jag, att en ſådan, ſåſom omfattande en alltför lång tid och ſpridda ämnen, hade blifwit öfwer höfwan widlyftig. När jag derjemte betänkte, att den Skandinaviſka halfön, med angränſande länder, i ſednare tider warit föremål för ſå många reſandes uppmärkſamhet, att mängden af läſare ſannolikt hade erfarit föga intresſe wid de underrättelſer jag kunnat lemna öfwer de wanliga föremålen för anteckningar under en reſa, anſåg jag det wara bäſt att inſkränka mig inom åren 1827 och 1828, och förnämligaſt behandla ſådana ämnen, ſom röra fiſke och jagt, ſärdeles björnjagten, hwilken åtminſtone har nyhetens behag för mina läſare. Jag har ockſå framſtällt åtſkilliga iakttagelſer rörande detta djurs naturalhiſtoria, äfwenſom om wargens, elgens m. fl., hwilka anmärkningar jag hoppas ſkola intresſera, icke blott jägaren, utan äfwen naturforſkaren.

Åtſkilliga ſkildringar förekomma om ſätten att genom ſkallgång utöda rofdjuren, emedan de widſträckta och näſtan wetenſkapligt ordnade förberedelſer, ſom i ſådant hänſeende pläga widtagas, och ſom gifwa åt desſa företag utſeendet, ſnarare af en krigsruſtning, än af jagt emot wilda djur, föranleda mig att tro, det underrättelſerna härom ſkola läſas med nöje.

Ehuruwäl, på ſätt jag nu nämt, det följande innehållet förnämligaſt utgöres af berättelſer om jagt och fiſke, har jag någon gång låtit detta ämne gifwa rum för allmännare anmärkningar rörande Swerige och Norge ſamt desſa länders inwånare.

Då björnens förföljande war min favorit-ſysſelſättning under mitt wiſtande utomlands, är det naturligt, att många

anekdoter om detta djur blifwit bifogade till hwad jag omedelbart och personligen warit i tillfälle att erfara; och om dessa anekdoter också wid ett och annat tillfälle skulle wara något förskönade, äro de likwäl alla grundade på werkliga tilldragelser. Sammanlagda med mina personliga äfwentyr, kunna de lemna en temligen fullständig föreställning om Nalle i hans wilda tillstånd; och om någon af mina landsmän framdeles skulle bege sig upp till den nordiska skogsbygden för att göra honom ett besök, så wet han till en wiß grad på förhand, hwad slags motståndare han har att wänta sig.

1:sta Kapitlet.

Styrelseform. — Klimat. — Landets utseende och odling. — Wägar. — Swenska gästgifwargårdar och wärdshus. — Författarens wistelseort Stjern. — Hofjägmästar Falk. — Klädedrägt. — Allmogens lefnadssätt.

Som Swerige war min wistelseort under den tid jag går att omtala, och den egentliga skådeplatsen för mina skildringar, torde det icke anses obefogadt att här göra några allmänliga och strödda anmärkningar rörande detta land; både på det läsaren så mycket bättre må komma i tillfälle att följa mig på mina kringwandringar, äfwensom på det jag sedermera icke må nödgas göra alltför många afwikelser från min lilla historia. Äfwen angående Norge kommer jag i tillfälle att göra några få anmärkningar, men dessa skola sparas till en sednare tidpunkt.

Swerige har, ända till på sednare åren, warit ofullkomligt kändt, och, hwad som är säkert, alltför litet tilldragit sig resande utlänningars uppmärksamhet. Likwäl hafwa, under de sistförflutna åren, åtskilliga i tryck utgifna underrättelser om nämde land allmännare wäckt uppmärksamheten derpå, hwilket, i förening med den genom ångfarten lättade samfärdseln, nyligen föranledt flere att besöka detta rike. — Swerige, ehuru fattigt, är i många afseenden ett ganska intressant land, och deß goda wägar samt det billiga pris, hwarför man der färdas *), tillika med den wälwilja, hwarmed en hwar går främlingen tillhanda i och för ändamålet med hans resa, skola utan twifwel framdeles uppmuntra till talrikare besök.

Styrelsens anda är frisinnad, hwilket naturligtwis äfwen inwerkar på de underordnade myndigheterna; och i intet land i Europa kunna resande färdas med större trygghet och mindre personligt äfwentyr. För egen del får jag säga, att under alla mina resor, hwilka på olika tider sträckt sig öfwer nästan hela detta konungarike, har jag, så långt ifrån att mötas af obehag eller hinder, twärtom hos alla klasser utan undantag rönt den mest förekommande gästfrihet och wälwilja.

---

*) Detta skrefs före skjutslegans höjande i Swerige och före jernwägarnes allmännare utbredande.

Regeringssättet i Swerige är, som hwar man wet, en inskränkt monarki, och statsförfattningen ganska frisinnad. Också har, för så widt jag warit i tillfälle att märka, folket föga att beklaga sig öfwer i politiskt hänseende. Det synes åtnjuta en stor grad af frihet, och jag erinrar mig icke hafwa hört någon uttrycka mißnöje öfwer styrelsens system eller sakernas närwarande ställning, hwilket dock sannolikt hade händt, i fall några allwarsamma anledningar dertill förefunnits, emedan swenskarne, som icke behöfwa frukta att deras yttranden skola uppsnappas af hemliga polis-agenter (ty sådana finnas lyckligtwis icke i Swerige, såsom i många andra länder), ega den fullkomligaste frihet i afseende på yttrande-rätten.

Swerige njuter också i hög grad det skyddswärn för all frihet, som ligger i tryckfriheten. I det hela skipas äfwen lagarne i detta land med sådan mildhet, att man kan säga såsom icke längesedan yttrades om styrelsen uti Amerikanska Fristaterne: "*on ne voit rien — on ne sent rien* *)."

Klimatet måste nödwändigt wara betydligt olika i olika delar af landet, då sträckningen från norr till söder går från 55° till 68° nordlig polhöjd. I de nordliga provinserna är wintern ytterst sträng och snön ligger halfwa året på marken; deremot är sommaren wanligen utomordentligt warm, och wäxtligheten i förhållande derefter bråd. I de sydligare länen afwiker klimatet både winter och sommar föga från det i östra Skottland rådande; och man har trott sig finna, att det i allmänhet mildrats i samma mån, som landets odling framskridit.

I de södra och medlersta landskapen är landet mycket odladt, men de nordliga kunna betraktas såsom en oafbruten skog, så obetydliga äro de uppodlade fläckarne, i jemförelse med den dem omgifwande gränslösa wildmarken.

Naturskönheterna i landets södra och medlersta provinser äro talrika, ehuru de icke kunna göra anspråk på benämningen storartade, då bergen sällan äro öfwer några hundrade fot höga; men i ersättning för den bristande Alp-karakteren har landet en angenäm wågighet; kullar och små berg, alltid ända till spetsen bewuxna med tät skog, möta öfwerallt den resandes öga. En oräknelig mängd små watten gifwa på alla ställen omwexling åt utsigterna: och de tre märkliga sjöarne Wenern, Wettern och Mälaren äro bland de största och wackraste i Europa. I Tuna socken i Dalarne påstås småsjöarna utgöra ett antal, lika stort

*) På swenska: "Man ser ingenting — man märker ingenting."

med dagarnes i året, och jag anser uppgiften ingalunda öfwerdrifwen.

I mån likwäl, som man närmar sig de norra och nordwestra orterna, i grannskapet af den bergsträckning, som åtskiljer konungarikena Norge och Swerige, antager naturen ett mera wördnadsbjudande utseende, och uppträder stundom i en högst storartad skala.

Wägarne i landet äro förträffliga, och endast Englands kunna jemföras med dem; men wärdshusen och gästgifwargårdarne i Swerige äro af mycket olika beskaffenhet; några äro beqwämliga nog, medan andra deremot äro alltför mycket motsatsen. I det hela will jag jemföra dem med motswarande inrättningar i Skottland och Irland; jag will ej säga England och Wales, ty ehuru klena beqwämligheterna än kunna wara på en del af dem, äro dessa ställen likwäl alltid ett mönster för renlighet, då deremot i de skottska, irländska och swenska smutsen tyckes höra till ordningen för dagen.

Efter dessa anmärkningar rörande landet skall jag öfwergå till berättelsen om mina företag i detsamma. Jag bodde sommaren år 1827 i Wermland, tio mil från Carlstad, hwilken provins jag äfwen de twenne föregående åren hade gjort till mitt hufwudqwarter, ehuru jag under denna tid rest öfwer nästan alla delar af Skandinavien. Då denna provins war förnämsta skådeplatsen för de händelser, som jag ämnar berätta, torde det ej wara så alldeles ur wägen att först säga några ord om orten sjelf. Den är en af Sweriges största provinser, ungefär 24 mil lång och 17 mil bred, med 150000 inwånare *), en befolkning som i Swerige icke är obetydlig. De norra delarne af länet äro bergiga och antaga stundom en werklig fjällnatur, och kan det i allmänhet betraktas som en sammanhängande skog, alldenstund det odlade utgör en alltför obetydlig del i jemförelse med det oupplodade. Landet är rikt på jernmalm och har en owanlig mängd masugnar och jernbruk. Det har genom Wenern och Götha elf en lätt sjöförbindelse med Götheborg och följaktligen äfwen med Nordsjön. Det är öfwerallt genomskuret af småsjöar samt har några stora strömmar, af hwilka Klar-elfwen är den största. Den har sin upprinnelse i Norge, icke långt från Röräs, och faller wid Carlstad ut i Wenern efter ett lopp af omkring femtio mil. Den är icke segelbar på något längre afstånd från deß utlopp, till följe af de många fall den bildar,

*) Detta war 1826. År 1857 hade Wermland 235000 inwånare.

men ofantliga massor timmer flottas årligen på den från de inre delarne af provinsen, som i många afseenden torde hafwa denna ström att tacka för sitt wälstånd.

Min bostad war i en liten by kallad Stjern, ej långt ifrån Klar-elfwen, och nära östra stranden af den wackra Råda-sjön, som, ehuru smal, har en längd af ungefär halfannan mil från norr till söder. Landet häromkring är höljdt af idel furuskog, och, ehuru icke storartadt, war det likwäl angenämt wågformigt. Utsigterna woro i allmänhet täcka och intagande.

Ekar finnas icke här, hwarest tallen är det allmännast förekommande trädslaget, men här och der, i synnerhet wid sjökanterna, woro skogarne blandade med löfträd, bestående af björk, al, ask o. s. w.

På samma sida om sjön, blott en half fjerdingswäg från Stjern, låg Uddeholm, hwilket är ett af de största jernbruken i nordwestra Swerige. Det har ett ofantligt område — 2 till 300000 tunnland — på hwilket en betydlig mängd menniskor bodde. Utom en ansenlig mängd spik smides här årligen öfwer 7000 skeppund stångjern.

På andra sidan sjön låg den lilla byn Råda, hwarest en liten modernt byggd kyrka pryder landskapet. Något söder från Råda ligger Risäter, en nätt egendom, tillhörig hofjägmästar Falk, en man, om hwilken jag längre fram kommer att tala mycket. Han är en lång, wacker fyratio års karl, hwars yttre antyder fyndighet och förstånd. Han har berättat mig att han, wid de många särskilda skall, som han tillställt, nedlagt nära hundra björnar, hwaribland många som han sjelf skjutit, men aldrig blifwit sårad af dessa djur, ehuru ganska många olyckshändelser träffat skallfolket under de få år, som han haft jägmästartjensten i provinsen.

Herr Falk har wunnit stor och wälförtjent ryktbarhet för sin skicklighet att ordna björnskall. Han har för några år sedan utgifwit en liten bok om björnen, både i afseende på hans naturalhistoria och sättet att fånga honom, utur hwilken jag framdeles kommer att anföra åtskilligt.

De många hundar, som funnos wid Risäter, woro till största delen anwända för harjagten, som herr Falk särdeles älskade. Ett af hans rum war en fullkomlig rustkammare, ty utom swärd, wärjor, hirschfängare och pistoler, hängde tjugu hagelbössor och studsare på wäggarna. Alla dessa wapen woro ganska behöfliga; ty då en björn skulle anfallas, utlånte han nästan allesamman till sina underhafwande och skogwaktare.

Min bostad war temligen tarflig, i brist af bättre, och bestod af en enda kammare i en bondgård. Jag bodde likwäl också ganska billigt; ty med eldning betalte jag endast ungefär 2 r:dr i weckan. Denna kammare, som förut warit begagnad som skräprum, höll blott tio alnar i fyrkant. Den war öfwermåttan enkel, alldeles utan tapeter, till deß jag lät spänna papper öfwer stockwäggarne. Ett fönster på hwardera ändan, försedt med jerngaller, för att afhålla objudna gäster, insläppte en sparsam dager och gaf rummet utseende af en arrest. Deß största beqwämlighet war en öppen spisel eller härd. Den war ock i hög grad nödwändig, i synnerhet under första wintern, då det war mycket kallt, derigenom, att luften på många ställen hade spelrum mellan stockarna; också erinrar jag mig en händelse, då en af mina wänner i Stockholm här gjorde mig ett besök, och medförde en mängd portwin, hwilket första dagen gaf oß en angenäm afton; men när wi påföljande dagen ämnade å nyo försöka det, kunde man ej få ut en droppa, emedan alla buteljerna woro bottenfrusna.

Min wärd, som hette Swen Larsson, war den förmögnaste i byn, och hans hemman hörde under Uddeholm. Han skattade följaktligen till bruket, och jag fick af deß disponent, bergsrådet Geijer, uppgift på förhållandet af bondens förmåner och onera wid detta hemman. Uträknadt i penningar utgjorde skatten till bolaget ungefär 200 r:dr riksm., hwaraf endast en obetydlig del utgick i penningar och resten i kolning samt forslande af kol, stångjern m. m. Deremot war han fri från hemmanets utskylder till kronan, och kunde sommar- och winterföda 1 häst, 2 oxar, 8 kor och 12 får; hade rätt till bränsle och byggnadswirke från brukets skog, samt sådde på öppen åker 40 kappar råg, 9 tunnor hafre och 5 tunnor potates. Deßutom war han berättigad att af bolaget få 3 à 4 tunnor säd till utsäde, efter twå tredjedelar lägre pris än det gångbara, hwilket för hwarje år kunde göra en fördel af tjugu eller trettio riksdaler, äfwensom sitt behof af jern från bruket, till föga mer än halfwa priset. Hemmanets öppna åker låg nära gården inwid sjön, men ängen bestod i en så kallad säterwall, belägen nära en mil bort i skogen. Der hade åbon en koja, der någon af hans husfolk om sommaren wistades för att walla boskapen uti den angränsande skogen. Betesmarken war, med undantag af kärren, temligen klen, i anseende till traktens bergiga beskaffenhet. Gräswäxten war dock rätt god på de många swedjefallen, hwaraf denna del af landet öfwerflödar.

I de nordliga delarne af Skandinavien har bonden sällan tillräcklig gräsmark wid sitt hemwist, hwarföre både bete och hö till största delen fås wid nyßnämda så kallade säterwallar eller, som de på andra orter kallas, fäbodar. Dessa äro wanligen spridda öfwerallt i skogarne och oftast flere tillsammans på en trakt, och det om sommaren derstädes inbergade höet måste, i anseende till swåra wägar, qwarlemnas till wintern, när sjöar och kärr bära, då en häst af ortens allmänna småwuxna slag med lätthet drager hem till byn ett laß af 60 till 70 lispund. Utom hwad som bergas på säterwallarna, och hwilket i allmänhet skulle blifwa otillräckligt, slås för öfrigt hö på kärr eller små skogsslätter, och man ser ofta wid sådana ställen små hö- och löfstackar, som samlats under höstmånaderna och sedan på föret hemforslas.

Min wärds hus war någorlunda beqwämt, och innehöll utom mitt rum twå andra, af hwilka dock det ena begagnades till kök, bagarstuga m. m. Huset war bygdt af timmer med brädtak, lagdt på näfwer. Uthusen woro uppförda af enahanda materialier och utgjorde tillsammans med boningshuset en sluten fyrkant.

Ehuru denna åbyggnad kan anses likartad för den förmögnare allmogens hemman öfwer hela Swerige, kan den ej lämpas till beskrifningen på de fattigares. Likwäl äro äfwen dessas små hus ojemförligt bättre än kojorna i både Skottland och Irland. Temligen goda glasfönster finnas i alla, och rummen äro wanligtwis beqwäma och warma äfwen under strängaste köld. Så snart en brasa utglödgat i spiseln, skjuter man spjället, om så behöfwes, och den wärme, som då sprider sig i rummet, warar wanligen en god stund derefter. Golfwen beströs wid högtidligare tillfällen med hackadt gran- eller enris. En liten täppa med kål och rotsaker fanns wid gården, men inga fruktträd. Hwarje resande skall anmärka den brist på fruktträd, som öfwerallt röjes wid de swenska bondgårdarne, och kanske får man dertill uppleta enahanda orsak som hos en del af Amerikas inwånare, hwilka, genom wanan wid att ständigt se träd uti de ogenomträngliga skogarna i deras födelsebygd, betrakta ett slättland såsom det skönaste i naturen. Hos den bättre klassen i denna ort finnas deremot alltid fruktträdgårdar, och hos herr Falk åt jag de bästa äpplen jag i mitt lif smakat.

I södra delarna af landet är likwäl wanligt att finna små trädgårdstäppor inwid boningshusen, äfwensom bikuporna äro talrikare i södra än i norra delen af riket, hwaraf äfwen

följer att honing på sistnämda orter är sällsynt, medan den deremot jemte det deraf brygda mjödet är allmän i de södra orterna.

Mansdrägten i Wermland utgöres af en swart rock, som sluter tätt åt lifwet, och är utan krage; och denna drägt, jemte håret, som får wäxa fritt, och benas samt nedfälles åt båda sidor af hufwudet, ger dem ett qwäkarlikt utseende. I hwardagslag nyttja de ett stort förskinn, som onekligen är ett ganska warmt och nyttigt, men också ett ganska fult plagg.

Min wärd och hans familj lefde rätt godt, och der fanns merendels fullt upp i deras wisthus, såsom råg-, hafre- och bjuggbröd, ehuru mest af de twå förstnämda slagen, äfwensom der fanns god tillgång på mjölk, smör, ost, sill, kål, potates och saltade köttwaror. Gröt af hafremjöl åts såsom daglig föda jemte mjölk. Kaffe och te såg jag endast wid få tillfällen. Swagdricka war här, såsom öfwerallt hos allmogen, den dagliga drycken. Det brygdes hemma; äfwenså brännwinet, genom hwars tillwerkning wanns den dubbla fördelen, att man af gröpet fick föda åt boskapen, och då och då af spriten ett litet rus åt husfadern.

Han war en icke oskicklig timmerman, och för öfrigt händig till hwarjehanda arbeten. Äfwen familjens qwinliga medlemmar woro hemma i åtskilliga handaslöjder och tillwerkade linne och ylletyg till kläder åt både sig sjelfwa och manfolket.

När jag först slog upp mina bopålar wid Stjern, kunde deß inbyggare icke berömma sig af särdeles snygghet, men småningom inträffade en ganska märklig förbättring i detta hänseende.

I allmänhet har swenska allmogen redliga och öppna drag, i hwilka jag tror att fysionomisten ej skulle kunna upptäcka många dåliga lidelser: också förekomma få brott, isynnerhet af de swårare. De anses allmänt wara ärliga, och jag har skäl att tro dem förtjena detta omdöme, ty under mina många wandringar ibland dem förlorade jag aldrig något, ehuru min lilla egendom ofta war i deras händer, och ehuru den säkert torde warit dyrbar i deras ögon. Qwinnorna tycktes likwäl icke hafwa samma tanka som jag; ty jag såg dem wanligtwis med stora nyckelknippor wid förklädsbandet, samt att de sorgfälligt tilläste allting efter sig; jag ansåg denna försigtighet öfwerflödig, men utan twifwel kände de den saken bättre än jag.

Som ett ytterligare prof på deras ärlighet må jag anföra, att i jemtländska landshöfdingens årsberättelse förekom, att i hans län, med en befolkning af 40000 menniskor, hade under ett års tid ingen warit lagförd för brott.

Det kan gälla för alla provinser, att folket i allmänhet

är redligt; men detta gäller då endast landsbygden; deremot torde den fattigare klassen i Stockholm och Götheborg wäl wara lika förderfwad, som samma klaß i de flesta andra stora städer.

Swenska bonden är höflig och tjenstaktig då han är nykter, hwilket tywärr ofta nog icke är fallet *). Såsom prof på huru lagar gäckas, har man på alla gästgifwargårdar uppspikat i det rummet, der man berusar sig: — **Kongl. Maj:ts nådiga förordning mot fylleri och dryckenskap.**

Sällan begagnas finkammar; deremot kan man stundom få se dem ligga gruppwis och basa sig i solskenet och skifteswis befria hwarandras hufwuden från owälkomna påhelsare, utan att wisa minsta tecken till blygsel om någon främmande får se deras förehafwande.

Jag wågar utan twekan påstå att swenska bonden, isynnerhet i de norra delarne af landet, är wälmående och nöjd, och werkligen i lyckligare tillstånd än i England; de äro wäl klädda, wäl födda, bo wäl och hafwa lifwets förnödenheter uppfyllda. En förståndig irländsk betjent, som en tid följde mig i landet, gjorde ofta jemförelser mellan swenska allmogens belägenhet och wåra landsmäns i motswarande klasser, som alltid utföll till mehn för wårt land, och det kom enligt hans mening deraf, "att swensken har ingen ryslig skattedag att gå och fundera på, som de stackars kräkena i Irland."

De förmögnare klassernas boningshus äro på landet merendels bygda, såsom bondens, af timmer, ehuru med mera omsorg. I de större städerna byggas de dock endast af sten. Klädedrägten hos dessa klasser är en härmning af utländska, mest fransyska moder. Rummen hos ståndspersonerna äro wäl inredda, och medelst kakelugnar, dubbeldörrar och dubbla fönster kan man bestämma öfwer wärmen, wida fullständigare än hos oß. Mattor brukas icke allmänt på landet.

Att bygga kostar i Swerige ej alldeles så mycket som i England. Åbyggnaden för en tarflig familj, med nödiga uthus, lador, o. s. w. kan, efter hwad jag tror, byggas för 8000 eller 10000 riksdaler, då byggnadswirke finnes på stället.

Stor gästfrihet råder bland den förmögnare klassen; och ingen resande eller bekant, bjuden eller owäntad, träder inom deras dörrar utan att mötas af ett hjertligt wälkommen **).

---

*) Genom husbehofsbränningens upphörande har dock på sednare tider, en förändring till det bättre inträdt härutinnan.

**) I Wermland yttrade man sig att ståndspersonerna utgjorde en och

2:dra Kapitlet.

Sällskapslif. — Hundar. — Willebråd. — Rofdjur. — Roffåglar. — Jagtlagar. — Jagtens beskaffenhet.

I grannskapet af Stjern war ett ringa antal stånds-personer, ehuru förhållandet i södra delen af provinsen war helt annorlunda.

Till följe häraf war mitt umgänge inskränkt förnämligast till Uddeholm och Risäter; och på båda dessa ställen, der jag möttes med lika wälwilja och godhet, tillbragte jag icke få af mina talrika lediga stunder. Utom denna tillflykt skulle min tid warit odrägligt lång, då jag war illa försedd med böcker, och endast tillfälligtwis stundom från Götheborg och Stockholm fick tidningarna från mina wänner. Posten kom och gick en gång i weckan.

Ifrån uppgiften om min umgängeskrets i grannskapet öfwergår jag till beskrifningen om mitt sällskap i skogarne. Wid denna tid bestod det af tre jagthundar; och emedan jag ofta kommer att omtala dem, will jag göra läsaren bekant med deras utseende och egenskaper.

En af dem hette Brunette; hon war brun med uppstående öron och mycket lik en räf, utom det att hon bar swansen ständigt i krok öfwer ryggen. Jag köpte henne föregående året wid Muonioniska i Lappland; och fastän hon war en pultron, och wid åsynen eller blotta lukten af ett wilddjur blef skrämd nästan till sanslöshet, war hon på tjäderskytte, enligt allas intyg, den bästa man kunde önska sig. Hon hade utomordentligt fint wäderkorn, blef aldrig trött, och war till den grad mig tillgifwen, att hon alltid följde mig hwart jag gick eller reste.

Den andra, kallad Hektor, war swart; äfwen han hade uppstående öron och krökt swans, och war snarlik en räf. Jag köpte honom föregående höften af en bonde, wid namn Daniel Andersson, på Tissjöberget i Norge. Denne man, som nu war gammal, hade i sin kraftfulla ålder warit en ryktbar björnjägare; han påstod sig hafwa dödat sextio sådana djur, och tretton ibland dem med biträde af denna hund. Ehuru han talte omständligt öfwer Hektors stora egenskaper, och ehuru jag betalade för honom

---

samma famili; ini landet ansågs det nästan för en skymf att passera förbi sin grannes hus utan att säga till.

en jemförelsewis ganska betydlig summa, war hunden dock ingalunda så förträfflig, som hans förre egares beskrifning låtit mig förmoda.

Den tredje hette Pajas. Han war stor och starkt bygd, och med undantag af tårna, som woro hwita, war han hel och hållen kolswart till färgen; öronen woro uppstående, swansen lurfwig och hängde wanligtwis rak bakefter honom; hans fysionomi antydde mod, och den höll äfwen hwad den lofwade. Han war född i Norge och hade sedan kommit i hofjägmästar Falks ego, hwilken hade den godheten att göra mig en skänk af honom; han war likwäl nu gammal och utnött, så att han ej mera kunde uthärda swåra strapatser; i unga dagar lärer han haft förnämsta rangen bland alla björnhundar i denna del af Swerige.

Han hade blifwit dresserad af en ryktbar jägare, om hwilken jag framdeles kommer att tala; och hans mod hade wid första björnjagten förledt honom till ett anfall, som war nära att kosta honom lifwet, ty i samma ögonblick han blef warse björnen, anföll han honom wid hufwudet och sökte fästa sig der; men han fick snart anledning att ångra sitt öfwerdåd, ty björnen fattade honom med sina jernramar och slungade honom wåldsamt i snön. Hans egare ansåg honom nu förlorad, men hade snart derefter den glädjen att se honom resa sig ur sin mjuka bädd, utan några andra skador än några obetydliga skråmor. Från detta äfwentyr hade Pajas likwäl hämtat den erfarenheten, att aldrig anfalla så tanklöst, utan gick han sedermera, såsom jag sjelf ofta hade tillfälle att se, wida klokare och försigtigare tillwäga wid sina anfall. Dessa båda, Hektor och Pajas, woro i hela orten de enda någorlunda dugliga björnhundar.

Willebråd af alla slag fanns nära intill min bostad, ehuru icke i mängd, och detta anser jag kunna sägas om hela Swerige, oaktadt allt hwad man ockå deremot kan anföra.

Då en jägare först kommer till Swerige skall han snart nog af landets skogrikhet kunna ledas till förmodan, att willebråd här måste finnas i ganska stor mängd; men han erfar snart motsatsen; ty man kan ofta få gå hela timmar öfwer de ypperligaste jagtmarker, utan att råka på en enda fågel eller ett fyrfota djur. I början hade jag swårt att förklara detta, men sedermera har jag funnit det härleda sig af det oupphörliga utrotningskrig man här i landet, med få undantag, öfwerallt förer emot allt wildt, i trots af de författningar, som äro utfärdade, för att under en wiß del af året freda willebrådet.

Om sommaren, äfwensom om wåren, sker slagtandet både

med skjutning och giller, och under den långa wintern anwändes allt hwad menniskans sinnrikhet kan uppfinna, för att utöda det wilda.

Wårjagten är likwäl den mest utödande, emedan fåglarna under lektiden lättare åtkommas. I många skogar war för femtio år tillbaka stort öfwerflöd af orre och tjäder, der nu ingen enda fågel finnes. Om wåren, då fåglarne samlas till parning, lägger man sig i kojor och skjuter utan åtskilnad både tuppar och hönor; och när sedan wåren framlidit något mera och ungarne nyß äro kläckta, utödar man hela kullen genom det skott som träffar hönan, emedan ungarne snart dö af hunger och törst, då de sakna moderns omwårdnad.

Bland fåglar, som funnos i mitt grannskap, må jag nämna tjäder, orre, rapphöns, morkullor, beckasiner, hjerpar, och deßutom åtskilliga andra sorter.

Af andra slag funnos t. ex. skogsdufwor, trastar, kramsfåglar o. s. w. Men nästan alla dessa flyttade före winterns början.

Rapphöns woro sällsynta; jag såg aldrig mer än twå kullar under hela mitt wistande på denna ort.

Ripor funnos af twå slag: fjällripor och dalripor. Den öfre delen på ripan är grå om sommaren; men om wintern blir fågeln fullkomligt hwit, utom på wingarne, som hafwa några swarta och bruna fjädrar.

Bland fyrfotadt wildt träffas här den stolta elgen, som fordom fanns talrikt i hela Skandinavien, men som nu endast finnes i wissa distrikter. I mitt grannskap förekommo de endast tillfälligtwis, men tolf eller femton mil längre norrut äro de mera talrika. Råbockar och hjortar funnos ej heller här, ehuru de träffas i andra trakter af landet; och renar icke närmare än på femton mils afstånd. De äro ojemförligt talrikare i de norra orterna. Jag har sett dem i wilda tillståndet både wid Hardanger och Dovrefjället i Norge, äfwensom på bergsryggen mellan norrska och swenska lappmarkerna.

Hararne äro om sommaren grå, och likna då alldeles de irländska och högländernas; om wintern äro de hwita. Af dem fanns en mängd spridd här och der i skogarna. Kaniner funnos icke wilda. Uttrar träffades talrikt i alla bäckar och sjöar, och man påstod äfwen att bäfrar funnos i några wermländska strömmar. Ekorrar woro temligen allmänna, äfwenså gräfswin. Fjällråttor förekomma icke wanligen på denna ort, men kort tid förrän jag hitkom, hade de på ett af sina tidtals infallande flyttningståg öfwerswämmat landet.

Af rofdjur hade wi alla slag, som förekomma i de swenska skogarna: björn, warg, räf, filfras, lo o. s. w.; ehuru de lyckligtwis för inwånarne ej funnos till någon betydlig myckenhet.

Man påstod i allmänhet, att det gafs twå slags lodjur, men herr Falk motsade detta, och försäkrade, att olikheten dem emellan endast berodde på åldern. Man sade äfwen att swarta räfwar skulle finnas här, men jag såg aldrig någon sådan.

Bland roffåglar funnos örnar, ugglor, hökar och korpar, samt kråkor, om man will räkna dem med till denna klaß; de sistnämda förekomma i skockar till hundrade och flera.

Jagträttigheten är i Swerige lika för alla; hwar och en får bära bössa, och denna rättighet är ej beroende af särskilt tillåtelse eller inskränkt till någon wiß samhällsklaß. Men man eger likwäl ej rätt att jaga på andras mark. Jagtlagarne äro ganska hofsamma, och uppfylla allt hwad man kan önska. De bilda således en stark motsats mot wåra stadganden i detta fall, då Englands lagar för jagten werkligen inskränka deß fördelar och nöjen inom en enda af samhällsklasserna.

Från den 15 Mars till den 1 Augusti är jagten på nyttigt wildt förbjuden. Harar räknas icke egentligen deribland, hwilket är ganska förderfligt; ty just häraf orsakas den största skadan på fågel, emedan hundarna, då de förfölja de förstnämde, nödwändigt måste, och detta ofta ofriwilligt, förstöra en betydlig mängd ägg och ungar.

Innan jag slutar dessa allmänna anmärkningar om willebrådet, will jag äfwen nämna huru olik jagten i detta land är emot hos oß. Man kan nämligen alldeles icke begagna hästar; ty då hemmanens och egendomarnes gränser icke äro afstängda med jordwallar eller häckar, utan med konstgjorda så kallade gärdesgårdar af fem fots höjd, öfwer hwilka ingen försigtig ryttare wågar försöka en spärr-ridt, är ett förföljande till häst alldeles omöjligt. Härifrån gör likwäl Skåne ett undantag, der haren jagas till häst med windthundar.

3:dje Kapitlet.

Björnen. — Färg och föda. — Tappen. — Sugningen på ramarna. — Lynne och egenskaper.

Då björnjagten kommer att upptaga större delen af dessa blad, torde det ej wara alldeles ur wägen att först meddela några upplysningar om detta djur.

Den bruna björnen är den enda wanliga i Skandinaviens skogar, då den hwita, eller isbjörnen, uteslutande tillhör polar-trakterna. Han säges likwäl fordom hafwa wistats på norra delarne af halfön, och skall ännu någon gång förekomma på norska kusterna, då han likwäl blifwit ditförd med flytande isstycken.

Många antaga att det i Swerige och Norge finnes twå slag af den bruna björnen. Den större, eller slagbjörnen, som lefwer af både djur- och wäxtrikets alster, och den mindre, eller så kallade myr-björnen, som endast lefwer af vegetabilier och myror. Andra åter bestrida detta, och påstå att skilnaden i storlek endast beror af åldern. Jag kan ej afgöra frågan; men det är dock wißt, att bland de björnar, som jag skjutit eller sett skjutna af andra, har ingen artskilnad kunnat upptäckas. Den allmännaste färgen på björnarne här i landet är den mörkbruna, stundom stötande i swart, stundom åter gråaktiga, då de kallas silfwerbjörnar. Och werkligen träffar man sällan twå, som hafwa fullkomligt lika fäll. Exempel af hwita björnar, till storlek och skapnad liknande de bruna, förklarar professor Nilsson för varieteter, på samma sätt som hwita skator, swalor o. s. w. Björnar träffas stundom med en hwit ring om halsen. Jag har sjelf i denna stund twå lefwande björnungar, hwilkas moder jag sköt förliden winter. De äro hanne och hona. Den sednare har detta säll-synta märke, men hannen saknar det.

Detta motsäger den allmänna tron, att endast hannar äro så tecknade. De förlora denna ring efter andra eller tredje året; några få bibehålla den alltid, och desse kallas ringbjörnar.

Den skandinaviska björnen lefwer icke endast af kött, utan äfwen af vegetabilier. Ett djur, som är i stånd att på tjugufyra timmar förtära en medelmåttigt stor ko, skulle snart förstöra all boskap i landet, om deß enda föda wore ur djurriket. Den för-störelse björnen utöfwar på hjordarne härleder sig ofta från nödwändigheten af eget förswar; ty det händer stundom, att dessa genast wid första åsynen af en björn anfalla honom, då han i wreden begagnar sin öfwerlägsna styrka. En björn kan ofta under flera år wistas i grannskapet af boskapshjordar utan att göra dem skada, ehuru det är lika så bekant, att han andra gånger uppsöker husdjuren för att få byte. De unga ofreda sällan boskapen, men de gamla, som en gång smakat blod, blif-wa sedan ganska förödande.

Wäderleken tyckes också inwerka på den olika beskaffenheten af björnens matlust. Det påstås att han i torra och warma somrar skall mindre ofreda kreaturen, än under kalla och regniga.

Han äter rötter, saftfulla wäxter och bär, äfwensom moget korn, på hwilket han lärer göra icke obetydlig skada. Han sätter sig då på bakbenen i kornåkern, och tar med båda ramarne till sig stänglarna till storleken af en liten kärfwe, af hwilken han sedan makligen afbiter axen. Widare plundrar han myrstackar och bikupor; ty honing är honom en kär föda.

Han träffas sällan i magra, bergiga trakter, emedan han der ej finner tillräckligt för sitt uppehälle; men stora och täta skogar, som innesluta morasiga trakter, äro hans käraste tillhåll.

Om sommaren är björnen alltid mager, men mot hösten, då bären börja mogna, och han således utan synnerligt omak kan få öfwerflöd på föda, blir han ganska fet. Mot slutet af Oktober upphör han att äta, magen och tarmarna sammandraga sig och buken får ett mindre omfång. I slutet af tarmarna stannar då ett hårdnadt ämne, bestående af tallbarr m. m., som han sednast ätit. Dessa samla sig till en knöl, eller, som den wanligtwis kallas, **tapp.**

I början eller medlet af November drager sig björnen undan till sitt ide, som han på förhand tillredt; om han icke oroas, tillbringar han alla wintermånaderna här i oafbruten hwila.

Ehuru han under denna tid icke njuter den minsta föda, bibehåller han likwäl temligen sitt goda hull; ja, trowärdiga personer försäkra det han till och med ökar sin fetma ända till Februari, wid hwilken tid han åter tros magra. Jag har likwäl swårt att tro detta, då det tyckes strida mot naturens wanliga ordning, samt deßutom swårligen lärer kunna genom erfarenheten styrkas. Så mycket är emellertid wißt, att alla björnar, som skjutas på wintern, wanligen äro ganska feta, och många jägare hafwa försäkrat mig, att om han ej warit oroad i sitt ide, kan man ej finna någon skilnad på hans hull, antingen han skjutes genast sedan han gått in deri, eller om wåren, näst förrän han skulle gått derutur.

Wid wårens annalkande börjar han wakna ur sin dwala, och lemnar wanligen i medlet af April idet; detta beror dock på wårens större eller mindre tidighet. Han släpper nu den ofwannämnda så kallade tappen; hans mage återtager sin werksamhet, och han ströfwar genom skogarna för att söka föda.

Men om björnen under wintern drifwes ur idet och allwarsamt jagas, fäller han denna tapp, hwarefter han påstås ganska snart bli utomordentligt mager. Jag kan ej bestyrka denna uppgift, ty ehuruwäl jag wid olika tider gjort häftig jagt på dem, wet jag aldrig att någonting dylikt inträffat utom in=

emot wåren, då det följaktligen war fullkomligt enligt med naturens gång. Jag har också icke hört mer än en enda pålitlig berättelse, att björnen under wintern skulle fällt sin tapp.

Den slutsats, som de nordiska jägarne draga härutaf, är, att denna sammangyttring, i förening med hwilan, är orsaken till att björnen bibehåller sitt hull nära ett halft år, utan att under tiden njuta den minsta föda.

Ehuru detta förhållande warit af ålder kändt ibland björnjägare, är likwäl hofjägmästar Falk den förste, som gjort saken allmännare bekant. Emellertid tror jag att man i Swerige ännu icke betraktar det annorlunda, än som ett löst prat. Bekräftar det sig emellertid att björnen magrar genast efter sedan han fällt tappen, så tyckes det som dermed wore förknippad en hemlighet, hwilken det tillkommer naturforskarne att undersöka; och borde man från ett sådant förhållande sedan kunna sluta sig till att någonting likartadt inträffar med alla de djur, som tillbringa wintern i en dylik dwala *).

Först sedan björnen lemnat idet om wåren (och hwarmed honorna, som hafwa ungar, dröja något längre än hannarna) äter han sannolikt ej mer än en stor hund, men hans matlust ökar sig till en utomordentlig grad. I början nöjer han sig med myror, men sedan hans mage återfått sin naturliga styrka, förtär han allt hwad som kommer i hans wäg.

Den gamla sagan om att björnen under ides-tiden skulle lifnära sig med att suga sina ramar har, som jag tror, längesedan blifwit bewisad wara ogrundad, hwarföre jag ej anser mig behöfwa ytterligare wederlägga den; men det förundrar mig dock mindre att den kunnat blifwa gängse, sedan jag uppmärksamt gifwit akt på wanorna hos twå tama björnar, som jag nu har i min ego; ty de fögo jemt och samt på sina tassar; men att detta ej härledde sig af brist på föda, bewisas bäst deraf, att de gjorde det, äfwen strax efter sedan de ätit; och den skummiga fradga, som derwid bildar sig på ramarne, torde af okunnigt folk ansetts wara den mjölk, som man påstod sugas utur foten. Samma wana lärer äfwen utmärka de fullwuxna och gamla. Jag har skäl att tro det björnen under wintermånaderna

*) En undersökning af en sådan tapp, hos en björn som jag sjelf skjutit, gaf följande resultat:

Wäxtlemningar af Polytricum commune, Hypnum proliferum, tallbarr, enbarr och trädaktiga ämnen, grön flyktig olja, gul fet olja, grönaktigt färgämne af löf, stärkelse, myrsyra, trädsyra, sulfater och muriater. Askan innehöll jernoxider och mangansyradt kali.

får nytt skinn på sina fotsulor, och det kan ju wara möjligt, att sugningen är ämnad att befordra denna naturens förrättning.

Jag har i något naturalhistoriskt werk sett anföras, att ingen björnhona blifwit skjuten, som burit ofödda ungar. Jag har likwäl förliden winter sjelf skjutit en sådan, ehuru det werkligen är sällsynt, hwilket bewisas deraf, att jägmästar Falk, ehuru en gammal björnjägare, aldrig sjelf erfarit någon dylik händelse.

Honan går drägtig i sex månader, och framföder ungarne i idet mot slutet af Januari eller början af Februari månad. De äro då ganska små, men icke några **oformliga klumpar,** såsom sagan berättar, utan riktiga björnar, fastän i liten skala. Hon föder en till fyra ungar hwarje gång, och låter dem dia till långt fram på sommaren. Fastän modern ej sjelf får någon föda, bibehåller hon sig någorlunda under digifwandet, har godt förråd af mjölk, och ungarne äro wanligen ganska feta då de tagas i idet. Men om hon för andra gången under året blir drägtig, låter hon icke den förra kullen bebo samma ide, utan tillagar ett särskilt åt dem, i grannskapet af hennes eget; men nästa sommar följes hon af båda kullarna, och hela familjen tillbringar den derpå kommande wintern i ett och samma ide. Hon ynglar icke tre år å rad, och då en kull är tre år gammal skiljer modern den ifrån sig.

Björnen är en snabb och dugtig simmare, och badar ofta då det är warmt; han klättrar bra, men då han går ned ur träden eller utför branter, sker det alltid baklänges. Hans syn är skarp, samt hans lukt och hörsel förträffliga, hwarföre man ej ofta får syn på honom. Han går med lätthet på bakfötterna, och kan i denna ställning bära de tyngsta bördor. Professor Nilsson omtalar, att man sett en björn gå på twå ben på en stock, som låg öfwer en bäck, och med framfötterna bära en död häst. Han skall wäxa intill tjugonde året och lefwa till det femtionde.

Han uppnår betydlig storlek. Jag har sjelf skjutit en som wägde fyrahundrasextio marker, och då detta war om wintern, då mage och tarmar woro alldeles tomma, kan man antaga att han skulle wägt femtio till sextio marker mera, om han warit skjuten om hösten. Femhundra marker antages såsom det wanliga för en fullwuxen, men herr Falk sköt en, som war så stor, att tio man ej förmådde bära honom fastbunden på en lång stång, utan att som oftast hwila, ehuru wägen war helt kort. Den wägdes icke, men efter ögonmått ansåg man honom wäga twå skeppund wiktualiewigt. Han sköts om hösten och skall warit så

oformlig som en ikalf ko. Skallen af samma björn är i mitt förwar och har ingen owanlig storlek.

Han dog ej utan att manligt hafwa förswarat sitt lif; ty ehuru träffad af flera kulor sprang han emot skallfolket och sårade sju af dem, hwarpå han bröt sig igenom drefwet och flydde. Han träffade dock snart på herr Falk, som fällde honom.

Ehuru denna björn ansågs owanligt stor, försäkrade mig en af herr Falks jägare, som i hela orten war wida beryktad, och om hwilken jag ofta kommer att tala, att han skjutit en ännu större, och beskref widden af deß hud med mått, som jag ej wågar upprepa; fettet skulle hafwa wägt 100 marker, och fotwristerna warit så tjocka, att mannen ej kunnat med båda sina -- ganska stora — händer omfatta dem på en tum nära. Berättaren medgaf dock att denne war ojemförligt större än alla dem han skjutit. Han war således att betrakta som en jätte bland sitt slägte.

Det är ett ordspråk, att björnen har en mans wett och tolf mans styrka, och om sanningen af detta sednare påstående kan man bäst öfwertyga sig, då man hör berättas om att här i orten björnar flere gånger klättrat upp på fähustaken, sönderrifwit dem, gått ned bland boskapen och på samma wäg bortfört kreatur med sig. — En annan gång hade en swårt sårad björn förföljt den jägare, som skjutit på honom; och då denne sprang bakom ett ungt träd, omfattade björnen det, möjligen i den tron, att det war hans twåbenta motståndare, och drog omkull det med rötterna samt föll sjelf död jemte trädet.

En stor björn ser ganska fruktanswärd ut, och det torde ej finnas många, som första gången då de sett detta djur, icke känt sin hand osäker wid anläggningen.

Man har anmärkt, att björnen wid anfall på hästar och boskap försöker slå ned dem med slag af framtassen, men mot menniskor anwänder han endast tänderna; och detta är en werklig lycka, ty med hans förfärliga muskelkraft skulle ett enda slag wara dödande. Jag har aldrig hört någon wetenskapligt härledd orsak till denna skiljaktiga anfallsmethod, men en min trogne följeslagare i skogen uttryckte sig härom "att han trodde björnen wara utaf försynen förbjuden att slå menniskan." Man har äfwen påstått att björnen, då han will anfalla en menniska eller ett djur, alltid reser sig på bakbenen, i hwilken ställning han är starkast och som farligast, och detta är gemenligen också sannt, ehuru jag likwäl har sett honom komma annorlunda, och om det är djup snö, fruktar jag att han kommer på alla fyra, som en hund.

På grund af både min egen och andras erfarenhet wågar jag påstå, att björnarna äro sällsynta i Skandinavien, och jag tror werkligen, att om de ständigt förföljas så starkt, som under de sista åren, skall denna djurart inom ett eller par århundraden wara utrotad. Fordom fanns björnen i alla trakter af landet; men, lyckligtwis för inwånarne, hör man nu dessa djur sällan förekommo i de sydliga delarne af riket. Björnarne hafwa troligen förswunnit med de stora skogarne, som tyckas wara ett oundgängligt wilkor för deras tillwaro.

En af mina resande landsmän har wisserligen berättat, att för icke så lång tid tillbaka, innan han reste genom Norge, skulle björnar strukit fram der i skockar om trettio till fyratio stycken. Utan att bestämdt wilja förneka detta, tillstår jag dock, att jag först måste hafwa mina ögons intyg derpå, innan jag kan bringas till den öfwertygelsen, att björnen går skockwis. En hane och en hona, samt denna tillika följd af en kull ungar, torde wäl höstetiden kunna träffas tillsammans; men aldrig har jag hört att ett större antal förekommit på en gång.

En annan resande, som på de sista par åren gagnat werlden med en skildring af sina ströftåg i Skandinavien, berättar, att han under färden genom en tjock skog sett twå björnar springa fram utur ett snår ut på wägen, liksom för att söka rof, men att de skrämts af wagnsbullret, och att detta skulle hafwa skett i en af de södra provinserna, der man på femtio år aldrig sett någon björn, oberäknadt att björnarne gemenligen hafwa sitt tillhåll i de otillgängligaste skogarna, så långt från befarna wägar som möjligt.

Jag slutar nu mina allmänna anmärkningar om björnen, aldrahelst som jag under fortsättningen af min berättelse ofta torde återkomma till detta ämne.

4:de Kapitlet.

Resa till Malung. — Dalelfwen. — Anekdot. — Dalarne. — Dalkarlarne. — Skall-lagar och Skallet den 11 Juni.

Sedan jag sålunda skildrat herrskaren i de skandinaviska skogarna, will jag söka beskrifwa ett björnskall, som jag biwistade om sommaren år 1827, hwilken tidpunkt, såsom jag redan anmärkt, utgör begynnelsetiden för min berättelse.

Den 4 Juni 1827 fick jag på Stjern underrättelse om att ett skall påföljande måndagen skulle anställas i Dalarne, i en trakt

som jag wid ett föregående tillfälle genomrest och således mycket wäl kände till.

Jag afreste derföre påföljande lördag i min chäskärra till Malung, som war den utsatta mötesplatsen och hwilket ställe låg ungefär 10 mil från min bostad. Jag hade medtagit mina båda hundar, Hektor och Pajas, äfwensom en bondgosse för att hafwa uppsigt öfwer dem.

Wår wäg gick igenom en bergig skogsbygd af ett ganska pittoreskt utseende, genom byarne Björklund, Laggåsen och Dyngsjö, wid alla af hwilka wi bytte om häst; men ifrån sistnämda ställe hade wi en wäg af ungefär fyra mil genom wilda skogen, der ingen enda menniska war bosatt, hwarföre wi måste begagna samma häst för hela sträckan. Detta war likwäl olyckligt; ty då wi hade kommit halfwägs tröttnade det stackars djuret så upp, att wi nödgades stiga ur och det återstående af hållet gå bredwid åkdonet.

Man kan icke göra sig en föreställning om nordens skogar, utan att ha, som jag, genomwandrat deras wildmarker. Berg, klippor och dalar äro alla tätt skylda med den dystra tallen, som man warseblifwer öfwerallt i gränslös utsträckning, så långt ögat förmår skönja. Emellan trädens rika grönska framsticka ofta klippor med öfwerraskande former, och marken är öfwerströdd med stora nedrasade klippstycken, eller enstaka stenblock, som kunnat ditkomma endast genom utomordentliga naturrevolutioner. De wilda skogsutsigterna blifwa wisserligen på längden enformiga, men landskapet lifwas ej sällan utaf de talrika träsken och sjöarna, som ofta äro fyllda med trädbewuxna holmar, äfwensom af skogsströmmarnes sorl, hwilka bana sig sin wäg genom de djupa dälderna.

I lugnt wäder herrskar en högtidlig och dödslik tystnad i dessa wildmarker; men under storm är gnyet och brakandet stundom förfärande. En mängd träd, som i många mansåldrar trotsat elementerna, uppryckas med rötterna eller afbrytas af orkanen. Härwid händer stundom, att det ena trädet fäller det andra, så att 30 till 40 stammar nedslås öfwer hwarandra. Redan detta wore nog för att hindra alla andra färdsätt än gåendet, men den kuperade marken och de många kärren öka omöjligheten att till häst komma fram i de skandinaviska skogarna, hwilka i norra delarne af landet bestå mest af tall och gran; men i södra och medlersta Swerige förekomma äfwen andra trädslag, såsom ek och bok.

Men för att återkomma till berättelsen, så anlände wi wäl=

behållna till ytter-Malung, som har en kyrka och en temligen betydlig befolkning. Här kommo wi till westra Dalelfwen. Denna ström, hwilken redan här är temligen betydlig, har sitt ursprung från fjällen, och flyter ett långt stycke jemsides med Klarelfwen. Mellan dessa begge strömmar, som äro flera mil åtskilda, ligger ett skogbewuxet och glest befolkadt område, som har godt förråd på willebråd och rofdjur.

Till följe af uppehåll på de första gästgifwargårdarna, då jag reste utan förbud, och slutligen genom min hästs upptröttnande på sista hållet, hunno wi ej förr än söndagsmorgonen, långt efter solens uppgång, fram till ytter-Malung. Härifrån till Malung går wägen till största delen utefter Dalelfwen, och då skjutshållet ej war mer än halfannan mil och wi fått en ny häst, framkommo wi till sistnämde ställe strax efter klockan 5. — Gästgifwargården war här rätt bra, och som jag war trött af resan, lade jag mig förnöjd i en beqwäm säng.

Malungs socken, som är ganska widsträckt, har ungefär 4500 menniskor, af hwilka de flesta woro, om icke rika, så åtminstone wäl behållna. I hela denna del af Dalarne finnas inga stora egendomar, hwarföre i de flesta fall bönderna sjelfwa ega sina små gårdar.

Malungs kyrka är rätt wacker, ehuru den har ett temligen eget utseende; och liksom de flesta kyrkor i de aflägsnare delarne af landet är den byggd af trä och, som det påstods, af bönderna sjelfwa. Landskapet war ganska intagande, och erinrade mig, ehuru i mindre skala, om Muonioniska i Lappland.

Första gången jag war på denna ort hade folkets nyfikenhet i hög grad beswärat mig, och jag slapp dem icke på annat sätt än dermed, att jag stängde min dörr och satte gardiner för fönsterna. Genom herr magr. Dan. Godenius och hans fru, hos hwilka jag står i stor förbindelse för deras gästfrihet, fick jag sedan weta orsaken till folkets nyfikenhet. Det war på den tiden ett allmänt gängse rykte i provinsen, att jag war en son till f. d. konungen af Swerige, Gustaf Adolf, som, enligt hwad jag tror, är blottställd för att blifwa dödad af den första person, som påträffar honom.

Emellertid war det mera hedrande att tagas för ett krönt hufwuds son, än att, som det en gång hände mig i Irland, mißtänkas för att wara en utländsk spion, för hwars ertappande war utlofwad en belöning af 20000 riksdaler. Wid sistnämde tillfälle kände den man, för hwilken saken angafs, lyckligtwis igen mig på beskrifningen, och angifwaren underrättades att

jag wäl war en ganska farlig man för morkullor etc., men för öfrigt en laglydig undersåte.

Dalarne, dit jag nu anländt, är ett af Sweriges största och wackraste landskaper, och är, bland annat, märkwärdigt för Fahlu och Sala grufwor, af hwilka Fahlu grufwa frambringar koppar och warit bearbetad i flere hundra år. Deß djup är ofantligt stort och säges uppgå till öfwer 600 alnar, och de gångar, utefter hwilka en person kan gå nära till bottnen af detta djupa swalg, sägas utgöra en längd af nära en fjerdingswäg. Då jag besökte Fahlun woro 4 till 500 personer sysselsatta med arbete i denna underjordiska werld.

Sala silfwergrufwa säges hafwa warit bearbetad i nära 10 århundraden, och skall fordom hafwa warit mycket gifwande, ehuru den numera ej skall afkasta stort mera af denna ädla metall, än som behöfwes för att betäcka grufdriften.

Dalfolket har alltid förefallit mig som ett särdeles wackert folk; de äro derjemte kända för sin skicklighet i handaslöjder, äfwensom för sin idoghet i öfrigt. Ingen stad finnes i landet, der de icke afsättä sina slöjd-produkter eller sysselsätta sig med något arbete. Likt irländarne, dem wi ofta påträffa i England, uttåga dalkarlarne wissa tider af året, men återwända sedan till sina hemorter och familjer.

Att beskrifwa klädedrägten i Dalarne skulle ej wara lätt, då den är olika för hwarje socken; men hos qwinnorna öfwerensstämmer den i de flesta socknar deri, att de nyttja röda strumpor, och skor med höga klackar, som ger dem ett egendomligt utseende.

I Malung erhöll jag del af planen för skallet, hwilket war föranstaltadt på landshöfdingens befallning, emedan odjuren gjort stora förödelser på traktens boskap. Isynnerhet war den ena af björnarna mordisk, och hade, enligt uppgift, slagit tre hästar på en natt; ty man kände hans spår deraf, att han saknade en klo. Jag såg ett tungt giller, som man utsatt för honom. Det war bygdt af stockar med stora tyngder af pålagda stenar, och så tilltaget, att han skulle blifwit sönderkrossad, om han kommit derunder. Man hade byggt det öfwer en häst, som han nyß fällt. Men björnen war för klok att låta fånga sig; ty i stället att, såsom man hade wäntat, gå fram till hästen genom den fria ingång, som war lemnad för detta ändamål, gick han upp på gillret och bortwältade tyngderna, samt banade sig ofwanifrån en wäg, så att han kom åt hästen, utan någon fara för sig sjelf.

Enligt planen skulle skallet omfatta en båge af sex mils längd. En half mil från södra ändan af sjön Wenjan westerut leder en winterwäg fram till Öje kapell, och på denna en mil långa sträcka skulle armen bestå af folk från Wenjans socken; derifrån söderut skulle Öje sockenbor widtaga, i linie med Malungs, och tillika med dessa bilda en sträcka af sju fjerdingswäg, till en half mil från Malungs kyrka, samt derifrån en linie af sex fjerdingswäg åt Äppelbo-sidan, hwarest denna sockens arm skulle möta och sträcka sig en mil åt Järna-sidan, samt widare tre fjerdingswäg till Wansjön, wid hwars nordwestra ända sjelfwa skallplatsen war utsedd. Man påräknade en befolkning: från Wenjan af 200, Malung af 700, Äppelbo af 200 och Järna af 400; inalles 1500 man.

Då hela skallarmen, inberäknadt de sjöar och andra watten som måste bewakas, utgjorde en sträcka af 6 $1/4$ mil, hade, wid första afdrifningen, innan bågen hann sammandraga sig, hwar person att bewaka en sträcka af 25 famnar.

Skallplatsen war en halfcirkel af 2 till 300 steg i twärmått, med en uthuggning twärs igenom, kallad skottlinien. Skogen war underqwistad på något afstånd från denna skottlinie och småskogen borttagen, så att skyttarne ej skulle hindras att se fritt. På denna linie skulle skallfolket från alla kanter sammanträffa, och skallet dermed wara slutadt.

Lokalen war således icke dålig, ehuru sjelfwa skallplanen måhända icke war fullt bra. Nätterna woro korta, hwilket war en ganska gynnsam omständighet, och wi hade rätt att wänta en god fångst, då man wißte att björnar och wilda djur funnos i mängd inom den bestämda kretsen.

Det sämsta war dock, att ehuru hwarje del af armen hade sin anförare, hwilka naturligtwis skulle handla i öfwerensstämmelse med hwarandra, fanns ingen lämplig person att öfwertaga högsta befälet. Böndernas egen anmälan sades hafwa föranledt skallet, och det tycktes wara öfwerlåtet åt dem sjelfwe att leda det.

I Swerige är med få undantag hwar och en, som har kreatur, skyldig att lemna en man till biträde wid ett skall. Hinner man ej kungöra skallet från predikstolarna, så utskickas budkaflar. Genom detta medel samlar man snart några 100 man. Qwinnor och gossar få enligt författningen icke medskickas, men detta följes ej strängt; ty många gossar förekomma, och här och der äfwen en qwinsperson. Då för öfrigt i de flesta fall djuren skrämas undan för rop, och swenska qwinnorna, lika bra som mina wackra landsmaninnor, förstå att bruka tungan, anser jag

dem wara likså goda hjelptrupper wid ett skall, som deras manliga kamrater, och om det skulle komma till strid med björnen, har man haft exempel på, att qwinnor ådagalagt den största käckhet.

Man får aldrig begagna hundar wid skall, emedan de sannolikt skulle drifwa björnen att genombryta alla hinder. Jag medtog likwäl mina, men endast i afsigt att ha dem tillhands, i fall något djur skulle tränga sig igenom skall-linien.

Malungsboarne samlades tidigt den 11 Juni om morgonen wid gästgifwargården. De delades på twå linier, hwarwid hwar man numererades med krita på hatten, befäl utnämdes, o. s. w. Och då de woro 700 man starka, samt allesammans bewäpnade med yxor, bössor, pikar eller andra wapen, så hade truppen ett temligen reputerligt utseende. När allt war i ordning aftroppade denna afdelning till sin linie, som widtog en half mil derifrån. Klockan 2 eftermiddagen, då hela kedjan troddes wara fullständig, gafs signal att rycka framåt skallplatsen.

Klockan 3 följde jag efter, i spåren af Malungs-armen. Jag hade med mig, utom gossen från Stjern, en bonde, som förde hundarna och bar en liten matsäck, en nödwändig försigtighet, då man kunde wänta sig att åtminstone få tillbringa ett dygn i skogen.

Klockan 6 på aftonen framkommo wi till Malungs-armen, emedan folket, såsom alltid måste ske wid dylika tillfällen, hade framtågat mycket långsamt. Jag blef ledsen, då jag märkte att linien war så illa hållen, att i midten af den fanns en lucka af minst 1000 famnar, ty då skogen, som man genomtågat, sålunda icke war till hälften undersökt, kunde björnar eller andra djur ganska lätt hafwa undkommit genom denna öppning.

Jag sökte afhjelpa felet, men då jag ej hade något befäl, blefwo mina tillsägelser utan werkan. När jag fann att intet stod att uträtta, framtågade jag med mina twå följeslagare i spetsen för linien. Efter en mils tåg kommo wi till en säterwall, der wi lade oß på gräset framför en koja och togo en liten förfriskning. Här oroades wi mycket af myggorna, hwilka, churu icke tiondedelen så talrika som i Lappland, likwäl woro ganska beswärliga. Som jag haft den försigtigheten att medtaga ett litet flor, hwilket jag ofta bar såsom ett skydd mot dessa insekter under mina färder genom Swerige, led jag wida mindre deraf än mina följeslagare, hwilka dock hade ett godt förswar mot dessa blodsugare i sitt långa hår, som de, likt allmogen öfwerallt i landet, buro nedhängande på ömse sidor om ansigtet och halsen.

Under tiden närmade sig skall-linien långsamt åt oß till, ehuru utan att synas, till följe af skogens täthet; men knappt woro de 50 famnar från gärdesgården, som omslöt den äng jemte byggnaderna der wi lågo, förrän ett allmänt skrik hördes, så förfärligt, att jag först alldeles icke förstod anledningen dertill, men gossen, som följde mig, sprang upp och ropade: "Björnen! björnen!" Man kan lätt förstå, att ocksä jag skyndsammast kom på fötter, och werkligen fick jag icke i detsamma se att kamraten nyß gått öfwer gärdesgården och nu sprang i ett dike, som gick parallelt med densamma och war på kanterna bewuxet med buskskog. Jag såg honom likwäl blott ett ögonblick, och han war förswunnen innan jag fick bössan till axeln. Gossen, som stod högre än jag, såg honom följa diket ett par 100 alnar innan han wek af och öfwer gärdesgården och åter begaf sig in i skogen. Olyckligtwis skedde detta midt för den förut omnämda stora luckan i linien, så att han undkom obehindradt.

När skallfolket hunnit fram, och icke gjorde något för att få björnen in i skallfältet, släppte jag ofördröjligen mina hundar, som genast kommo på spåret och började drifwa, men han hade flytt i så rak linie, att drefwet snart endast otydligt hördes.

Jag tog med mig den ena bössan och sprang efter drefwet det fortaste jag förmådde, men hela jagten blef fruktlös, då hundarna icke hunno upp honom och efter en half timme, till min icke ringa förargelse, kommo tillbaka till fötterna. Som wädret war mycket warmt, hade det häftiga förföljandet warit särdeles tröttsamt.

Då allt hopp att få skjuta denna björn således war ute, kopplade jag hundarna och återwände till säterwallen, der wi träffade skallfolket, som gjort halt för att taga någon förfriskning och fylla luckan, hwilket ock lyckades dem.

Trakten, der wi nu stodo, war högländt, och utsigten derifrån ganska wacker. Endast 2 eller 3 säterwallar eller swedjefall syntes på afstånd; eljest swäfwade blicken åt alla håll endast öfwer ändlösa skogar. En mängd rökpelare, som uppstego ur tallskogen från skallfolkets eldar, wisade wår linies ställning; de woro på en gång en nyttig signal och en särdeles egen anblick. Wi funno nu att Wenjans arm war på en mils afstånd ordentligt sluten till wår egen, men divisionerna från Äppelbo och Järna woro bortskymda af höga berg.

Omkring klockan 11 på aftonen satte sig linien åter långsamt i rörelse, hwarwid jag med mina twå följeslagare höll mig något framför, i hopp att någon björn skulle åter bli synlig,

hwilket dock icke inträffade, ehuru wi sågo spår af en ganska stor sådan, som gått fram endast få timmar förut.

Wid denna tiden af året sjunker solen obetydligt under horisonten, och skymningen är så ljus, att man äfwen wid midnatten kan se skjuta en fågel i flygten, om man icke står särskildt skymd af tät skog.

Emellan klockan 12 och 1 om natten gjordes andra halten, hwartill orderna gåfwos hela linien utåt, genom rop från man till man. Som natten war kall af en skarp nordan från fjällen, antände wi en eld både för wärmen och för att fördrifwa myggorna. — Med biträde af en stekpanna, som war min wanliga följeslagare i skogen, förwandlade wi snart en portion hafremjöl till en god gröt, som tjente till föda både för oß och hundarna.

Som man, emot förmodan, fortfor med halten, lade wi oß att hwila, till deß solen war långt öfwer horisonten. Då ännu klockan 5 ingen förändring inträffat, afskickade jag en af mitt folk för att underrätta sig om orsaken; han återkom, efter en temligen lång wäntan, med den underrättelsen, att dröjsmålet uppkommit derigenom, att wenstra flygeln utaf Äppelbo-armen ännu ej hunnit sluta sig till högra flygeln af wår linie, hwilket uppkommit deraf, att deras manskap wid första drefwet tagit sin riktning långt åt söder för biändamålet att genomsöka den skog, som tillhörde deras egen socken. För denna sidoexpedition uppkom således äfwen på den sidan en ofantlig lucka, genom hwilken sannolikt mer än en björn undkom.

Då wi nu endast woro halfannan mil från skallplatsen, beslöt jag draga mig skyndsammast deråt, för att i något bakhåll afwakta djurens antågande, i fall några ännu woro qwar. Wi gingo derföre raskt på, så att wi efter twå timmar hunno till en hög bergskedja, som beherrskade Wansjön, wid hwilkens strand man utsett skallplatsen.

Här gjorde wi upp en eld emot myggorna, som woro ganska beswärliga. Efter en stunds uppehåll qwarlemnade jag hundarna i min ena följeslagares wård, och tog den andra med mig, för att med honom uppsöka en tjenlig punkt för ett bakhåll. Jag walde snart ett ställe, som gaf en någorlunda fri utsigt åt alla sidor. Här gjorde wi oß skjutkojor af tallris, som hastigt samlades för ändamålet. Wi wäntade i flere timmar, allt under fruktlöst hopp att få se något wildt. Ännu långt inpå aftonen hördes intet ljud af drefwet, som likwäl efter uträkning bordt wara på platsen wid middagstiden. Först emot natten hörde wi ropen af Malungsdivisionen, och snart derefter fägna-

des mitt öga med åsynen af talrika rökpelare, som uppstego ur skogen från wakteldarne wid Järna- och Äppelbo-divisionerna. De sednare, af hwilka wi under hela tiden ej hört eller sett det minsta, woro nu endast halfannan fjerdingswäg ifrån oß i sydlig riktning.

Omkring midnatten, då wi återwändt till den qwarlemnade bonden och kopplet, hade wi besök af twå män från Wenjans-armen, som stod norrut; de woro komna för att se hwad wår eld betydde. Den ene war en gammal bekant från en by, kallad Öje, twå mil in i skogarna nordost från Malung. Dessa twå bönder gjorde rund kring hela linien, dels för att utdela befallningar och dels för att tillse det alla innehade wederbörlig ställning. De berättade, att man under loppet af dagen sett mer än en björn, samt att det långa dröjsmålet wållats af swårigheten att hålla folket tillsammans, hwilket nu blef allt mera nödwändigt; man hade fördenskull ofta måst göra halter, då än den ena fördelningen och än den andra hunnit för långt fram. De trodde att skallet blefwe afdrifwet till middagstiden påföljande dagen. — De woro ganska trötta och begärde enträget att jag skulle gifwa dem brännwin, men wi hade tywärr icke ens för oß sjelfwa, ännu mindre åt andra. Wi hade föga qwar utaf wår proviant och nödgades spara på den lilla återstoden.

Tidigt följande morgon, som war onsdagen den 13 Juni, wäcktes wi af ropen från drefwet, som nu närmade sig från alla sidor. Wi intogo hastigt en tarflig frukost, och jag försummade ej heller min toalett, ty äfwen i wilda skogen anser jag twättning och rent linne som en njutning, och jag medförde alltid sådant i min lilla kappsäck.

Nu afskickade jag bonden med hundarna till drefwet, ty jag wågade icke längre hålla dem ini skallet, men tillika tillsade jag honom att hålla sig näst bakom drefwet, på det han wid tillfägelse genast måtte kunna släppa dem, i fall någon björn skulle lyckas bryta sig ut genom linien. Gossen blef qwar hos mig och bar min ena bössa, samt ett lätt kastspjut; och sålunda beväpnad, behöfde jag icke frukta för hwilken fiende som helst.

Ehuru jag i början tyckt anordningarna till skallet bra dåliga, fann jag likwäl nu att ledningen deraf war förträfflig, åtminstone på alla de punkter jag kunde öfwerse. Folket marscherade jemt och med så noga sluten linie, att intet större djur kunde smyga sig igenom eller förbigås, om det skulle gömt sig i skogen; och ehuru wi endast hade omkring 1500 famnar från wårt nattläger till skallplatsen, förflöto flera timmar innan wi

hunnit dit, emedan halterna nu blefwo allt tätare. Under denna tid war jag wanligtwis långt framom drefwet och fattade emellanåt posto på öppnare ställen i skogen, som här eljest i allmänhet war mycket tät och uppfylld med snår.

Fastän min wäntan war mycket spänd, såg jag intet willebråd, utom ett par harar. Emellertid war det bestämdt att wi hade björnar inom drefwet, ty utom att andra sade sig hafwa sett flere stycken, såg jag sjelf ett färskt spår, nära intill det ställe, der jag föregående dagen låg i bakhåll i riskojan.

Omkring klockan 2 eftermiddagen hann jag till skallplatsen eller skottlinien. Folket hade nu framryckt hit från alla håll, hwarpå en allmän halt gjordes, och då skall-ringen nu war hopträngd på en ringa utsträckning, stodo de 2 à 3 man högt, i stället för att det förut warit 25 famnar mellan hwar man.

Hittills hade jag under drefwet endast hört ett enda skott, men sedan wi kommit till skallplatsen, hördes snart twå på olika punkter af linien, hwilka antydde att någonting war å bane; och strax derefter rusade en björn genom täta skogen förbi mig på endast 20 stegs afstånd. Men hanen på min bössa war nedfälld, och djuret syntes blott ett ögonblick, så att jag ej hann att få skott på honom.

Jag ställde mig nu, liksom alla de öfriga skyttarne, några få steg framför kedjan; ty längre war icke tillåtet att gå in i skallplatsen, hwilket äfwen war ett ganska nödwändigt försigtighetsmått, då man eljest hade warit utsatt för hwarandras skott, och björnarna dessutom, genom att se sig anfallna från alla håll, kunnat blifwa ursinniga, kastat sig på skall-armen och sålunda måhända icke osannolikt lyckats undkomma.

Jag dröjde en stund på ett ställe af skogen, der det fanns föga småskog; men ehuru skjutningen började bli liflig på flera punkter, och det således war tydligt att de djur, som wi lyckats instänga, wille söka sig en utwäg att undkomma, syntes ingen björn der jag stod. I den förmodan, att stället wore för mycket öppet, flyttade jag mig derföre till wenster, till ett tjockt snår. Knappt hade jag stått här i twå minuter, förrän en liflig skjutning började till wenster om mig och närmade sig med mycken hastighet, till tecken att ett djur war i skyndsamt antåg. Jag blef ej bedragen i min wäntan; ty en stor björn kom fram med högt upplyftadt hufwud och stolt utseende, eldig och modig som en stridshäst. Han sprang öfwer skottlinien, och stannade ett ögonblick, men sedan han förmodligen funnit folkmassan för stor, att han skulle lyckas genombryta den, wände han in åt skogen.

Jag hann likwäl att aflossa begge skotten ur min dubbelbössa (ett förträffligt gewär, af John Manton), och det war tydligt, af Nalles brummande, att det träffade; han föll också sedan han gått några steg inåt småskogen, utan att någon sedan kom att lossa skott på honom.

Jag började nu ladda på nytt, men hade icke hunnit att få kula uti den ena pipan, då åter en björn framskymtade ett ögonblick i skottlinien, men så hastigt, att innan jag fick bössan till axeln, war han åter ur sigte. Jag sköt ändå på måfå efter honom inåt skogen, men wet ej om det träffade eller icke. Då man besinnar björnens skenbart owiga gestalt, förwånas man öfwer den hastighet, hwarmed han rör sig.

I detta ögonblick galopperade björnarne i alla riktningar genom skallplatsen, så lätt och qwickt som kaniner. Det war härunder ganska löjligt att se bönderna, huru de wid minsta buller lade an åt den sidan, hwarifrån ljudet hördes, och med fingret på trycket inwäntade fienden. På deras ansigten målades en spänd uppmärksamhet, men jag tror äfwen att de mången gång af öfwerdrifwen ängslan togo en hare för en björn, och fyrade af. Skall woro här sällsynta, och folket war derföre icke want att se Nalle under ögonen.

Efter en stund, sedan skjutningen upphört utåt hela linien, gafs befallning åt den del af kedjan, hwarwid jag befann mig, att åter rycka framåt. Först måste wi tränga oß fram genom ett nästan ogenomträngligt snår, hwilket bildade liksom ett bälte midt igenom skallplatsen. Wi kommo dock slutligen lyckligt fram till några skogsöppningar, som genomskuros af bergåsar, hwilka twärbrant nedstupade i den ett par hundra alnar derifrån belägna Wansjön. Nu hördes åter ett förfärligt ropande, och strax derpå sågo wi en björn som gifwit sig ut i sjön och ämnade simma öfwer till andra stranden. Men man war beredd på en sådan händelse, flere båtar satte genast efter honom, och ett eller twå skott gjorde honom redlös, hwarpå man förde honom till lands.

Den plats, der wi nu stannat, hade ett högt läge, och erbjöd en wacker utsigt öfwer den gränslösa skogen, äfwensom öfwer den framför oß och under wåra fötter liggande sjön med deß wackra stränder. Ett särskilt lif fick taflan genom båtjagten och björnens död i wattnet, samt af den långa sträckan af 1500 bewäpnade män, hwilka nu woro sammandragna i form af en halfmåne och erbjödo en profkarta på alla de olika drägterna i de församlingar, som skallfolket tillhörde. Den bifogade teckningen

Skallet vid Wansjön.

torde dock gifwa läsaren en bättre föreställning om uppträdet än någon beskrifning.

Man skred nu till närmare undersökning af den inneslutna trakten, då man med mycket skäl kunde förmoda, att någon anskjuten björn hade gömt sig i de många snåren. Wi träffade likwäl ej på något annat wilddjur, än en högbent warglo, nästan lika röd som en räf, hwilken sprang fram ur ett busksnår, och flydde i tungt galopp. Samma djur, eller åtminstone ett annat af samma slägte, hade jag sett förut under skallet, men jag wille icke då slösa bort mitt skott, när det gällde ett så mycket ädlare willebråd. Då han först sprang upp war han femton steg ifrån mig, men då jag i detta ögonblick hade folk i skottlinien, nödgagades jag lemna honom i fred. Men på sextio eller sjuttio stegs håll gaf jag honom skotten från båda piporna på en gång, ehuru, så widt jag kunde finna, utan synbar werkan; emellertid kunde han omöjligen undkomma, då folket nu stod 8 till 10 man djupt. Han föll dock ej förr, än han sprungit gatlopp för åtminstone 20 skott.

Nu återstod en 30 eller 40 stycken harar, hwilka woro alldeles förbryllade af owäsendet. Sedan man derföre ännu en gång med mycken noggranhet gjort sig fullt förwissad om, att hwarken björn eller annat större djur fanns qwar, började ett förödelsekrig mot hararne. Detta war likwäl emot wedertagen sed, då man wid skall endast får skjuta på björnar eller andra wilddjur. Emellertid har jag i mitt lif aldrig sett en sådan skjutning. Mer än en gång såg jag tolf till fjorton skott lossas på samma hare, endast på några alnars afstånd från bößmynningarna, utan att han träffades, så att jag nästan tror, att de till slut dogo af smällarne och ej af hagel eller kulor. Slutligen woro likwäl äfwen hararne dödade, och när drefwet kommit ned tätt intill sjöstranden, och således intet djur fanns öfrigt, hemförlofwades skallfolket.

Willebrådet samlades nu från de olika delarne af skallplatsen, hwarwid det bars på stakar och stänger. Det utgjordes af ett warglo och tre björnar. Man berättade likwäl att flere björnar blifwit skjutna af bönderna under drefwet, men blifwit gömda till skyttarnes egen förmån. Jag wet ej om så förhöll sig, men jag tror det så mycket mindre, som jag sjelf räknades bland antalet af sådana förbrytare.

Den björnen, till hwars slutliga fällande jag bidrog, war en stor hane; de andra twå woro honor. Jag undersökte dem icke noga, men efter hwad jag tyckte, hade de icke träffats af

många kulor. Detta ſkulle ha gjort mig förwånad, om jag icke förut wetat huru klena ſkyttar bönderna äro wid dylika tillfällen; ty jag är fullt öfwertygad om, att wißt 200 ſkott loſſats på björnarna under detta ſkall. Men deras bösſor, iſynnerhet låſen till dem, äro merendels mycket dåliga, och jag hörde den dagen i mitt grannſkap nästan lika så många klickningar ſom ſmällar. Många bland ſwenſka allmogen ſkjuta förträffligt på ſtillaſittande föremål, men hafwa föga begrepp om att träffa djur under haſtig rörelſe.

Detta war en klen erſättning för all den tidſpillan desſa 1500 man lidit, hwilka, till följe af deras långwäga hemwiſt, fått hwardera tillſätta 5 eller 6 dagar. Jag hörde koſtnaden, genom tidsförluſten, beräknad till 5000 riksdaler, ſom i Swerige icke är någon obetydlig ſumma. Men med den kännedom jag har af denna del af landet, betwiflar jag ej, att ju fångſten, i ſtället för ett lodjur och 3 björnar, helt wißt ſkulle kommit att utgöras af 10 eller 15 björnar och en mängd andra wilddjur, om drefwet i förſta början ſkett med ſamma omſorg, ſom emot ſlutet, och då hade beſwär och omkoſtnader warit wäl betalda.

Wid detta tillfälle föllo björnarna utan egentlig ſtrid, ty jag hörde icke omtalas att de på något ſtälle gjort ett förſök att bryta ſig ut genom linien; men, ſåſom jag redan nämt, aflöper det icke alltid ſå lyckligt, ty ibland ruſa de på folket, och kunna då göra mycken ſkada, om man ej haſtigt hinner ſkjuta dem till döds.

Hwarken elgar eller wargar ſyntes, ehuru båda djurſlagen finnas i denna trakt, och de ſiſtnämda ofta i temligen ſtort antal.

Kort efter ſkallet ſåldes de fällda djuren på offentlig auktion, med undantag likwäl af hararne, ſom lemnades till böndernas eget förfogande. Förſäljningen tycktes wäcka nyfiken uppmärkſamhet, men föga täflan, ty hela ſumman uppgick till en obetydlighet. Detta war likwäl icke underligt, då få andra perſoner än allmoge woro på ſtället; ty med undantag af länsmännerna och twå eller tre andra, ſåg jag icke någon ſtåndsperſon. Efter auktionen ſkingrades folket och begaf ſig hwar och en till ſitt hem.

Wi hade nu kanſke 3 mil från ſkallplatſen midt igenom jagttrakten till Malung, men jag beſlöt tåga dit, emedan wår matſäck behöfde ny förſtärkning, och begaf mig åſtad, ſedan jag uppfriſkat mina lemmar med ett bad i Wanſjön.

På wår återfärd genom ſkogen ſåg jag huru de wårdslöſt ſläckta biouak-eldarna ſpridt ſig bland riſet, ſå att om icke regn

snart kom, sannolikt wådliga skogseldar torde blifwit efterspelet af jagten.

Då hundarna numera icke kunde göra någon skada, släpptes de ur kopplet, i hopp att de skulle drifwa upp någonting, men jag war ej så lycklig att få upp ett enda djur på hela sträckan ända till Malung. Och jag hade under de tre dagar, som förflutit sedan jag lemnade sistnämda ställe, med undantag af hwad som sköts på skallet, icke sett mera wildt än en tjäderhöna med en kull späda ungar.

Jag gick litet wilse i skogen, genom för stark dragning åt söder, så att wår färd derigenom blef längre än som war ämnadt; men mot skymningen kommo wi till en säterwall en mil från Malung. Här woro wi nog lyckliga att få en skål mjölk, som icke obetydligt bidrog att stärka wåra uttömda krafter. Båda mina följeslagare woro nu så uttröttade, att de qwarblefwo wid säterwallen, men jag fortsatte wandringen till Malung, dit jag ankom strax efter midnatten, och snart låg i en beqwäm säng.

Efter frukosten följande morgon begaf jag mig på återwägen till Stjern, sedan gossen likwäl först hunnit komma efter från säterwallen.

Såsom jag förut anmärkt, följer wägen Dalelfwen, och då jag mot middagen kom till några forssar, frestades jag att lemna min schäskärra, både för att bada och försöka fånga någon fisk till middag, men antingen det nu war bristande skicklighet hos mig, eller derföre att wattnet war för kallt, nog af, det wille ej lyckas att få någon af djupets inwånare att nappa på min fluga, och då jag icke hade annat än konstgjordt agn med mig, war jag följaktligen ur stånd att fånga något. Man berättade eljest att strömmen hade öfwerflöd både på laxöring och harr, äfwensom att lax stundom träffas der.

Jag såg under min wäg flera wackra forssar, hwaribland isynnerhet wid en gästgifwargård, som troligen just deraf fått namn (Forß, 1 $1/2$ mil från Malung).

Wid Ytter-Malung måste wi spänna före samma häst, som tröttnat wid wår hitfärd. Wi hoppades likwäl att fyra dagars hwila skulle stärkt honom nog för att han skulle kunna hålla ut den långa färden till Dyngsjö.

På landswägen genom skogen började min ena hund drifwa; men då jag såg omkring mig blef hemligheten snart uppdagad, ty jag warseblef då på ungefär 200 steg framför mig en stor grå warg, som sprang i långsamt galopp mellan träden.

Jag började nu frukta för min hunds öde, och lossade ett skott på wargen, hwaraf han blef något qwickare i sina rörelser, så att hunden, som förmodligen fann att han blef allt längre efter i dreswet, återwände till mig. Min försigtighet war likwäl sannolikt öfwerflödig, ty wargarna anfalla sällan hundar sommartiden.

Här upphann jag några bönder, som woro stadda på hemwäg till Dyngsjö från skallet. De hade gått hemifrån föregående söndagsmorgonen. Fram och åter hade de arma menniskorna fått tåga ungefär 16 mil, och det utan den ringaste ersättning. Jag hörde sedan att många hade haft ändå längre wäg och fått anwända en hel wecka för detta skall. Men man måste likwäl taga i betraktande, att dessa samma personer en annan gång sjelfwa torde behöfwa sina grannsocknars biträde för att rensa sina skogar från skadedjur.

Sedan wi kommit halfwägs till Dyngsjö, blef min häst, oaktadt den förhoppning jag hyst om motsatsen, alldeles stående, och jag skulle råkat ut illa nog, om ej en af de nyß omtalade bönderna från betet upptagit en hans egen eller hans grannes häst, med hwilken wi snart framkommo till Dyngsjö.

Jag hemkom påföljande morgon klockan 5 till Stjern, utan att något anmärkningswärdt derunder tilldrog sig.

5:te Kapitlet.

Skall i fordna tider. — Sätt att holma eller ringa björnen. — Skall i Wermland. — Jan Finne. — Konung Fredrik I:s jagter.

Det är numera på långt när icke så rik tillgång på wildt i Swerige som fordom, och skall wäcka derföre ej heller mera så mycken uppmärksamhet, äfwensa förstår man icke jagten nu så wäl som förr. Jag anför till bewis härpå följande anmärkningar af herr Greiff.

"Sedan konung Fredriks tid har jagten aftagit i Swerige. Denne konung war sjelf jagtwän, hwaraf följden naturligtwis blef, att många skickliga jägare då bildades; men sedan de gått bort, har jagten blifwit mindre konstmässigt drifwen; de stora jagtpartierna hafwa blifwit allt mera sällsynta, och kännedomen om jagten har aftagit i samma förhållande. Det är så mycket mindre underligt, som ingen underwisnings-anstalt finnes för jagt och skogshushållning *). Jag är dock öfwertygad om att det tillämnade

*) Denna brist är nu afhjelpt genom ett wetenskapligt institut i Stockholm, der skickliga jägmästare härefter tilldanas.

skogsinstitutet skall göra mycken nytta, om det blir rätt organiseradt. Man ser af berättelserna från nyß omtalade tid, att skogarna då woro fulla af wildt, så att på en enda jagt sköts tjugu elgar, fem till sex björnar, utom mycket annat willebråd och fågel i mängd."

Den konung, om hwilken Greiff talar, war Fredrik I, som regerade i Swerige i början af sednaste århundrade. Han påstås hafwa warit en mycket ifrig jägare, och på kungliga lustslottet Drottningholm kan man ännu få se målningar, som framställa åtskilliga jagtuppträden, i hwilka han deltagit.

Innan jag går widare, torde dock wara skäl att här anmärka, att sättet att anställa skall är olika efter olika årstider, äfwensom till följe af landets olika beskaffenhet. Äfwen antalet af de personer, som deltaga i ett skall, bestämmes af samma omständigheter. Om sommaren omfatta skallen, såsom jag redan wisat, en ganska stor landwidd, men ofta utan framgång, då man ej med wißhet wet om man har något derinom; men om wintern utwisa spåren, hwarest björnen utwalt sitt ide, och en ojemförligt mindre trakt behöfwes till afdrifningen. Det förfarande, hwarigenom man förwissar sig hwarest en björn har tagit sitt winterqwarter, kallas att **holma** eller **ringa**, och tillwägagår på sätt som följer: —

Då det är snö på marken och björnens spår (hwilka hafwa en wiß likhet med spåren af en menniskofot) blifwit upptäckta, följas de af en person, ända till deß man har skäl att tro, det björnen har slagit sig ned i granuskapet. Detta antydes deraf, att han gått mycket långsamt och i krokar, eller rättare derigenom, att han bugtat likson en hare; ty så länge han går i rak linia, ämnar han ej slå sig till ro. Men så snart man börjar märka dessa bugter, uppgår man en widsträckt krets omkring den mißtänkta delen af skogen, och skulle man lyckas häri, utan att åter råka på spåret, kan man wara säker på att björnen finnes inom den uppgångna omkretsen. Kretsens storlek beror helt och hållet på omständigheterna — såsom årstid, snöns djuplek, traktens naturliga beskaffenhet, m. m. — så att somliga blott behöfwa wara en half fjerdingswäg i widd, medan andra äro en full mil och ännu mera. Att ringa en björn erfordrar mycken erfarenhet, och under sjelfwa förrättningen måste man iakttaga mycken tystnad och försigtighet.

Konung Fredrik lät ofta tillställa skall både sommar och winter. Wid dem anwändes stundom flere tusende personer för att drifwa fram willebrådet, som skulle skjutas af konungen eller

dem han tillät deltaga deri. En liten korps tyska jägare hölls äfwen på stat. Såsom en anekdot från denna tidpunkt torde efterföljande lilla historia ej sakna sin märkwärdighet:

"År 1737 afdrefs ett skall wid Halista i Tierps socken. Björnen drefs ur idet, men kom icke fram till konungen. Schönberg fick i harmen onådiga ord, och förgäfwes försäkrade han, att ett gryt fanns, i hwilket björnen helt wißt gömt sig; han blef icke trodd, och konungen afreste derifrån förtretad. Schönberg måste resa till Huddunge prestgård, der också ett skall war tillämnadt; men innan han reste, frågade han en af jägeristaten, benämd Hillerström, om han ej kunde weta någon utwäg att öfwertyga konungen. Denne lofwade genast att taga björnen lefwande ur grytet, om Schönberg wille betala kostnaden för jernsaxar wid Ullforß bruk, samt dagspenning för några dugtiga karlar, dem Hillerström sade sig känna. Schönberg gick gerna in på wilkoret, och afreste derefter till Huddunge. Hillerström anskaffade om aftonen de nödiga saxarne, äfwensom starka tåg samt erforderligt manskap, och begaf sig genast till berget, för att om natten bewaka utgången ur grytet, men då björnen följande dagen ej wille ut, fattade den djerfwe mannen det beslutet, att sjelf krypa in i öppningen af grytet och sticka björnen med en stång. Nu kom björnen utrusande, och klämde derwid Hillerström wåldsamt i den trånga öppningen; men folket, som blifwit ställdt utanför, tryckte genast ned honom med jernsaxarne om nacken och länderna, och då de samtidigt gåfwo honom några kraftiga slag i pannan med en yxhammare, blef han döfwad och urståndsatt att göra widare motstånd. Björnen blef nu bunden med starka rep och på en släde förd till Huddunge, der konungen tillbragte natten efter föregående dagens jagt, wid hwilken han skjutit tre björnar. Schönberg anmälte genast för konungen, huru det gått med björnen uti Tierp, och Hillerström blef befalld att komma in och utförligt berätta saken. Detta skedde, och konungen blef så förnöjd, att han skänkte sin dyrbara klocka åt Schönberg, med wilkor att denne skulle deremot skänka sitt silfwerur åt Hillerström; omedelbart af konungen fick likwäl denne en ny jägaruniform och en god häst från Strömsholm.

"Efter frukosten wille konungen skjuta björnen, som ännu låg qwar på släden utanför trappan. De swenska och de tyska jägarne stodo uppställda på hwar sin sida utaf gården. Befallning gafs att björnen skulle lössläppas, ty konungen wille skjuta honom springande. Men då befallningen blott gafs i allmänhet, stodo alla stilla. Efter någon stunds tystnad sade konungen till

Hillerström: "Du tog björnen och måtte wäl också förmå lösa honom." — Enigheten mellan de swenska och tyska war aldrig särdeles stor; Hillerström gick, men då han kom fram till björnen yttrade han: "Tyskarne borde wäl förmå lösa besten, när swenskarne kunde taga honom." Derefter afskar han alla tågen, utom det, hwarmed nacken war bunden, och när björnen ändå låg stilla, gaf Hillerström honom ett slag af hundpiskan, hwarwid han rusade upp, afslet tåget och sprang ifrån släden, men sköts i detsamma af konungen. Schönberg fick bössan, som konungen begagnat wid skottet. En del af tyskarne hade, då björnen kom lös, sprungit in uti en liten byggnad, men swenskarne stodo orörliga. För att wisa huru litet skäl man haft att wara rädd för utgången, lät konungen en jägare kasta upp twå lefwande, olikfärgade dufwor och i detsamma nämna hwilkendera skulle skjutas. Det skedde, och i samma ögonblick som jägaren utsade: "Den blå!" nedföll denna träffad af konungens kula."

Samme konung hade ett mycket stort lejon, som han fått ifrån någon bland barbaresk-staterna, och som han war nyfiken att se detta tillsammans med en björn, befallte han att björnen skulle föras in i lejonets ena rum. Då lejonet sedan utsläpptes till björnen, satt denne posterad i ett hörn, hwarpå det gaf honom ett lindrigt slag med tassen, liksom för att undersöka af hwad beskaffenhet hans påhelsare war. Björnen, som mißtyckte hälsningen, försökte parera slaget och brummade; men lejonet, som uppretades deraf, dödade björnen med ett enda slag af sin ram.

Det skulle naturligtwis ej wara alldeles riktigt att af denna berättelse wilja sluta till förhållandet mellan björnens och lejonets ömsesidiga krafter, och jag för min del är wiß på att det i Skandinaviens skogar finnes björnar, som afrikanska öknarnes konung ej skulle så lätt nedlägga med ett enda slag.

Sedan jag nu omtalat huru sommarskall anställas, will jag anföra exempel af winterskall. Jag skulle wäl som prof derpå kunna wälja ett af dem, wid hwilket jag sjelf haft ledningen; men emedan de icke framställa något märkwärdigt, och de deßutom, till följe af min bristande insigt, torde warit mindre skickligt utförda, will jag hellre wälja ett, hwari jag blott som jägare deltog. Detta anfördes af herr Falk sjelf, och följaktligen woro alla anordningarna utmärkt lyckade. Herr Falk, som utgifwit en afhandling om sättet att tillställa björnskall, har upptagit twå olika slag af skall: **Dref-skall** och **Knäppt skall** *). Wid det

---

*) Knäppt: Provincialism; Slutet.

förra är en del af manskapet, med ett gemensamt namn kalladt **Hållet,** posterad på en wiß trakt i skogen, och den andra delen, kallad **Drefwet,** genomspanar sorgfälligt och i långsam tågordning hela den oftast milslånga sträcka, som ligger emellan båda. **Knäppt skall** är anordnadt så, att intet dref får sätta sig i rörelse, förrän hela platsen är innesluten af skallfolket. Björnen bör, om möjligt, afhållas från att på närmare än 20 steg få nalkas drefwet. Om han får komma nära inpå linien utan att stanna, är det wanligtwis swårt att förmå honom att wända om igen. Man får hwarken för tidigt söka driswa honom tillbaka, eller göra för mycket owäsende emot honom, emedan skyttarna då icke få honom inom håll. En medelwäg bör sökas mellan båda dessa ytterligheter, och då blir han wanligtwis skjuten på stället. Herr Falk yttrar ibland andra allmänna anmärkningar om björnjagten, att man alltid måste wisa sig såsom anfallande, om man ser att björnen will tränga sig igenom en linie, eller eljest handgemäng kommer i fråga, emedan det wildaste af dessa djur tar till flykten, så snart han ser sig raskt anfallen, då han deremot bryter igenom alla hinder, så snart han får tid att sjelf bli den angripande.

Några dagar före det skall jag nu ämnar omtala, war jag i norra Dalarne, och fick der ett ilbud från hofjägmästaren Falk, med underrättelse att en björnhona med tre ganska stora ungar war utdrifwen ur idet nära en by kallad Skoga, och wederbörligt **ringad,** emedan det der war tjock snö på marken, och att han med det första ämnade anställa skall mot dem. Wid denna underrättelse skyndade jag genast söderut, och fann att herr Falk haft den artigheten att uppskjuta de sista anordningarne till deß jag hunnit anlända. Som en söndag råkade inträffa näst förut, pålystes skallet från predikstolarne.

Tidigt den utsatta dagen samlades wi nära westra stranden af Bodasjön, hwarest wi funno ungefär 500 man skallfolk församlade. Desse delades genast i twå afdelningar, med befäl (skallfogdar) för hwar tionde man, och deßutom en för hwar tjugonde, med större makt och myndighet; de hade ett ganska krigiskt utseende, såsom warande samtligen bewäpnade, ehuru icke alla med skjutgewär. Då alla anordningar skett, aftågade folket på en enda linie till bestämmelse-orten, som war på en hög och fri bergskedja, en half mil westerut.

Till anförare för hållet tillsatte herr Falk en kronoskogwaktare, som war hans högra hand wid dylika tillfällen. Denne

man hette Jan Andersson, men för den förblandning, som uppkommer genom bristen på slägtnamn, hade herr Falk gifwit honom namnet Jan Finne, wid hwilket namn han war känd i hela orten. Hans förfäder woro ifrån Finland, och hade under konung Karl IX blifwit, jemte en mängd andra, inkallade för att befolka Wermland, hwars hufwudort **Karlstad** samme konung grundlagt. Ännu i dag kallas stora sträckor af Wermlands skogar för Finnskogar, och dessa kolonisters afkomlingar bibehålla ännu spår af sitt ursprungliga hemlands språk och seder. Bland dessa finnar äro många lyckliga och djerfwa björnjägare, men så hade i detta hänseende wunnit det rykte som Jan Finne; ty ehuru ännu i sina bästa år, hade han, efter hwad han sjelf försäkrade, på egen hand dödat 65 björnar, utom dem, som han skjutit wid skall eller eljest biträdt att fälla. Han hade aldrig blifwit sårad wid sina jagter, hwilket må anses som ganska märkwärdigt, aldrahelst som han många gånger undkommit endast med knapp nöd. Hans stora lycka i detta fall är likwäl sannolikt en följd af hans fintlighet och stora skarpsinnighet, äfwensom af hans skicklighet att färdas på skidor. Hans fader, som före sonen wunnit lika rykte som björnjägare, hade likwäl ej warit så lycklig, ty han hade wid ett tillfälle blifwit illa sårad. Nyligen hade Jan, genom herr Falk, blifwit anmäld hos regeringen med beröm, både såsom skogwaktare och såsom den der gagnat orten genom att utöda en mängd rofdjur, och blef derför belönad med en silfwermedalj, som öfwerlemnades till honom en söndag i Råda kyrka.

Men för att återkomma till berättelsen om skallet, tog herr Falk sjelf befälet öfwer dref wet. Platsens omkrets war wid paß 4000 steg, hwilket war mer än som är brukligt wid wanliga winterskall, men det hade blifwit nödwändigt derföre, att björnarna woro oroliga och hade tre gånger bytt om qwarter på de 10 dagar, som förflutit, sedan de först stördes i sin winterhwila. Det war fördenskull af wigt, att drefwet ej strax i början kom för nära inpå dem. Omkretsen war förut noga uppmätt, det återstod således endast, att med beräkning af manskapets antal bestämma afståndet mellan hwarje karl i drefwet. Planen för sådana skall som detta, är ganska enkel, och, såsom herr Falk yttrar sig, "alltid följd af framgång, om ordningen bibehålles." — Dylika knäppta skall kunna äfwen någon gång sommartiden afdrifwas, t. ex. när björnen **slagit** något större kreatur, häst eller oxe, då skogen omslutes, under det han några dager håller måltid, och ofta kan man på detta sätt lyckas att fälla honom, men

så stor skyndsamhet fordras wid förberedelserna, att man sällan kan få tillräcklig mängd folk samlad på erforderlig tid.

Under wår wäg till drefwet kom rapport att björnarna ännu befunno sig inom detsamma. Detta war en så mycket fägnesammare nyhet, som wi befarat att de kunde hafwa begifwit sig sina färde. När wi kommit till skallfolket, gjordes en noggrann undersökning med deras matsäckar och fickor, för att ej låta någon brännwinsflaska få medfölja drefwet, ty om endast några få personer woro rusiga, kunde allt mißlyckas. Länsmannen i orten, herr Palin, biträdde oß härwid, och emedan allmogen har mycken respekt för en sådan man, uppförde de sig på det mest exemplariska sätt.

Sedan en liten förändring blifwit widtagen med skallfolkets uppställning, gick man widare framåt ringen, ehuru numera under den strängaste tystnad. En lindrig östanwind kändes, hwarföre herr Falk wälbetänkt beordrade Jan Finne, att först sätta sig i rörelse med sin fördelning, som skulle utgöra westra sidan af ringen. Detta försigtighetsmått hade den bästa påföljd, såsom man snart skall få höra. När wi kommit till ringen, drog sig Finne med sin afdelning (till hwilken jag slöt mig) åt wenster, medan herr Falk med det öfriga manskapet gick åt motsatt håll. På detta sätt gingo wi tillwäga för att bilda kedjan, hwarwid wi hade ledning af den utprickning, som blifwit gjord af dem, hwilka holmat djuren; uppställningen skedde på det sätt, att ändan af wår linie lät en man (alltid den sista) qwarstanna wid hwart 9:de steg eller på 9 stegs afstånd från den som sist lemnats efter. Men herr Falks division uppställdes något glesare, emedan den utgjorde drefwet, som har minsta påkänningen i början, och småningom tränger sig tillsammans.

Den afdelning af skallet, till hwilken jag slutat mig, skulle, såsom nyß sades, utgöra hållet, eller den stillaståoende delen af skallet, och sedan wi efter en stund kommit till en punkt af skogen, der träden stodo glesare, walde jag mig en plats några steg framför skallfolket, der det ej fanns så mycket småskog. Sedan jag stått der tio minuter, hwarunder folket iakttagit den fullkomligaste tystnad, hörde jag till wenster ett häftigt rop af: "Björnarna! björnarna!" och i det jag såg åt det hållet, warseblef jag ett af dessa djur på 100 stegs afstånd; men då han endast skymtade förbi, brydde jag mig icke om att skjuta. En bonde lossade likwäl skott på dem, då de alla fyra woro tillsammans, ehuru, som jag tror, utan werkan. Emellertid wände björnarna in åt motsatta sidan af ringen. Det war en lycka

att de togo denna riktning, ty hade de gått åt norra sidan, der drefwets högra arm ännu ej hunnit sluta sig till hållets wenstra, skulle djuren sannolikt hafwa undkommit, hwilket jag högeligen befarade, en fruktan som, enligt hwad jag sedan erfor, äfwen delats af de båda erfarnare ledarne, hwilka genast, hwardera från sin sida, hastat till stället för att sluta upp linierna mot hwarandra.

Allt blef nu åter tyst för en lång stund; ty man behöfde här och der förstärka kedjan på swagare ställen, och för öfrigt göra flere anordningar, med hwilka herr Falk, Jan Finne och skallfogdarne woro ifrigt sysselsatta.

Omkring klockan nio hördes den wanliga signalen, tre skott, hwaraf ett från drefwets midt, och ett från hwardera af deß flyglar; och tillika hördes doft skriket af de framtågande. Men som kylan war temligen stark och jag blott war klädd i min wanliga jagtrock, började, förutom att jag begynte känna mig frusen, de två timmar jag stod der owerksam, förefalla mig något långa, hwarföre jag gick en 50 steg längre fram, der jag hade en temlig öfwersigt af den omgifwande skogen. Detta förfarande war likwäl alldeles emot regeln.

Jag hade ej stått der en lång stund, förrän ett skott till wenster om mig tillkännagaf att björnarna woro i antågande, och en minut derefter warseblef jag en skymt af dem på 150 stegs afstånd, men wille icke ännu skjuta, emedan jag tyckte dem komma åt den sidan der jag stod. Jag mißtog mig likwäl deri, ty snart förkunnade skotten på andra sidan af ringen, att de wändt om dit.

En stund derefter sammanträffade jag med en löjtnant Oldenburg — min granne i trakten af Stjern, som wisat mig mycken uppmärksamhet och artighet — och wi samtalade just med låg röst, då två af björnungarna, hwilka woro så godt som fullwuxna, plötsligt framkommo till brynet af ett tjockt snår, ungefär 20 steg ifrån der wi stodo. Då de bleswo oß warse, hoppade den ene, lätt som en kanin, in uti småskogen; ty på den andre fick jag aldrig riktigt ögonfäste, då han höll sig längre in i buskarna.

Wi lossade nu wåra skott, och den ene björnen stupade i samma ögonblick, men den andre förswann i skogen, innan jag hann afskjuta min andra pipa. Jag såg nu, att den som stupat, tycktes åter ämna resa sig, hwarföre jag sprang fram och sköt honom en kula genom hufwudet. Då han sedan undersöktes fann man två kulor i honom, hwilka båda igenkändes för att wara mina. Den första kulan hade krossat högra bogen och gått

igenom kroppen, så att den satt på andra sidan under huden, men plattad som en slant.

Nu blef åter en stunds uppehåll och tystnad. Men snart hörde wi åter, af skotten och det starka ropandet på ett par 100 steg ifrån oß, att björnarna sökte bryta sig igenom. Nu blef ögonblicket wigtigt och lifwande; på en knapp minut räknade wi tio skott.

Skjutningen upphörde åter, och wi trodde att alla björnarna stupat; wi hade likwäl mißtagit oß, ty nu kom den stora björnhonan, som tydligen syntes wara sårad. Jan Finne hade kommit till oß, och afrådde mig att gifwa eld, men jag skickade en kula efter henne, oaktadt det långa afståndet, sannolikt utan werkan, och hon förswann i småskogen.

Efter några minuter, hwarunder flera skott hördes, wisade hon sig åter. Nu stannade hon på 90 steg, wänd emot oß, men war för mig skymd af buskar. Löjtnanten och Jan Finne lossade sina studsare; Finne först; hans kula träffade bröstet, gick igenom kroppen på längden och stannade i bakdelen; likwäl stod björninnan stilla och skakade endast på hufwudet. Löjtnant Oldenburg sköt dernäst, och lyckligare. Hans kula träffade hjertat, så att djuret i samma ögonblick nedföll dödt.

Framför oß hade skjutningen efterhand tystnat, och nu kommenderade Jan Finne halt. Wi hade ej mer än 50 steg till folket, men kunde icke se en enda man för skogens täthet. Wi funno snart ännu en björn som låg död inuti ringen, och Jan Finne signalerade till herr Falk, att tre björnar blifwit skjutna. Hans swar blef, att den fjerde war skjuten nära till der han sjelf stod; följaktligen hade alla de inringade redan stupat, och mera willebråd fanns ej inom platsen.

Så slutades detta skall, som war ett af tillställarens lyckligaste; ty att fälla fyra björnar, som alla kunde räknas för stora, lyckas icke hwar dag i de skandinaviska skogarna. Utgången skulle dock helt wißt blifwit annorlunda, om ej herr Falk hade beordrat Finne att med sin afdelning gå till den sidan, som war ifrån winden; hade motsatsen inträffat, så skulle björnarna förmodligen, skrämda af ljudet och lukten, flytt undan, och till följe af det inträffande töwädret kanske undkommit för alltid.

Björnarna hopsamlades nu, och woro öfwerjägmästarens tillhörighet, liksom alla de djur, hwilka fällas wid skall. Den gamla björnen war af owanlig storlek, och af tänder, klor m. m. kunde man dömma att hon war gammal. Wigten ansågs wara emellan 3 och 400 marker. Ungarna woro treåriga och wägde

omkring 150 eller 160 marker hwardera. De hängdes alla öfwer stänger och fördes till några medhafda slädar, för att åkande fortsätta sin färd till Risäter.

Här firades segern med munter wälfägnad, hwarefter skallfolket skingrade sig och återwände hwar och en till sitt.

6:te Kapitlet.

Anekdoter om wådor wid skall. — Slutanmärkningar angående skall. — Författarens äfwentyr med en björn.

Ehuru jag sjelf aldrig warit wittne till några olyckshändelser wid skall, äro sådana likwäl långt ifrån sällsynta; och såsom jag förut nämt, hände det en gång wid ett af herr Falk anstäldt skall, att ej mindre än sju personer sårades af samma björn.

Wid ett annat dylikt tillfälle kom en swårt sårad björn rusande på twå fötter emot en bonde, hwars bössa klickade, och fattade karlen wid axlarna. Bonden, som war owanligt stark, fattade å sin sida tag i björnens öron och långa ragg. Twå gånger hade båda kämparne fallit och åter rest sig upp, utan att släppa de en gång walda tagen, hwarunder björnen hade genomtuggat bondens armsenor, från handlederna till axlarna, och skulle just börja samma operation med halsen, då herr Falk i sista stunden lyckligtwis blef skiljedomare, och med en kula gjorde ett slut på twekampen. Jag såg denne man, sedan han war läkt, och han blottade sina muskulösa armar för att wisa mig de djupa ärren efter de sår han fick i den sällsamma striden.

Bland en mängd berättelser om olyckshändelser wid björnskall, meddelar jag en som jag sjelf har af en kapten Eurenius, med hwilken jag ett par år förut gjort bekantskap i Karlstad. Denne man hade sett en stor del af werlden, och hade seglat både till örlogs och kofferdi, under swensk, engelsk och fransk flagg; hade warit med i slaget i Wiborgska wiken, der han, sjelf tjugufjerde, kom undan med lifwet från ett 74-kanonskepp, som sprang i luften med 710 man. Han räddade sig derigenom att han hoppade öfwer bord, just innan katastrofen inträffade, och simmade till deß han upptogs på ryska amiralskeppet. Hans ärr wisade likwäl, att han ej undkommit helskinnad. Han talade fullkomligt bra engelska, och war en man med hufwud och kunskaper. Af honom erhöll jag äfwen de bästa och noggrannaste underrättelser om Swerige.

Det skall jag nu ämnar omtala, hölls år 1790 uti Wenersborgs län. Skallfolket war uppstäldt i wanlig ordning, och alla stodo på sina platser; men en äldre soldat, som war uppställd wid hållet, lemnade sin post och gick in i ringen, till ett trångt paß, hwarigenom han, till följe af sin kännedom af lokalen, förmodade att björnen skulle komma, hwilket också slog in; ty djuret kom strax derpå och gick honom rakt på lifwet. Soldaten tryckte nu af, men som fängkrutet hade blifwit fuktigt, klickade bössan. Björnen, som emellertid kommit tätt inpå honom, skulle dock kanhända sprungit sin wäg framåt, om karlen gått ur wägen för honom, men i stället för att bruka denna försigtighet, sökte han att sticka bößmynningen genom munnen och halsen på björnen, ehuru hans gewär saknade bajonett; dessa stötar parerade björnen skickligt som en fäktmästare, och sedan han wridit musköten ur karlens händer, slog han snart omkull honom.

Härmed skulle nu allt hafwa slutats wäl, ty björnen nosade blott på sin fallna fiende, och då han ej såg tecken till rörelse (ty denne höll andan), så lemnade han honom såsom död *). Men nu wände djuret sin wrede mot musköten, och började slå på den med ramarne, och då soldaten uttagit den på skallet, twärtemot gifwet förbud från officerarne, och nu befarade deß förstöring, utsträckte han sakta sin hand och fattade i ena ändan af gewäret, under det björnen höll i den andra. Björnen, som märkte denna rörelse, och att mannen följaktligen war wid lif, anföll honom nu ånyo och grep honom med tänderna i nacken, så att, då karlen låg framstupa, han afslet hufwudswålen, tills den endast hängde fast wid pannan. Den stackars karlen, som wißte att hans räddning berodde på att han låg orörlig, höll sig nu så stilla som möjligt, hwarpå björnen, utan att göra honom något widare ondt, lade sig ned bredwid sin fallne fiende.

Medan detta försiggick, hade flera personer, och deribland äfwen kapten Eurenius, som mißtänkt hwad som händt, skyndat till stället, och närmat sig på tolf eller femton steg från stridsplatsen, der de funno björnen ömsom betraktande folket, och ömsom slickande blodet af sin slagna motståndares nakna hufwudskål. Ingen wågade likwäl skjuta, af fruktan att antingen träffa soldaten, eller också, att om de äfwen fällde björnen, denne i sin dödswånda skulle ännu mer sarga den stackars karlen. Sedan båda partierna en god stund förblifwit i denna ställning, steg

*) Jag har hört många exempel, der menniskor utan skada undsluppit björnarna, derigenom att de hållit sig alldeles stilla.

björnen slutligen upp och gick långsamt derifrån, hwarwid en fruktanswärd salfwa genast fällde honom död till marken. När soldaten hörde skotten sprang han upp; men kunde icke se något, förrän han med handen wikit tillbaka skalpen, som hängde framför ansigtet, hwarpå han som en ursinnig rusade fram till folket och ropade: "Björnen, björnen!" — En händelsewis närwarande läkare afskar nu den skinnbit, som fasthöll hufwudswålen wid pannan, och förband derefter såret så godt han kunde, och ehuru karlen blef frisk, afskedades han, emedan den militäriska etiketten ej tillät en soldat att wara utan hår.

En annan berättelse af samme man anför jag så mycket hellre, som händelsen gör heder åt en qwinnas mod. Den tilldrog sig år 1815 på Dalsland, i grannskapet af Upperuds bruk, der kapten Eurenius då bodde.

En gosse, som metade, warseblef en björn, hwilken lekte med fyra ungar på en udde, som tillhörde en ö i Wenern. Gossen sprang genast hem till bruket, hwarpå all tillgänglig mansstyrka uppbådades, så att hela styrkan med friwilliga utgjorde några och sjuttio personer. Man begaf sig nu ut i båtar till ön, som war skogig och temligen stor. Folket delades här i twå afdelningar, af hwilka den ena, som bestod af alla, hwilka hade bössor, ställdes i bakhåll wid ena ändan af ön, medan den andra fördes till den motsatta ändan, och skulle försöka drifwa björnen åt skyttarne till. Under tiden höllos flere båtar roende mellan ön och fasta landet, för att hindra djuren att undkomma medelst simning.

Man hörde björnungarna skrika, och förmodade att modren nödgade dem att klifwa upp i träden eller krypa undan i andra gömställen, hwarwid hon plägar gå temligen hårdhändt tillwäga. Derpå begaf hon sig sjelf undan och kom derwid till bakhållet, der hon helsades med flera skott, af hwilka ett eller annat troddes hafwa träffat, men wände dock om och genombröt drefwet. Skyttarne rodde nu till andra ändan af ön och ställde sig såsom förut, medan drefwet återwände samma wäg som de gått förut. Detta ombyte förnyades flere gånger, och alltid bröt hon igenom drefwet. Men emot aftonen, och sedan det stackars djuret blifwit swårt såradt på flere ställen, tog hon sin tillflykt till ett tätt snår, der hon inneslöts trångt af skallfolket, men ingen wågade likwäl skjuta, af fruktan att kunna träffa dem som stodo på andra sidan. De anföllo henne derföre med yxor och dylika wapen. Under den kamp, som härwid uppstod, kullkastades flera, och skulle säkert fått ännu wärre skador, om icke björnens käft förut blifwit

krossad af en kula och gjord obrukbar. Bland de anfallande war en soldatenka, en stark qwinna af fyratio års ålder, som wille dela dagens ära, och wäpnad med en grof stör gaf hon björnen ett wåldsamt slag i hufwudet. Men björnen, som ej tyckte rätt om denna undfägnad, wände genast hennes fötter dit som hufwudet eljest borde hafwa warit, och släppte henne derefter oskadad. Men i stället för att blifwa skrämd af hwad som händt, tog hon en ny stake i stället för den första, som gått sönder, och började basa på djuret, som, till mycken förlustelse för skallfolket, lät henne för andra gången få en kullerbytta. Men wår amason lät sig ändå ej afskräcka, utan tog en tredje stör (ty äfwen den andra i ordningen war afslagen), hwarpå björnen gaf henne en tredje kullerbytta, men dermed woro hans krafter ocksä uttömda, och han nedföll död under de kringstående segerrop.

Skallet hade warat 6 till 8 timmar, under hwilken tid man ej sett till ungarne, hwilka fruktlöst efterspanades, både samma dag och den följande. Antingen hade de gömt sig, eller, under nattens mörker, summit öfwer till fasta landet.

Det synes alldeles otroligt huru dessa djur kunna stå emot en sådan mängd skott, som de stundom få uppbära. Jag har hört berättas händelser, då björnar blifwit genomborrade af en mängd kulor, och likwäl tillfrisknat. Detta kan wisserligen till någon del bero derpå, att kulorna wanligtwis äro ganska små, men äfwen grofwa kulor göra icke alltid säker werkan, då de träffa mot ben, hwilket ådagalägges af följande händelse: —

Wid ett skall på Dalsland träffades en björn, på tio stegs afstånd, i bogen, med en kula, som wägde två lod; men det oaktadt fortsatte djuret sin lunk, liksom om ingenting händt. Strax derefter blef han dock dödsskjuten utaf en annan, hwars kula gick midt igenom kroppen och slog in i ett på andra sidan befintligt träd. — När björnen sedan flåddes, fanns den första kulan wara stjernformigt utplattad mot bogbladet till en skolla utaf nära fyra tums diameter.

Man har trott sig ega skäl till den tron, att wargen och björnen sällan finnas talrikt tillsammans på en trakt. Såsom exempel härpå torde kunna anföras, att man på Dalsland år 1815 under norska kriget fick landet öfwerswämmadt af björnar, som krigsbullret fördrifwit från deras hemtrakter. Under denna tid förswunno wargarne; men då, efter återställd fred, de norska wildmarkerna åter lemnade björnarna ett fredligt tillhåll, syntes de icke mera på Dal, hwaremot wargarne återkommo talrikare än förr.

Wid jemförelsen med de skall, som anställdes på konung Fredrik den förstes tid, äro wår tids helt obetydliga. Likwäl händer ännu tillfälligtwis, att en mängd djur fällas på en gång. Så t. ex. sköt herr Falk på en dag tre björnar, fyra wargar och twå lodjur. — Under den tid, som samme man haft öfwerjägmästartjensten i Wermland hade man wid skall fällt 73 stora björnar, 14 mindre, och 37 wargar.

Jag får här nämna, att björnskall, ehuru de stundom kunna wara ganska nöjsamma, likwäl icke alltid äro det; ty det händer ofta, att björnen, som är ringad, blir skjuten så långt ifrån det stället, der man sjelf befinner sig, att man icke ser något af den egentliga jagten; äfwensom han någongång tränger sig ut och undkommer, sedan man tillbragt en lång tid i orolig wäntan.

Faran är ej stor wid dessa skall; ty i förhållande till den stora mängd folk som deri deltaga, äro olyckshändelserna få. I nöjsamhet kunna skallen icke jemföras med enskildta jagter efter björnen, ehuru dessa sednare äro oändligt mera wådliga. Likwäl har jag sjelf wid ett tillfälle warit personligen i temligen stort trångmål på ett skall. Händelsen war följande:

Herr Falk hade fått underrättelse, att en björn tillfälligtwis blifwit uppjagad ur idet, nära Wägsjöforß bruk i Fryksdalen, samt att han blifwit ringad i grannskapet af bruket; tillika inkom en anhållan från flera personer i trakten, det han måtte låta anställa ett skall för att få odjuret dödadt.

Herr Falk afreste med anledning deraf till Wägsjöforß, 5 à 6 mil nordwest ifrån Risäter, och föranstaltade der om ett skall, som ofördröjligen skulle afdrifwas.

Tidigt följande morgon woro flere hundra personer samlade, och en krets af folk bildades snart omkring björnen. Man såg honom likwäl icke genast, emedan han höll sig i de tätaste snåren; men då kretsen blef allt mera sammandragen, blef han twungen att wisa sig, och många skott aflossades på honom, under det han sprang från den ena punkten till den andra, för att bryta sig ut. Flere ibland dem träffade, men emedan de icke råkade hufwudet, bröstet eller ryggraden, tjente de icke till annat än att göra honom ursinnigare. Fördenskull rusade han slutligen på linien, der folket stod tätt slutet till hwarandra, hwarwid han omkullkastade en, sårade en annan och undkom således för den gången.

På hwardera sidan om de båda anfallna personerna stodo twå man med skjutgewär, dem de aflossade på några få alnars

afstånd, således fyra skott, men alla utan werkan. En af dessa, berättade man, hade skickat sin kula hwinande högt upp i ett träd, en af de andra hade skjutit rakt ned i marken; så hade åsynen af den raggiga bestens ankomst förskräckt dem.

Jag war icke med wid denna afdrifning; jag war då i Dalarne, och saken gick för sig så hastigt, att jag icke hann få underrättelse derom; men jag hemkom tre dagar derefter och fick del af händelsen, hwarjemte man berättade mig, att herr Falk ämnade följande dagen hålla ett nytt skall, för att nedlägga det undkomna djuret.

Wäl hade jag icke mycken tid till förberedelser till resan, men emedan ett bref från herr Falk beskref björnen såsom en af de största, som någonsin blifwit sedd i de wermländska skogarne, wille jag icke försumma tillfället att möjligen få wara med wid hans dödande. Fördenskull satt jag om aftonen i min släde på wäg till nyßnämda bruk, der herr Falk då wistades. Klockan tio samma afton hann jag fram till stället, der jag, ehuru obekant med egaren, blef emottagen med hjertlig gästfrihet och qwarstannade på wärdens enträgna bjudning.

Efter frukosten, följande morgon, afreste det talrika partiet till samlingsplatsen, ungefär en mil ifrån bruket. Der funno wi 6 till 700 man, hwilka herr Falk och hans underlydande ordnade på wanligt sätt. Wid detta tillfälle woro en mängd soldater närwarande, hwilka genom sin wana wid blind lydnad underlättade manstyrkans ordnande.

Planen war, såsom alltid wid dylika tillfällen, ett knäppt skall. Snön war twå fot djup och, till följd af ett lindrigt töwäder, så lös, att wåra rörelser kunde werkställas med största tysthet; äfwen blåste det starkt, hwilket war till wår fördel, emedan det bidrog att hindra björnen från att höra wårt antågande. Genom dessa båda gynnsamma omständigheter hunno de båda delarne af skallfolket — hållet och dreswet — sluta upp mot hwarandra, innan björnen war på benen.

Då wi hade ett betydligt antal personer, men ringen deremot ej war stor, kunde herr Falk redan i första ögonblicket af afdrifningen utställa folket med några få stegs afstånd mellan hwarje man. Detta war också nödigt, emedan man kunde wänta att björnen, med hågkomst af sin lyckliga erfarenhet wid förra skallet, skulle försöka att ännu en gång bryta sig igenom folket. Emellertid woro wi beredda att emottaga honom, och särdeles omsorg war anwänd wid att undersöka de skjutgewär, med hwilka skallfolket woro försedde; och deßutom lemnades de icke i händerna på andra än sådana, som troddes kunna begagna dem. Eld=

gewären woro fördelade jemt öfwer hela styrkan, så att björnen nödwändigt skulle bli warmt emottagen, på hwilken punkt han än kunde komma att wisa sig.

Efter wanan anförde herr Falk drefwet, och hans **högra hand**, Jan Finne, tog befäl öfwer hållet. Jag slöt mig till det sednare och ställde mig på en beqwäm punkt framom folket. Jag war bewäpnad endast med en enkel bössa, ty jag hade wid resan ifrån Stjern ej hunnit afhämta min dubbelbössa, som tillika med hundarna och öfrig jagt-apparat woro qwarlemnade långt bort på ett ställe i skogstrakten. Detta war, såsom snart skall wisa sig, en olycklig tillfällighet.

Allt war nu i ordning, och det dröjde ej många minuter efter det drefwet satt sig i rörelse, förrän en salfwa på afstånd förkunnade att björnen war uppe. Men då det åter blef tyst, och intet skott hördes, blef jag trött wid att wänta, och då Jan Finne, som under tiden kommit till mig, war lika okunnig som jag om björnens öde, beslöto wi gå till den punkt, hwarifrån skjutningen hörts, och der göra oß underrättade om förhållandet. Man berättade oß der, att han kommit till linien, men skrämd af de många skotten wändt inåt ringen; af de starka blodspåren såg man att han icke undkommit helskinnad.

Wi skyndade åter derifrån, för att underrätta herr Falk att björnen war sårad. Genast efter inhemtad kunskap derom beordrade han en halt, och tillät mig att i sällskap med Jan Finne gå in i ringen för att ge björnen det sista skottet. Härigenom undwek han att låta skallfolket sammandraga sig ända intill hwarandra, hwarigenom olyckor kunnat uppkomma utaf skjutningen midt öfwer den sålunda förminskade platsen. Gerna hade han sjelf följt med oß, men kunde icke lemna skallfolket utan öfwerbefäl. På det att wi ej skulle råka att bli skjutna i stället för björnen, utfärdades tillsägelse derom, att wi gått in i ringen; denna underrättelse gick från man till man öfwer hela bågen, jemte befallning att ingen skulle få lossa skott, under hwilken förewändning som helst.

Wi skyndade åter till stället, der man skjutit på björnen, och följde sedan hans spår tillbaka in i ringen. I början åtföljdes wi af några personer, men de återwände snart, på wår föreställning, att wi sannolikt skulle säkrare winna wårt ändamål ensamma, emedan företaget då kunde gå för sig mera tyst.

Ehuru wi, så wäl af spårens oregelbundna beskaffenhet som af den starka blodförlusten, tydligen kunde se att björnen war illa

sårad, dröjde det likwäl kanske en fjerdedels timma innan wi hunno upp honom. Slutligen sågo wi en skymt af honom emellan träden framför oß. Jag sköt genast, men han undslapp, antingen derföre, att något träd warit i skottlinien, gömdt bakom buskskogens grenar; eller att jag sköt illa. Jan Finne sköt icke, förmodligen emedan han icke torde fått så redigt sigte på djuret, att han trodde sig kunna skjuta med någon sannolik werkan.

Då jag laddat, förföljde wi honom åter, och hunno honom snart på trettio stegs afstånd ifrån det ställe, der han war wid mitt första skott. Wi fyrade genast af, och han föll i samma ögonblick; men då han legat några sekunder, steg han åter upp och rusade mot oß temligen fort, under ett förfärande mummel. Jan Finne tog till fötterna efter bästa förmåga, och jag hade kanske gjort klokast i att följa hans exempel; men jag trodde mig kunna undwika anfallet deßförutan, och steg ett par steg åt sidan, der jag fick skygd bakom en omkring fyra fot hög stubbe. Under tiden höll jag ögat fästadt på björnen, så att jag kunde maka mig omkring stubben, i motswarighet mot hans rörelser på andra sidan om densamma. Jag hoppades på det sättet hålla mig gömd, medan han passerade förbi, hwarefter jag kunnat undkomma. Men han war icke så lätt att narra, ty då han kommit inom tre steg från stubben, stannade han, röt förskräckligt och wände ögat wildt åt alla håll, för att upptäcka sin fiende. Jan Finne hade gömt sig på 30 stegs afstånd derifrån, och ropade ifrigt åt mig, att jag skulle springa, men jag stod qwar, då det hade warit lika farligt att springa i snön, som räckte upp till knäet. Jag hade mitt öga oupphörligt fästadt på björnens, så att jag war redo att kasta mig undan i samma ögonblick, som han kom till anfall.

Om jag warit ensam hade jag wisserligen lupit någon fara; men då jag kunde fullkomligt lita på min kamrat, och war öfwertygad att genast bli befriad ur min wådliga belägenhet, så snart denne hunnit ladda, kan jag just icke säga, att jag kände mycken fruktan. Men Jan Finne war mycket långsam i sina rörelser, så att jag wißt anser att tre minuter åtgingo innan han blef färdig dermed. Under hela tiden qwarblef björnen på samma ställe der han först stannat, och mumlade eller rättare sagdt röt på det aldrawildaste sätt ur de öppna käftarna.

Slutligen hade han antingen fått syn på eller wäder af mig, ty han fästade ögat på stubben, hwilket han icke förut gjort, uppgaf ett ännu starkare oläte och kastade sig framåt, men farten afkortades, ty i detsamma han sprang till, small ett skott och

han nedföll liflös på snön; Jan Finnes kula hade genomborrat hans hufwud.

Nu upplöstes all ordning, och folket tillströmmade från alla sidor för att se willebrådet. Wår fångst war en gammal hane, men ingalunda ett sådant widunder som man beskrifwit; dock war han ansenligt stor, ty wid anställd wägning befanns han, oaktadt sin blodförlust sedan förra skallet, hålla 19 lispund och 12 marker.

7:de Kapitlet.

Fiske. — Myggor. — Swalans flyttning.

Men för att återwända till min afbrutna berättelse, war wid min återkomst från Dalarne sommaren långt framliden, och då wattnet omkring Stjern öfwerflödade af de flesta swenska fiskslag, roade jag mig stundom med krokfiske.

Årstiden för bästa fisket inträffar här sent, emedan isen ligger qwar till början af Maj, stundom äfwen till slutet af samma månad; och i Lappland dröjer det ännu längre fram på året innan man kan nyttja bete.

De fiskslag, som här förekomma äro: gädda, aborre, lax, laxöring, harr, röding, mört, löja, ål, lake stundom till ett punds wigt, rudor — sällan öfwer twå marker — braxen, id, nors och sik. Röding träffas icke ofta. I den wackra sjön Ullen, ej långt från Stjern, sades den förekomma i mängd.

Gäddor och aborrar, de sednare någon gång till fem eller sex markers wigt, erbjödo dock det bästa metet öfwerallt i mitt grannskap, ty af dem fanns temligt öfwerflöd i alla watten. Af förra slaget fick jag endast twå, som wägde sexton marker hwardera. En gång fick jag aderton gäddor på en eftermiddag, men deras sammanräknade wigt war blott 55 marker.

Gäddans käft swullnar en gång i månaden, wid öfwergången från nedanet till nyet. Hon nappar då icke på krok, emedan tandköttet swäller upp nästan öfwer tänderna; man säger då att hon **icke är i taget.** Jag tror att denna eljest wäl bekanta omständighet undgått naturforskarnes uppmärksamhet. Då jag frågade bönderna om man kände orsaken till denna företeelse, swarade man endast, att om gäddan kunde alltid swälja, skulle hon snart äta upp all annan fisk.

Örnar och hökar, som här icke äro sällsynta, slå ofta ned på gäddorna, då de gå på grundt watten. Segern är dock owiß,

beroende af de båda individernes ömsesidiga storlek; stundom blir gäddans öde att göra en luftresa, men också händer det att fågeln dermed "tagit sig watten öfwer hufwudet," hwilket man funnit deraf, att gäddor fångats, som antingen haft hela skelettet af fågeln qwarsittande på kroppen, eller också endast deß klor djupt intryckta, då resten frånruttnat. Kapten Eurenius berättade, att han en gång wid Göta elf, icke långt från Wenersborg, warit ögonwittne till en sådan strid, der en örn slog ned på en gädda, men ej förmådde lyfta henne ur wattnet, och efter långt stretande måste följa med till sjös och under wattnet; efter en stund hade likwäl båda uppkommit till ytan, då örnen skrek häftigt, men blef snart åter neddragen och förswann.

Laxöring fångas, utom i Klarelfwen, också i den å, som går igenom Rådasjön. Denna å war full af gölar och forssar, och således, att dömma af de yttre omständigheterna, högst lämplig för metning. Men olyckligtwis hade bönderna nere i landet den wanan, att om sommaren wid lågt watten uppdämma sjöarne Najen, Qwin, med flere, hwilka utgöra åns förnämsta tillopp, hwarpå de med nät och andra redskap fånga nästan all fisken i de gölar, som ännu innehålla något watten. En dag fick jag likwäl nära åns utlopp i elfwen en laxöring, som wägde 11 marker. De sades förekomma i Rådasjön af ännu större wigt, men jag fick aldrig någon, ehuru jag alltid hade småfisk till bete. De andra sjöarne längre upp åt landet kom jag aldrig att försöka; man sade dock att de hade öfwerflöd på större fiskar af ifrågawarande slag.

I Klarelfwen är icke wattnets stigande slutadt förrän efter midsommar. Den första floden kommer då wåren inträffar i Wermland; den andra wid snösmältningen på norska fjällen; denna sista kallas Häggfloden, emedan den sammanträffar med häggens blomning.

I denna elf woro, inom en half mils afstånd ifrån min bostad, fem eller sex betydliga forssar och fall, hwilka sades wara ganska fiskrika. Någon gång träffas der en ensam lax, som kunnat smyga sig fram emellan de många fiskena närmare Wenern. Jag gjorde likwäl ingen lycklig fångst, troligen dock mest derföre att jag ej hade båt; och någon sådan wågade jag ej begagna, emedan ingen i mitt närmaste grannskap hade skicklighet nog att ro igenom forssarna.

Klarelfwen har sedan icke mer än tre fall på 5 à 6 mils wäg till Wenern; lika långt uppåt från Rådasjön är han stilla och utan tecken till forß. Wid Sysselbäck förekomma likwäl fors-

farna åter, hwarefter han widare norrut nästan utgör en oafbruten fortsättning af sådana. Här öfwerflödar han af fisk, och metning lyckas förträffligt. Jag besökte denna trakt en gång, och hade lycklig fångst, ehuru wattnet ännu icke hade satt sig fullt efter wårfloden. En dag fick jag på konstgjorda flugor 42 par laxöring och harr, som tillsammans wägde 70 marker, hwaraf harren utgjorde största antalet, emedan ingen af dem gick öfwer 2 marker. Likwäl nappade en, som tycktes hålla dubbla wigten, men han undkom. Laxöringar fick jag icke här större än till 5 marker. Jag hade swårighet att få småfisk, så att jag föga kunde begagna lefwande bete, hwarmed, som bekant är, den bästa fisken fångas.

Gäddor funnos af ansenlig storlek. Jag fick en med slantning, som wägde 16 marker. Här i trakten funnos erfarna forßroddare, som med sina små båtar skickligt rodde igenom swallet; wid starkaste stråken kastades en sten som ankare, och med några famnars lina, som småningom stacks ut, halade man sig med sakta fart utföre de farligaste forssar. Deraf hade man utomordentligt stor fördel wid metandet, då sällan någon fördjupning fanns, den man icke kunde försöka. Wanligast fanns blott en man i hwar båt, och det war märkwärdigt att se den skicklighet, med hwilken de handterade sin bräckliga farkost. Stundom förde mannen sitt mete med ena handen och en stång i den andra; så fortfor han att staka, under det strömmen förde honom utföre, och stenen såsom släpankare saktade båtens fart. Då han på en gång wille flytta sig ett längre stycke, lyftes stenen, och båten framskjöts antingen genom stakning eller rodd med en åra från bakstammen; ibland begagnade man äfwen wanlig rodd med twå åror.

Då forssen war stark, höll man sig gerna inwid landet, när man skulle fara uppföre, men wid färd utföre alltid midt i strömfåran, och alltid då tillika under stark rodd baklänges, både för att hindra farten och för att, då det behöfdes, undwika de stenar, som i stor mängd förekomma.

Detta sätt att färdas utför forssar, är motsatsen till hwad som begagnas i Lappland, der båtstäfwen alltid wändes framåt, och farten förstärkes af den möjligast ansträngda rodd, så att farkosten, utom sin fart med strömmens hastighet, får en egen rörelse, hwarigenom den lyder styret. Men härwid beror all frälsning på rorsmannen. Jag reste på det sättet igenom 40 forssar, på en sträckning af nära 50 mil, utan att wid mer än ett enda tillfälle hafwa stigit ur båten.

Hwarje jemförelse mellan tryggheten af dessa båda färdsätt

blir likwäl alltid oriktig, ty båtarnes byggnad är på dessa ställen efter motsatta grunder. I Lappland äro de 25 till 35 fot långa, med utomordentligt hög akter och för. I Klarelfwen äro båtarne 12 fot långa och båda ändarna endast några tum öfwer wattnet, och deßutom så **ranka**, att man måste, om man ställer sig i dem, wara ganska försigtig, för att de icke skola kantra. Jag har likwäl, utan någon inträffad wåda, med dessa båtar farit igenom ganska swåra forssar, ehuru jag bekänner, att jag flere gånger erfor en obehaglig känsla, då jag såg skummet stänka omkring oß, och då den minsta oförsigtighet, eller att en åra blifwit bräckt, en påstötning på de talrika stenarna o. s. w. temligen säkert förflyttat oß till ewigheten.

Min fruktan torde måhända hafwa öfwerdrifwit faran, ty aldrig såg jag minsta spår af samma känsla hos den, som rodde mig, ehuru jag betraktade hans drag med den spändaste uppmärksamhet. Kanhända hade wanan att beständigt wistas på elfwen, gjort honom känslolös för deß faror; wißt är åtminstone, att den gjort honom owanligt skicklig.

Denne man, wid namn Jon Jonsson, bodde i en liten finsk by, Båtstad, omkring 2 mil norr om Sysselbäck. Han war wälmående, hwilket jag erfor, emedan jag för några dagar tog qwarter i hans hus. Han hade en granne, wid namn Halvar, som också någon gång åtföljde mig och då wisade lika skicklighet som forßroddare. De woro wanligtwis kamrater wid fisket, och fingo ofta en ganska betydlig fångst.

Under fiskfärderna och andra utflykter beswärades jag stundom af myggor, hwilka likwäl icke woro så talrika, som i norra delarne af landet.

Wid stränderna af elfwen förekom en art små flugor eller så kallade knott till sådan mängd, att de skymde luften, likwäl woro de icke särdeles beswärliga.

För att afhålla myggor och dylika kräk, spände jag flor i den öppna fönstergluggen, hwar helst jag tog qwarter.

I England wärderar man icke swalor, men i länder der myggor öfwerflöda, äro swalorna wälgörande genom den förstöring de anställa ibland dessa kräk. I Lappland såg jag swalorna inbjudas till bosättning medelst små färdiggjorda bon, som inwånarne fästat under takfoten. Swalan flyttar i Augusti. Hennes förswinnande har gifwit anledning till den icke sällan yttrade förmodan, att de skulle ligga i dwala öfwer wintern, likt flugan m. fl., och emedan man någon gång funnit en swala wid notdrägt om wintern, har man ytterligare fallit på den

tankan, att hennes förmodade wintersömn hölls på sjöbottnen. Man har icke fästat något afseende wid att swalor ankomma till de södra länderna af Europa samt norra delarne af Afrika, snart efter sedan de upphört att wisa sig här, samt omwändt, att de i söder förswinna kort förrän de wisa sig i norden.

Wid en af mina fiskfärder åtföljdes jag af en bonde, wid namn Daniel Jansson på Butorp, wid den wackra sjön Knon, omkring en mil från Stjern. Då jag såg honom twå år förut, war han alldeles nedtryckt af sorg. Han hade i en febersmitta förlorat sin hustru och alla sina barn, fem eller sex till antalet. Han hade nu fått owanan att ständigt röka tobak, en wana som han i början af sitt ensamma tillstånd lärt sig, då han måst tillbringa många ensliga stunder i sitt tomma hem.

Ehuru wi stundom hade ganska warmt denna sommar, fann jag klimatet på det hela wara föga skiljaktigt från Englands under samma årstid. Under min wistelse i norden, erinrar jag mig aldrig hafwa sett qwicksilfwret stå högre än 35 grader i skuggan.

Wid denna årstid lifwas skogen af en mängd sångfåglar. Ibland dem utmärker sig en art trastar. Gökar hördes på alla håll. Boskapens ljud och koskällorna, samt lurar och wallhorn gåfwo liflighet åt skogsutsigternas mörka enformighet. Luren är ett långt instrument af träd eller näfwer. Genom oupphörlig öfning hafwa flera wallare kommit derhän, att blåsa små melodier på dem, då de eljest endast äro ämnade att genom sitt starka, fastän entoniga ljud, bortskrämma wargar och sammanhålla boskapen. För sistnämda ändamål, äfwensom förmodligen för att fördrifwa tiden, sjunga wallare och ropa hela dagen igenom.

Jag såg ofta ormar under mina wandringar; några woro ganska giftiga. Ödlor och grodor funnos äfwen i mängd. En gång blef en af mina hundar ormbiten i halsen, som deraf uppswällde starkt, och han blef snart så illamående, att jag med möda kunde förmå honom att gå hem; dock war han frisk efter några dagar.

Wid en af mina wandringar i skogen kom en wacker brun örn swäfwande öfwer mitt hufwud, och fastän min bössa endast war laddad med fina hagel, lyckades mitt skott. Han blef likwäl endast wingskjuten, men ifrån den höjd, der han befann sig, blef fallet så wåldsamt, att han slog ihjel sig emot marken.

Traktens läkare, doktor Mellerborg, berättade att han behöft nära ett år för att läka en patient, som blifwit rifwen af en örn; fågeln hade, såsom ej sällan lärer wara händelsen, slagit

ned på ankan öfwer en warggrop och sålunda sjelf råkat komma i gropen, hwarifrån han icke kunde taga sig upp; mannen hade gått ned för att döda fågeln, men blef wildt anfallen, hwarwid örnen slog sina klor i hans ben. — Enligt herr Falks berättelse händer ofta, att örnen tar räfwar; han wisade mig också, bland en stor mängd räfskinn, twenne som hade märken efter den starka fågelns klor. Jag skulle till och med förmoda, att räfwen kan bli offer för ufwen. Jag sköt flere af dessa stora fåglar. Doktor Mellerborg försäkrade att de förmå döda en hund, hwarå han anförde ett exempel, hwartill han sjelf warit wittne. En annan gång hade en karl närmat sig grannskapet af en ufs bo, och blef anfallen af fågeln, som sköt ned på honom och sårade honom allwarsamt i nacken. Lyckligtwis war han icke ensam, och hans kamrat tog upp en grof käpp, med hwilken han snart dödade odjuret. Tjädern blir ofta ett byte för ufwen, och stundom skall denne, enligt professor Nilssons uppgift, med framgång anfalla örnen. Äfwen spisar han renkalfwar och råbocks-killingar. Man hör ofta nattetid dessa fåglars hemska läte i skogen.

8:de Kapitlet.

Björnars djerfhet. — Swårigheten att fälla dem om sommaren.

Under loppet af sommaren gjorde jag ett par utflykter för att uppspåra björnar, men alla utan framgång, ty jag blef aldrig warse något sådant djur. En enda gång kunde detta likwäl hafwa skett, om ej en tillfällighet kommit emellan. En söndagseftermiddag nämligen, då några barn i grannskapet af byn Grås wallade boskapen på ett swedjefall i skogen, kom plötsligt en stor björn och slog först ett får, samt derefter en fullwuxen qwiga; den sista bortfördes af björnen, som icke aktade barnens rop, öfwer en 2 $^1/_2$ alnar hög gärdesgård, hwarefter han förswann i skogen. Barnen hopsamlade nu de öfriga kreaturen och hemförde dem till Grås, der de omtalade hwad som händt.

Deras berättelse wäckte naturligtwis mycken uppståndelse i den lilla byn, och en mängd bönder skyndade genast till stället, der kreaturen blifwit slagna. Björnen hade likwäl nu dragit qwigan ett stycke längre in åt skogen, men spåren woro ej swåra att följa, då han upprifwit mossan under sin wäg och marken på flera ställen war färgad af blod. Björnen tycktes uppretad

af att folket störde honom, hwilket han förrådde genom sitt brummande; emellertid drog han sig dock undan, då de kommit ända inpå honom, ehuru småskogens täthet hindrade dem från att warseblifwa honom.

Under tiden hade han dock förtärt en dryg del af qwigan; ty björnarna hafwa om sommaren en ytterst stark matlust. För att hindra honom från ytterligare kalasande på deras bekostnad, fällde bönderna flere af de kringstående träden öfwer det rifna djuret. Derefter skickades ett bud till herr Falk, i hans egenskap af provinsens jägmästare; men som han war sjuk, och icke kunde taga hand om saken, tog jag med mig Hektor och Pajas, och begaf mig till Grås, hwarest jag fick en bonde, som följde mig till stället, der qwarlefworna af qwigan funnos. Ett stycke ifrån nämde ställe qwarlemnade jag bonden med hundarna och smög mig warsamt till den anwista punkten, i hopp att öfwerraska björnen. Detta lyckades likwäl icke, och jag fann att han dragit fram den döda kroppen, oaktadt den ofantliga tyngden af träden som fällts deröfwer, samt strax derinwid förtärt alltsammans, med undantag af några benbitar, som lågo strödda omkring stället. Jag trodde nu att björnen, såsom han ofta plägar, hade efter måltiden dragit sig undan till en annan trakt af skogen. Jag lät derföre släppa hundarna. Men nu wille oturn att hundarna råkade i strid med hwarandra, hwaraf stort owäsende uppkom. Wi funno sedermera att björnen legat helt nära oß, och först af bullret blifwit bragt att sätta sig i rörelse. När hundarna ändtligen efter en stund kommo på spåret, hade han fått för stort försprång. Emellertid fortgick drefwet och jag följde efter. Min kamrat förswann, så att wi ej mera den dagen träffades. Efter några timmars jagt slutades hela saken dermed, att hundarna kommo tillbaka trötta och liknöjda, sannolikt utan att hafwa hunnit upp björnen, ty i så fall skulle jag helt wißt fått skjuta honom, emedan wädret war mycket warmt, hwilket är en mycket gynnande omständighet.

Mot aftonen återkom jag till Grås, wägledd af en liten fick-kompaß, som jag alltid bar på mig.

Ehuru sällan andra än barn begagnas till wallare, hör man aldrig att björnen skadar dem. Endast om han sjelf blir anfallen, utöfwar han wedergällningsrätten med fruktanswärdt allwar. En sådan händelse hade inträffat några år förrän jag kom till orten, i det en björn angrep kreatur, hwilka wallades af en fattig qwinna, som modigt anföll odjuret med en tjock stör. Men hon fick snart ångra sin djerfhet, ty björnen kastade om-

kull henne och sårade henne illa, tillsammanräknadt på 25 ställen af kroppen, så att hon slutligen icke såg sig någon annan utwäg att rädda lifwet, än att ligga stilla, då besten lemnade henne, i den tron att hon war död.

En annan snarlik händelse berättade kapten Eurenius. — En bonde på Dalsland såg ifrån sin stugudörr huru en björn slog en ko för honom, hwarpå egaren tog en knölpåk, hwilket war det första wapen han fick tag i, och sprang fram till björnen, som i början tålmodigt mottog slängarna utan att låta störa sig i sin matlust; men efter någon stund började förmodligen swedan blifwa för kännbar, så att han rusade upp emot sin angripare. Denne tog då till fötterna och ropade efter hjelp; men innan han kommit halfwägs hem, hann björnen upp honom och kullkastade honom genast. Då folk emellertid hade tillkommit, wände odjuret likwäl om, och mannen slapp undan med några skråmor. Men om hjelp icke warit så nära till hands, är det icke omöjligt, att han med lifwet fått plikta för sin djerfhet.

Ett tredje liknande exempel anfördes af doktor Mellerborg, hwilken war så godt som ett ögonwittne till saken. En qwinna wid Hede by i Herjeådalen, som äfwen wallade boskap, rusade med ett wedträd emot en björn, som anfallit hennes kreatur. Björnen aflägsnade sig då, men när hon ytterligare förföljde och slog honom, wände han om, dödade och uppåt henne. Ehuru otroligt detta sista låter, försäkrade dock berättaren, att det war sannt, och tillade, att han sjelf kommit till stället och endast funnit ena handen qwar.

Efter jag kommit att tala om björnars anfall på kreatur, will jag anföra en anekdot, som jag hörde af Jan Finne. En tjur hade blifwit funnen död i skogen bredwid en mindre björn, som man fann hafwa omkommit af tjurens stångande. Björnen hade, såsom tecknen utmärkte, blifwit ihjelklämd emot ett träd, och tjuren war oskadad och troddes hafwa stått i denna ställning mot björnen, till deß han af matthet sjelf nedfallit död.

Jag war wid denna tid äfwen ute efter en björn, som gjort mycken skada på hästar och boskap i trakterna mellan Klarelfwen och Knonsjön. Under detta fruktlösa tåg åtföljdes jag af en bonde, benämd Abraham. Denne mans fader hade, då han en dag war ute i skogen, händelsewis råkat på en björnhona, som jemte sina ungar låg och solade sig. Björninnan rusade på honom, och då han endast war bewäpnad med sin yxa, nödgades han taga sin tillflykt upp på spetsen af en stor sten, som lyckligtwis befann sig strax bredwid, och hwarest han, swängande

sin yxa i ena handen och en knif i den andra, stod beredd att förswara sig till det yttersta. Denna hans fasta hållning tycktes likwäl hafwa betagit wilddjuret lusten att gå honom på lifwet; ty sedan hon några gånger rest sig på bakbenen, lade hon sig ett litet stycke derifrån, och höll honom sålunda fången en half dag, innan hon begaf sig sina färde.

En björnhona med sina ungar är ganska farlig att råka ut för, och så ofta någon fara är på färde, plägar hon merendels drifwa ungarna upp i träd, hwilket skall wara ett säkert tecken att hon ämnar förswara dem; och är det i sådan händelse icke rådligt att skjuta någon unge, innan man först besegrat modern. Såsom bewis på detta anför jag en händelse, som berättades mig wid Öje i Dalarne. Hufwudpersonen hade bott i denna by, men war nu död. Han hade en dag funnit en björnunge, som af modern blifwit drifwen upp i ett träd. Han sköt honom, men hans fägnad blef icke långwarig, ty ungens skrik tillkallade modern, som med raseri anföll mannen och bet honom illa öfwer hela kroppen. Derefter tog hon ungen, som under tiden dött, och bar honom bort med sig.

En annan händelse af samma slag, uti Westerbotten, slutades lyckligare. En bonde mötte i skogen en ung björn, som klättrade upp i ett träd; mannen war åtföljd af sin dotter, och skickade henne genast hem att hämta en bössa. Han fick den och sköt ungen, men denne begynte skrika, och modern, som hört lätet, skyndade till stället; karlen hade likwäl under tiden hunnit ladda ånyo, och fällde nu med ett lyckligt skott äfwen henne.

Då björnen icke först anfalles, och icke är åtföljd af ungar, flyr han wid åsynen af en menniska. Såsom ett undantag från denna allmänna regel berättade mig Jan Finne om en flicka, som angreps af en björn, då hon tillfälligtwis råkade att gå förbi hans ide; och ehuru hennes skrik genast ditförde folk till hennes bistånd, hade wilddjuret wid deras ditkomst redan så sargat henne, att hon dog strax derefter. Deremot wiker han stundom för intet motstånd, då han blir retad eller sårad.

Daniel Jansson, den af mina följeslagare som jag förut omtalt såsom olycklig nog att på en gång genom sjukdom förlora hela sin familj, hade, på en björnjagt i sällskap med några flera bönder, warit wittne till en sällsam händelse. Man hade spårat en liten björn och lånade en hund från Uddeholm för att jaga honom. Naturligtwis kom hela jagtsällskapet, som wanligt, långt efter drefwet, och en skock wargar anföllo hunden och uppåto honom, hwarefter de i hans ställe började förfölja björnen.

Man såg af spåren stället, der de upphunnit honom, och der omtumlandet och de qwarliggande hårtapparne utwisade, att en häftig strid försiggått. Emellertid blef björnen segerwinnare och hans fem motståndare måste gifwa tappt. Aftonen war nu så långt framliden, att mörkret gynnade hans flykt undan jägarnes förföljelser. Han sköts likwäl några dagar derefter, då Daniel Jansson skänkte huden till bergsrådet Geijer, såsom ersättning för hunden; men den war så tilltygad af wargarna, att den icke hade något wärde.

Ehuru björnen denna gång war lycklig i striden, händer det icke sällan att han kommer till korta, isynnerhet om warg-skocken är talrik. Jan Finne, wid hwilkens utsago jag med trygghet stödjer mig, anförde twå exempel, att björnar stupat i sådan kamp, wid ena händelsen 1 mot 7, wid den andra 1 mot 11. Wid ett annat dylikt tillfälle hade en skock af 12 wargar anfallit en björn, som fattat posto med ryggen mot ett träd, och förswarade sig en stund tappert, till deß wargarna funno utwäg att kringgå trädet, och sårade björnen i sidorna. Då likwäl menniskor i detsamma ankommo, flydde wargarna, men björnen war så utmattad, att han föll ett lätt byte för jägarne.

Dessa händelser hafwa säkert tilldragit sig med små indi-vider; ty en stor björn har sådan styrka, att jag tror honom kunna hålla stånd mot 20 så swaga motståndare som wargarna, om han nämligen kan få skygd bakom sig.

Af det redan anförda torde läsaren finna, det jag hade föga lycka wid mina björnjagter denna sommaren. Detta war dock ej underligt; ty herr Falk, äfwensom en annan stor björnjägare i Dalarne, hade aldrig skjutit någon björn wid andra tillfällen än på skall; och Jan Finne hade endast skjutit **en** på sommarjagt. De skäl, som angåfwos härför, woro twåfaldiga: nämligen björ-narnas fåtalighet och följaktligen swårigheten att träffa på dem i de ofantliga skogarna, samt sedan bristen på goda hundar, som fullfölja drefwet, sedan det en gång kommit ordentligt i gång.

Herr Falk och andra omtalade en finne, som i lifstiden bodde i Granbergs by, 6 eller 7 mil norr från Stjern, hwilken skjutit många björnar om sommaren, men skälet war att han egde en förträfflig hund, som dref hela dagen igenom, och om skytten blott förmådde följa så mycket, att han hörde drefwet, skulle han alltid, förr eller sednare, hinna djuret.

Längre mot norr äro skogarne äfwen mera öppna, så att man kan se längre omkring sig, hwarigenom sommarjagten der kan lyckas bättre, och der begagnas den äfwen oftare och med

framgång; men hundarna släppas icke, utan drifwa, förde i koppel. Wid wanlig jagt skall man nödwändigt förlora djuret och hundarna ur sigte, då drefwet går **rakt fram**, och då man ej kan följa med annorlunda än till fots.

Wid stark hetta är björnen snart tröttad, och ställer sig i första tjocka skogssnår. Om jägaren då warsamt närmar sig honom mot winden, är det sannolikt, att han skall komma på få stegs afstånd från honom. Emot höstem, då han är mycket fet, bör detta bäst lyckas. Såsom bewis på att han i sitt gödda tillstånd har swårare att undkomma sina förföljare, will jag nämna om ett tillfälle, der jag om wintern på skidor så häftigt eftersatte en björn, att, då han blef skjuten, och efter 36 timmar öppnades, fettet befanns smält som en olja, så att wi måste ösa ut det. Detsamma hände också wid en af herr Falk anställd winterjagt, hwarwid denne erfarne jägare påstod, att björnen skulle hafwa dött, äfwen utan skott, endast genom fettets flytande tillstånd.

9:de Kapitlet.

Tjädern. — Rackelhanar. — Tjädern som husdjur. — Tjäderjagt wid bloß. — Hans spel.

Under några korta skogswandringar om hösten sköt jag några få tjädrar. Desse fåglar, äfwensom annat fjäderwildt, woro detta år owanligt tunnsådda i Wermland och kringliggande orter, hwilket kom af en stark torka, som föregående året förstört ungfågelskullarne.

Att beskrifwa tjädern till form och färg är här öfwerflödigt, då den förekommer öfwer nästan hela Skandinavien, så långt som tallen trifwes, och det är icke långt från sjelfwa Nordkap. Hans älsklings-tillhåll är de stora furuskogarna. Professor Nilsson anmärker, att de tjädrar, som kläcka i de större skogarna, qwarblifwa året om i trakten, men att de som kläcka i grannskapet af fjällen *), under starka snöwintrar flytta till de lägre trakterna.

Hans förnämsta föda är tallbarr, äfwensom bär, då sådana finnas att tillgå. Ungarne lefwa till en början af myror, maskar och insekter. Hönan bygger sitt bo på marken och lägger 6 till 10 ägg, på hwilka hon ligger i 4 weckor. Ungarne följa henne

*) Fjäll kallas de berg, som äro så höga, att de nå öfwer den linie der träd kunna trifwas.

till winterns början, då likwäl ungtupparne först skilja sig från modren.

Om snön icke är alltför djup, wistas tjädern gerna på marken, men sitter emellanåt i träden, der han också alltid tager sitt nattqwarter. Då det är mycket kallt gömmer han sig likwäl stundom i snön, hwilket jag sjelf har sett. Han flyger tungt och med mycket buller, och wanligtwis hwarken högt eller långa stycken i sender, när han flyr undan jägare eller hundar.

Tjädern lefwer länge — att sluta af tillwexttiden, som är 3 år. De gamla igenkännas af bålens storlek och näbbens starka böjning, som nästan liknar örnens, äfwensom af fjädrarnes glans. Storleken synes rätta sig efter klimatiska förhållanden och polhöjden, inom hwilken de wistas. I Lappland träffas de sällan af mer än 10 markers wigt. I Wermland och deromkring högst 14 marker, samt i södra delarne af landet 17 marker och deröfwer. Hönan wäger 5 till 6 marker.

Färgen kan någon gång omwexla; så t. ex. har jag en tjäderhöna, målad efter naturen efter ett exemplar, som sköts i södra Swerige år 1826, och som utom några få gråa fläckar på olika ställen af kroppen war alldeles hwit. Hon hade ungar, som alla woro af wanlig färg; och denna olikhet måste förekomma lika sällsynt och af samma orsaker, som den förändrade färgen på swalor, skator, kråkor m. m., dem man någon gång funnit hwita.

Tjädern parar sig ibland med orren, hwaraf uppkommer en afart, som kallas Rackelhane. De äro olika efter som fadren warit af ena eller andra slaget. Af 20 sådana har herr Falk ej sett någon lik den andra. Man träffar mycket sällan hönor af denna sort. Jag såg twå hos herr Falk, och sköt sjelf en tredje. De kunna icke fortplanta sig.

Tjädern hålles ofta tamd i Swerige, och jag har sjelf sett dylika på flera ställen. De woro så spaka att de åto ur handen. De föddes med hafra och tallbarr, som ombyttes en eller twå gånger i weckan; äfwen gafs dem bär, då sådana funnos. Watten och grof sand ombyttes dagligen hos dem. Man har påstått att tjädern ej kläcker i bur, men, utom många exempel i Swerige, lyckades sådant med ett par, som jag skickade till en wän i Norfolk. Hönan lade sex ägg och utkläckte dem alla; de trifdes och wäxte, men genom någon oförsigtighet af wårdarne omkom hela kullen jemte modren på en gång. Wid denna olycka släpptes enklingen lös uti en djurgård, der han lefde med god trefnad ett och ett halft år, då en olyckshändelse slutade hans dagar.

Jag gick wanligen wid tjäderjagter följd af min lappska tik, Brunette. Wanligtwis dref hon upp dem från marken, der de om hösten ofta wistas för att söka sin föda. Om de endast sågo hunden, blef deras flygt icke lång, och emedan Brunette hade örnens skarpa öga, och ben som en antilop, war hon alltid genast under trädet, der fågeln satt sig, hwarefter hon wägledde mig till stället genom ett idkeligt skällande; och då fågelns uppmärksamhet nästan uteslutande togs i anspråk af att ge akt på hunden, kom jag den wanligtwis så nära, att jag kunde skjuta med hagel.

Hösten är bästa tiden för denna jagt, ehuru man i skogen ofta har swårt att få håll på dem, då de ifrån tallträden sänka sig nästan ända ned till marken, hwarigenom de ofta komma utom skotthåll, innan man kan få fullt sigte på dem. På förhösten sitta både tuppar och hönor nästan lika wäl för hunden; men längre fram blifwa tupparna så skygga, att de fly så fort hunden skäller. Hönorna låta dock gemenligen under alla årstider skytten nalkas ända intill trädet.

Lockning anwändes med framgång på sensommaren, då man skrämt upp en kull, så att den spridt sig. Den lockande måste naturligtwis hålla sig dold och lockningen rätta sig efter ungens storlek, så att ljudet blir gröfre, ju större ungarna äro; och på detta sätt är man ofta i stånd att locka hela kullen, den ena efter den andra. Man får likwäl icke gå ifrån stället för att hämta de ungar man skjutit, utan fortfara att locka, till deß man har hela kullen.

Herr Greiff omtalar ett af honom sjelf uppfunnet sätt att fånga tjäderfågel lefwande. Han wäljer en stig, sådana man wanligen söker för fågel-giller, med afstängningar af ris eller andra hinder på båda sidor; och öfwer denna utspännes ett silkesnät, af 1 $^{1}/_{2}$ alns fyrkant, hwars maskor äro så stora, att fågeln med lätthet kan få hufwudet in i dem. Nätet hålles utspändt medelst ullgarnsändar, som swagt fästas wid tallriset på sidorna, hwarpå små tallqwistar och tallbarr bredes öfwer detsamma. Rundtomkring och genom nätets yttersta maskor går en stark dragsnodd af silke, som fästes säkert wid någon gren, eller med en pinne i marken. När nu tjädern sticker hufwudet igenom maskan, och känner ett motstånd, springer han alltid rätt fram och dragbandet omsluter då nätet kring wingarne, som sluta tätt intill kroppen, så att fågeln ligger såsom i en nätpåse, utan att kunna röra sig eller skada nätet, som endast behöfwer wara af twinnadt silke. Genom att strö lingon eller tranbär på båda

sidor om nätet, lockar man fåglarna att ifrigare rusa fram. En gång hade tre wargar, wid tunn spårsnö, gått nära en sålunda fångad tjäder, men ej rört honom, förmodligen af fruktan för försåt.

Stundom skjutes fågeln om höstén wid skenet af bloß. Denna metod, som är ganska förödande, begagnas aldrig i norra delarna af landet. Men i Småland och Östergötland, der den skall anwändas, uppgifwes förfarandet som följer: — Mot mörkningen ger man noga akt på tjäderns sista flykt, innan han sätter sig på nattqwisten, hwarwid man noga lägger sig till minnes den riktning fågeln tagit. Twå personer utgöra sällskapet, af hwilka den ena, som är bewäpnad med bössa, går förut, och den andra går efter med ett bloß, hwars eld omsorgsfullt wårdas, så att den lyser starkt. Den främste är nu icke beswärad af skenet, men ser sjelf förträffligt, och fågeln, som bländas af ljuset, har swårt att urskilja något annat, hwarigenom skytten, i fall de blott lyckas hålla rätta kosan och träffa på fågeln, kommer honom ganska nära. Äro flere på ett ställe, helst fullwuxen ungfågel, flytta de sig icke för skottet, blott man brukar den försigtigheten, att alltjemt skjuta den understa först.

Största förödelsen på tjäder sker likwäl om wåren under lektiden, ty, utom det att tupparna undanskjutas **på spel,** äro många krypskyttar ej nogräknade med att ockå nedlägga hönorna, då de träffas.

Wid denna tid, och ofta medan marken ännu är djupt betäckt med snö, sätter tuppen sig på en tall och börjar sin kärleksgång eller spel, för att locka hönorna omkring sig, hwilket wanligen plägar ske från gryningen till soluppgången. Under spelet wisar sig tjädern ytterst lifwad, reser fjädrarna, pöser upp kräfwan, framsträcker halsen, fäller wingarne och utbreder stjerten, samt liknar derunder en kalkontupp. Han börjar sitt spel wanligast med tre ljud, som man kallar **knäppar** eller **klunkar,** hwarpå följer en kadans, som till ljudet liknar ett slags **sugning**; wid detta sednare är det som hans ifwer alldeles döfwar werksamheten hos hans eljest så skarpa sinnen, och nu skall skytten passa på för att med tre, högst fyra starka språng nalkas, men alltid så att han hejdar sig innan tjädern sjungit ut, ty i annat fall går jagten förlorad; och om fågeln hört det minsta efterljud och följaktligen tystnar, måste jägaren owilkorligt stå stilla till deß han åter börjar. Det händer ibland att gamla tjädertuppar, som warit utsatta för skott, göra knäppningarne med sådan ifwer, att man faller in med springandet i detsamma han skall börja spelet; men då han nu i deß ställe twärtystnar och lyßnar,

är det temligen säkert att man ej får skjuta honom den morgonen. Spelar han friskt, så kan man derunder till och med skjuta bom på honom, utan att det derföre alltid händer att han flyttar sig. Tjäderspelet är icke starkt, och i fall det blåser bland träden, kan man ej höra det på något synnerligt afstånd; och äfwen under det lugnaste wäder kan man ej höra det på mer än 2 à 300 steg.

Tjädern spelar äfwen något om hösten, men utan att jägaren kan, såsom wårtiden, begagna hans spel för krypskytte.

10:de Kapitlet.

Hjerpen. — Morkullan. — Orren. — Giller.

Under mina skogswandringar sköt jag då och då en hjerpe. Dessa fåglar anses med skäl wara en läckerhet, och förekomma i temlig mängd i norra delarne af landet, ehuru sparsammare söderut. Olik tjädern och orren, som båda hafwa en talrik seralj, lefwer hjerpen i engifte. Honan tillreder sitt bo på marken och lägger från 8 till 14 ägg. Sommartiden utgöres hjerpens föda af maskar, insekter och bär; men om wintern, då marken är tjockt betäckt med snö, af trädknopp. Hans tillhåll är i täta skogar, och då han förföljes, flyger han alltid upp i träden, hwarwid hans flygt är kort samt ganska bullersam. Han är icke skygg, så att man kan komma honom på nära håll, äfwen sedan man skjutit en eller flere. Man begagnar en fin, så kallad hjerppipa, hwars hwißlande läte härmar fågelns ljud så likt, att då han hör den, han nästan bestämdt swarar, hwarefter jägarn endast behöfwer gå efter ljudet.

De skjutas i norra orterna med lodbössor, med kulor af en ärts storlek; i andra orter med hagel. Jag wet icke att någon sköt mer än 11 på en dag, hwilket mest kommer af swårigheten att se dem inuti de täta snår och lummiga träd, der de wanligast sätta sig. — Jag såg aldrig hjerpar i bur, men betwiflar ej att de med lätthet kunna göras tama.

Stundom sköt jag en och annan morkulla. Dessa fåglar kläcka, som man wet, i Swerige, och ehuru jag aldrig träffat på något af deras bon, funnos sådana i temlig mängd i grannskapet af Stjern. Ungar har jag likwäl skjutit just då de började flyga. Man har trott att morkullan kläcker twå gånger, emedan man sent på året funnit ung-kullar af detta slag, men det har då

skett derigenom, att en hane blifwit skjuten, och ett nytt par så=lunda blifwit bildadt sednare än wanligt. — Om under en jagt man stöter upp en kull morkullor, och ungarna ännu icke äro flygfärdiga, lära de gamla taga ungarna mellan fötterna och flyga undan hundarna med ett klagande skrik.

Morkullan är, som bekant är, en flyttfågel. Hon lemnar Swerige i slutet af Oktober eller början af November, och lärer aldrig om wåren synts tidigare än den 6 April i grannskapet af Stockholm; hwilket öfwerensstämmer med den tid, då hon lemnar England. De förekomma sparsamt i norden. Jag har der ingenstädes skjutit flere än tre på en afton. Under flyttnings=tåget, höst och wår, lära de talrikt förekomma på westra kusterna af Swerige och Norge. Det kan synas besynnerligt, att denna fågel är så talrik i England, och deremot förekommer sparsamt i Skandinavien, der den likwäl förstärkes genom kläckningen; men detta torde ej förefalla så underligt, då man besinnar, att de i Swerige äro fördelade öfwer så omätliga skogssträckor; hwaremot de nödwändigt skola synas talrikare i England, der de äro, så till sägande, sammanträngda inom de små skogsparker, som finnas i wårt land.

Morkullan lefwer af skalbaggar, jordmaskar och larver. Stundom träffar man wäl sädeskorn i hennes kräfwa, men deßa hafwa förmodligen blifwit upplockade ur boskapens spillning. Hennes diet synes icke betydligt afwika från åkerknarrens, ty äfwen dennes kräfwa har jag funnit innehålla blandning af sädes=korn, insekter och maskar. En stor mängd af dessa fåglar kläcka i Swériges och Norges stora tallskogar, men sannolikt kläcka långt flere i Lappland, Finland, Ryßland och Sibirien. Wisser=ligen finnas i England, i Sussex, nära kusterna af Hampshire, enligt sägen, årligen ett eller twå par som kläcka ägg, men jag förmodar att dessa få individer leda sin härkomst ifrån sådane som parat sig, men af någon händelse blifwit hindrade från att flytta; och det är icke otroligt att deras afkomma, som aldrig inhämtat flyttningsdriften, qwarblifwa för alltid och kläcka der, ty man känner morkullans kärlek till sin fädernebygd. Man har qwarhållit morkullor i en skog en hel winter, och funnit dem återwända dit nästa år wid samma tid.

De lemna de nordliga länderna wid första frost, och tåga långsamt till warmare länder, hwarwid de flytta från skog till skog, hwila och förfriska sig. Nära morasiga trakter i skogarne wälja de plats för sina bon, som byggas på marken. Om da=garne gömmer sig fågeln på marken under buskar, och flyger

icke upp förrän i första skymningen. Wid wårens annalkande flyttar morkullan åt norden, hwarwid tåget sker mera oafbrutet än om hösten, då deras flyttning hufwudsakligen bestämmes af brist på föda, hwarföre de också stanna hwarhelst denna finnes. Deßutom werkar parningsdriften påskyndande om wåren. De flytta parwis, och hasta så fort som möjligt till den plats, der de hoppas få stanna, och som egentligen är deras födelsebygd. I Tyskland torde wäl ingen af dem dröja om wintern, men wäl i Normandie och Bretagne. I Irland träffas de wida talrikare denna årstid, och ännu mera i Greklands och Italiens skogar, äfwensom på öarne, samt norra delarne af Afrika och mindre Asien.

Då och då stöt jag äfwen ett par orrar. Dessa fåglar, som också i England förekomma talrikt, finnas öfwer hela Skandinavien till större mängd än tjädern. Orren är icke flyttfågel, och återkommer till lekställena, efter att under den öfriga tiden af året ha spridt sig temligen widt omkring i trakten. I mitt grannskap stöt jag ej många, emedan skogen war för tät. Längre åt söder, der detta hinder icke fanns, gjorde jag stundom rätt lyckliga jagter af detta slag, och har fram på sommaren mer än en gång skjutit 9 par på en dags jagt.

Om wintern samlas de i skockar, och man har då swårt att komma åt dem, i fall man ej begagnar lodbössa. Ett nöjsamt sätt att skjuta dem under denna årstid, är med så kallade **bulvaner,** som äro lockfåglar, gjorda af kläde, till skapnad och färg lika orrarne. De uppsättas i björkar, som stå enstaka på någon höjd; inom håll för dessa sätter man sig i en skjutkoja, och afbidar att orrarna i grannskapet fälla sig till dessa konstgjorda, hwilket alltid händer då sådane fåglar finnas i trakten, och man genom en eller twå personer från olika håll låter skrämma orrarna till flygt, som alltid sker i rak linie undan den förföljande.

Om dessa fåglar skonades under lektiden, skulle de snart föröka sig till stort antal. Detta är bewist wid Kafwelås, der egaren aldrig tillåtit skjutning om wåren, och äfwen under öfriga tiden af året sällan tillåtit att hönor skjutits, hwarigenom orrarna skola der wuxit till ett alldeles öfwerdrifwet antal, så att man flere gånger wid anställd jagt kunnat skjuta 100 på en dag.

Orren blir lätt tamd, och det ända till den grad, att han fri kan flyga med sin egare.

Orrens lektid infaller tidigare än tjäderns, och i början af April kan man få se skockar af 40 till 50 af dem tillsammans.

Liksom tjädern samlas de tidigt på morgonen till leken. Men orren börjar sitt spel på marken, och då han är retad emot medtäflarne, har han ett särskilt läte, en sorts blåsning, som höres på någorlunda långt afstånd, ehuru ej jemförligt i styrka med ljudet af hans egentliga spel, som, då han sitter på topp, wid lugnt wäder höres en half fjerdingswäg eller mera. Stundom uppkommer skarp strid emellan tupparne wid spelstället, och det är alldeles icke sällsynt, att då kunna skjuta twå i ett skott. Till spelställen wälja de helst obebodda holmar och stora mossar med en torrare trakt i midten. Samma ställen begagnas förmodligen i århundraden, så länge icke menniskans eller naturens åtgärd ändrat det skydd, som belägenheten der skänker dem. Bland en mängd tuppar är den tappraste ensam om rättigheten att spela, och de yngre få gemenligen tiga. Sedan spelet är slutadt, begynner leken med hönorna, som under tiden ankommit till stället; omkring klockan 5 eller 6 på morgonen skiljer sig sällskapet, hwarwid tupparna alltid slå upp i topp, ofta på ganska långa afstånd från spelstället, och, skilda från hwarandra, helsa de här utan afund morgonsolen med deras trefliga ljud.

I sådana trakter, der så få orrar finnas, att de ej kunna bilda någon egentlig **lek**, kallas de här och der kringspridda orrarne **Sqwalt-orrar.** De följa likwäl, enligt deras inneboende art, samma sed som är beskrifwen för de stora lekarne. — Sparas orrarna wid lektiden, så har man af dem om höstarne en jagt, som är den mest lönande af alla, och endast kan jemföras med den på rapphöns och dubbla beckasiner.

I de nordliga skogarne sättas ofta giller för björnar, wargar eller loar och andra skadedjur. Det är derföre alltid nödigt, att man förut har kännedom af trakten, innan man släpper sina hundar. Det har twå gånger händt mig, att min hund fastnat i sådant giller, men båda gångerna utan synnerlig skada, emedan jag war nära stället, och skyndade dit wid skriket; eljest hade jag aldrig återfått den lefwande. Äfwen i har-giller kunna de omkomma. Dessa sättas dels i hål på gärdesgårdar, dels om wintern wid djup snö, midt öfwer de wägar, som hararne sjelfwa upptrampa i skogen. Antingen fästes snaran wid en afhuggen tung buske, som släpar med, och sålunda långsamt åstadkommer stryppningen, eller också wid en böjd spänstig stång, som, när gillret släpper, sprätter upp snaran i luften tillika med det hon omslutit. Dessa sista kallas wippgalgar och brukas äfwen för räfwar. Jag fick på det sättet en hund upphängd några fot öfwer jorden, men då snaran hade fastnat om ena framfoten

och jag lyckligtwis war nära till hands, skedde ingen synnerlig skada.

Förgiftade luder och lockmat för odjur äro äfwen ett sätt att förgöra hundar med, och det war wid flera tillfällen nära att kosta mina hundar lifwet.

11:te Kapitlet.

Resa till Göteborg. — Karlstad. — Strid med bönder och swin. — Åmål. — Wenersborg. — Trollhättan. — Uddewalla. — Göteborg. — Kinnekulle. — Mariestad.

Med anledning af några enskilta angelägenheter reste jag i slutet af Augusti till Göteborg; min wäg gick igenom Klarelfwens floddal, som på båda sidor inneslutes af höga berg, hwilka ända till spetsarna woro bewuxna med skog. Dalen war på många ställen odlad, och böndernas gårdar och personer antydde wälmåga. Folket war sysselsatt med att insamla skörden, som, enligt hwad allmänt förljöds, war ymnig.

Jordmånen är mager och föga bördig, och utgöres af så kallad **sugjord.** Werklig lerjord förekommer icke i Elfdalen; der lera finnes är den blandad med en mycket fin sand, och följer wäderlekens ytterligheter med att ej genomsläppa det öfwerflödiga wattnet under regniga år, och att, wid stark torka, som inträffar efter hastigt regn, hårdna till en massa, som är ogenomtränglig för wäxternas rötter. Genom mycken gödning blir denna jord likwäl slutligen fruktbar. Höstsäde lyckas bäst på denna jordmån, men infaller stark torka om hösten, så blir mißwäxten säker.

Nästan öfwerallt ser man mißförhållandet af för mycken öppen åker och för liten fodertillgång, och då man ej har insigt och arbetskraft för att begagna cirkulationsbruk, att dymedelst få hö från åkerjorden, kan ingen wäsendtlig förbättring i landthushållningen winnas.

En del af åkern undantages till potates, utan att någonsin anwändas till något annat ändamål. Denna rotwäxt odlas i betydlig mängd och utgör en wäsendtlig del af folkets föda; ty man anser här på orten som en stor **synd**, i fall man skulle föda boskapen med potates.

Men jag återkommer till berättelsen om min resa. På eftermiddagen kom jag efter 3 mils resa till Katrineberg, tillhörigt grefwe David Frölich, och beläget wid ena ändan af en ganska wacker sjö, samt med en widsträckt och skön utsigt öfwer det omkringliggande landskapet.

Strax inwid Katrineberg ligger **Deje-forssen,** med ett lax-fiske, der årligen i medeltal fångas 10000 stycken laxar, hwilkas wigt kan räknas till 6 à 7 marker stycket. Sällan går någon af dem öfwer pundet. Jag såg 500 fångas på en dag, och man sade mig att någon gång förut hade antalet stigit till 800 på samma tid.

Af den stora mängd lax, som finnes wid Deje, borde man kunna hafwa skäl att förmoda ett förträffligt mete, men jag har anledning betwifla detta wara fallet, ty jag försökte det fruktlöst mer än en gång, ehuru med bästa redskap; äfwen berättade man att samma motgång drabbat alla andra, som här försökt meta lax. Deremot fick jag några wackra gäddor och aborrar.

Ej långt härifrån, längre nedåt elfwen, är en wacker forß, kallad Forßhaga; äfwen här äro laxfiske och sågar, som samt-lige tillhöra Deje-forssens egare, herrar Dickson. Strömmen är full af djupare ställen mellan forssarne i de många grenar, hwari han här delar sig, men på denna efter utseendet lämpliga trakt för mete, war jag lita olycklig med laxfiske som wid Deje. I Wenern deremot får man laxen ofta på krok.

Från Katrineberg fortsatte jag resan ett par mil till Apertin, der öfwerste von Gerdten och hans grefwinna gåfwo mig, såsom så ofta förut, ett hjertligt wälkommen.

Från Apertin afreste jag till Karlstad, genom en slät, skog-bewuxen trakt med inskränkt synwidd. Staden, som är hufwud-orten i Wermland, är anlagd på en holme och byggd af träd, samt har, som jag tror, flera gånger i grund nedbrunnit. Den har en wacker kyrka och ett gymnasium, äfwensom en ganska ståtlig bro, som förenar den med fasta landet.

Gästgifwargården i Karlstad är ganska god, och har billiga priser, hwilket sednare likwäl är wanligt öfwerallt i Swerige. Man kunde här få en god middag med en kostnad af mindre än en riksdaler riksgälds. I grannskapet är temligen god jagt, ty skogsfågeln finnes ända inwid staden; och i waßbankarna mellan strömmens talrika utlopp i Wenern war öfwerflöd af änder och beckasiner. I sjön war förträffligt mete, då, utom alla här förut uppräknade fiskslag, finnas nejonögon, fetsik, gråsik, sarf och många flera arter. Siken håller sig efter årstiden, i olika delar af denna sjö. Lax har blifwit fångad till 30 marker, gäddor till lika wigt, äfwensom aborrar till 6 à 7 marker. Ål skall först under sednaste 30 åren förmärkts i Wenern.

Då jag ungefär tre år förut första gången war i Karlstad, rå-kade jag ut för ett äfwentyr, som kunde hafwa slutats obehagligt nog.

Jag war en dag midt i wintern ute på tjäderskytte, åtföljd af min irländska betjent, samt med min fick-kompaß till min enda wägledare. Emot aftonen ankommo wi till en by, en och en half mil från staden, belägen midt i djupa skogen. Här kom en gammal sugga med hela sin afkomma, och gjorde ett skarpt anfall mot mina twå medhafda stöfware, som naturligtwis sökte sin säkerhet mellan mina fötter. Min betjent hade ett litet spjut, hwilket jag lånade af honom, och i det jag tillsade karlen att kasta hundarna öfwer gärdesgården, wid det hörn der wi woro instängda, ställde jag mig mellan hundarna och deras förföljare. Suggan trängde likwäl framåt, och det war endast genom att gifwa henne ett hårdt slag öfwer trynet med bakändan af spjutet, som jag kunde hejda hennes anfall; detta werkade likwäl ej annorlunda än att hon nu wände sina anfall mot mig sjelf, så att jag slutligen blef nödsakad att gifwa henne en stark stöt med spetsen. Hon förnyade sitt anfall tre gånger, och fick hwardera gången ett styng i hufwudet eller halsen ända upp till fästet, hwarefter hon drog sig långsamt tillbaka. Jag har aldrig i mitt lif sett ett wildare djur.

Anande att obehagligheter kunde uppstå, och då jag ej kände ett ord af swenska språket, fann jag rådligast att begifwa mig bort, så fort som det kunde gå för sig. Wi hade likwäl icke kommit mer än ett par hundra steg, förrän wi hade en trupp af minst tjugu bönder efter oß, bewäpnade med knölpåkar, yxor och ett par med bössor. Jag nödgades nu stanna, och sökte att genom tecken förklara hwarföre deras kreatur blifwit så illa tilltygadt. De frågade nu efter paß, men detta, jemte mina penningar, fanns i Karlstad, så att jag icke ens kunde betala swinets wärde. Då de funno att de ej kunde få någon slags godtgörelse af oß, och sannolikt troende att wi af okynne angripit swinet, började de nu wisa sådana hotande rörelser, att jag, för att skydda mig för handgripligt öfwerwåld, spände min bössa. Denna krigslist werkade med trollkraft, ty inom ett par sekunder war platsen ren, hwarpå wi sjelfwa begagnade tillfället och skyndade in i skogen. — Ett par dagar derefter betalte jag bönderna kreaturets wärde.

Från Karlstad walde jag westra wägen omkring Wenern, och färdades genom ett skogigt och bergigt landskap, som här och der war beströdt med byar och bondgårdar. Wädret war wackert och utsigten från många punkter intagande, särdeles wid de ställen, der man kunde få en anblick af Wenern, öfwer twå af hwars talrika sund jag samma dag färdades på färjor, hwilka förmedelst

tåg drogos från den ena stranden af sundet till den andra. Dessa farkoster äro säkra i hwilket wäder som helst; ty äfwen om de fyllas med watten kunna de icke sjunka, till följe af den mängd wirke, hwaraf de äro sammansatta, så framt de icke oförnuftigt belastas. Då wi körde ut på färjan utan att spänna ifrån, och afreste på lika sätt, war det naturligt att wår resa icke skulle betydligt fördröjas af dessa öfwerfarter.

Om aftonen ankom jag till Säffle, tillhörigt friherrinnan Krusenstjerna, der jag rönte wanlig swensk gästfrihet.

Följande dagen fortsatte jag på morgonen min resa, och anlände snart till Åmål. Landet, som fortfor att wara skogigt, blef nu slätare i mån som jag kom mera åt söder, och hade större sträckor odlad mark. Om aftonen hade jag skådespelet af ett präktigt norrsken, som flammade öfwer himmeln i alla riktningar, och ej obetydligt lyste min färd. — Omkring klockan 10 inträffade jag i Wenersborg, efter 12 mils resa, och tog nattqwarter der, emedan gästgifwargården erbjöd alla beqwämligheter.

Wenersborgs läge är öppet för Wenern, och staden har icke obetydlig handel, emedan alla fartyg, som gå åt Göta-elf, fara förbi staden. Bland märkwärdigheterna är en bro af 3 eller 400 stegs längd, lagd öfwer en grund wik af Wenern.

Från Wenersborg fortgick min resa till Trollhättan, 6 eller 7 fjerdingswäg från staden, hwarwid jag, något mer än en half mil från Wenersborg, passerade Göta-elf på en liten bro af ganska märkwärdigt byggnadssätt. Derefter blef landskapet allt mera intressant, i det jag omedelbart på högra sidan hade elfwen med deß seglande fartyg, och till wenster de branta bergåsarna Hunne- och Halleberg.

Dessa äro bewuxna med skog, deribland äfwen ekar, ett trädslag, som på någon tid blifwit mig främmande. Wid foten af dessa berg, som äro wärdefulla stenbrott, funnos flere täcka landtgårdar, som ökade det omgifwande natursceneriets skönhet.

Största delen af dessa berg, hwilka omfatta en betydlig sträcka, tillhöra kronan, och skall der, enligt hwad jag hört omtalas, finnas hjortar och rådjur.

Trollhättan är en stor, men oregelbunden by, med några hundra inwånare och ligger inwid Göta-elf. Här finnes några ståtliga wattenfall, och en kanal jemte slussar öka ställets märkwärdighet.

Kanalen gräfdes för att undwika fallen och öppna en segelled mellan Wenern och hafwet; men det war ett herkuliskt företag, alldenstund man nödgades bana sig wäg flere tusen alnar

genom hälleberget. Samtliga fallens höjd är 120 fot, hwarföre en mängd slussar måste anläggas. Fem af dessa äro belägna inwid hwarandra, så att fartygen på afstånd tyckas stiga uppför en brant klippa. Från lugnwattnet nedanföre ger denna färd, sedd från sidan, en högst egen anblick, emedan fartygen synas segla utanpå bergwäggen.

Trollhätte=fallen intaga, med några mellanrum, en sträcka utaf 600 till 800 steg; men jag tror att intetdera af dem är mer än 40 fot i lodrät höjd. Wattenmassan, som nedwältar utföre dem, är ganska betydlig, men likwäl ej så stor som man skulle wänta, då 27 större och mindre strömmar genom Wenern lemna sitt watten åt detta enda aflopp, som likwäl icke tyckes föra mera watten än Klarelfwen; och denna omständighet har wäckt många underliga funderingar om underjordiska watten=aflopp från sjön, hwilka likwäl ingalunda behöfwas för att förklara detta förhållande, då Wenerns yta är tillräckligt stor för att lemna en afdunstning, som swarar mot den wattenmassa besagde strömmar tillföra densamma, utöfwer hwad som bortflyter genom Göta elf.

Ehuru man sagt att Trollhätte=fallen äro de wackraste dylika i Swerige, och oaktadt de genom de stora wattenmassor, som der passera fram, onekligen äro ståtliga, anser jag dem ändå öfwerträffas af många andra, som jag sett i Skandinavien. Nedanom tredje och fjerde fallen finnas dock wackra bassänger, kring hwilka det omgifwande landskapet är romantiskt wackert. De lodräta klipporna resa sig trädbewuxna från wattenytan, och äro ansenligt höga. Wid första fallet är utsigten skymd af spridda byggnader. Den wackraste synpunkten anser jag wara från watten=kanten nedanföre det sista fallet, eller från bergspetsen inwid samma ställe.

Flere olyckshändelser hafwa på sednare tiden inträffat med menniskor, som i båtar dragits af strömmen utföre fallet, utan att det stått i menniskomakt att frälsa de olyckliga. En man gick wid ett dylikt tillfälle med mycket lugn sitt öde till mötes; ty då hans lilla båt kom till brädden af fallet, aftog han sin hatt, och hwiftade med den öfwer sitt hufwud, liksom för att wisa det han ej fruktade den död, som förestod honom.

Under min wistelse här höll en dylik händelse nära på att inträffa. En qwinna rodde nämligen öfwer elfwen, ofwanom fallen, och tappade sin åra, så att hon icke widare kunde styra båten och tycktes hafwa sin undergång för ögonen. Hennes skrik

framkallade i sista stunden folk, som frälste henne från den hotande wattengrafwen.

En karl hade några år förut med afsigt gjort denna resa, i grämelse öfwer sitt olyckliga giftermål. Man hade sett honom flera gånger gå ned till wattnet, men wända om. En god dosis brännwin underhjelpte likwäl beslutsamheten, och den olyckliges krossade qwarlefwor igenfunnos sedermera nedanföre fallen.

För icke så långt innan jag första gången war wid Trollhättan, hade en person i närheten en wacker hund, som han af en eller annan orsak wille göra sig af med. Han kastade derföre det stackars djuret i strömmen, strax ofwanför fallen, med afsigt att han skulle omkomma. Hunden drogs äfwen ned af fallet, och man trodde att han blifwit alldeles sönderkrossad; men till egarens stora öfwerraskning kom hunden emot honom wid hans hemkomst, hwarpå han togs till nåder och wänskap för lifstid, och blef i många år ett lefwande bewis på sanningen af denna otroliga händelse.

Äfwen en anka hade, då hon en dag skulle simma öfwer strömmen ofwanom fallen, blifwit indragen i strömfåran, men lyckats att landa på en liten skogbewuxen klippholme, som ligger midt i strömmen, wid randen af första fallet. Här blef hon en fånge tills widare, och genom parning med wilda änder, som här funnos i stor mängd, kläckte hon en kull ägg. Men till den stackars ankans olycka, hade ett par kråkor också slagit ned sina bopålar på samma holme och, efter hwad folket från stranden sågo, borttogo de den ena ungen efter den andra, oaktadt hennes motstånd; till sist förswann ankan sjelf; men om hon delat sin afködas dödssätt, eller om hon sjelf på något sätt skilt sig från sin enslighet, är mer än jag kunnat erfara.

Blott en gång har denna holme warit besökt, och det war för några år sedan wid en så kallad **grund-swäll** *). Sådana inträffa twå eller tre gånger hwarje winter, då luften är mycket kall; så länge grund-swällen warar (hwilket sällan är längre än 6 till 12 timmar), blir flodbädden så uppdämd strax ofwanom fallen, att wattnet stiger 2 till 3 fot öfwer den wanliga höjden, hwaremot sjelfwa fallen, genom den obetydliga wattentillförseln,

---

*) Grund-swällen är en egendomlig företeelse, som förekommer wid flere strömmar, ej blott under kallt wäder, utan äfwen wid hastigt omslag från stark kyla till blidwäder, och består deri, att en vegetation af de finaste iskristaller bildar sig från bottnen, hwilka efterhand gyttra sig tillsammans, samt slutligen bilda en fast massa, hwarigenom strömmen stannar.

blifwa jemförelsewis endast rännilar, och gölarna emellan fallen, som wanligtwis koka och fradga på det wildaste wis, bli till en del torra; qwarnarna stanna och nedra sidan af wattenwerken blottas alldeles på watten, så att folket kan gå torrskodda öfwer strömfåran. Under dessa omständigheter hade nyfikenheten ledt några personer, att i en liten båt ifrån Trollhättan sätta öfwer till ön; men kort efter deras återkomst till fasta landet gaf grund-swällen efter, och wattnet frambröt med en så förfärande wåldsamhet, att både sågar och qwarnar nedom de twå första fallen woro under några minuters tid i fara att bli förstörda.

Grund-swällen har föranledt många gißningar; sannolika orsaken är wäl wattnets föregående afkylning till fryspunkten, eller derunder.

Wärdshuset wid Trollhättan war fordom berydktadt för den prejande dyrhet, som der drabbade de resande; men under den nuwarande innehafwarens, herr Petterssons tid, har jag aldrig hört några dylika klagomål; och hwad mig sjelf beträffar, har jag sällan lefwat för bättre pris än der.

Under den tid jag dröjde här, roade jag mig med fiske, som lyckades förträffligt, emedan strömmen nedanför fallen nödwändigt måste wara fiskrik, då ingen af djupets inwånare förmår öfwerstiga fallen. Jag fångade sammanräknadt trettiosju laxöringar och laxar, till en sammanräknad wigt af 226 marker. Jag fick likwäl ej någon lax större än 18 marker, ehuru man likwäl nedanföre fallen får dem till en storlek af 2, någon gång till och med 3 pund. Laxöringar fick jag af 12 markers wigt.

Metet wid Trollhättan är, efter min tanke, allt förknippad med någon fara, ty om man, som jag, will försöka sin lycka öfwerallt, kan ett enda falskt steg i wissa lägen kosta lifwet. Också wågade jag icke nyttja skor, under det jag gick på de wåta stenarne wid wattnet, af fruktan att halka, hwilket dock hände flera gånger. En gång, under det jag tagit plats på en öfwer wattnet utskjutande träbrygga inwid wärdshuset, och war som ifrigast sysselsatt med mitt metande, ramlade bryggan undan, och jag låg inom ett ögonblick nere i wattnet. Jag kom dock genast i land förmedelst simning, utan annan olycka än badet; men hade en annan, som icke kunnat simma, stått der när bryggan föll, så kunde påföljden blifwit helt annorlunda.

Ehuru många ställen finnas, der metet lyckas bättre än wid Trollhättan, har likwäl detta ställe den förmån, att elfwen aldrig beswäras af wårflod. Wäl höjes den wårtiden 3 till 4 fot, men den sjunker småningom under sommaren, och wattnet

är aldrig grumligt, utom efter ihållande nordanstormar, då Wenern, med ett swall likt hafwets, upprör den fina sanden från bottnen. Detta tillstånd kallas **grundflod.**

En annan förmån med metet härstädes, är att hwar och en behåller den lax han fångat. Wäl har fisken intet penningwärde för en resande, men det är nöjsamt att kunna kalla dem för sina, och ega rättighet att skänka dem åt hwilken man behagar.

I grannskapet fanns äfwen wildt, och emedan en af mina wänner skickat mig en hund, roade jag mig emellanåt med jagt. Så wäl på westra sidan af elfwen, som ock på Hunne- och Halleberg fanns tjäderfågel, äfwensom orrar och harar, men ingendera i mängd; deremot woro rapphöns och beckasiner talrika, och jag tror att man wäl skulle kunna skjuta 15, 20 stycken inom några timmar.

Endast den wanliga rapphönan (*Perdix Cinerea*) träffas i Skandinavien, och både i afseende på färg och storlek förekom mig den swenska rapphönan alldeles sådan som wåra i England, äfwensom deß wanor, föda, kläckning m. m. äro alldeles desamma.

I Sweriges norra provinser är denna fågel sällspord, och finnes icke, så widt jag wet, mycket öfwer 61:sta breddgraden, men i de södra och medlersta provinserna förekomma de temligen talrikt. I Skåne finnas de i mängd. Äfwen i Norge förekomma de, åtminstone så högt i norr som wid Kristiania.

Ehuru rapphönan är en härdad fågel, är det underligt huru hon kan bibehålla lifwet under de starka och långa wintrarna, då marken hela sex månader är täckt med djup snö. Men hon borrar ned sig genom denna betäckning, och åtkommer dymedelst allehanda grässlag, isynnerhet rågbrodden, som redan om höstten hunnit upp högt öfwer marken. Wid starka snöfall låta de snöga ned sig, och det har någon gång händt, att de sedan icke förmått arbeta sig upp till ytan, utan hela kullen om wåren träffats död tillsammans under de upptinande snödrifworna.

Äfwenledes händer, att, då efter ett föregående starkt töwäder en motswarande skarp frost inträffar, hwarigenom skaren blir mycket tjock, de kullar, som äro ofwanom snön, ej kunna tränga igenom den, och fördenskull antingen måste omkomma af brist på föda, eller flytta från orten. Derigenom hafwa de stundom på wissa trakter någongång alldeles förswunnit, såsom händelsen war i Skåne åren 1813—14. För att motwerka detta onda, bruka possessionaterna i sistnämde provins om höstten fånga fåglarne och hålla dem inomhus öfwer wintern, för att sedermera om wåren lemna

dem sin frihet. De inhysas då på höga windar, hwilkas golfläggning bör täckas med mull och torf, och fönstren öfwerspännas med wäf, emedan fågeln eljest flyger på rutorna.

Sedan jag uppehållit mig en tid wid Trollhättan, qwarlemnade jag der större delen af mina saker, och gjorde en krok till Uddewalla, ungefär tre mil derifrån.

Min färd genom det wackra landet war ganska angenäm. Sjelfwa stadens läge är pittoreskt. Den är anlagd wid en wik af Nordsjön, och på landsidan omgifwes den af skogbewuxna berg. Den förstördes för några år sedan af swenska städernas plågoris, en eldswåda; men har sedan blifwit uppbyggd med mera omsorg, och i stället för trähus har man nu börjat finna fördelen af sådana af sten.

Den sunda luften och sjöbaden locka sommartiden en mängd resande till staden.

Härifrån styrde jag kosan norrut, och kom till Qwistrum, en romantiskt belägen by, anlagd, liksom Uddewalla, wid ändan af en smal hafswik. Många wackra gårdar ligga i denna trakt. Här är en liten ström, som öfwerflödar af lax och laxöring, men jag gaf mig icke tid att framtaga mina redskap till fångst, utan fortsatte resan från Qwistrum till Hede, eller Tanum, såsom det ock kallas. Jag följde derwid kusten genom ett backigt och wildt landskap, med här och der stora mossar, som, i fall icke den i bakgrunden synliga skogen warit, skulle erinrat mig om skottska Högländerna.

Wid denna kust förekommer hummer i stor mängd, och stora partier af denna skalfisk afskickas derifrån till det inre af landet. Äfwen finnas här ostronbankar. För öfrigt öfwerflödar Sweriges hela westkust af fisk, som följaktligen fås för utomordentligt lågt pris. På östra kusten är förhållandet annorlunda; i Stockholm t. ex. är fisken ganska dyr.

Räfwar woro ganska talrika i alla de orter jag här genomwandrade, och jag sköt flere under mina utflykter. Också räknas räfjagt bland favoritnöjen för swenska jägare; men den sker alltid till fots, och med hundar.

Den allmänna räfwen förekommer öfwerallt i hela Skandinavien, fastän han isynnerhet håller sig till de skogigare trakterna. Men deßutom, ehuru mera sparsamt, förekomma äfwen åtskilliga varieteter af räfwen, såsom:

Kors-räfwen, sålunda benämd af en utåt hela längden af djurets rygg löpande bred mörk rand, som wid bogarne winkelrätt afskäres af ett annat lika beskaffadt streck, hwilket går öfwer

bogbladen ned på frambenen. — Brand-räfwen, hos hwilken den allmänna räfwens röda färg är blandad med swart, framkanten af låren hwita, buken mörkgrå och stundom swart; swansen slutar med swarta hår. Den är sällsynt. — Den swartaktiga allmänna räfwen, hwilken varietet har pelsen stundom så tätt besatt med swarta hår, att han på afstånd synes alldeles swart. — Den hwitaktiga allmänna räfwen, som är alldeles hwit, utom ett brunt streck längs hela ryggen, och utom det att örspetsarne äro swartaktiga. — Den hwita allmänna räfwen, som med undantag af örsnibbarne och stundom också swansspetsen, som äro swarta, är alldeles snöhwit; samt slutligen Fjällrackan, eller polar-räfwen, hwilken förekommer i alla högre nordliga latituder, och utom det att han är mindre, äfwen i många andra afseenden skiljer sig från den wanliga räfwen. Om sommaren är hans rådande färg smutsgrå eller askfärgad, och om wintern hwit. Äfwen är han något mindre än den wanliga räfwen; kroppen är mindre än twå fot, swansen ungefär 12 tum.

Om sommaren har fjällrackan sitt tillhåll i fjällen, men om wintern tåga de ofta ned till låglandet för att söka föda, och man har stundom funnit dem i Swériges sydligaste provinser.

Denna djurart tillskapar sin lya i en bergsklyfta, rymlig, inuti wäl bäddad med mossa, och försedd med flere utgångar. Dessa lyor berättas ibland wara bebodda utaf flere individer, hwilket är en skiljaktighet ifrån den allmänna räfwens seder, ty han lefwer ensam eller högst parwis.

Fjällrackan gör mindre skada på husdjuren, emedan hennes bo är beläget så långt ifrån menniskoboningarna. Hennes föda består af renkalfwar, harar och andra djur, så wäl fyrfotade som foglar, hwilka wistas i samma kalla trakter, som hon bebor. I anlag och wanor skiljer sig fjällrackan äfwen betydligt från den allmänna räfwen, i det att hon icke har dennes slughet eller snabbhet, och är wida mindre warsam och skygg.

Räfwar af blåaktig färg ha någon gång träffats i Skandinavien; och några anse dem utgöra ett eget species, medan andra åter tro dem wara en varietet af fjällrackan.

Den swarta räfwen förekommer mycket sparsamt på fasta landet i Skandinavien, men på öarna utanför norrska kusten, inom polcirkeln, skall han förekomma talrikare.

Swarta räfskinn äro de dyrbaraste bland alla pelswerk. I Ryßland begagnas de blott af kejserliga familjen och andra högt uppsatta personer. De skola der gälla ända till 200 riksdaler stycket.

Äfwen wargar saknades icke i denna trakt. En gång då min irländska betjent skulle genomsöka en däld, sprang en warg fram ur ett snår, och fortskyndade i tungt galopp. Han war ej mer än 40 steg ifrån mig, men bakdelen war wänd åt mig, så att jag endast gaf honom fart, då jag skickade efter honom ett hagelskott af N:o 4. Wi följde hans kosa till en djup dal, hwars botten war fylld af klippstycken, som nedrullat från sidorna. Efter en stunds sökande sprang en warg upp, antingen det nu war den förenämde eller en annan, hwarwid min betjent kastade en stör på honom, och jag förgäter aldrig den fart han fick, då han hunnit komma i fullt språng. Jag stod 30 steg på sidan, men då jag ej heller nu hade gröfre hagel än wid förra skottet, tjente det ej mer än om jag skjutit mot en wägg. Emellertid pepprade jag honom på långsidan med båda piporna; hade jag haft ränn-kulor, skulle besten nog blifwit på platsen. Af säkra tecken funno wi att denna afskilda dal war ett favorit-tillhåll för dessa djur. Wi kallade derföre stället för Wargklyftan. Wid flera sednare besök woro wi ej så lyckliga, att träffa på någon warg, men deremot hade folk wid twå särskilda tillfällen här i trakten sett wargar springa på spåret efter mina hundar.

Någon gång har man längst upp i norden sett hwita wargar, men förmodligen blott som en varietet. De gråa eller swart-gula äro de wanliga.

Skandinaviska wargen uppnår en ansenlig storlek, och håller 4 fot från nosen till början af swansen, som är 1 $^1/_2$ fot lång, medan djurets höjd är 2 $^1/_2$ till 3 fot. Honans hufwud är spetsigare än hanens, och swansen mindre.

Utseendet liknar hundens, men storleken öfwergår dennes; hans ben äro längre, och kroppen fastare och mera muskulös; hans öron äro deßutom spetsiga och uppstående, ögonen af en gröngul färg, mindre, och satta i en snedare winkel mot näs-linien, än hos hunden, hwilket ger honom ett nedrigt utseende. Hans inre byggnad är alldeles lik hundens. Färgen är wanligt-wis mörkgrå, blandad med swart, ehuru förhållandet dermed är något olika, allt efter ålder och årstid.

Warghonan går drägtig i 10 weckor, och föder 3 till 9 ungar i April eller Maj månad. Ungarna äro blinda de första 10 dagarna, och uppnå ej sin fulla storlek förrän i 2:dra eller 3:dje året. Om de bringas till en hynda för att uppfödas, blif-wa de så spaka som hundar, och ställa liksom dessa.

Jägmästar Greiff hade uppfödt twå wargungar, hwilka blefwo så tama som hundar, så att då honan en gång hade

slitit sig lös och sprungit till skogs, och egaren hemkom och sökte henne med ropet: "Hwar har jag min Tussa?" infann hon sig åter. Hon tålde likwäl icke andra personer. Deremot war hanen mera wänlig mot andra än mot sin egare, emedan herr Greiff en gång straffat honom för öfwerwåld på hemfåglarna, hwilket straff wargen aldrig tycktes kunna förlåta.

Wargen har fin lukt, uppwädrar sitt rof på ganska långa afstånd, och följer spåret på samma sätt som en hund. Hans eget spår är likt hundens, men större och, i jemförelse mot bredden, något längre. Då han går, sätter han bakfoten i framfotens spår, men wid traf stiger han öfwer. Då flera wargar gå tillsammans, gå de i hwarandras spår, så att man har swårt att finna antalet.

Emellan warg och hund finnes en i naturen grundad fiendskap. Segrar wargen, så uppäter han den besegrade, men om motsatsen inträffar, så lemnar hunden sin motståndares döda kropp orörd. Det händer likwäl att de olika könen af båda dessa djurarter glömma denna fiendskap, och para sig med hwarandra; afkomman efter denna blandning är starkare och raskare än andra hundar, men saknar, enligt professor Nilssons utsago, fortplantningsförmåga, hwilken sista omständighet, om den är fullt bewist, är afgörande för twisten, huruwida warg och hund tillhöra samma slägte.

Wargen förtär alla slags djur, från de minsta till de största. Råttor, harar, räfwar, gräfswin, råbockar, hjortar, renar, elgar, och för någon gång kan, enligt hwad jag förr berättat, sjelfwa björnen bli hans byte; äfwen fåglar, såsom snöripan, orren, tjädern o. s. w. — I stor hunger påstås han förtära mossa, lera och dylika onaturliga födoämnen.

Den swenska wargen har mera styrka än mod; och om han icke drifwes af hunger, wågar han icke ens anfalla ett får, som är försedt med en bjellra. Men då han är hungrig, händer till och med att han anfaller menniskor.

Under sommartiden döljer han sig wanligen i djupa skogar, och är mindre förderflig för husdjuren; men wid winterns inbrott samla sig wargarna i skockar och genomstryka det bebodda slättlandet, hwarwid de anfalla och döda allt hwad de öfwerkomma. Deras tjut är ohyggligt, och jag påminner mig sällan hafwa hört ett så förskräckligt ljud.

Han söker alltid att få tag i strupen, och om det är ett stort djur, t. ex. en elg, händer det ofta att han håller sig fast, hängande till deß djuret stupar af förblödning och utmattning.

Då han dödat ett djur, äter han först innanmätet, och han eger en så betydlig styrka i halsen och bogarne, att han kan bära ett får i munnen och likwäl springa obehindradt. Hans bett är så skarpt, att oftast det stycke, han fattat, följer med, och man har sett hans tänder göra djupa märken i jern.

Under snöiga wintrar är wargen owanligt djerf. I skogen är han dock alltid rädd, och tyckes befara ett bakhåll, men på slätten wisar han sig helt annorlunda, och jag torde komma i tillfälle att anföra åtskilliga anekdoter, som utwisa det djerfwa sätt, hwarpå hans anfall ibland ske. Blir en warg swårt skadad under en strid, och hans kamrater ej redan förut mättat sin hunger, så blir han af dessa öfwerfallen och slutligen uppäten.

År 1819 dödades af wargar i grannskapet af Gefle 19 personer, till största delen dock barn, och man trodde att det war en och samma wargskock, som anställt denna rysliga förödelse; man har äfwen förr trott sig finna, att de wargar, som en gång smakat menniskokött, blifwit dristigare än andra i sina angrepp mot menniskan.

I grannskapet af Fredrikshall, berättar kapten Eurenius, hade år 1799 en bonde från sitt stugufönster blifwit warse en warg, som tog en get inom gårdens stängsel. Han sprang ut, med sitt aderton månader gamla barn på armen, satte det ifrån sig på förstuguqwisten, och sedan han fått tag i en påk, som war det wapen, hwilket war närmast till hands, angrep han wargen med den påföljd, att denne måste släppa geten. Men då odjuret i detsamma warseblef barnet, grep det i ett ögonblick den lilla oskyldiga, och ilade bort som blixten. Den stackars fadern blef alldeles utom sig wid denna rysliga anblick, men han kunde icke upphinna wargen, som med sitt byte snart förswann i ett närbeläget snår. Oaktadt allt letande fann man sedermera intet spår efter det stackars barnet.

Likwäl är den skandinaviska wargen mindre blodtörstig än hans fränder i Spanien, Frankrike och andra sydliga länder i Europa, der menniskor ofta anfallas af dessa djur, äfwen när de icke drifwas af hungern. Sålunda skola wargarne wara så djerfwa i wissa trakter af Portugal, att resande måste hafwa eskort.

Ehuru björnarna mycket aftagit i Skandinavien på sednare tiden, synas deremot wargarna hafwa ökat sig, likasom man funnit räfwarnes antal förminskas sedan wargarna förökat sig, emedan de förra förföljas af de sednare. Men ehuru wargen

på en slätt snart upphinner sitt rof, lyckas det dock i skogen ofta räfwen att genom sin slughet undgå sin öfwerlägsna fiende.

Wargarna dödas med saxar, giller, äfwensom förmedelst skall; men ehuru jag har öfwerwarit många sommarskall efter wargar, hwarwid stora folkmassor warit uppbådade, har det likwäl derwid aldrig lyckats att döda en enda. Wid ett af dessa hade wi 1000 man, och skallet warade i twå dagar.

Några år före min hitkomst hade wargarna anstält stora förödelser i södra trakterna af Wermland, hwarföre ett skall tillställdes, hwartill jag tror att man hade uppbådat 2000 personer. Det war ordnadt med mycken urskilning, ty folket bildade en stor och wäl sluten halfkrets, och drefwet gick emot en udde i Wenern. Man wißte att en stor mängd wargar omfattades af linien, och det war således godt hopp, att man skulle nedlägga många, men när drefwet hunnit till udden, såg man med grämelse, att intet enda djur fanns qwar inne. Hemligheten upplystes likwäl sedermera, då man en dag såg 30 wargar simma från en liten ö i Wenern, dit de obemärkt räddat sig undan drefwet.

I början af Oktober återwände jag till Trollhättan, samma wäg som jag följt till Uddewalla, och färdades härifrån förbi lilla Edet till Göteborg, genom ett wackert men bergigt land, som litet emellan afbröts af odlade ställen utmed elfwen.

Göteborg har intill sednare tider bestått af trähus, men efter förnyade eldswådor fått sitt nuwarande solidare byggnadssätt. Det är genomskuret af kanaler likson de nederländska städerna. Handeln är betydlig.

Twå fördelar, som Göteborg fordom egde, hafwa nu förswunnit; sillfisket och handeln på Ostindien. Sillen har ej sedan 1807 wisat sig i någon mängd wid swenska kusten, och Ostindiska Kompaniets bankrutt har omintetgjort winsten af handeln på Ostindien.

I de stora fräkenbottnarne inwid Göteborg förekommer stor myckenhet af sjöfågel, men de äro ganska skygga, i följd af det ständiga krig man förer emot dem. Det tillgår på det sätt, att skytten står i ena ändan af en liten farkost, och en annan person forthjelper farkosten medelst en stång, som nedstickes mot bottnen; man kommer då så tyst som möjligt, och öfwerraskar fåglarna innan de hunnit flyga upp; jag försökte metoden flera gånger, men utan särdeles framgång. — Wid högt watten är denna jagt bäst, emedan farkosten då kan skjutas åt alla håll, men då watt-

net faller ut, och man nästan måste släpa sig fram öfwer bottnen, hinna fåglarna undan medelst simning.

Med en inöfwad häst, som ej är skotträdd, kan man göra lyckliga jagter på sjöfågel, der den wistas i kärren. Äfwenledes kan man nyttja en **skjutko.** En sådan göres af segelduk, platt, i form af en ko, och målas brun. För att beqwämare föra den med sig, bör den kunna hoprullas och wid behof utspännas med en spjela långsefter, samt en spetsig stör för hwardera foten, och en lös stolpe, som håller figuren upprätt, när den uppställes; wid bogen är ett hål gjordt för skytten att sticka bößmynningen genom.

Under en af mina andjagter lemnade jag min båt inif wassen och gick till fots genom kärret efter några sådana fåglar, som jag märkt slå ned ett stycke ifrån mig. Wid min återkomst fann jag min roddare helt förskräckt, och det icke alldeles utan skäl. Det wisade sig, att under min frånwaro folk ifrån land afskjutit en ganska grof kula, som först skrubbat båtens långsida och sedan slagit in i aktern, der jag förut suttit. Då jag hörde detta, lät jag mannen ro i land, för att utfråga orsaken till den owälkomna helsningen. Men då de sågo oß nalkas, och förmodligen gissade att de gjort någon skada, begåfwo de sig så fort som möjligt till staden.

I grannskapet af Göteborg funnos rapphöns temligen talrikt spridda; äfwenså orrfågel, på icke särdeles afstånd från staden. Wid Landwetter, ett romantiskt wackert ställe, 1 ½ mil från Göteborg, har jag ett par gånger sett en stor mängd af dessa fåglar; der fanns också tjäder.

Nära till Gullringsbo, ett annat intagande ställe, ungefär lika långt från staden åt östra sidan, har jag äfwen haft god orrfågelsjagt. Besagde egendom tillhör en engelsman, herr John Norrie, som mer än en gång hyst mig under sitt gästfria tak. I skogarne omkring Gullringsbo finnas rådjur och äfwen tjädrar. Ett stycke derifrån flyter en liten ström, som wissa tider är rik på lax. Herr Norrie hade denna sommar metat en som wägde 27 marker. En herr Wengren, som war egare till en del af fiskwattnet, och war en alldeles utmärkt fiskare hade på en enda laxtid, således inom få weckor, fått 700 marker.

Wid Göteborg sköt jag en **åkerknarr.** De förekomma allmänt öfwer hela Swerige, men äro swåra att åtkomma. **Brushanar** skola äfwen finnas här, men jag såg dem aldrig; det samma war fallet med åkerhöns, som man sagt mig skola förekomma allmänt i Swerige, ehuru jag aldrig såg dem. Denna

fågel lärer komma och aftåga wid samma tider, som all annan flyttfågel.

Den 22 Oktober tog jag afsked af Göteborg, och wände åter ansigtet mot norden. Wädret war nu kallt, och wintern icke långt borta, ty wi hade redan haft några skarpa nattfroster. — Jag kom samma afton till Trollhättan, der jag lemnat mina saker wid nedresan.

Jag tillbragte här den följande dagen med metande, men årstiden war för långt framliden; ty oaktadt jag dröjde flera timmar wid wattnet, fick jag icke mer än en enda 5 markers fisk; men wädret war så kallt, att fisken sannolikt höll sig på djupet. Jag inlade nu också mina metanstalter för detta år.

Från Trollhättan walde jag, för ombytes skull, östra wägen omkring Wenern, genom Lidköping, hwarifrån jag reste genom ett utmärkt wackert landskap till Kinnekulle, en mycket berömd, enstaka landhöjd. Enligt Forsells uppgift skall den ligga 927 fot öfwer hafwet. Jag behöfde minst en half timma för att komma upp på spetsen. Der war utsigten ståtlig. Från westra sidan såg man öfwer Wenern, deß talrika öar och Leckö gamla slott. Min följeslagare försäkrade mig, att man wid klart wäder kan se Wenersborg, Åmål och Karlstad.

Från östra sidan har man äfwenledes en herrlig utsigt åt landsidan öfwer hela Westergötland, äfwensom man kunde warseblifwa en aflägsen skymt af Wettern, som är Sweriges andra stora sjö i ordningen. Med kikare skall man från spetsen af Kinnekulle hafwa räknat ända till 40 kyrkor.

Ett observatorium på denna punkt skulle beherrska utsigten öfwer ett panorama, som i norra Europa icke egde sin like i skönhet.

Stället är mycket besökt om somrarna, och om man har sinne för naturens skönheter, så lönar det sig wäl att göra en omwäg för att se det. Min ledsagare hade en bok, der de resandes namn inskrefwos. Flera betydande personer woro deribland. På högsta spetsen af berget läser man en inskrift, till minne af ett besök, som den kungliga familjen gjort här för få år sedan.

På bergets sidor wäxa körsbär wildt i stort öfwerflöd.

Från Kinnekulle fortgick min resa till Mariestad och den ryktbara Göta kanal, genom ett fruktbart och wackert landskap, som war uppfylldt med wälbyggda herrgårdar.

Sedan jag passerat Göta kanal, wände jag åter min kosa åt norden, genom ett skogigt land, till Kristinehamn, och sedan widare hem till Stjern, dit jag ankom den 26 Oktober, efter 8 weckors frånwaro.

12:te Kapitlet.

Wintern. — Flyttning till Lapptorp. — Underrättelse om att björnar woro holmade. — Besök hos Jan Finne. — Jan Swensson Elg.

Wäderleken war kall, och den 28 Oktober wisade thermometern på morgonen och aftonen 11°, men ingen snö fanns på marken.

Bönderna nyttjade redan winterkläder, hwilka för qwinnorna bestodo i korta fårskinnströjor, och för karlarna i hela pelsar af samma sort, med ullen wänd inåt, och wid kyrkresor af ännu en rock ofwanpå pelsen. De fleste karlar brukade stora **wantar,** allmännast af hwit ull, med wackra utsyningar, hwilka woro ett förträffligt skyddswärn mot kölden.

Min klädedrägt i skogen denna årstid war lik böndernas, med undantag af pelsen, som jag aldrig nyttjade. Den bestod i en kort och snäf rock utan krage, långa widbyxor, warma strumpor och skor. Tyget i kläderna war groft och tillwerkadt i orten, och kostnaden en småsak. I denna drägt kunde jag wid frisk rörelse trotsa den strängaste köld.

Grönt och grått woro mina favoritfärger, af hwilka den första måhända är den bästa jagtdrägten för sommaren och den andra för wintern, då den enas likhet med löfwen och den andras öfwerensstämmelse med trädstammarnes färg minst wäcka willebrådets uppmärksamhet.

Sällan bar jag linneskjortor om wintern, utan wanligast skjortor af fin flanell, hwilka äro det bästa skyddsmedel för helsan i ett kallt klimat, då man utsätter sig för stark utdunstning. Wanligtwis brukade jag wintertiden icke hatt, emedan mitt hår war kortklippt, och öronen således icke af någon naturlig betäckning skyddades mot kölden. Jag hade i deß ställe en mössa af samma färg och tyg som mina kläder, med tre klaffar, som nedfälldes eller inwiktes efter behofwet; dermed woro öronen betäckta, och stundom äfwen halsen, då den tredje och största nedwiktes för att hindra snön från träden att nedfalla och smälta i nacken.

Skorna woro sådana, som allmogen i orten brukar, af mångdubbla näfwerbottnar med en lädersula underst, hwilket anses warmare än sådana, som göras af endast läder. Största hemligheten att i ett kallt klimat uteſtänga kölden från fötterna består dock i att hafwa skorna rymliga, så att foten kan fritt röra sig och tillåta blodets likaledes fria omlopp.

Jag nödgades egna mycken uppmärksamhet åt min ena fot, som en gång blef ömkyld under första året af mitt wistande i Swerige. Detta hände wid början af wintern, wid ganska sträng köld, i det jag, wid färden öfwer ett illa tillfruset kärr, gick ned mig, och blef alldeles wåt. Jag fästade likwäl föga uppmärksamhet derwid, emedan jag aldrig warit ömtålig för wäta. Jag kände likwäl snart en wida skarpare kyla om fötterna än förut, men det dröjde flera timmar innan jag, mer af nyfikenhet än af fruktan, undersökte förhållandet. Jag fann nu den ena foten starkt frusen, den andra lindrigare; skorna måste först skäras af foten med en knif, hwarwid en del af strumporna medföljde, så starkt hade de frusit fast wid hwarandra. De skadade ställena woro känslolösa, hårda och hwita; men genom anwändandet af snö, hwarmed min följeslagare gned dem, återtog blodet lyckligtwis sitt omlopp öfwer hela foten. Ställena inflammerades lindrigt, och jag blef för någon tid oförmögen att taga någon stark rörelse. Efter ett par weckors förlopp swartnade skinnet och afföll. Alltsedan har jag kännt de angripna ställena särdeles ömtåliga för kölden, och man har försäkrat mig, att sådant kommer att fortfara så länge jag lefwer.

Jag undslapp likwäl således med lindrig skada, men om jag icke händelsewis undersökt fötterna innan skadan gått för långt, hade jag sannolikt fått tillbringa wintern sängliggande, och måhända erfarit ännu wådligare följder af min oförsigtighet.

Men för att återkomma till mitt första ämne, bestod min drägt på resor af en kapprock, fodrad med fårskinn. Med denna reste jag i hwilken temperatur som helst, utan att erfara minsta känning af kölden, och till följe af min klokare klädedrägt, erfor jag under mina många winterfärder i Skandinavien aldrig tiondedelen af det obehag man i England undergår, då man wintertiden färdas på kuskbocken på diligenser och postwagnar.

Swenska ståndspersoner nyttja ofta på resor dyrbarare pelsar, ofta af wargskinn; men alldenstund min fårskinnspels gjorde samma gagn, med en wida ringare kostnad, nöjde jag mig med densamma. Slutförswaret mot wintern bestod i ett par stora utanstöflar, fodrade med ylle eller pelswerk. Sådana nyttjade jag dock aldrig på mina jagter.

Om natten den 31 Oktober föll snö till en tums djup; och att den föll så tidigt, war ganska lyckligt, då det satte bönderna i tillfälle att ringa mer än en björn; ty då snö ligger på marken, är detta lämpligaste tiden att genomströfwa skogen för att uppsöka odjurens spår.

Wid denna tid flyttade jag från Stjern, en half mil mer nordligt, till ett aflägset ställe, som, till minne af deß fordne egare, kallades Lapptorp. Det låg i en romantisk trakt, ej långt från östra stranden af Klarelfwen, omgifwet af en på en gång djerf och skön natur.

Min nya wärd hette Nils Jonsson; och ehuru han klagade öfwer jordens ofruktbara beskaffenhet, tyckte jag att han hade ett godt litet hemman. Äfwen boningshuset och öfriga byggnader woro i bästa skick. Han lydde under Uddeholms bolag. Denne man war likwäl wida mindre förmögen, än min förre wärd. Han war en hederlig och fromsint menniska, och om han ej haft en sådan swaghet för flaskan, skulle han hafwa warit min gunstling, ty han war utomordentlig wälmenande och tjenstaktig.

Här fick jag ett rätt bra, ehuru något litet rum; men då det war gladt och ljust, och hade en ganska wacker utsigt, war det ett angenämt utbyte mot min arrestlika bostad wid Stjern. Taket och wäggarna woro öfwermålade med taflor, hemtade ur den heliga Skrift, hwilka sades wara utförda af dalkarlar, ehuru de gjorde föga heder åt deras smak, emedan de äro det största möjliga kludd. Åtskilliga bibelspråk woro äfwen målade på wäggarna i mitt rum.

Mot slutet af November inlopp underrättelse om att åtskilliga björnar woro säkert inringade. Den ena något östligt från Sälje by, som låg en mil ifrån mig, den andra, en hona med ungar, nära Tönnet, en mil längre i norr.

Sälje-björnen hade blifwit drifwen ur idet af några hjerpskyttar. De befunno sig i ett tätt skogssnår, som är dessa fåglars wanliga tillhåll, och en af skyttarne kom helt oförmodadt alldeles inpå björnen, der han låg hopkrupen i sitt winterläger. Bonden hade endast fina hagel i sin bössa, och fann alltså för godt att draga sig tillbaka till sin jagtkamrat, hwarefter båda laddade med kulor och återwände, men björnen hade under tiden gått upp, och snön låg så tunn, att de behöfde fyra dagars tid för att ringa djuret. Det förmodades wara samma björn, som jag eftersökt föregående sommar.

Den sednare, eller Tönnet-björnen med sina ungar, hade blifwit störd ur sin hwila genom twå bönder, som fällde timmer, och den ringades på twå dagar.

Jag war på den tiden utan betjent; men som ingen tid war att förlora, gick jag att uppsöka den ofta omtalade Jan Finne, för att få hans biträde wid björnarnas fällande.

Denne man bodde i en wild och ödslig trakt i skogen, fem

mil från Lapptorp, och när jag kom dit war han icke hemma. Deremot råkade jag honom följande dagen wid Tönnet, i hwars grannskap björnen war holmad.

Som det ännu war så godt som bar mark, wille wi icke strax uppsöka denna björn med deß ungar, ty om hon blifwit uppskrämd ur idet, och icke blifwit skjuten, hade wi swårligen kunnat spåra henne, hwaraf följden hade blifwit att alla undkommit. Wi åtskildes derföre med öfwerenskommelse att träffas wid Tönnet wid första snöfall; hwilket wid denna sena tid på året icke kunde wara långt borta.

Wid min hemkomst fann jag för mig den namnkunnigaste björnjägare i Dalarne. Hans namn war Jan Swensson, och han war då mellan 50 och 60 år, samt blind på ena ögat, till följe af ett fall i skogen, då han warit berusad. Han war liten till wäxten, men hjertat satt på rätta stället. Han hade deltagit wid sextio eller sjuttio björnars nedgörande, och sjelf skjutit en stor mängd af dessa. Nu war likwäl hans bästa tid förbi; och, måhända i följd af hans kärlek för brännwin, war han föga i stånd att uthärda en starkare ansträngd jagt, och hade, ehuru han icke war lastgammal, redan utseende af en föråldrad man.

Swensson hade twå gånger blifwit sårad af björnar; den ena gången hade han, i sällskap med andra, holmat en ganska stor björn, som förut warit jagad och påskjuten. Han ställde sina kamrater i bakhåll på ringen, och följde sjelf spåret för att uppsöka björnen i idet. Han släppte sin wäl öfwade hund, som genast rusade fram till björnen och dref ut honom. Björnen sårades swårt af en bland bönderna, men hämnades genast derigenom, att han kullkastade skytten och bet honom illa, ehuru hatten lyckligtwis fick uppbära de bett, som ämnats hans hufwud. Hundarna skilde snart derefter de stridande. Wilddjuret wände nu om i samma spår, och mötte såmedelst Jan Swensson, i fullt fyrsprång som en häst. På 30 stegs afstånd afsköt Jan Swensson sin bössa, och det med så godt sigte, att björnen genast nedföll. Nu hade mannen kunnat undkomma, men han gjorde sig för säker, i tanka att björnen war alldeles urståndsatt att göra någon widare skada. Han stod derföre qwar och laddade å nyo, men när han hunnit ilägga krutet, uppreste sig björnen och rusade rakt på honom. Mannen sökte undwika anfallet genom att springa åt sidan (ett sätt som ofta med förmån begagnas); men björnen fortfor att förfölja honom, till deß han fått fatt i honom, då bonden försökte sticka bössan i halsen på honom, men

detta mißlyckades och odjuret wred gewäret ur hans händer, och bet honom illa i armen.

Under detta uppträde war hunden icke någon syßlolös åskådare, utan då han såg sin husbondes olycka, angrep han modigt björnens bakdel, som, för att wärja sig för denna angripare, satte sig på bakhasarna, utan att dock lemna sin första motståndare, och så, att den ena ramen nyttjades mot hunden, medan han med den andra fasthöll Jan Swensson, som nästan hwilade mot hans famn. Dessa tempo upprepades tre särskilta' gånger, hwarwid han handskades med den stackars karlen, för att nyttja hans eget uttryck, som katten handterar en råtta. Emellan dessa manöwrer war han antingen sysselsatt med att bita Jan Swensson på åtskilliga delar af kroppen, eller stod han stilla, liksom häpen af de swåra sår han erhållit. **En half timme** torde denna strid hafwa fortgått, innan björnen släppte sitt tag och gick till ett träd, i hwilket han bet wåldsamt, men föll genast derpå ned död.

Strax derefter ankommo flere af jagtsällskapet, uppehållna utaf den djupa snön och det långa afståndet. Blott en enda utaf dem war nära, densamme som kort förut warit utsatt för björnens angrepp, men han hade förlorat både krafter och lust att bistå sin hotade kamrat. Jan Swensson hade blifwit biten på trettioen särskilda ställen af kroppen, mest i armar och ben; likwäl hade han också fått ett bett, som war ämnadt åt magen, men hwarwid endast kläderna fingo sitta emellan. Under allt detta hade björnen icke nyttjat sina klor, hwilket således gifwer en bekräftelse på det antagandet, att björnen i sina strider med menniskan aldrig nyttjar sin ofantliga styrka i ramarne.

Då man undersökte björnens kropp, såg man att Swenssons kulor (ty han hade efter ortens sed inlagt twå) båda gått i samma hål, midt emellan ögonen; men ehuru de bräckt skallen hade de dock icke genomträngt densamma. Hade de träffat en tum högre, der benet är tunnare, skulle wilddjuret stupat på stället. Detta bewisar huru orätt man förfar med att bruka för fina kulor; hade Jan Swensson haft gröfre, så skulle björnens hufwud ofelbart blifwit sönderkrossadt.

Samma björn hade tidigare på wintern sårat en man från Äppelbo socken, och denne dog någon tid derefter, som det troddes, i följd af den swåra medfarten.

Andra gången då Jan Swensson blef sårad, war förloppet följande: Han förföljde en hona, från hwilken man samma dag borttagit ungarna. Hunden, som war påsläppt, förlorade slaget,

och helt oförmodadt kom jagtsällskapet att möta björnhonan i ett tätt snår. Så snart besten warseblef folk, störtade hon under förfärligt brummande och i fullt språng emot dem.

Emedan de fullkomligt öfwerraskades, och icke hade sina bössor i ordning, woro de alldeles utan förswar. Den som gick först, undwek björnen derigenom, att han kastade sig åt sidan ned i snön. Jan Swensson war icke så lycklig, ty björnen kullkastade och bet honom på flera ställen.

Äfwen denna gång frälstes han af sin hund, som anföll björnen så häftigt, att denne måste lemna mannen, och wid sin retrått tog wägen öfwer Jan Swenssons kropp, hwarwid tyngden ej lärer känts obetydlig. Så undkom också björnen för denna gång, men fälldes några dagar sednare af Swensson och hans jagtkamrater.

13:de Kapitlet.

Yrwäder. — Resa till Tönnet. — Winterwägar. — Elakt möte. — Björnars anfall mot hästar. — Tjäderjagt. — Idet. — Skjutkojor. — Återfärd till Lapptorp.

Sedan slutet af Oktober hade ingen nederbörd fallit, men ändtligen den 4 December kom, till min stora glädje, ett snöfall med blåst, och mot middagen låg snön fem tum djup. Wid denna hugnande syn gjorde jag hastigt mina förberedelser till uppbrott och afreste, åtföljd af Jan Swensson, till Tönnet, för att der sammanträffa med Jan Finne.

Min släde war af finsk fason, och alldeles olik ortens wanliga slädar, samt så lång, att jag kunde ligga rak lång i den, i fall jag så önskade, och med tillägget af ett björnskinn war den det yppersta fordon man kunde tänka sig, och i beqwämlighet wida för mer än den bästa wagn. På selbågen hängde bjellror, enligt här rådande bruk, och deras pinglande war lika trefligt för örat, som nyttigt wid sammanträffandet med andra resande, hwilkas åkdon man i skymningen ej alltid nog tidigt hann se.

Landskapet, genom hwilket jag reste, war alldeles likt trakten omkring Lapptorp. Dalen, genom hwilken Klarelfwen krökte sig, war här och der prydd af bondgårdar och byar, och någorlunda odlad der jordens beskaffenhet sådant tillät; men öfra sidorna af bergen, som omslöto dalen, woro ända till spetsen klädda med täta barrskogar. I stället för denna ewiga grönska, hade hela naturen i dag iklädt sig sin wintriga snömantel. Klarelfwens is

var redan, och wår wäg förde oß flera gånger ut på den, ehuru den icke war alldeles säker, då den på många ställen hade öppningar, dels af strömmens egen tärande kraft, dels af windens.

En följd af den så nyß fallna snön war, att wår resa gick långsammare, än som eljest skulle warit fallet, i händelse wäglaget warit mera banadt, och först klockan 10 på aftonen framkommo wi till Tönnet, der wi dock icke funno någon Jan Finne, och togo qwarter hos en bonde, benämd Sunne Larsson, den förmögnaste i denna delen af Elfdalen.

Då Jan Finne icke heller följande dagen, den 15 December, blef synlig, gick jag in i skogen, östligt från Tönnet, för att skjuta tjäder, hwarwid jag åtföljdes af en bonde, Per Jonsson, som war en förträfflig skytt. Wi hade icke gått långt, förrän han stannade så twärt, att jag trodde honom hafwa upptäckt en björn, en wargskock, eller något dylikt. Wid efterfrågan upptäcktes att han sett en "**utlefwad käring,**" hwilket skulle wara ett elakt tecken för wår jagt. Han förklarade att det war utan nytta att fortsätta wår wäg, enligt hwad han nyligen erfarit, då han efter sådant "käringmöte" wäl träffat på en mängd fågel, men ouppehörligt skjutit bom. Jag omnämner denna omständighet, för att wisa, det swenska allmogen lika litet som den engelska är fri från en släng af widskepelse.

Min ledsagare gaf mig del af en händelse, hwarwid hans broder warit närwarande. Denne, jemte några andra bönder, hade nämligen tidigt en morgon på försommaren lagt sig i försåt wid ett swedjeland, strax inwid en säterwall, der harar ofta kommo att beta på den unga rågbrodden. På säterwallen betade flera hästar, af hwilka en i detsamma angreps af en stor björn, som med den ena af sina förfärliga tassar höll fast i den stackars hästen, medan han med den andra sökte hejda sitt offers widare fortskridande (ty då hästen war ett stort och starkt djur, lyckades han för en liten stund att släpa sin fiende med sig), genom att fatta tag i de omgifwande träden. Men då han warseblef bönderna komma åt sig till, lemnade björnen sitt tag i hästen, och begaf sig till den omkringliggande skogen, dit äfwen hästen tog sin tillflykt. Men björnen lät icke sitt byte undslippa sig; ty då bönderna inträngt ett stycke ini snaret, mera i afsigt att hjelpa hästen, än att åter få råka björnen, hade den sednare förnyat sitt anfall på det stackars djuret, hwilket nu, utmattadt som det war af sår och blodförlust, snart slogs till marken. Men björnen fick snart sin bane af skyttarna, ehuru för sent för hästens räddning,

ty han hade redan blifwit så illa tilltygad, att han efter någon stund dog. — Huden af denna björn kom sedan i min ego.

Dylika strider mellan björn och häst äro icke owanliga, och björnen söker derwid alltid att få fäste med ena ramen, hwarwid buskar och små träd upprycka eller afbrytas, men får han fatt en stam som håller, så är hästens öde snart afgjordt, och han nedlägges wanligen ganska hastigt. Det synes otroligt, att björnen skall ega sådan styrka, men dessa händelser förekomma ständigt. Han biter icke hästen, förrän han fällt ned honom, utan slår honom med sina framtassar tungt, som med slagen af en slägga. Någon gång slår hästen bakut och undkommer. Så har man icke sällan skjutit björnar, som burit märken efter ett tappert förswar af hästar, dem de anfallit.

De sår björnen ger hästar och boskap, äro stundom alldeles förfärande att åse, och de arma djurens plågor måste wara olidliga; och man har ofta funnit kreatur ännu wid lif efter stympningar, som uppröra åskådaren.

Men för att återwända till wår jagt, hade jag den lyckan att skjuta tre stycken tjädrar, oaktadt alla Pers spådomar om en olycklig utgång. Att träden woro fulla med snö, war mycket till wår fördel, emedan fåglarnes syn derigenom hindrades, och wi sålunda kunde komma inom bättre håll på dem, då Brunette skällde stånd.

Om aftonen återkommo wi till Tönnet, der snart äfwen Jan Finne infann sig. Wi beslöto nu att genomsöka ringen, inom hwilken björnen troddes ligga med sina ungar. Wi woro likwäl ingalunda säkra på att djuren woro inom den; ty då holmningen skett tre weckor förut, och skogen sedan deß blifwit på flere ställen bar på snö, så kunde de lätt begifwit sig till en helt annan trakt, utan att lemna något spår efter sig.

Då ringen låg öfwer en mil från närmast bebodda ställe, och dagarne nu woro ganska korta, ty solen gick upp klockan nio och ned klockan tre, medtogo wi mat och utredning, för att taga qwarter wid en säterwall.

Följande morgon, som war torsdagen den 6 December, tågade wi ut, och medhade en häst, för att lättare medföra wårt bagage. Sällskapet utgjordes af fem personer, nämligen jag, Jan Finne, Swensson och twå bönder, som ringat björnen. Endast Jan Finne och jag hade bössor, de öfriga hade endast yxor. Wi hade wäl ingen ordentlig wäg, men då wår kosa gick öfwer tillfrusna sjöar och mossar, war den ingalunda beswärlig, ehuru wi hindrades i wår fortkomst af att snön war sammanförd i

drifwor. Klockan 11 hunno wi till säterwallen, som war belägen på en höjd wid en liten wacker sjö, kallad Moßsjön. Twå stugor funnos der, af hwilka jag lemnade den ena åt mina följeslagare, och tog den andra i besittning för mina saker.

De twå främmande bönderna waldes att ombestyra watten, wed och andra behof för kommande natt, och jag med Jan Finne och Swensson uttågade för att genomsöka ringen, som war oß temligen nära och icke hade mer än en knapp half mils omkrets.

Som jag sagt, hade Jan Finne och jag bössor, men inga andra anfalls- eller förswarswapen. Jag hade fordom nyttjat pistoler och hirschfängare, men på sednare tiden aflagt dem, sedan jag funnit dem wara hinderliga för mina rörelser.

Wi lemnade hundarna wid säterwallen. Wår plan war att genomsöka de lämpligaste skogssnaren inom ringen, som jag noga kände sedan fordna jagter på stället, och såmedelst lättare komma öfwer björnarna, innan de hunnit lemna sitt winterqwarter.

Wi framgingo till den ändan i en linie; jag sjelf medlerst, och de båda följeslagarne tio steg bakom och framom mig. Flera skogssnar woro så täta, att wi med möda kunde tränga oß fram igenom dem. Under tiden letade wi med största sorgfällighet under hwarje stubbe, klippblock, m. m., som råkade i wår wäg, då björnen helst wäljer sådana ställen till sitt winterläger. Trädstammarna undersöktes äfwen noga; ty björnen repar antingen med tänder eller klor i träden närmast sin lya, och om dessa repor äro färska, äro de ett säkert tecken, att björnen icke är långt borta. Lika noga undersöktes hwarje liten kulle eller upphöjning i marken, ty det händer ofta att björnen gör sin bädd på marken af hopsläpade qwistar och mossa. Sådana iden kallas **korgar**, och äro icke olika ett fågelbo; och ehuru de gemenligen äro temligen stora, kunna de likwäl undfalla jägarens öga, om snön är djup och skyler **korgen**.

Äfwen myrstackarna skärskådades, hwilka i Skandinavien ofta äro af en ofantlig storlek, och i hwilka björnen nedgräfwer sig och tillbringar wintermånaderna.

Skogen war så full af snö, att wi alldeles öfwerhöljdes deraf, när wi trängde genom de täta snaren, men denna olägenhet inwerkade icke på wårt lynne, då wi ständigt hoppades att i dessa buskager drifwa upp en björn. Jan Finne bar sin bössa i ett läderfodral, för att afhålla wätan; men ehuru jag äfwen hade ett dylikt, föredrog jag att bära bössan ledig i min hand, för att wara färdig, när helst björnarna skulle komma oß i sigte.

Men för att skydda låset och omgifwande delar, hade jag tagit det försigtighetsmåttet, att betäcka dem med en läderbit. Detta war äfwen en god anordning derföre, att jag i stället för att eljest behöfwa fumla en minut för att få bössan ur sitt fodral, nu kunde, i fall så påfordrades, wara färdig inom en sekund, endast dermed, att lädret kastades öfwer åt ena sidan.

Allt wårt letande war likwäl fruktlöst, och efter flera timmars kringströfwande hade wi ej funnit något tecken till att björnen wore inom ringen. Wi återwände derföre om aftonen, temligen utträkade, till säterwallen. Wi hade wäl icke ännu genomsökt hela ringen, men likwäl de trakter, som wi ansågo lämpligast. Wi sökte likwäl trösta oß med hoppet, att ännu några ställen återstodo osökta, samt att hundarna möjligen skulle kunna spåra upp djuren, der de undfallit oß. Wid återkomsten till wårt qwarter funno wi rummet uppstädadt och warmt, och sedan wi tillagat wår aftonmåltid med de matwaror wi medtagit från Tönnet, gingo wi till hwila. Som jag hade med mig en tältsäng, tillbragte jag natten rätt angenämt med min reskappa öfwer mig.

Följande morgon woro wi ute i första daggryningen, wid en köld af 15 grader. Wi hade med oß alla bönderna och wåra hundar. Äfwen nu höllo wi en linie, med de bewäpnade ytterst, och de tre bönderna midti med hundarna, hwilka likwäl snart släpptes.

Föregående dagen hade wi genomsökt skogen från norr till söder; nu ändrade wi detta sålunda, att wi gingo från öster till wester, och korsade sålunda öfwerallt wåra förra spår. Men då wi wid middagstiden ännu ej påträffat någon björn, började wi mißtrösta, och då wi i detsamma tyckte att någon hwila och förfriskning ej kunde wara ur wägen, gjorde wi halt och påtände en flammande brasa, som war en stor hugnad för oß, då wi derigenom wunno det dubbla ändamålet, att skydda oß mot kölden, och att få wåra kläder torkade, ty snön, som föll ur träden, hade smält och här och der genomwätt dem. Jag hade likwäl halsen fredad från detta obehag, emedan klaffen på min mössa skylde öfwer nacken; bönderna åter behöfde icke någon dylik konstgjord betäckning, emedan deras långa hår fullt motswarade detta ändamål.

Wi spisade nu af det medförda matförrådet, hwartill också hörde en butelj brännwin, och efter slutad måltid framtogo bönderna sina tobakspipor, för att med rökning fördrifwa en stund under hwilan.

Efter en half timmas rast återtogo wi wår spaning efter djuren, och fortforo dermed till inemot klockan 3, då det började skymma, och Pajas helt oförmodadt hördes ge skall, och det på ett sätt, som gjorde mig temligen säker, att han funnit hwad wi så länge sökt.

Jag förlorade nu ej ett ögonblick, utan sprang, så fort som den ojemna markens beskaffenhet det tillät, framåt den punkt der hunden fortfor att ställa stånd med ytterlig ifwer, på något afstånd från en talldunge.

Ehuru hunden funnit björnarna, kunde jag icke genast upptäcka ingången till idet, som utgjordes af en urhålkning i en liten kulle, bildad och omgifwen af de närmaste trädens rötter. Jag sprang genast upp på deß högsta del, och ehuru jag nu stod alldeles öfwer sjelfwa lyan, lågo björnarna ändå stilla.

Då jag ropade, kände de så liten håg att begifwa sig ut, att den gamla björnen endast stack fram en del af nosen. Jag riktade min bössa på denna enda åtkomliga punkt, men besinnade mig och tryckte icke af, emedan det war owißt hwilken följd skottet kunde hafwa, ehuruwäl framdelen af hufwudet ofelbart blifwit afskjuten.

I stället för att skjuta genast, steg jag fram med min wenstra fot öfwer sjelfwa björnen (och det war onekligen ej det klokaste steg en man kunde taga) och kom så öfwer till andra sidan af idet, der jag i ögonblicket wände mig om och fick sigte på björninnans hufwud endast en aln från bößmynningen, och ännu närmare till min fot, som war wid sjelfwa kanten af idet. Jag gaf henne genast en kula genom hufwudet.

Jag fruktade nu att ungarne skulle undkomma, och ropade derföre på mina följeslagare, medan jag under tiden stod qwar öfwer idet, för att med kolfwen möta ungarna, i fall de skulle söka komma ut. Efter några minuter kommo likwäl bönderna och Jan Finne, som hwarken igenkänt Pajas' skall eller förmodat att det gällt björnarna, hwarföre ingen rört sig ur linien förrän de hört mitt skott.

Min fruktan war likwäl öfwerflödig, hwad ungarnes flykt angick, ty de lågo fullkomligt stilla; wi kunde i början icke se dem, ty modren låg, efter dessa djurs wanliga sed, främst wid ingången till idet, och jag började tro att wi funnit en annan björn, än den wi hade sökt.

Man stack nu in en stake och utdref på det sättet en unge i sender, hwilka jag alla sköt, den ena efter den andra, dels med min egen bössa, dels med Jan Finnes.

Sedan alla björnarna woro skjutna, drogo wi dem ur idet, hwilket war så litet, att wi alla förwånade oß öfwer huru de alla kunnat packa in sig deri.

Björnar bruka wanligen bereda sina iden om hösten, men då dessa blifwit drifna från sitt rätta qwarter så sent, att marken redan war frusen, hade de måst åtnöja sig med detta mindre beqwämliga.

Den gamla björnen hade uppnått sin fulla storlek, men ungarna woro årsgamla, och till wexten såsom stora hundar. Alla woro wid godt hull.

Detta war således en ganska lycklig jagt; hade deremot björnarna legat i öppet ide, skulle de sannolikt tagit flykten då hunden först skällde, och således långt förr än jag hunnit fram. Äfwenledes torde de nog undkommit oß, om jag icke genast sprungit dit. Likwäl ligga honor med ungar qwar längre än andra.

Sedan folket fått hwar sitt glas brännwin, affärdade jag ofördröjligen en af bönderna till Tönnet, för att anskaffa twå slädar till hemforslandet så wäl af de skjutna djuren, som ock af wåra saker.

Då aftonskuggorna längesedan förswunnit under dessa händelser, öfwertäckte wi djuren med ris och återwände till säterwallen. Om natten wände sig winden på sunnan, och en stark töwädersblåst med regn inföll. Den räckte i flera timmar och erinrade oß, huru lyckliga wi warit, som fått jagten slutad den föregående dagen, ty om wi ej skjutit dem medan snön war qwar och wädret kallt, hade de förmodligen alla undsluppit, emedan marken strax derefter på många ställen blef alldeles bar.

På morgonen den 8 December, långt före dagningen, återkom bonden från Tönnet med twå slädar och min widskeplige skogskamrat Per. Wädret war regnigt med snöglopp, och stormen hade öfwergått till orkan.

Det dröjde länge innan wi kunde få träd undanhuggna och wäg röjd för att få björnarna utur skogen, äfwensom wi nödgades widtaga särskilta försigtighetsmått med hästarne, hwilka wisade mycken fruktan för de fällda djuren. Wi spände nämligen ifrån och lassade björnarna på slädarna, med en tät betäckning af tallris, hwarefter wi åter förspände hästarna. Dagen war redan långt liden innan wi hunno lemna säterwallen, och wår färd blef obehaglig genom det oupphörliga snöandet, regnet och blåsten.

När wi hunnit fram till Tönnet, blef wårt första göromål att taga af hudarna, hwilken operation, i anseende till det elaka wädret, förrättades inomhus.

Den gamla björnens framtassar woro owanligt muskulösa; och i sanning, sedan man sett dem, behöfde man icke mer betwifla werkligheten af de händelser man berättat, som bewis på detta djurs utomordentliga styrka. Af innanmätet förwarades gallblåsorna omsorgsfullt, emedan björngalla anses såsom ett botemedel mot en mängd sjukdomsfall. Istret omkring tarmarna begagnas till medicinskt bruk, eller för håret, men det egentliga fettet, som hos en fullwuxen björn kan wäga sina 70 till 80 marker, anwändes till mat.

Lårstyckena (åtminstone de, hwilka jag tog för min räkning) ämnades till rökning. Så tillredda äro de ansedde som ytterst smakliga. Återstoden af köttet insaltades eller gömdes färskt; och i detta sista tillstånd, hwari det ofta liknar oxkött, anser jag björnköttet förträffligt. Det utgjorde under denna winter också en hufwudsaklig del af min dagliga spis. Tassarna räknas för en stor läckerhet.

Då huden aftages, gör man endast så stor inskärning, som behöfwes för att genom ut- och inwändning få kroppen afskild, och detta sätt ger huden ett wackert utseende. Klorna qwarlemnas såsom en naturlig slutprydnad.

Under wintermånaderna är skinnet wackrast. Då det har wanlig storlek, och fås under nyßnämda tid, är det i Swerige wärdt 40 till 60 riksdaler riksmynt.

Då ingen särskild öfwerenskommelse war träffad, tillhörde hudarne, enligt wedertagen sed, de båda bönder som ringat björnen, likasom ingen wågar anfalla en björn, som en annan ringat.

Emedan bönderna woro fattige, wille jag icke göra stora anspråk på någon winst af jagten; min andel blef derföre obetydlig. Jag tog fettet, tungorna och litet af köttet.

Folket fick ett rikt byte, ty utom köttet, som i detta land har mycket wärde, woro hudarne wärda 100 riksdaler, som i Swerige är en icke obetydlig penning. Deßutom woro de, för skadedjurs utrotande, berättigade till skottpenningar af häradet.

Emot aftonen lemnade jag stället och reste ensam tillbaka till Lapptorp; och då töwädret gjorde föret tungt, och jag deßutom blef fördröjd wid ett häftombyte, hemkom jag icke förr än sent.

14:de Kapitlet.

Julseder. — Julaftonen. — Råda kyrka. — Håfwen. — Wigselceremonier. — Bondbröllop.

Måndagen den 10 December ankom Jan Finne till Lapptorp, sedan han, enligt min tillsägelse, lemnat Swensson med hundarna och bagaget wid Sälje, hwarifrån wi ämnade försöka uppleta den björn, som man berättat wara holmad i grannskapet af nyßnämde by.

Den lindriga frost, som för en dag afbrutit blidwädret, förswann åter om måndagen, och då wi klockan 5 på tisdagsmorgonen skulle sätta oß i släden för att resa till Sälje, inträffade ett så häftigt regn, att wi ansågo klokast att afstå från wår föresats, aldrahelst som det redan nu war knapp tillgång på snö i skogen, och wäderlekens närwarande beskaffenhet gjorde sannolikt, att marken snart skulle blifwa bar. Wi tröstade oß dock med hoppet, att det snart skulle blifwa en förändring till det bättre.

Hoppet om ett gynnsamt omslag i wädret blef likwäl ej uppfyldt, ty besynnerligt att omtala och alldeles mot hwad som är wanligt i norra Europa wid denna tid på året, hade wi en längre tid endast sydliga windar eller lugnt wäder och regn, så att klimatet hade mycken likhet med hwad som ofta är fallet wid Irlands westkust för motswarande årstid.

Då ingen förändring syntes wilja snart inträffa, hemförloswade jag Swensson och Jan Finne, emedan båda woro högst angelägna om att tillbringa julen hemma, hwilket äfwen wisade sig wara det klokaste, ty efter en kort tid förswunno alla spår af wintern, så att i stället för en eller twå fots djup snö och skarp köld, såg man landtfolket sysselsatta med att köra i jorden, hwilket ej i mannaminne händt på denna ort wid denna tid af året.

Stora förberedelser gjordes bland alla samhällsklasser till julens firande. Golfwen skurades och beströddes med halm, hwilket lärer wara till minne af Frälsarens födelse i ett stall. Julruskor (smala barkade träd med qwarlemnad grön krona) uppsattes på flera ställen wid hwarje bondgård. Detta bruk, hwars betydelse blef mig obekant, är allmänt i Dalarne.

Allt godt, som kunde kittla gommen, anskaffades efter hwars och ens tillgångar; och ehuru bönderna hufwudsakligen tänkte på sig sjelfwa, förglömdes icke skapelsens lägre ordningar. Det war

ett allmänt bruk att wid gården uppsätta en otröskad sädeskärfwe på en stång för sparfwarne, som, då snön war djup, förmodligen hade knapp tillgång på föda. Som skäl för denna sed uppgaf man, att allt lefwande skulle fröjda sig på årsdagen af Frälsarens födelse.

Jag önskade att icke behöfwa anföra ett annat drag, som mindre hedrar bönderna, men sanningen är, att under de dagar sjelfwa högtiden räckte, anlitades brännwinet så flitigt, att de woro i ett tillstånd af ständigt rus.

Jag tillbragte julaftonen wid Uddeholm. — Emot slutet af måltiden inkommo twå julgubbar, hwilka woro löjligt utstyrda personer, den ene med en bjellra i handen, den andre med en ofantlig låda, som innehöll julklappar åt barnen och gästerna. På många utaf dem war en liten påskrift på wers eller prosa, hwars uppläsning lifwade sällskapsnöjet.

Det war obeskrifligt angenämt att se barnens glädje och ömsesidiga förhållande mot hwarandra, deras gißningar och mißtankar från hwilken skänken kom, och den innerliga tillfredsställelse som krönte deras länge underhållna wäntan på denna dag — öfwer all jemförelse den lyckligaste i deras lif.

Den hjertliga sällskaplighet som wid dessa tillfällen gör sig gällande bland alla klasser i Swerige, erinrar mig om mitt fäderneslands fordna sätt att fira julen, då odelad fröjd icke ansågs som någon fröjd, och innan öfwerfiningen förnedrat festligheten till en lumpen julgåfwa åt tjenstefolket.

Jul-ottan i Råda kyrka war så besökt af folk, att kyrkan war alldeles full. Bland egna bruk i swenska församlingen äro de så kallade personalierna, samt sättet att under predikan göra insamlingar till kyrkan, medelst en wacker börs fästad wid en lång stång med en liten oupphörligt pinglande klocka, hwars ljud ej tyckes wara öfwerensstämmande med tillfällets högtidlighet.

I fall bönderna råka stå nära kyrkan wid börjande ringning med klockorna, lyfta de på hatten; en öfwerraskande qwarlefwa utaf katolskt bruk i ett lutherskt land.

Wid denna högtid ske många giftermål bland allmogen, och måhända flere än under hela det öfriga året; och som det sätt, hwarpå äktenskapsbandet knytes i Wermland, torde wara något nytt, kan det måhända ej wara ur wägen, att jag beskrifwer den wigselakt, som jag en gång öfwerwar i Råda kyrka. Det war kort före slutet af gudstjensten, som jag såg huru flertalet af församlingen wände ögonen till kyrkdörren på samma gång, som mitt öra uppfångade ljudet af en aflägsen musik. Denna härflöt

från fyra violinspelare, hwilka nu intågade i kyrkan, i spetsen för tre par, som skulle ingå förening i nöd och lust. För att gifwa ytterligare glans åt handlingen, beledsagade en herre af mina bekanta, klädd i full uniform, twå af de blomstrande brudarna. Processionen, med musikanterna i spetsen, gick nu framåt stora gången, till deß man kommit till altaret, der musiken tills widare tystnade.

Brudarna woro präktigt utstyrda, och prydda med glittrande kronor, men brudgummarne woro klädda i sina wanliga helgdagsdrägter, och hade ett högtidligt utseende.

Paren knäföllo nu wid altaret, hwarpå brudriddarne framkommo och höllo pellen (ett slags himmel) öfwer hwarje par. Skådespelet war ganska högtidligt, och syntes wäcka mycket deltagande bland de närwarande.

Efter wigselakten uppstämde musikanterna åter sina toner och marscherade i spetsen för de lyckliga ynglingarne med deras unga hälfter.

Violinspelning ger ingen något särdeles intagande utseende, och följaktligen gåfwo dessa fyra birfilares medwerkan heller ingen ökad högtidlighet åt festen.

Om det wigda paret har förmögenhet, hålles öppen taffel i flera dagar efter wigseln. I motsatt fall inskränkes högtidligheten till en enda dag. Man kan lätt föreställa sig att swenska Gileadsbalsamen — brännwinet — ej förgätes wid sådana tillfällen. Dans är ett oeftergifligt wilkor för ett sådant lag, och alla gäster skola dansa en dans med bruden. En liten insamling göres ock för bruden till börjande bosättning. Nationaldansen i Swerige är polskan, som till sin hufwudsakliga karakter liknar walsen.

15:de Kapitlet.

Winterfiske. — Harjagt. — Wargar. — Warggropar och anekdoter om wargar. — Elg. — Sälje-björnen.

Fastän wäderleken en tid bortåt warit mild, egde isarna ändå betydlig tjocklek, men oaktadt detta hinder, blef mycket fisk dagligen fångad med krokfiske eller winternot, hwilken sistnämda metod med fördel anwändes wid Uddeholm och Risäter.

Som det sätt, hwarpå man härwid går till wäga, war något egendomligt, och jag ej kan påminna mig hafwa sett det beskrifwet, skall jag försöka att skildra det. Då isen är af en half alns tjocklek, hugger man öppningar på den, med afstånd

af 20 till 25 alnar mellan hwarje, och alla så, att de tillsammans formera en aflång rundel, hwars längd rättar sig efter sjöbottnens beskaffenhet, om den tillåter ett längre eller kortare warp, och bredden af ovalen blir i förhållande till sjelfwa notens längd, som med sina utbredda armar kommer att dragas emellan de båda sidorna af densamma. I hwardera ändan är ett större hål upphugget i isen, genom hwilket noten på ena stället warsamt och småningom under påbörjad dragning nedlägges i wattnet, och på andra stället upptages. Tågen, hwarmed noten drages, äro fästade wid en stång, kallad isnål, efter hwilkens längd de små öppningarnes afstånd från hwarandra äro afpassade; medelst särskildta redskaper skjutas dessa nålar, en på hwardera sidan af warpet, under isen fram till nästa hål, der man tar upp den widfästade linan, med hwilken noten då långsamt framdrages utåt bottnen, under det att nålarna fortfarande från hål till hål framskjutas under isen, till deß båda tågen slutligen upptagas uti den ena stora waken, der också följaktligen sjelfwa noten uppdrages, då den hinner framkomma.

Strax efter jul uppgjorde herr Falk ett litet jagtparti, för att skjuta harar, hwari äfwen jag deltog. Han hade en mängd stöfware, och wi wäntade oß nöje af denna jagt, emedan harar funnos temligen talrikt i de närmaste skogarna.

Wi tågade först till Ack-sjön, en mil nordost om Lapptorp, hwarest wi släppte halfwa antalet af de medförda hundarna, och höllo de öfriga i reserv. Wi bildade en linie och genomsökte marken.

För att hjelpa hundarna att få upp stackars Jösse, gjorde wi ett förfärligt owäsen i skogen, och en gammal soldat, som enkom blifwit medtagen för detta ändamål, gick främst med en ofantlig bastrumma, medan en annan, med korta mellanstunder, afsköt en grof pistol, och en tredje förde en skramla; dessa ljud, jemte wåra rop, woro tillräckliga att wäcka upp hela trakten, och det dröjde wanligen icke länge, förrän man med detta uppror hade en hare på benen. Så snart wi hörde hundarna drifwa, skildes sällskapet, och hwar och en sökte sig håll efter bästa kännedom af marken, hwarefter det gemenligen ej dröjde länge innan det stackars djuret blef skjutet. All's-tod-ropet från den lyckliga skytten sammankallade då genast det spridda jagtsällskapet. Nu företogs den besynnerliga operationen, att på den skjutna haren bortskära hufwudet, utom öronen, som lemnades fastsittande wid kroppen. Till detta förfarande wet jag mig aldrig hafwa hört något annat skäl, än den i Swerige gängse tron,

att hafwande qwinnor tros, wid åsynen af en hare, få deras foster mißbildadt till så kallad harmynthet. Ocksä har det en gång händt mig, att jag på ett ställe inkom med en hare, som icke war på förenämda sätt halshuggen, hwarwid den unga hustrun blef så skrämd, att jag, för att lugna henne, måste med en yxa frånskilja hufwudet.

För hwar gång en hare war skjuten samlades wi således, och åtskildes då hundarna togo upp. Wår jagt gick i östlig riktning till Knon=sjön. Under loppet af dagen hade wi många harar uppe, af hwilka en del undkom, och andra lemnade en rolig jagt innan de fälldes.

Wi hade härwid stor fördel af att marken war bar, emedan harens lysande hwithet skarpt afstack mot dennas mörka färg, så att wi kunde se honom på ganska långa afstånd.

Om aftonen togo wi in öfwer natten i en stuga wid sistnämda sjö, och då wi hade med oß öfwerflöd af mat och dryck, gjorde wi en förträfflig måltid. Då sängar icke kunde åstadkommas, utbreddes ren halm på golfwet, och på den nedlade wi oß, med skjutwäskorna till hufwudkuddar.

Denna jagt fortfor i nära tre dagar, hwarunder wi skjöto 24 harar, och ehuru wi under tiden gått öfwer en stor sträcka land, träffade wi på föga af något annat slags willebråd.

Under wår lilla expedition hyste herr Falk någon farhåga för sina hundar, emedan wargar funnos till myckenhet i trakten. Troligtwis flydde de likwäl undan för det larm wi gjorde.

Om wintern förfölja wargarna isynnerhet hundar, och här uppsnappade de wanligen alla, som wisade sig något längre ut på fältet. Flera togos från både Uddeholm och Risäter, och wid förra stället war en fin och frodig förmakshund, Careße, som gick ut på stjernkikeri och utanför förstugudörren uppfångades af en hungrig warg, som genast bortförde henne i sina käftar.

Under denna årstid lät jag aldrig mina hundar gå lösa, hwilket war en högst nödwändig försigtighet, då wargarna kommo ända intill stället der jag bodde, och jag en natt såg spåren efter några dylika plundrare, som gått på tio stegs afstånd från hundhuset. En annan gång hade en ensam warg midt på dagen ställt sig ungefär femtio steg från boningshuset, men han undkom oskadd, emedan endast qwinnor funnos hemma wid gården.

I skogarna ser man wid denna tiden ej många wargar; ty de hålla sig helst på slätten och i grannskapet af menniskoboningar och wägar, der swin och hundar blifwa deras byte. Någon gång händer äfwen att de göra anfall på husdjuren till och med un=

der tak. En sådan händelse hade tilldragit sig nyß förr än jag kom till orten: —

En bonde hade just gått till sängs, då ett häftigt owäsen hördes från ladugården, hwarpå han, ehuru oklädd, genast skyndar upp till stället, för att se hwad som war på färde. Det wisade sig då, att orostiftaren war en stor warg, hwarpå bonden fattade besten wid öronen, och ropade af alla krafter på hjelp. Hans hustru ankom, wäpnad med en yxa, med hwilken hon friskt högg löst på wargen, hwilken det dock först lyckades henne att affärda derigenom, att hon rände yxskaftet ned i halsen på honom. Jag köpte sedan detta skinn, men det war mycket skadadt af hugg. Under den ganska häftiga striden hade wargen bitit bonden i händerna och handlederna, och innan han blef störd i sin plundring, hade han dödat fyra getter.

I mitt grannskap fångades wargarna i runda gropar eller giller. Groparna hafwa 12 fots djup och lika twärmått. I midten står en grof stolpe, som räcker något högre än gropens kanter. På denna fästes ett lefwande bete, en anka, eller gris o. s. w., hwarefter gropen löst täcktes med swaga spjälor eller långa spön, på hwilka utbreddes halm, som också ströddes åt sidorna omkring gropen, för att icke låta punkten ensam bli utmärkt och följaktligen mißtänkt.

Jag såg en gång en warg i bottnen af en sådan grop. Det stackars djuret hade legat der mer än en hel dag, och war i ett högst ömkligt tillstånd, och tycktes mera död än lefwande. Alla omkringstående försäkrade likwäl att han endast war **förlägen,** och skulle fly med blixtens fart, om man läte honom komma på landbacken igen; men jag tror att han war utmattad af köld och hunger; ty man kunde icke få honom att röra sig, hwarföre en karl måste gå ned till honom, för att få honom på benen. Han war dock så modstulen, att han ej gjorde minsta motstånd, hwarpå jag med en kula gjorde ett skyndsamt slut på hans elände.

Räfwar fångas ofta i dylika gropar, och jag hörde ett exempel på en dylik fångst, som hade en temligen löjlig utgång. Ett af dessa djur låg på bottnen af en dylik grop, och bonden, som rådde om gropen, höll just på att, förmedelst en stege, gå ned för att försäkra sig om sin fångst, då räfwen, som ansåg sig ej böra försumma tillfället, så snart han såg karlen lyckligt och wäl nedkommen, med ett skutt war på mannens axel, och med det andra förflyttade sig ur gropen. Wid den gropen der wargen ficks, såg man ofta räfspår ända inwid kanten, men längre wågade de sig icke.

Den 31 December hade wi 10° kallt wid soluppgången; nyårsdagen föll en tums djup snö, och följande dagen hade jag den fägnaden att se en min gamle och pålitlige följeslagare, Henrik Mattsson från Brunberg, en by belägen i wilda skogen, fem mil nordost från Lapptorp. Han medförde underrättelse om en björn, som han ringat i grannskapet af sin hemort.

Denne man hade warit soldat, och som sådan fått tillnamnet Elg, med hwilket jag hädanefter kommer att nämna honom. Han war bonde och född af finska föräldrar, samt egde nu i grannskapet af Brunberg ett litet nybygge, som han genom eget arbete afwunnit wildmarken.

Han war i sin bästa ålder, ej stort mer än 35 år gammal; och ehuru kort till wäxten hade han likwäl en stark kroppsbyggnad och stor förmåga att uthärda beswärligheter. Utan att ega någon synnerlig skolunderbyggnad, war han en ganska förståndig man, och egde på sitt wis mera bildning än många ibland dem som man kallar "bättre folk". Utom andra goda egenskaper war han en förträfflig skytt, och utmärkt skicklig att åka på skidor, om hwilka redskaper jag snart kommer i tillfälle att yttra mig.

Jag omtalar denne man något widlyftigare, emedan han blef min följeslagare under återstoden af wintern, äfwensom wid flera andra tillfällen, och en redligare och hederligare warelse, hwilket äfwen hans ansigte antydde, eller en mera städad menniska, har jag aldrig råkat i mitt lif.

Elg hade warit närwarande wid 18 eller 20 björnars död, och hade sjelf skjutit många ibland dessa. Han hade aldrig blifwit sårad, ehuru han warit illa utsatt wid flera sådana tillfällen.

Wid 12 års ålder deltog han i striden mot en björn, som inkommit i en fålla wid gården, hwarest kreaturen woro instängda. Wid det owäsen boskapen gjorde, war det tydligt att någon owälkommen påhelsare infunnit sig ibland dem, hwarpå Elgs äldre broder skyndade upp ur sängen, fattade en bössa och sprang ut för att se efter hwad som stod på, och warseblef derwid en stor björn, som tagit en get. Men ehuru han lyckades att såra Nalle, hindrade detta icke denne att undkomma. Påföljande morgon gingo Elg och twå af hans bröder, hwilka begge woro fullwuxna karlar, för att söka upp björnen. De hade icke gått mer än några hundra alnar, förrän en hund, som de medtagit, gaf ståndskall på björnen, hwilken låg i det höga gräset på en liten ängsplätt. De trodde i början att han war död, men när de kommo på 30 stegs afstånd, rusade han upp, hwarwid Elg och den ena brodern på en gång aflossade sina skott,

hwilka wäl träffade, men ej sårade någon ömtåligare del. Nu rusade björnen emot ynglingarne, hwarwid Henrik kastade ifrån sig sin bössa och sprang lyckligt undan, men den andra brodern sökte sin räddning bakom ett träd, der likwäl björnen snart tog honom med ena ramen, och sårade honom illa. Den tredje brodern, som hade sitt skott qwar, sprang nu fram till stället, men wågade icke skjuta, förrän hunden genom sina anfall förmått afwända björnen ifrån sitt rof, hwarefter han genast sköt en kula genom honom. Men äfwen denna slutade icke striden, utan endast uppretade björnen ännu mera, och ledde hans raseri mot sin sednaste angripare, som likwäl lyckligen undwek honom, hwarpå björnen wände tillbaka till den sårade, som nu hunnit resa sig upp, men war så utmattad, att han icke hann undan, hwarigenom han åter blef farligt biten. Nu laddade åter den andre, och sedan detta skett, sprang han ända inpå björnen och gaf honom ännu ett skott. Detta blef det sista anfallet, ty ehuru björnen ännu en gång kom emot sin angripare, föll han snart ned af maktlöshet, ehuru man måste gifwa honom en sista kula genom hjertat, för att få lifwet ur honom. Under allt detta stod Henrik bakom ett träd, nära intill stridsplatsen, men emedan han kastat ifrån sig sin afskjutna bössa, hade han intet annat bistånd att gifwa, än med wanmäktiga rop. Den sårade tillfrisknade långsamt, men afled icke långt derefter af en tillkommen sjukdom, hwartill Elg dock ansåg den ohyggliga medfarten hafwa bidragit. — När björnen flåddes, fann man nära tjugu kulor, dem han förut fått i kroppen. En af dessa kulor låg i lungan, der den war så fullkomligt inwuxen, att man ej längre kunde spåra den punkt der den inträngt.

Om wintern kan björnen ofta, utan att deraf dö, genomborras som ett såll, så framt det icke träffar ömtåligare delar, hwilket sannolikt härleder sig deraf, att hans matsmältningsfunktioner då äro i hwila, och hans blod således ocksä är mindre benäget att inflammeras.

En annan gång, wid 14 års ålder, waktade Elg, tillika med en annan gosse, som war ännu yngre än han sjelf, boskapen, då en stor björn gjorde ett anfall på densamma, ehuru det af en eller annan orsak icke kröntes med framgång. Elg war wid tillfället frånwarande, men så snart han af sin kamrat fått höra hwad som händt, skyndade han genast efter åt det håll, som björnen aflägsnat sig. Han war härwid åtföljd af en blott byracka; men innan han kommit långt, ställde hunden stånd på björnen i ett tjockt snår. Elg warseblef nu sin raggiga motståndare på andra sidan af en liten skölgång, på ungefär 25 stegs afstånd;

men djurets uppmärksamhet war härwid så starkt fästad på hunden, att det ej märkte Elgs annalkande, hwilken war bewäpnad med en liten alnslång bössa, hwars lås war så bristfälligt, att hanen wid afskjutningen måste hållas uppe. Dermed skjöt han dock på djuret, och lyckan wille att kulan gick igenom hjertat på björnen. — Då han kom hem, wille föräldrarne knappt tro hans berättelse, förrän man fick se björnen liggande. Detta war wisserligen raskt af en 14-årig gosse, men man bör ihågkomma, att han war uppfödd ibland folk, som gjort björnskytte nästan till ett hufwudmål för sitt lif.

Tredje gången som han råkade i fara för en björn, war på ett ställe, som han utwisade för mig, då wi tillsammans gingo igenom skogen. Detta hände sednare, och endast sex år förrän jag lärde känna honom. Det war i början af wintern, som Henrik Elg, i sällskap med en annan bonde, gick genom en wild trakt, för att uppleta ett björnspår och ringa djuret. Efter några dagars fruktlöst sökande åtskildes de, för att återwända hwar och en till sitt hem. Mot aftonen samma dag fann Elg på hemwägen ett spår, uti en trakt full af windfällen och stora stenar, samt blef i nästa ögonblick warse idet i en hålighet mellan bergsklyftorna.

Af bristande förtroende till sitt bößlås, wågade han icke gå rakt på björnen, utan steg upp på en klyfta öfwer idet på 15 stegs afstånd från djuret; från denna sida upptäckte han björnen, som låg med örat wid ingången till idet, och han försummade ingen tid innan han lade an och sköt. Björnen låg stilla efter skottet, och emedan Elg trodde att det träffat dödande, begaf han sig icke undan. Men efter en kort stund sprang björnen upp, såg stinnt på skytten och rusade sedan fram emot honom "som en kula." Lyckligtwis låg den stenen, på hwilken Elg stod, på en sluttning, med baksidan en 2 till 3 alnar öfwer marken, hwarutför han wid sin flykt tumlade ned hals öfwer hufwud; och en lycka för honom war det att han gjorde det; ty i detsamma kom björnhonan med twå halfstora ungar, och hoppade alldeles öfwer honom. Här låg han nu länge stilla och, efter hans egna ord, nästan sanslös af fruktan; men då allt blef tyst, slöt han ganska riktigt att björnarna dragit sig till en annan trakt af skogen; han uppsteg då, och fann att en fjerde björn wändt sig åt motsatt håll. Med biträde af andra, sköt han sedan alla fyra dessa björnar under loppet af några weckor. Då den största flåddes, fann han sin första kula plattad mot nackbenet. Hade kulan warit större, tror jag likwäl att den skulle krossat benet och dödat på stället.

Dessa björnar gåfwo ett rikt byte, ty endast hudarna uppgingo till ett wärde af 200 riksdaler riksmynt, ehuru denna summa delades på alla de personer, som sedermera deltogo i jagten. Om den första kulan hade inträngt, skulle Elg deremot fått hela summan ensam, ty idet war så trångt, att ungarna icke hade kunnat undkomma, om den gamla legat qwar på stället.

Det war onsdagen den 2 Januari, som Elg anlände till Lapptorp; och då han försäkrade mig, att snön omkring Brunberg låg flera tum djup, beslöt jag uppsöka den björn, som der war ringad, och deremot tills widare lemna den som war ringad wid Sälje, der snön war knappt en tum djup. Efter några förberedelser afreste wi redan samma afton i min släde.

Då wi kommit till Sälje, som låg i wår wäg, skickades bud till de bönder, som ringat björnen i grannskapet af byn. Efter hwad wi nu funno, woro dessa menniskor mycket otåliga att få weta, huruwida han ännu war qwar eller om han gått bort till andra trakter, hwilket war owißt då han war ringad före regnet, och det ofta händer att wätan, som intränger i idet, förmår honom till uppbrott.

Jag föreställde dem, att om björnen drefs ur idet utan att dödas, kunde man genom ett efterföljande snöfall alldeles förlora honom, men mina föreställningar tjenade till intet, då deras tålamod war uttömdt under den långa wäntan på snö. Björnen war också deras egendom, och som jag icke hade någon rätt att förfoga öfwer den, öfwerenskommo wi att undersöka skogen. Likwäl uppsköts dermed till följande dagen, emedan wädret syntes hota med snöyra.

Wi tillbragte natten wid Sälje, jag för min del icke synnerligen angenämt, ty jag låg i ett oeldadt rum, genom hwilket luften hade temligen fritt spelrum, och då jag ej heller war särdeles rikligt försedd med sängkläder, led jag mycket af kölden.

Påföljande morgon, thorsdagen den 3 Januari, gick jag, åtföljd af Elg, inåt skogen sydwestligt från Sälje, i hopp att få upp någon björn. Till wägwisare hade wi en bonde, wid namn Abraham, som war en af dem, hwilka hade ringat björnen, som wi påföljande dagen ämnade angripa. Wår möda war dock fåfäng, ty wi funno hwarken björn eller spår, eller tecken att någon sådan fanns i grannskapet.

Fredagen den 4 Januari drog hela sällskapet åstad i dagbräckningen, i ändamål att genomsöka ringen, som war ungefär en och en half mil nordost från Sälje; men emedan den war ganska stor, och wi ej kunde medhinna att genomsöka den på

en dag, medförde wi yxor, elddon och mat för en natts bivuak i skogen. Wi woro inalles 6 personer; jag, Elg och de fyra bönderna som ringat björnen. Alla hade wi skjutgewär. Äfwen Hektor och Pajas medföljde.

Då wi efter twå timmars wandring kommo till ringen, tågade wi, såsom wid Tönnet, på en linie, med 10 till 12 stegs afstånd mellan hwar man; i midten gick jag med min följeslagare. Jag lät släppa Pajas, som war gammal och derföre icke widsökt, samt deßutom nästan aldrig skällde på något annat än björn; men Hektor blef qwar i koppel, emedan han dels sökte widsträckt, och dels äfwen dref hare och skällde fågel. — Bonden, som förde honom, fick tillsägelse att släppa honom, så snart som ett skott hördes.

Då jag kunde fullt lita på Pajas, och förmodade att han skulle, förr än wi, råka på björnen, tillsade jag bönderna att göra halt om hunden hördes skälla. Då skulle Elg och jag sakta gå fram till björnen innan han gick ur lyan. — Sedan jag ålagt dem största möjliga tystnad, började sökningen.

Wi gingo långsamt framåt under en tid af twå timmar, under noggrannaste letande wid trädrötter, klipphålor och andra mißtänkta ställen, som funnos i wår wäg. Slutligen kommo wi till en ganska tjock och tät skogsdunge, då Elg, som war mig närmast, anmärkte att snåret wäl kunde wara rätta stället för kamraten. Knappt hade han utsagt dessa ord, förrän hundens skall tillkännagaf att Elg icke gissat orätt.

Jag bar bössan skottfärdig, emedan träd och buskar woro nästan alldeles fria från snö, så att jag ej behöfde något lösfodral, och de enda förberedelser, som widare fordrades, woro att aftaga mina wantar, hwarefter jag, åtföljd af Elg, som bar min dubbelbössa, skyndade fram till stället, så fort snarets täthet tillät, och det war så tätt, att jag ej kunde se björnen förrän jag war blott 15 steg ifrån honom. Han låg ofwan jord i en öppen lya, fylld med ris och mossa, nära foten af en gran.

Pajas stod på 10 stegs afstånd och skällde ursinnigt; och björnen hade sitt hufwud blott öfwer kanten af idet, och fastän det till någon del bortskymdes af de mellanstående trädens grenar, såg det så stort ut som en halfspann. Likwäl torde min farhåga betydligt förstorat honom för mina ögon. Jag hade nu mera intet skäl att undra på bonden, som då han först mötte denna best, hellre gick sin wäg, än försökte skjuta honom med ett hagelskott, som han då hade i sin bössa.

Ehuru Elg och jag wid wår gång genom snaret naturligt=

wis gjort något buller, tycktes han alldeles icke märka oß, emedan hela hans uppmärksamhet uteslutande wändes mot Pajas, som, då han såg oß nalkas, skällde tiodubbelt ursinnigare än förut. Nu wände björnen sitt hufwud från den ena sidan af lyan till den andra, likasom om han ej kunnat begripa orsaken till all denna uppståndelse.

Då jag icke ansåg det wara någon brådska, sigtade jag betänksamt på öron-roten, som war den ömtåligaste af de punkter jag kunde åtkomma, men just i detsamma jag ämnade trycka af, ändrade han ställning och wände ansigtet emot mig; nu måttade jag åt pannan, midt emellan ögonen, men i detsamma jag tänkte att spräcka hans hufwudskål, hoppade han upp ur idet, och war så godt som inom ett ögonblick utur sigte. Då han tog skuttet såg han till följe af sin raggiga pels ut som en klippare. Jag skickade en kula efter honom, men tror icke att den träffade.

Jag förwånades öfwer den hastighet, med hwilken han skuttade ur idet, och som ej war olikt en hastigt upphoppande grodas. Så fort de hörde skottet, släppte bönderna Hektor, hwarpå båda hundarna började drifwa, och jag skyndade efter, åtföljd af Elg, det fortaste wi förmådde.

Det blåste sunnanwind, och emedan björnen flydde åt norr, sprang han naturligtwis med winden, hwilket war en olycklig omständighet, derigenom att ljudet af drefwet ej kunde höras på långt håll, hwartill kom att Nalle strök undan i rak linie, utan att göra en enda bugt. Wi hade således ingen annan utwäg, än att följa efter spåret, hwilket på swårt tillgängliga ställen, och wid nuwarande swaga tillgång på snö, fördröjde oß betydligt.

Wi fortsatte jagten en timma, men då hundarna kommo till fötterna och wi således icke mera hade något sannolikt hopp att hinna björnen, afbröto wi jagten, med föresats att en annan dag försöka ringa honom å nyo, hwilket borde kunna ske snart nog, då en björn, som drifwes upp ur idet om wintern, wanligtwis inom 24 timmar tillreder en ny lya åt sig.

En eld upptändes för att freda oß för kölden, emedan wi eljest lätt kunnat ådraga oß en förkylning, efter den upphettning hwari wi råkat genom wår häftiga jagt; och då bönderna snart kommo efter, framtogos matsäckar och flaskor till tröst.

Utgången af jagten förtretade mig, ty om jag skjutit så snabbt som wanligt, hade jag icke osannolikt fällt djuret; men tiden gick förlorad under det jag wille taga så säkert korn, på det kulan måtte komma med matematisk noggrannhet.

Men det war ej nog med att han undkommit för denna gång; ty om ett yrwäder inträffade, hwarmed luften nu tycktes hota, så war det alla sannolikheter för, att wi skulle förlora djurets spår, och i så fall skulle jag af alla blifwit klandrad för att hafwa drifwit upp björnen, då det war så litet snö på marken.

Bönderna, som sågo att björnen hade alla utsigter att undkomma, ifrade nu för att sälja mig deras rätt till honom. Men wädret hade ett alltför hotande utseende för att jag skulle inlåta mig på en sådan handel; deremot lofwade jag dem en belöning om de skulle kunna åter ringa honom, hwilket anbud de gerna antogo.

Wi åtskildes nu; bönderna för att ringa björnen, medan jag och Elg, som derwid ej kunde wara till någon hjelp, jemte hundarna, styrde kosan till Sälje. Klockan war då omkring 3, men ehuru wi ej hade mer än 1 $^1/_2$ mil till wår bestämmelseort, hunno wi ej dit förrän klockan 7 på aftonen, i anseende till mörkret och det dåliga wäglaget.

Min afsigt med resan war, såsom jag förut nämt, att uppsöka den björn som Elg ringat wid Brunberg, men utom det att motgången wid dagens jagt nästan betagit mig lusten, wille jag icke drifwa upp ännu en björn wid den sparsamma snötillgången, utan först försöka skjuta den som redan war på fötter. Jag återwände derföre följande morgon till Lapptorp, under ett snöwäder, som nästan kom mig att befara, att wi för alltid skulle förlora spåren af den under gårdagens lopp jagade björnen. Elg skickades norrut, dels för att biträda bönderna, om så skulle påfordras, dels också för att, i händelse af gynnsam berättelse ifrån dem, tillse att ringen war säker. Skulle spåret gå förloradt, borde han derom underrätta mig genom ett särskildt bud till Lapptorp, i hwilken händelse wi skulle genomsöka hela trakten, och sålunda ändå slutligen möjligen kunna återfinna besten.

Söndagen den 6 Januari föll twå tums snö, och på aftonen samma dag kommo bönderna och Elg till Lapptorp, medförande den underrättelsen, att det åter lyckats dem att ringa björnen, ej långt ifrån det ställe, der wi lemnat honom föregående fredags afton.

Detta hade de lyckats göra nästan redan samma dag och slutat sitt företag tidigt följande morgon. Detta war ganska lyckligt, ty af det snöfall, som strax derpå inträffade, blefwo djurets spår naturligtwis alldeles igenfyllda. Den nya ringen war mycket stor, omkring en mil i omkrets; hwilket war ett nödwändigt försigtighetsmått, för att ej åter störa den skrämda björnen.

Bönderna hade nu uppfyllt sitt åtagande, och sedan de fått sin betalning, återwände de belåtna till sina hem, i tanke att den säkraste winsten redan war i deras händer, då björnen ännu war i wida skogen.

Ehuru jag nu war öfwertygad det björnen war säkert ringad, fann jag oklokt att anfalla honom så snart efter det han blifwit ofredad, helst skogsmarken ännu på många ställen hade för ringa tillgång på snö, för att wi skulle kunna lyckas smyga oß på honom i lyan. Wi beslöto derföre att först begifwa oß till Brunberg och undersöka den ring, som fanns der i närheten.

För att likwäl wara fullt säker, afskickade jag Elg för att ännu en gång försäkra sig att ringen war riktig, äfwensom för att skaffa en pålitlig person att se efter den under wår frånwaro, hwarefter han borde wara mig till mötes wid Sälje följande afton.

16:de Kapitlet.

Resa till Brunberg. — En qwinna ihjelfrusen. — Sätt att skjuta björnar från ett Gäll. — Brunbergs-björnen. — Fortsatt björnjagt. — Jagt på tjäder och orre. — Gräffwin. — Återfärd till Lapptorp.

I dagningen den 7 Januari begaf jag mig till fots genom skogen till Sälje, åtföljd af en bonde och Pajas, i hopp att i närheten af Gällsjön träffa på någon björn, hwari jag likwäl blef beswiken, ehuru jag fann en lya, der ett af dessa djur några år förut tillbragt wintermånaderna. Strax inwid låg en tall, tjock som ett manslår, hwilken odjuret klufwit med sina betar.

Mot skymningen styrde wi kosan till Sälje, dit wi ankommo strax efter mörkningen. Hit kom också snart Elg, efter wäl uträttadt ärende.

På tisdagsmorgonen, just då min släde, hwilken blifwit ditförd af min wärd, stod utanför dörren och wi skulle resa af till Brunberg, blef hästen rädd och skenade. Äfwentyret slutades likwäl efter några minuter dermed, att han återfördes med afbrutna fimmelstänger, men sjelfwa släden war lyckligtwis icke skadad, så att alltsammans blef afhjelpt med en timmes dröjsmål.

Wår wäg till Brunberg gick öfwer Moß-sjön, nära till det ställe der wi nyligen skjutit de fyra björnarna; och strax efter sedan wi passerat sjön, lemnades skjutsbonden med åkdonet och hundarna, att på egen hand taga sig fram till Brunberg, medan Elg och jag togo en tur skogswägen, för att om möjligt stöta upp något wildt. Men, med undantag af en skadad tjäder, som

Elg påstod ha blifwit träffad af något giller, lyckades det oß ej att döda någonting.

Under wår wandring genom skogen berättade Elg en bedröflig händelse, som i början af wintern timat, i det en fattig qwinna saknades och eftersöktes flera dagar, samt påträffades slutligen död i skogen, sannolikt omkommen af kölden.

Något förr än wi framkommo till Brunberg, wisade mig Elg ett ställe der tre granar stodo tillsammans, och ungefär 25 fot högt upp i stammarna ett så kalladt gäll, som han sjelf uppfört och hwarifrån han på skilda tider skjutit tre stora björnar. Man begagnar detta skjutningssätt sålunda, att en död ko eller häst utlägges om wintern nära intill stället. När björnen lemnar sitt winterqwarter, stryker han genom skogen, för att söka efter ätbara saker, och ledes snart af lukten till stället. Man undersöker ludret dagligen, och då man ser det wara rördt, sätter man sig i gällen, der man säkrast får se björnen efter skymningen och näst före dagningen.

Man bör under tiden sitta ytterst waksam och tyst, emedan björnen nalkas så försigtigt, att det minsta buller skrämmer honom. En gång hade Elg försummat efterse ludret under en tid af 5 dagar, hwilken ledighet björnarna hade begagnat så, att intet af ånteln mer war öfrigt. — En annan gång fortsatte han wakandet under 20 nätter å rad, och förkylde sig derwid så i bröstet, att han, enligt sin egen utsago, trodde sig aldrig mera blifwa fullt menniska igen.

Då björnen fäller något större kreatur, uppsättes ofta ett gäll nära stället, men det händer icke alltid att han återkommer ända till den döda kroppen, troligen emedan han mißtänker att allt icke står rätt till; och man kan ofta få höra honom rusta i buskarna omkring stället, utan att han går fram, förmodligen warnad af sin fina lukt och hörsel.

Under föregående sommaren hade en stor björn slagit en ko i grannskapet af Lapptorp, hwarpå jag genast uppförde ett gäll i närheten, mellan twå granar, och ungefär 20 fot öfwer marken; men kamraten infann sig icke under de fem nätter jag passade der på honom. Den wärsta olägenheten af mina wakor gjorde mig myggorna; ty kylan beswärade mig ej synnerligt, då det war nära midsommartiden, och jag deßutom hade min båtkavaj hos mig.

Jag intog alltid min post om aftnarna, och gick då till ället med yttersta warsamhet till den döda kroppen, som låg i [illegible] tjockt snar, i förhoppning att träffa junkern der; hade så-

dant lyckats, så war jag lemnad åt mitt eget förswar i händelse af strid, men jag hoppades att min dubbelbössa skulle gifwa mig tillräcklig säkerhet.

Det war något högst eget i dessa waktgöringar, hwarunder skogens nattliga ödslighet, ufwarnes melankoliska läten på afstånd, den döda kon, som war rysligt sönderfargad af björnen, och slutligen hoppet att hwarje ögonblick kunna wänta det odjuret skulle wisa sig, allt höll sinnet i en stark spänning.

Jag hörde flera lustiga berättelser om sådana wakter. Bland annat hade björnen en gång kommit till platsen, men de bålda hjeltar, som sutto i gällen, blefwo så förskrämda af björnens bistra utseende, att de icke wågade skjuta, utan läto honom undkomma. — En annan gång åter då björnen kom, och de som sutto i gällen ämnade skjuta, gaf loftet plötsligen wika, och skyttarne, till sin stora förargelse och bestörtning, störtade i marken.

Då jag kom till Brunberg, som låg midt i wilda skogen, togo wi in hos Elgs brorson, der jag fick ett rum för mig sjelf, och då jag hade sängkläder med mig, hade jag det rätt beqwämt.

Gården låg på en höjd, såsom fallet i Swerige wanligast är med både byar och enstaka gårdar. Här bodde fyra familjer, alla ursprungna af finsk stam. Den spannmål, som skördades, war nästan endast från swedjeland, emedan den öppna åkern war ringa. Men så hade man så mycket större tillgång på boskap, och kunde föryttra smör, ost, m. m., och derigenom få penningar till andra behofs fyllande. Potates skördades i ymnighet. Här funnos icke säterwallar, och de woro icke heller behöfliga för betet, ty skogen, som omgaf hemmanet på alla sidor, lemnade tillräcklig föda för deß kreatur.

Bönderna woro här sjelfegande och hade ingen annan tunga för sina hemman, än skatterna till kronan. Ocksä woro de ganska wälbergade.

Ehuru besynnerligt det torde synas, är dock wißt, att ju längre man kommer in i landet, undan från de stora egendomarna och bruken, desto säkrare finner man wälmågan allmän. All manufaktur kan wäl rikta enskilda, men den ökar ej mängdens wälstånd. Hwar finner man också större elände bland mängden, än i de stora manufakturdistrikterna?

Onsdagen den 9 Januari åkte jag till skogen i dagbräckningen, för att uppsöka den björn, som min följeslagare ringat wid östra sluttningen af Brunberg. Twå bönder hade biträdt honom wid detta göromål, och alla tre hade lika rätt till djuret,

om det blef skjutet. Ett bud hade förut afgått till dem, på det de skulle kunna möta oß på öfwerenskommet ställe. Då wi kommit till mötesplatsen, woro de likwäl icke der, och emedan wädret war stormigt och obehagligt, dröjde wi ej att upptända en stockeld, wid hwilken wi på bästa sätt sökte trösta oß öfwer dröjsmålet.

Här höll wår enda hund, Pajas, på att stryka med, derigenom att han war fastbunden wid släden, som stod nära intill oß, då hästen plötsligt blef skrämd och satte af i galopp. Lyckligtwis hann jag kasta mig på hästen och hejda honom, eljest hade hunden antingen fått nacken knäckt, eller på annat sätt blifwit sönderslagen emot träden.

Efter en half timmas förlopp ankommo bönderna, hwarpå släden återskickades till Brunberg, och wi satte oß i marsch efter någon stunds hwila.

Ringen war denna gången af owanlig storlek — säkert 1 ½ mil — och ehuru man skulle behöft tre så korta dagar som denna årstidens, för att noga genomsöka denna ring, hoppades wi, till följd af wår noggranna kännedom af trakten, att strax finna björnen, om han war inne. Också wisade utgången att denna förmodan war riktig.

Då Elg och hans kamrat första gången drefwo upp denna björn, låg han i ett nästan ogenomträngligt snar, i hwars tätaste del han hade bildat sig en kula, genom att urgräfwa marken till ett betydligt djup. Ehuru han tydligen ämnat denna till winterqwarter, låg han ännu icke uti densamma, utan hade lagt sig på en hög af granqwistar, som han afrifwit från de närmaste träden.

Då han ligger så i grannskapet af idet, säger man att han **ligger på brott,** eller färdig till uppbrott. Många tro, att djuret alltid iakttager detta bruk, såsom en försigtighet, för att utröna traktens säkerhet, innan han går i qwarter för hela tiden. Kanhända också att det sker endast derföre, att den ännu milda luften ej erfordrar hans mera skyddande betäckning.

Då bönderna förra gången oroade honom, kommo de icke så nära att de sågo honom, men dock så, att de hörde gnyet af hans fart genom småskogen. Då de äfwenledes icke hade hundar, trodde man att djuret efter så liten oro wäl hade kunnat återwända till samma ide, som han tycktes hafwa utarbetat med så mycken omsorg. Fördenskull ställde wi först wår kosa till detta ställe.

Spårsnön war minst fem tum djup öfwerallt, men betydligt djupare på de ställen af skogen, der töwädret ej uppsmält den förra snön. Deremot woro träden snöfria, emedan blåsten antingen hindrat den från att fästa sig eller sedan fört bort den.

Jag bar min dubbelbössa, och Elg följde mig med sin studsare. För att med säkerhet skydda den förstnämda för wäta, emedan den hade flintlås, hade jag drupit talg i kanten mellan stålen och fängpannorna. Då jag derjemte hade låsen täckta med den förr nämda läderhufwan, kunde jag åtminstone för första skottet anse min bössa skyddad för wäta.

Jag brukade alltid denna försigtighet wid björnjagter, emedan wid sådana tillfällen en klickning kan gälla lifwet. När jag erinrade mig huru Sälje-björnen undkom oß, derigenom att Pajas för tidigt wäckte honom, beslöt jag nu att icke släppa hunden, förrän wi genomsökt de lämpligaste ställen, som funnos inom ringen, och lät bönderna föra honom med sig i wåra spår.

Elg och jag gingo nu så tyst som möjligt till det kända idet, i hwilket björnen några weckor förut blifwit störd, och sedan wi kommit ett litet stycke inåt skogen, pekade Elg åt stället der idet fanns, men hwilket war så undanskymdt af buskar, att man med möda kunde se det. Men han war icke qwar der, utan hade tågat till en annan trakt.

Idet war urhålkadt ur släta marken, men dock till ett djup af minst 6 fot. Ingången war trång, men den inre delen af hålan tycktes wara stor och rymlig.

Bönderna woro helt flata öfwer sin mißräkning; men man hade intet annat råd, än att genast gå widare för att söka, hwilket också skedde; och wi kommo snart derefter till ett annat skogssnar, som war så tätt, att wi med mycken möda banade oß wäg derigenom.

Wi tågade i bredd, och endast få steg ifrån hwarandra, under den spändaste uppmärksamhet, långsamt och tyst.

Slutligen kom jag till en liten öppning i snaret, då på 15 steg framför mig en liten upphöjning tilldrog sig min uppmärksamhet. I detta ögonblick war jag långt ifrån Elg, och emedan den bonden, som gick till höger om mig, war i riktning mot den mißtänkta punkten, tog jag åter af till wenster inåt småskogen.

Jag hade likwäl blott gått några få steg, då jag hörde en sagta hwißling till höger. Det war den öfwerenskomna signalen att björnen war i sigte; jag fann genast, att den punkt jag fått i sigte werkligen war idet. Jag skyndade strax tillbaka till det glesare stället, och såg på 10 stegs afstånd en liten skymt af Nalle, genom den täta ungskogen, som låg emellan honom och mig. Han tycktes just ämna sig ut ur lyan; men då jag icke wille låta honom undkomma såsom den wid Sälje, gjorde jag ett snabbskott, hwars riktning lyckan ledde att träffa tätt bakom örat, så att han i samma ögonblick nedföll. För säkerhets skull

sprang jag likwäl fram och gaf honom äfwen den andra kulan i hufwudet, emedan han ännu wisade tecken till lif.

Wid första skottet släppte bönderna Pajas; men som brändt barn skyr elden, wågade han icke snart gå nära, ehuru björnen nu war alldeles död.

Bestenk drogs nu utur idet, som bestod af en ofantlig myrstack, hwilken nästan räckte till för hela hans kropp. Här hade han det beqwämaste läge man någonsin kan tänka sig, och hade wäl kunnat trotsa hwilken köldgrad som helst. Men ehuru han låg så wäl, war han dock, såsom wi nyß anfört, på wäg att hastigt lemna sitt warma kryp-in, då jag war lycklig nog att skjuta honom.

Det war en hane; men icke så stor, som jag efter beskrifningarne föreställt mig. Han war wid ganska godt hull.

Denna expedition slutades i allo lyckligt; men hade wi kommit ett par sekunder sednare, hade han wißt hunnit ur idet, och åtminstone för ögonblicket undkommit; och om Pajas warit lös, hade följden sannolikt blifwit densamma.

Wi ångrade nu att wi hemskickat släden till Brunberg; men en man afsändes genast för att anskaffa en annan.

Wi hade slutat den första jagten inom en timma och började åter genomsöka ringen, emedan den nyß skjutna björnen möjligen kunde wara en annan, än den som ringats. Wårt bemödande war likwäl fruktlöst. Wi återwände derföre mot aftonen till Brunberg, der wi hade nöjet att se björnen framkommen före oß. Han flåddes samma afton, med biträde af bönderna och några dalkarlar.

Under denna tid war grytan på elden, och en riklig måltid tillreddes af björnens innanmäten. Då maten war färdig, hastade alla att göra rättwisa åt alstren af wår jagt och kokkonst.

Denna björn war på flera år den första, som skjutits i trakten af Brunberg, och man kan derföre förstå, att mer än en sup tömdes i bottnen för att fira jagtens lyckliga utgång.

Af skäl, som jag redan angifwit, blefwo Elg och de andra bönderna egare till björnen. Jag tog för min räkning stekarna, fettet, o. s. w.

Som wi ej woro fullt säkra på att den björnen wi skjutit, wore den enda, som blifwit ringad af Elg och hans kamrater, beslöto wi, att ännu ytterligare genomsöka återstoden af ringen.

Följande morgon gick jag derföre med Elg och en bonde ut i skogen, hwarwid wi medtogo alla hundarna, hwilka, då de woro bra uthwilade och då snön deßutom icke war djup, drefwo

förträffligt. Men allt wårt letande war fruktlöst, och wi funno således att den skjutna björnen måste warit den enda, som fanns i ringen.

Östra sidan af den bergsträcka, wi genomsökte, war beklädd med granskog, men nära till spetsen funnos stora slätter, på hwilka wäxte enstaka träd, der tjädrarna hade ett favorit-tillhåll om wintern. Wi funno likwäl endast en och annan, hwilket wi förmodade föranleddes af det stormiga wädret, äfwensom af att fåglarna wäntade snö, hwilket luftens utseende äfwen förebådade.

Wid denna årstid skocka tupparna sig wanligen tillsammans i närheten af de sjöar och moras, hwarpå de skandinaviska skogarna öfwerflöda, hwarföre det wid tjäderskytte under denna årstid alltid är största swårigheten att först träffa på skocken. Men sedan man en gång funnit en sådan, kan jägaren följa den en hel dag, till och med en hel wecka. Jan Finne hade en gång i sin ungdom följt en skock af 26 tjädrar i 14 dagar, bland hwilka blott en enda undkom.

Wid tjockt och töcknigt wäder, helst om snö tillika faller, har man bästa lyckan med denna jagt, ty då sitta tjädrarne tröga i träden med utslagna fjädrar såsom kalkontuppar, och om de oroas, flytta de sig icke långt. Då wädret åter är stormigt och kallt, hålla de sig gerna på marken, och om de då uppskrämmas, flytta de sig långt undan.

För att någorlunda lyckas, bör man hafwa en lodbössa eller studsare, som skjuter fullt säkert på ett håll af åtminstone 100 steg, ty närmare kommer man sällan. Skjuter man bom på tjäder på nära håll, så flyger han nästan alltid, men på 150 eller 180 stegs afstånd kan man öda ett helt kruthorn på honom utan att han derföre flyr; och med en dålig bössa har jag mer än en gång skjutit 8 eller 10 skott, utan att tjädern flyttade sig. Endast när kulan skrapar på de närmaste qwistarne inwid fågeln, tar han till flykten. Någon gång dröjde de till deß att mina kulor skrapade bort fjädrarna utaf dem.

Jägarne i dessa orter räkna tjäderskytte under denna årstid för ett favoritnöje och, fastän deras bössor icke hafwa större kaliber än för kulor af en ärts storlek, göra de ofta förträffliga skott. Det är särdeles nöjsamt att på afstånd se en tjäder skjutas ur ett träd; man hör icke skottet så hastigt som det träffar, utan man ser den stora fågeln, som det ena ögonblicket sitter yfwig och stolt på grenen, och i det andra faller ned, hals öfwer hufwud.

Jag såg aldrig större antal af dem än 14 i skocken. Då

kölden är stark, händer det stundom att de om nätterna gräfwa ned sig i snön. Äfwen har jag funnit dem sålunda gömda om dagen.

Under wår wandring träffade wi äfwen åtskilliga orrar, men de woro så skygga, att man med mycken swårighet kunde nalkas dem. Af dessa fåglar ser man eljest icke sällan ganska stora skockar af både tuppar och hönor. De hålla sig då ofta wid sjökanter, der björk wäxer ymnigt, och under den kalla årstiden utgör detta trädslags knopp deras förnämsta föda. — Med en lodbössa kan man göra en lönande jagt på dessa fåglar då de träffas i skock.

Ännu wanligare än tjädern ligga orrarne under snön, ofta så fullkomligt, att endast näbben är ofwanföre, i hwilket läge de trotsa hwilken köldgrad som helst; och det har ofta händt mig, att helt oförmodadt en af dessa fåglar uppflugit ur snön wid mina fötter. Dennes flykt blir då wanligen signalen för de öfriges uppbrott; och jag har ofta på det sättet skjutit orrar. Af wissa märken på ställen der de legat, ser man att de flera dagar ligga sålunda gömda. Man kan ofta se en fördjupning i snön öfwer fågeln, och det händer då att man kan måtta ett slag åt stället och träffa honom.

Under fortsättningen af wår wandring råkade wi på ett lospår, hwilka djur icke äro sällsynta i de skogiga delarne af landet. De träffas ensamma, eller högst parwis, utom då det är en hona med twå ungar. Honan går drägtig i 9 weckor och ynglar i början af Maj, i en bergskrefwa eller på något annat ställe, som ger något skygd. Det påstås att ungarna få lefwande willebråd, för att genast lära sig sättet att fånga sin föda. Denna djurart är ganska mordisk, och han dödar elgkalfwar, harar, får, getter, kalfwar och fågel af alla slag, samt har tigerns lynne att slagta öfwer behofwet, så att i fall han icke blir störd, dödar han en hel fårskock då han träffar på den. Han äter icke ruttet, och går ej till as, utom i stor hunger.

En fullwuxen lo är nära så stor som en warg; dock anfaller han aldrig menniskor, men förswarar sig wildt, och biter förfärligt omkring sig. Har man wäl öfwade hundar, så kan man dock lätt skjuta dessa djur. Man får ej släppa hundarna på slaget förr än man är nära lon, ty om han har för stort försprång och finner att han kan hinna undan, så sträcker han öfwer många mils bugt, men om hundarna i deras första och ifrigaste ansträngning släppas nära honom, springer han upp på en stor sten eller helst i ett träd, der man lätt fäller honom.

kommer han ned sårad, men icke död, och hundarna rusa inpå honom, så rifwer han dem ofta farligt, i det han lägger sig på rygg, för att kunna anwända alla fyra fötterna till förswaret.

Jag ansåg aldrig wärdt mödan att förfölja dessa djur, då nordens skogar innehålla större och ädlare willebråd; men jag kände jägare, som med framgång egnat sig åt denna jagt, och skjutit 6 till 8 loar hwarje winter; och några wintrar ännu flere.

Utom lon finnes i Skandinavien intet wilddjur af kattslägtet, då wildkattor icke lära finnas, men wäl någon gång förwildade huskattor.

Fredagen den 11 Januari satt jag åter före dagningen med Elg i släden på wäg till en bonde, som bodde i wilda skogen, en mil östligt ifrån Brunberg. Wi togo denna wäg, emedan mannen hade trott sig finna sådana märken, som angåfwo att björn fanns i trakten. Då wi framkommit, berättades oß att det war i trakten af Qwin-sjön, tre fjerdingswäg från det ställe der wi nu befunno oß. Efter en liten förfriskning wandrade wi dit i ett starkt blåswäder med snöglopp, hwilka swårigheter wi dock ej skulle aktat, om wi kunnat få upp en björn; men då wi kommit till det omtaldta stället tillintetgjordes wårt hopp, ty wi funno märkena endast wara efter gräfswin, hwilka djur woro allmänna i denna del af landet.

Gräfswinet, äfwen kalladt gräfling, lemnar icke sitt ide efter slutet af November; han skall hafwa en särskild afdelning längst in i sin bergshåla, der han ligger i oafbruten hwila, wäl underbäddad med mossa och andra mjuka ämnen. Då han först lägger sig, är han ganska fet, hwarigenom han kan uthärda sin långa fasta, ty äfwen han förtär intet förrän wåren kommer.

Wid gräfswinsjagt bör man hafwa hundarna wanda wid att icke ingå i grytet, ty utom det att de ofta bli temligen illa bitna, inträffar en och annan gång att de fastna och gå förlorade, utan att man wet hwar de finnas. Om hösten förmå hundarna endast med swårighet döda honom; ty då är specket så tjockt, att de icke kunna bita igenom det, hwarförutom de blifwa afskrämda af hans skarpa bett. Wanliga sättet att fånga dem, är att lura på dem om sommaraftnarna efter solnedgången, då man ibland kan påträffa dem utom deras kula, på hagar eller sädesfält eller i trädgårdar, och då slå ihjel dem med en stör. Lättast fångas de dock med giller, som anbringas wid ingången till grytet. Fettet är förträffligt till smörja på läder, äfwensom köttet är rätt ätbart om det förwälles i hö eller saltwatten, och sedan stekes och får kallna. Det har, så anrättadt, blifwit af

kännare bedömdt såsom en läckerhet; men det får ej wara utaf ett gammalt djur.

Då wi sålunda blifwit beswikna i fråga om wår resas ändamål, beslöto wi likwäl göra en undersökning i trakten, för att se, om wi ej skulle lyckas stöta upp någon björn; men ehuru wi råkade på flera tomma iden, som fordom warit begagnade, war wår spaning likwäl fruktlös.

Mot aftonen återwände wi till Brunberg, under hela färden beswärade af ett starkt snöglopp, som äfwen sedan fortfor hela natten; och då allt hopp om en björnjagt i denna trakten war tillintetgjordt, wände wi hemåt, i afsigt att se efter den björn, som några dagar förut undkom oß wid Sälje. Wår hemresa den 12 Januari fördröjdes af den djupa snö, som fallit om natten. Jag lät derföre skjutsbonden köra till Moß-sjön och tågade sjelf skogswägen, åtföljd af Elg, för att se efter om Nalle kunde hafwa tagit qwarter någonstädes i grannskapet. Men såsom wanligt slutades wårt sökande fruktlöst, och utom en tjäder sågo wi intet willebråd af något slag. I skymningen träffade wi wår skjutsbonde, hwarefter wi färdades tillsammans först till Tönnet, och efter någon förfriskning widare hem till Lapptorp, dit wi, till följe af wäglagets swårighet och dröjsmål med hästombyten, ej ankommo förrän mellan klockan 1 och 2 på morgonen.

17:de Kapitlet.

Resa till Näs. — Ny jagt på Sälje-björnen. — Sättet att uppföda björnungar. — Warg-jagt.

Måndagen den 14 Januari tog jag med mig Elg och hundarna i en släde, och afreste ett par mil östligt för att uppsöka en björn, om hwilken wi hade fått sådana underrättelser, som föranledde oß att tro, det wi icke osannolikt skulle träffa på djuret. Men wår lilla utfärd blef gagnlös, ty wi funno endast ett fjolgammalt ide. Wi fortsatte derföre på tisdagsaftonen resan till Näs, för att uppsöka den björnen, som wid Sälje undsluppit oß. Näs ligger en och en half mil norr om Lapptorp, och war det närmaste bebodda stället i björnens grannskap.

Wägen war nu temligen banad, och wi kommo derföre snart till wår bestämmelseort, der jag war lycklig nog att få en snygg och nätt kammare, och inrättade det snart ganska beqwämt åt mig för natten, då jag medförde egna sängkläder. Aftonen war kall, och termometern wisade 28 grader.

I Näs by bodde den bonde, som under wår närwaro skulle tillse om björnen höll sig qwar i trakten. Till wår stora fägnad berättade han att björnen efter all sannolikhet war qwar, ty ringen hade nästan dagligen blifwit undersökt på utsidan, utan att man funnit något spår. Men jag och Elg woro icke fullt förwissade att han i första början warit riktigt inringad, enär ringningen skedde med knapp spårsnö och under fortfarande snöwäder.

Twå timmar före solnedgången begåfwo wi oß på wäg till ringen, ungefär en mil nordostligt från Näs, hwarwid wi blott uppgåfwo som wår affigt att se efter om ringen war pålitlig, för att såmedelst freda oß för åtlöje, om wårt företag ännu en gång skulle mißlyckas.

Kölden hade nu stigit till 32 grader, men ehuru jag icke ökat min wanliga drägt mera än med en wäst till, kände jag ingen olägenhet af kylan, emedan jag ständigt war i stark rörelse. Likwäl blef det ena örat något frostbitet.

Wi hade icke medtagit flera hundar än Pajas, hwilken led mycket af kölden, emedan hans hår hade blifwit tunnt och uppstående, såsom en följd af ålderdomen; men äfwen yngre hundar synas plågade af stark köld; isynnerhet lida deras fötter, ty man ser dem ofta hålla upp en fot i sender och jemra sig ömkligt.

Wi ankommo nu till ringen något före dagningen, och upptände eld under det wi wäntade. Detta skedde till stort nöje för oß, men ännu mera för hunden. Äfwen togo wi här en förfriskning, så mycket behöfligare, som wi ätit wår frukost ganska tidigt och långt förrän wi begåfwo oß från Näs.

Det war nu litet före soluppgången, då kölden alltid är starkast. Jag hade med mig en termometer som jag upphängde i ett träd, der han genast föll till nära 34 grader.

Sedan wi uppehållit oß en half timme wid wakteldeu, fortgingo wi till wår bestämmelse just då solen hade gått upp. — Wid denna årstid har det majestätiska ljuset ingen wärma i sina strålar, äfwen då det står högst på himmeln. Jag upphängde en gång i klart solsken min termometer wid södra sidan af ett berg, klockan 12 på dagen, men qwicksilfret höll sig ändå nära 25 graders köld.

Ringen war, såsom jag förut nämt, ganska stor, men då wi af föregående undersökningar noga kände alla ställen inom den, beslöto wi att först gå till de sannolikaste punkterna.

Jag hade min dubbelbössa, och Elg bar studsaren, men han war nu, såsom alltid wid dylika tillfällen, strängt tillsagd att

ej få skjuta om jag icke war i personlig fara. Snön war nu några tum djup, men lös och således icke swår att gå uti. Träden woro öfwerhöljda med snö, och man kan således wäl förstå, att jag icke underlät mitt wanliga försigtighetsmått med att hafwa läderhufwen öfwer bößlåset.

Elg tillsades att hålla sig 10 steg till wenster om mig, och bonden följde på 100 steg efter oß med Pajas i koppel, hwilket han borde aftaga, om han hörde en hwißling eller ett skott. Detta försigtighetsmått war nödwändigt, ty i händelse af strid kunde Pajas afleda björnens uppmärksamhet och såmedelst göra oß owärderlig nytta.

Efter dessa anordningar gingo wi framåt med den yttersta warsamhet; men den undersökning, som nu följde, war ingalunda behaglig, då snön wid hwarje steg föll i stora massor ned öfwer oß från träden, och utaf den långsamma gången började kölden blifwa synnerligt kännbar.

Efter två timmars letande tyckte jag mig, då jag lutade mig ned och tittade under de kringstående träden, i ett tätt snar warseblifwa ett föremål, som hade ett mißtänkt utseende, och som jag snart fann wara björnen, hwilken låg ihopkrupen såsom en hund, wid foten af en stor gran, och tycktes sofwa tungt. Jag förlorade nu knappt en sekund med att aftaga wantarna, hwarpå jag genast sprang fram och sköt en kula genom hufwudet på honom; och han dog så plötsligt, att han ej det ringaste ändrade sin ställning.

Elg, som gick nära mig, men hwarken sett björnen eller mina rörelser, hastade fram wid smällen. Äfwen Pajas framkom snart till stället, och lät skogen genljuda af det wildaste skall; lyckligtwis behöfde jag icke något biträde.

Denna method att springa inpå björnen och skjuta honom i lyan, ansåg jag härefter alltid wara det rättaste sättet, och jag följde det sedermera ständigt, när det lät sig göra. På längre afstånd kan man wißt träffa björnen någonstädes i kroppen, men om man får sätta bößmynningen nära inpå djuret, kan man icke, såsom eljest händer, fela om säkraste stället. Wäl kan, på wanliga sättet, den personliga säkerheten wara mera tryggad, men deremot är det långt owissare om jagten skall lyckas.

Likwäl är faran icke obetydlig af att ensam komma i så omedelbar beröring med besten, ty en klickning eller ett illa riktadt skott skulle kunna kosta lifwet eller åtminstone en hård medfart. Och, för att bekänna sanningen, medger jag, att jag aldrig gick så fram utan att erfara en så kallad **skottskälfwa**;

men jag hörde af andra, att få personer hafwa så starka nerver, att de ej råkat i en darrning wid dylika tillfällen.

Wi funno att den skjutna war en hona, och att i idet lågo tre nyß födda ungar. Ehuru modern war ofantligt stor, woro dessa icke större än nyß födda hundwalpar. Wi hade således fyra björnar, i stället för den enda, som wid Sälje undkom oß, sålunda bekräftande det gamla ordspråket: "När ändan är god är allting godt."

Jag omklädde ungarna så warmt som möjligt, och affkickade dem genast förut till Näs, emedan jag önskade uppföda dem. Med budet, som bar dem, beställde jag en släde för att hämta björnen ur skogen. Under wäntan genomsökte wi ringen ännu ytterligare, men utan framgång. Klockan 2 lemnade jag Elg att wänta på hästen, och skyndade sjelf widare till Sälje, för att draga försorg om björnungarna, som jag önskade få skyndsamt hemförda till Lapptorp.

Då jag kom till Näs, fann jag folket ej litet glada öfwer utgången af wårt företag. De hade orsak dertill, då den björnen, wi skjutit, war mißtänkt för de många plundringar, som skett på boskapen i trakten.

Sedan jag ätit och ombäddat björnungarna noga, hemreste jag till Lapptorp, dit jag anlände omkring klockan 8 på aftonen, och efter några timmar såg jag Elg ankomma med björnen.

Min lappländska tik Brunette hade walpat åtta dagar förut, och då jag ej wille uppföda ungarna, hade de blifwit dränkta strax efter födseln. Modern hade följaktligen sinat af, men då hon hörde björnungarna pipa, waknade hennes moderliga ömhet och hon smekte och slickade dem, i tro att det war hennes egna walpar. Nu hade jag welat betala mycket om hon haft sin mjölk. Emellertid tillagades en warm bädd, der hon i flera dagar låg och hade ungarna hos sig. De föddes med mjölk, som hälldes uti dem med en tesked eller genom sugning på fingret. I början hade jag hopp att de skulle komma till lifs, men de aftynade likwäl den ena efter den andra. En af dem höll ut i twå weckor. Om Brunette haft sin mjölk, tror jag helt wißt att hon skulle låtit dem dia, hwarmedelst de säkert kommit till styrka, så framt ej i den olika arten kunde wara något skadligt för deras natur.

Ehuru jag olyckligtwis förlorade dessa ungar, hade jag deremot en annan gång den lyckan att uppföda twå sådana. Jag hade då i sällskap med Elg wandrat genom en skog och träffade på modren, som blef skjuten, och ungarna, som tycktes några weckor gamla, men likwäl woro så små, att jag knöt in dem båda

i min näsduk och sålunda bar dem från skogen. Dessa uppföddes med lätthet, emedan de gerna åto söt mjölk, som gafs dem tre eller fyra gånger i dygnet, men de skulle nödwändigt hafwa den spenwarm, eljest drucko de den icke. Småningom tillblandades mjöl, och till slut föddes de endast dermed, men åto för öfrigt allt hwad man gaf dem, fisk, kött eller fågel. Då jag lemnade Swerige, woro de fullkomligt tama och tumlade om med mina hundar. De woro tillika särdeles lustiga sällar, ehuru nästan för farliga som leksaker. De klättrade förträffligt, och när mitt fönster war öppet, klängde de uppför wäggen in i mitt rum. — I Wermland är det icke sällsynt att finna tama björnar.

Om dessa djur i deras tama tillstånd lemnas ostörda på något ensligt ställe, tillbringa de wintern, såsom deras slägtingar i skogen, med sömn. Så försäkrade mig åtminstone herr Falk att förhållandet warit med en björn, som han i flera år egt.

Följande dagen flåddes och styckades björnen, hwarwid man fann ännu en unge, som snart blifwit framfödd, om icke modren blifwit skjuten. Genom denna upptäckt wederlägges således påståendet, att man aldrig träffar en hona, som ännu går med ungar. Likwäl förekommer detta werkligen sällan. Jan Finne och Jan Swensson hade blott en gång hwardera skjutit en drägtig hona, men berättade efter andra personer tre händelser, der honan framfödt ungar under förföljandet; jagten hade likwäl då fortgått ifrån en till tre weckor.

Wargarna började nu, såsom wanligt wid stark köld, blifwa temligen beswärliga; och då jag hörde omtalas många härjningar, som de anställt i trakterna omkring mitt hemwist, begaf jag mig ut på ett par ströftåg, i hopp att träffa på några af dessa glupska djur.

Wargar anfalla gerna swin, hwarföre jag lät insy en gris i en påse, sålunda att endast trynet blef ledigt utanföre, hwarefter grisen lades i min släde, efter hwilken ett långt tåg släpade med ett widfästadt swart fårskinn, omslaget kring en halmtapp. Den sista tillställningen skulle föreställa ett lefwande djur; när jag nu åkte genom trakter, som troddes wara rika på wargar, lät jag då och då nypa den stackars grisen i öronen, hwarwid skogarna genljudade af hans gälla skrik. Detta sätt är icke owanligt i Swerige, och det tros att wargarna alltid, om de finnas i trakten, infinna sig på sålunda gifwen kallelse af grisen, då det wanligen är ganska lätt att skjuta dem.

Alla mina färder mißlyckades dock, och ofta led jag derunder af költen, alldenstund jag, för att wara färdig till skjut-

ning, ej kunde wara så wäl klädd som behöfdes. Den stackars grisen fick en gång sina öron så förkylda, att de skulle kunnat afbrytas, liksom om de hade warit af glas.

Wid ett tillfälle anwände jag twå hela nätter för resor genom Näs härad wid Wenern, der en skock wargar nyligen anställt stora härjningar; men fastän jag for öfwer flera wikar af sjön, war jag aldrig så lycklig att få sigte på något af dessa djur.

Några weckor förut hade en bonde, som kom hem från en resa, bundit sin häst wid stugudörren, under det han sjelf gick in med selen. En skock wargar kom i detsamma, hwarwid djuret skrämdes, slet grimman och skenade; men wargarna upphunno honom och han blef genast uppäten. Jag såg platsen der det hade händt, och af hela det stora kreaturet återstod ej mer än ett par benstycken. Snön war sölad af bloden och nedtrampad såsom af en fårskock.

Jag war wid mina utfärder endast åtföljd af skjutsbonden, men utan att jag derigenom anser mig hafwa lupit någon synnerlig personlig fara, då största wådan war om hästen blifwit ostyrig, skenat och förstört åkdonet; men så länge jag war qwar i släden behöfde jag icke frukta något, emedan jag hade en god hirschfängare och flera bössor.

Likwäl berättas personer hafwa lupit ej så liten fara på dylika expeditioner. Bland annat hörde jag omtalas, hurusom för några och 20 år sedan några herrar i en kolryß begifwit sig ut på en dylik färd, som den jag ofwan beskrifwit. De hade styrt kosan öfwer Storsjön i Gestrikland, och då de nöpo grisen i öronen, gaf han hals af alla krafter. Såsom de förmodat, lockade detta snart en skock uthungrade wargar omkring dem, hwaraf några sköts, så fort de kommit inom skotthåll. Alla de sårade eller dödade blefwo genast slitna i stycken och uppätna af sina kamrater, hwilket påstås alltid wara fallet, då många skockat sig tillsammans.

Men sedan de glupska djuren nu fått smaken på blod, blefwo de blott ännu ursinnigare, och gingo trots skotten ända inpå kolskrindan, i den tydliga afsigten att angripa de innewarande, hwilka, för att rädda sina lif, kastade grisen ut på isen, der han genast blef uppäten.

Under tiden hade hästen, som blifwit alldeles utom sig genom wilddjurens närhet, brutit af fimmelstängerna och galopperat bort, samt, enligt hwad berättelsen förmäler, lyckats undkomma. Så snart grisen war uppäten, hwilket icke war stort mer än en minuts werk, började wargarna åter anfalla skyttarna, så att

dessa ej sågo sig någon annan utwäg, än att wända upp och ned på slädan och taga sin tillflykt under densamma, i hwilken belägenhet de förblefwo i flere timmar, till deß hjelp slutligen anlände och de blefwo befriade utur sin högst wådliga belägenhet.

Bland åtskilliga dylika anekdoter, torde äfwen följande händelse, som tilldrog sig i Ryßland, förtjena anföras:

En hustru med sina 3 barn hade en gång, då hon färdades i en släda, blifwit förföljd af en hop wargar, hwarpå hon dref på hästen allt hwad hon förmådde, emedan hon icke hade långt hem. Detta hjelpte henne dock föga, emedan wilddjuren kommo henne allt närmare och just höllo på att rusa på slädan. Alldeles utom sig kastade nu den stackars qwinnan, för att rädda sitt eget och de båda andra barnens lif, det ena barnet åt de glupska förföljarne. Detta hejdade deras lopp för ett ögonblick, men sedan de uppätit den stackars lilla oskyldiga warelsen, förnyade de förföljelsen och kommo å nyo inpå slädan. Drifwen till förtwiflan, tillgrep modern å nyo samma rysliga utwäg, och kastade det andra barnet för wilddjuren; hwarpå äfwen det tredje affärdades på samma sätt.

Kort derefter anlände den beklaganswärda warelsen, hwars känslor lättare torde kunna fattas än beskrifwas, oskadd hem. Här berättade hon hwad som händt, och sökte urskulda sitt beteende genom att beskrifwa den rysliga belägenhet, hwaruti hon befunnit sig. Men en bonde, som war bland de kringstående och hörde berättelsen, fattade en yxa och klöf dermed hennes hufwud, i det han på samma gång sade, att den moder, som sålunda kunde offra sina barn för att rädda sitt eget lif, ej längre borde få lefwa.

Mördaren insattes i fängelse och dömdes till döden, men benådades af kejsaren.

Det påstås, att blott det att man slår eld med flinta och stål, ofta kan skrämma wargen, och att skramlet af en kedja äfwen har samma werkan; hwilket ej kan wara owigtigt att weta, i fall en person obewäpnad skulle blifwa angripen af dessa blodtörstiga djur; ty ehuru dylikt kan tyckas obetydligt i sig sjelft, kan det dock blifwa medel att rädda en menniskas lif.

Sålunda har folket i wissa trakter af Swerige för sed, då de resa wintertiden öfwer större slätter eller sjöar, hwarest man wet att wargar pläga hållas, att fästa ett långt rep bakefter slädan, hwars genom fordonets gång ormande rörelse säges skrämma djuren från att gå anfallswis till wäga.

18:de Kapitlet.

Resa till Stockholm och återkomst derifrån. — Wargar. — Snö-skidor. — Skarbågar. — Skidlöpning till Granberg. — Natt-bivuak. — Resa till Dyngsjö och derifrån till Aspberg.

Den 23 Januari nödgades jag för några angelägenheters skull resa till Stockholm, hwarwid wägen togs norr om Mälaren, genom städerna Westerås, Köping och Arboga.

För hemresan, som anträddes den 8 Februari, walde jag södra wägen omkring Mälaren, emedan jag af berättelser hört att slädföret der war bättre. Längden war lika på båda.

Ehuru jag icke hade förbud, war jag lycklig nog att genast få hästar wid alla ombyten, och då wägarna woro i godt skick, gick resan temligen fort, och jag anlände till Lapptorp, efter att hafwa tillbragt twå dygn och twå timmar emellan Stockholm och hemmet, af hwilka jag hade sutit 48 timmar i min släde; men war dock genom min warma klädsel alldeles fredad för kölden.

Jag hade före afresan tillsagt Elg, att under min frånwaro söka uppspana någon ny björn, och stämt möte med honom wid Lapptorp till den 10 Februari; och till mitt stora nöje fann jag att Elg, enligt min tillsägelse, hitkommit några timmar förut, för att wara mig till mötes, ehuru jag med ledsnad erfor, att han icke kunnat uppspåra någon björn; det war likwäl icke underligt wid det djup, som snön hade i Wermland, och hwarigenom undersökningar i skogarna så ofantligen förswårades, både till följe af den mödosamma gången, och för hindret att se igenom de af snö öfwerhöljda träden och buskarna.

Han berättade likwäl att en björn war ringad i Malung i Dalarne, och twå andra, på olika ställen wid Granberg, en by, 8 mil nordost om Lapptorp.

Ehuru wi ej hade skäl att tro någondera af dessa björnar wara ordentligt ringade, beslöto wi likwäl att för tidsfördrifs skull undersöka ringarne.

Den 13 Februari afskickade jag derföre min följeslagare och hundarna m. m. till Warnäs, en by wid östra stranden af Klarelfwen, 6 mil nordligt från hemmet och halfannan mil från Granberg, och följde jag den 14 sjelf efter till samma ställe. Både landswägen och Klarelfwens iswäg woro nu förträffligt uppkörda; jag kom derföre så fort jag kunde önska, och detta troligen af det skälet, att kölden, som war öfwer 25 grader, gjorde skjutsbönderna angelägna att snart komma under tak.

Wid Fastnäs, som war sista skjutsombytet, klagade allmogen öfwer de skador wargarna anstält; wid sjelfwa gästgifwargården hade en sked natten förut uppätit bandhunden. Wi sågo deras spår på den lilla gården. Äfwen då jag framkom till Warnäs, der mitt folk wäntade på mig, hörde jag huru djerfwa wargarna warit under wintern. Man hade likwäl der föregående dagen i grop fångat en af dessa rofgiriga bestar, och hans skinn satt nu utspändt för att torka.

Wägen emellan Warnäs och Granberg war endast half-annan mil, men emedan wägen genom skogen war alldeles öfwer-fylld med snö, och deßutom aftonen war långt framliden, kunde jag ej öfwertala någon att skjutsa dit. Men då wi woro an-gelägna att komma dit så snart som möjligt, beslöto wi att taga ut det oumbärligaste af wåra saker och fortsätta resan till fots.

Snön låg sju qwarter djup, och derföre beslöto wi att åka på skidor. Sådana brukas allmänt i norden, och då man in-öfwat sig att begagna dem, öfwerträffa de alla andra fortskaff-ningsmedel öfwer djup snö. Dessa redskap, ehuru öfwerens-stämmande i det hufwudsakliga, omwexla dock något till formen i olika orter.

I de delar af Swerige, om hwilka jag talar, är skidan för wenstra foten wanligast från 9 till 11 fot i längd, då deremot den högra sällan går öfwer 6 eller 7. Denna olika längd till-låter den åkande lättare att wända, på ett sätt som icke gerna kan åskådligt beskrifwas, äfwensom han kan, om så behöfwes, der marken är mer än wanligt ojemn, låta hela tyngden hwila på den kortare, som alltid göres af starkare trädslag. Bredden på skidorna är mellan 2 och 3 tum.

I wissa delar af Lappland, Finland och Norge äro skidorna bredare än de nyßnämde, äfwensom båda äro lika långa, sällan öfwer 6 till 7 fot.

Den främsta ändan är på alla skidor betydligt uppböjd, för att kunna halka öfwer smärre ojemnheter, och de fästas un-der foten förmedelst läderremmar, så enkelt, att en minut eller mindre är tillräcklig för att på- eller aftaga dem. Paret wäger 10 till 15 marker; men wigten är af mindre betydenhet, då man sällan behöfwer bära dem.

I Wermland och angränsande trakter war wenstra skidan alltid gjord af furu, men den högra utaf något segare träslag.

I mycket bergiga orter är skidans undersida antingen helt och hållet eller till en del beklädd med skälskinn, som betydligt förhindrar slintning, då man skall stiga uppför höjder.

Då man löper på skidor, lyfter man dem icke från marken, om icke snön skulle någon gång wara synnerligen olämplig för ändamålet; utan rörelsen är en glidning, snarlik den då man åker på skridsko. Ibland har man en staf i ena handen, stundom en i hwardera, hwilka tjena till att skjuta framåt eller hejda farten då man far utföre backar.

Att löpa på skidor på slät mark, som är fri från alla hinder, är just ingen särdeles swår sak; men att färdas på dem i ett skogigt och bergigt land, som är uppfyldt med stenar och windfällen, såsom fallet är i Wermlands och Dalarnes skogar, dertill fordras en ofantlig öfning. Under min lärotid gjorde jag ett eller par hundra kullerbyttor på en enda dag, och deßutom hände någon gång, att jag kom med sådan fart mot ett träd, att jag trodde mig skola slås i stycken. Men förmedelst fortsatt öfning hann jag slutligen derhän, att gå någorlunda bra.

Då jag först såg skidor anwändas på allwar, blef jag angenämt förwånad öfwer den skicklighet med hwilken dessa, till utseendet obäkliga maskiner sköttes; men också war det bland personer, hwilka woro kända såsom de utmärktaste skidlöpare i Skandinavien. Färden skedde utför ett högt och brant berg, och i full fart, hwarwid de åkande än hukade sig ned för att undwika öfwerhängande grenar, än kastade kroppen åt sidan för att skydda bössan för stötar, på samma gång som de oupphörligt måste lyfta fötterna för att hindra skidorna att stöta emot trädstammar, rötter, stenar och andra motstånd.

Af skidornas längd skulle man wara färdig att tro, det de i hwart ögonblick borde afbrytas, och detta händer också ganska ofta i början, men öfwade löpare kunna ofta begagna samma skidor i flera år.

Jag har hört och läst mycket om den underbara hastighet, med hwilken man färdas på skidor; men jag tror att man mißtager sig mycket i detta afseende. Det är wißt sannt, att på sluttande mark och med god skarsnö man kan sätta i wäg nästan huru fort man behagar, men då man sjelf måste gifwa farten, är förhållandet annorlunda; ehuru en öfwad skidlöpare äfwen på slät mark eller lindrigt wågiga landytor, då snön har skare eller eljest är hård, kan fortkomma med uthållen fart af en mil i timmen, samt, för korta stycken, kanske ännu wida mera; men är snön djup och lös, såsom allmännast i skogen, så att skidorna sjunka ned i den, och landet är bergigt, tätt skogbewuxet, fullt af stenar och windfällen, så blir färden bedröfligen långsam.

I wanliga fall kommer skidlöparen icke betydligt fortare än en rask fotgångare. Men då fötterna icke särdeles beswäras af skidorna, och lungornas ansträngning icke kommer mycket i fråga, tror jag att man på längre sträcka hinner långt mera på dagen än en gående. Jag har aldrig warit någon dugtig fotgångare — så litet att jag, under hwilka omständigheter som helst, aldrig torde hafwa gått mer än 8 mil på 13 eller 14 timmar — men på skidor tror jag likwäl att jag skulle kunna färdas samma wäg inom betydligt kortare tid. Om jag derföre från öfwerlägsenhet i gående får sluta till samma förhållande wid skidlöpning, tror jag mig kunna uppgifwa, att det finnes män, som färdas 8 mil på 7 eller 8 timmar, och troligen till och med ännu mera uthållet, 16 mil på dubbelt denna tid.

Jag har aldrig försökt amerikanska **snö-skor**, hwarföre jag ej heller kan göra någon jemförelse mellan dem och skidorna. De äro dock lättare än skidor och torde mindre trycka snön, samt wara lättare att bära, om det kommer i fråga för något längre stycke, men, om man afräknar dessa båda fördelar, fruktar jag att skidorna äro ofantligt för mer än dessa snöskor.

Den ryktbare kapten Franklin, som reste i polartrakterna, yttrar sig sålunda om snöskorna: "Man kan icke föreställa sig det lidande man utstår genom att gå med twå à tre markers tyngd på skafda fotsulor och swullna wrister; och endast ihärdig föresats och wana skola sätta nybörjaren i stånd att öfwerwinna denna plåga."

Widare: — "Eländet under första dagen af en sådan färd är så stort, att ingenting kan förmå den lidande att företaga ännu en dags mödor, så länge följderna ännu fortfara efter den första. Han känner hela sin warelse outhärdeligt nedtyngd; han bär en skafwande och hård tyngd på sina fötter, och hans spår i snön utmärkas af blod. Det bländande skimret af sol-ljuset på snön erbjuder honom intet föremål, som kan afleda hans uppmärksamhet från hans egna qwalfulla förnimmelser. Då han lagt sig till hwila, tyckes hans kropp halfdöd, till deß den wäckes till känsel genom smärtan af hans sår."

I grannskapet af Lapptorp brukades skidor föga, och följaktligen funnos der få, som kunde åka någorlunda skickligt på dem, och längre i söder woro de fullkomligt okända, medan i Finnmarken, och i allmänhet norrut, många funnos, som hade utmärkt färdighet i skidlöpning.

I stället för skidor nyttjades en annan anstalt för att hindra foten att nedsjunka för djupt i snön. De kallas **skarbågar**,

och bestå utaf en oval ram af wide, 15 tum lång och 12 tum bred, som korswis är genomdragen äfwen med widewidjor. De motswara ofullkomligt sitt ändamål och gå ofta sönder, men lagas också lika lätt. De fastspännas med remmar eller widjor omkring hälen samt öfwer wristen, och werka derigenom, att de på en större yta af snön fördela den tyngd, med hwilken foten wid hwarje steg trycker på denna.

Jag har någon gång i Dalarne sett hästar försedda med skarbågar. De göras då af jern och spännas med remmar kring karleden; men hästen går illa med dem, ehuru han sålunda kan fortkomma öfwerallt i skogen, snön må nu wara huru djup som helst.

Då hwarken Elg eller jag kände den genwäg wi skulle färdas till Granberg, nödgades wi taga wägwisare med oß, och denne lät oß wänta i twå timmar under förewändning af nödiga förberedelser. Af denna orsak hunno wi ej komma från Warnäs före klockan 6 på aftonen, och då dertill kom att det war mörkt och wägen swår, hade wi en ingalunda angenäm färd.

Till råga på det onda, funno wi att wår wägwisare, under det wi wäntade på honom i Warnäs, hade alltför flitigt anlitat brännwinsflaskan, så att han, ehuru skenbart nykter wid affärden, började bli allt mera rusig, och innan wi hunnit halfwägs tumlade han som en kägla, och blef snart fullkomligt redlös. Wi måste derföre resa upp honom och nästan drifwa honom framför oß; ty godwilligt wille det icke gå, ware sig nu att detta war af tredskhet eller oförmåga. Detta förorsakade ett icke obetydligt uppehåll, så att 6 timmar erfordrades i stället för hälften så många, innan wi framkommo till Granberg.

Då wi framkommit till den lilla finska byn, som innefattade tre hushåll, och låg enstaka i skogen inom Dalgränsen, togo wi qwarter hos Mats Matsson, hwilken berättades hafwa ringat björnen. Denne man war son af den utmärkte björnjägare, hwilken jag förut omtalat såsom lycklig på sommarjagter efter björnar. Sonen war dock sjelf ingen synnerlig jägare.

Wår wärd tycktes icke wara just wälmående, men han saknade likwäl icke lifwets förnödenheter, emedan det i huset fanns öfwerflöd af godt men groft bröd, mjölk, ost, potäter, m. m.

Mitt qwarter war icke det bästa, ty der fanns icke mer än ett rum som denna årstid kunde bebos, och detta måste delas mellan bondens familj och oß wägfarande. Lyckligtwis war det temligen stort, så att luften ej war så pestartad som wanligt i allmogens stugor. Jag war trött, och lät derföre genast tillreda

mig en bädd af rent hö, på ett affides ställe af rummet, der förr ingen säng stått, på det jag så mycket lättare skulle undgå ohyran; och här njöt jag ett par timmars hwila.

Mitt folk hade det likwäl bättre än jag; ty de utbredde halmkärfwar på golfwet i en halfrundel omkring spiseln, mot hwilken de wände sina fötter, och med skjutwäskorna under hufwudet njöto de både en beqwäm hwila och, hwad som war ännu wäsendtligare, hade wärme från spiseln. Detta sätt att wintertiden herbergera främmande, brukas allmänt i de norra delarne af landet, så ofta sängkläder icke finnas, eller äro otillräckliga.

I allmänhet äro bondstugorna warma, men isynnerhet finnarnes, det will säga de finska afkomlingarnes i Wermland, hwilkas stugor ofta äro så upphettade, att man ej kan begagna täcke på sig om natten. Jag ihågkommer en gång, då kölden ute war ytterst skarp, och termometern i kallaste delen af rummet wisade 45 graders wärme.

Det synes obegripligt huru menniskokroppen kan emotstå så hastiga ombyten af tropiska och polariska klimater, men emellertid är intet folk mera härdadt och sundt än just finnarne.

Emellan klockan 8 och 9 på morgonen lemnade wi wåra tarfliga läger, intogo en dugtig frukost och gingo ut för att undersöka ringen, som war ungefär $^3/_4$ mil från Granberg. Wi gjorde oß likwäl inga särdeles förhoppningar; ty mannen, som ringat, erkände att björnens spår möjligen kunde wara förbigånget wid ringandet, då marken på många ställen war bar, samt besten följaktligen obemärkt kunde hafwa kommit undan till en annan trakt.

Snön war, som jag redan nämt, 3 till 4 fot djup, och så lös, att wåra skidor nedsjönko betydligt, så att wi plöjde wår wäg genom snön. För att lätta mödan åkte wi efter hwarandra och ombytte den swårare befattningen att gå i spetsen för tåget. Detta sättet att bereda sig wägar, då flere gå i ett sällskap, iakttages allmänt i de norra skogarna.

Wårt tåg gick likwäl af nämda orsak långsamt, och klockan war redan 12 innan wi hunnit till södra sidan af ringen, men hela omkretsen war liten — föga mer än $^1/_2$ mil.

Wårt sällskap bestod af fyra personer, bland hwilka likwäl endast Elg och jag hade bössor; och sedan wi, som wanligt, bildat oß i linie, började wi genomsöka trakten på wanligt sätt. Trädens grenar woro nu behängda med så stora snömassor, att man i de tätare snaren knappt kunde se 2 till 3 alnar framför sig.

Wårt letande efter björnen blef likwäl fruktlöst, och då wi mot aftonen ännu hade en del af ringen oundersökt, wille wi icke återwända den långa wägen till Granberg, utan beslöto att tillbringa natten i skogen.

Om sommaren göres wid sådana tillfällen en eld af några torra grenar, som då är tillräcklig för behofwet, men nu, då kölden war sträng och natten lång, skulle en dylik eld oupphörligt behöft omses och påfyllas för att hafwa kunnat bibehålla sig; och en sådan waktgöring hade fordrat en mängd personer för att turwis bestrida densamma. Men då wi nu ej woro många, och alla behöfde hwila, uppgjorde wi en stockeld af torr tallwed, hwarefter man icke behöfwer leta länge i dessa trakter. Wi fällde en torr tall i sådan riktning, att den swarade mot wårt ändamål, då platsen för biwuaken war förut wald med särskildt afseende på, att den skulle lemna skygd mot winden. Derefter afhöggo wi en 4 till 5 alnars stock från trädets tjockända och lade den sedan ofwanpå sin moderstam, dock så, att de förmedelst twenne armstjocka trästycken höllos på ett litet afstånd från hwarandra. Men innan wi upplade stocken på det fällda trädet, afbarkade wi på bådadera den sidan, hwarest de skulle komma närmast i beröring med hwarandra, på det de måtte fatta eld så mycket lättare. En man hade under tiden warit sysselsatt med att nedtrampa snön på alla sidor och belägga platsen tjockt med ris. Wid utsidan ökades denna beläggning betydligt, dels för att hafwa högre åt hufwudet, dels ock för att deraf winna ett förstärkt skydd emot winden. Påtända stickbuntar instuckos nu i mellanrummet mellan stockarna, och inom kort hade wi en treflig brasa.

Wid skenet och wärmen af wår goda eld framtogos matsäckarna, och emedan wi under wår färd till ringen skjutit ett par fåglar, tillagade wi med tarflig matredning en rätt god måltid. Jag medförde alltid wid dylika jagter en kaffepanna, ty jag ansåg en kopp af denna dryck mera lifgifwande än allt annat efter kroppslig ansträngning.

Då måltiden war slutad framtogos tobakspiporna, och då folket nu hämtat sig från tröttheten, började samtal, historier och skämt, hwarjemte brännwinsbuteljen gjorde sin rund. Efter ett par timmar, då wåra ögonlock började tyngas, föllo wi tillbaka på wår bädd och öfwerlemnade oß i sömnens armar.

Då jag först kom till Swerige, brukade jag föra med mig en filt i skogen, men då jag fann att jag ganska wäl kunde undwara den, tog jag den numera sällan med mig, emedan den war

owig att föra. Wid närwarande tillfälle behöfde jag den heller icke, emedan luften war måttligt kall. Natten war wacker och stjernorna tindrade med mycken glans. Dessa ljus, tillika med månljuset och bådas återsken från snön, upplysa luften så starkt, att man ofta wid midnatten kan läsa det finaste tryck.

Ehuru det dröjde länge innan wi hunnit få wår eld i ordning, woro wi wäl lönade för wår möda, derigenom att wi en gång för alla woro fria från allt beswär med densamma; ty de groswa klabbarne brunno långsamt, men gåfwo ifrån sig en jemn och stark wärme hela natten; och derigenom att de lågo något upphöjdt öfwer marken, blef också wärmen jemnare fördelad öfwer oß.

Detta slags bivuakering är den bästa af alla, hwaraf jag kommit i erfarenhet; ty då man är skyddad emot winden och från en annan sida har wärmen, kan man aldrig lida något synnerligt af kölden. Endast stormar och yrwäder behöfwer man i så fall frukta för, ty emot dessa kan man endast till någon del skydda sig.

I solgången följande morgon lemnade wi wår bivuak för att fortsätta letningen; men då äfwen denna dagens letande aflopp fruktlöst, insågo wi att björnen aldrig blifwit ringad.

Samma motgång träffade oß med de andra ringarne, som wi efter anwisningar genomsökte, men då dessa företag, som upptogo en tid af tre weckor, woro alldeles likartade med de förra, och ingenting märkligt derunder tilldrog sig, skall jag ej ingå i någon beskrifning derom.

Under wåra irrfärder i skogarna träffade wi på några tjäderskockar, och emedan snön nu låg tjockt på marken och i stora massor hängde på träden, hade de swårt att se oß, så att wi ofta kommo inom skotthåll på dem och sköto flere. En gång sköt jag en tjädertupp, som fastnade i en så tät gran, att wi nödgades fälla trädet för att få ned honom.

Under denna utflykt ledo wi likwäl stundom litet obehag af köld och yrwäder; och någon gång togo wi skydd om nätterna uti någon bondstuga, när någon sådan fanns, men eljest bivuakerade wi på snön.

Måndagen den 10 Mars fick jag wid Lapptorp underrättelse om en stor björn (alla dylika djur anses wanligen af bönderna såsom widunderligt stora), som man fullt säkert hade ringat wid Aspberg, ett finskt nybygge, en femton mil från mitt hem.

Men emedan wi hade spaning på en annan Nalle wid Dyngsjö (en by som jag förut flere gånger omtalat), hwilken

omständigheterna gjorde angeläget att wi först efterspanade, afskickade jag Elg dit på eftermiddagen, med tillsägelse att, i händelse saken bekräftade sig såsom tillförlitlig, han borde der inwänta min ditkomst påföljande afton; men i motsatt fall borde han genast återwända till Lapptorp. Då han icke war återkommen till följande middag, afreste jag winterwägen förbi Geijersholms och Gustafsfors bruk, men framkom ej till Dyngsjö förrän klockan 9, i anseende till det gropiga wäglaget. Här hörde jag nu, till min stora ledsnad, att björnen ej warit ringad, och att Elg icke fått häst på wägen, utan nödgats fortsätta resan till fots, gått wilse i skogarna, samt ej ankommit förr än ett par timmar före mig. Detta stod nu ej att hjelpa, och det bästa wi derföre kunde göra, war att genast begifwa oß till Aspberg, hwarifrån, såsom jag redan nämt, wi fått kunskap om en björn.

Wi hade twå wägar att wälja på, den ena öfwer Malung, som war en allmän winterwäg och gick rakt genom skogen till Wermland, och den andra, som gick tillbaka samma wäg wi kommit ända till Klarelfwen, hwarefter den följde nämde flods lopp. Men då det war swårt att få skjuts till Malung, och wägen deßutom måtte warit mycket igenyrad mellan Dyngsjö och förenämde ställe, beslöto wi oß för den sednare wägen. Påföljande dagen återwände wi derföre samma wäg wi kommit till Gustafsfors, hwarefter wi, sedan wi tre timmar wäntat på hästombyte, styrde färden mot Näs, hwilken by ligger wid Klarelfwen, 1 3/4 mil norr om Lapptorp, och derifrån widare nordligt till Fastnäs. Under denna resa for släden öfwer foten på Hektor, som jemte den andra hunden war bunden bakefter, och krossade den på det swåraste, hwilket, såsom jag längre fram kommer i tillfälle att wisa, war det största mißöde som kunde träffa oß, utom att wi, för den orsaken skull, twärt emot wår ursprungliga afsigt, nödgades dröja qwar öfwer natten wid Fastnäs, för att sköta om det stackars kreaturets sår.

Wi afreste thorsdagen den 13 Mars, men nödgades qwarlemna Hektor, emedan hans fot war så skadad, att jag knappt trodde honom mera kunna återställas. Wädret war mildt, och wägen wid Klarelfwen god; när deßutom intet dröjsmål gjordes wid hästombytena, fastän jag saknade förbud, gick resan ganska skyndsamt. Wid middagstiden framkommo wi till Likenäs, en stor by i Dalby socken. Här ökades sällskapet med en broder till den mannen som ringat björnen. — Landets läge hade här höjt sig, så att elfwen flöt i en infattning af ganska höga, klippiga stränder, hwarigenom landskapet fick en mera storartad, djerf karakter.

Litet förrän wi kommo till Syssebäck såg den förstnämde bonden, som åkte efter i sin egen släde, en warg, som war honom så nära, att om han hade haft en bössa, skulle han lätt kunnat skjuta honom.

Wid Syssebäck, som ligger dryga twå mil norr om Likenäs, slutar körwägen, men om wintern begagnar man en allmänt befaren slädstig, som leder rakt till Röräs i Norge. Från Syssebäck till Båtstad låg wår wäg oftast utmed elfwen, och då wi begåfwo oß åstad i mörkningen och ett yrwäder i detsamma uppkom, hade wi mycken swårighet wid att följa spåren på den låga strandwägen, från hwilken wi lätt hade kunnat råka ut på elfwen och omkomma i de starkare drag, som endast stundom beläggas med en ishinna, och hwilka redan blifwit mångens graf. Då dertill kom, att en af oß måste af denna orsak gå förut, på det man icke skulle förlora kosan, blef wår färd så långsam, att wi ändrade resplan, och stannade wid Tjärbacksstrand, en liten by wid elfwen.

Jag tog qwarter hos en bonde, som syntes rätt wälmående, och då jag fick ett snyggt rum, hade jag det rätt bra. Husbonden sjelf war frånwarande på en handelsresa till Norge.

Ej långt härifrån rinner en å, kallad Tösan, som har sitt ursprung i de östliga bergen och faller ut i Klarelfwen, sedan den kort förut bildat ett wackert fall, Digerfallet, hwars lodräta höjd uppgafs wara 63 fot. Det är romantiskt beläget, midt i wilda skogen, och torde wara wärdt besök af den resande. Ehuru det icke kan jemföras med flera andra fall dem jag sett i Norge, är det likwäl det wackraste i denna delen af landet.

Följande morgon fortsatte wi wår wäg genom den nyfallna djupa snön, fot för fot, till Båtstad. Denna by har jag redan omtalat wid mina met-resor. Den består af 4 eller 5 hushåll, alla af finskt ursprung. — Med ombytt häst började wi nu de återstående twå milen till Aspberg. Wid Höljeås, ett annat litet finskt nybygge, funno wi den mannen, som ringat björnen. Till wår stora fägnad wederlade han ett rykte, som sagt att djuret redan war skjutet. Mißtaget hade uppkommit deraf, att en annan björn, som drifwits hit från Norge, här nyligen funnit sin bane. Ett jagtparti af 14 personer, norrmän och swenskar, deribland äfwen berättaren, hade på skidor förföljt djuret under 3 weckor i den lösa snön.

Widare underrättade oß denne man, att den björnen, som wi sökte, war ringad inom mindre än en tredjedels mil från Aspberg, och sannolikt låg ej långt från den wäg wi färdades.

Han beskrefs såsom utomordentligt stor, och hade af bonden blifwit uppskrämd wid en hjerp-jagt.

Som wi gjorde något uppehåll för att undersöka ringen, ankommo wi först sent på aftonen till Aspberg, hwilken by är belägen på en hög bergås, ej långt från norska gränsen. Hela trakten war bergig och öfwerklädd med barrskog, och landskapets hela karakter storartad. Byn bestod af 16 hushåll, alla af finska stammen; och ehuru flere slägtleder förswunnit sedan stamfäderna hitflyttade, bibehöll sig fädernespråket jemte det swenska, och enligt hwad det förmäldes, woro somliga af byamännen mera hemmastadda med detta än med swenskan.

Härifrån war 5 mils wäg till närmaste kyrka, så att en gudstjenstsfärd ofta upptog ett par dagar. Nu blir denna olägenhet afhjelpt, emedan en kyrka bygges wid Höljeås för den på sednare år betydligt ökade folkmängden i dessa trakter.

Wid Hölje å skall wara ett betydligt wattenfall, och jag blyges tillstå, att jag ej besökte stället, ehuru det war beläget icke långt ifrån Aspberg.

Bönderna i denna trakt woro förträffliga skidlöpare, hwilket ej war underligt, då bristen på wägar för många månader om året ej lemnar dem något annat medel för samfärdseln med närmaste eller aflägsnare ställen. Här såg jag äfwen ett nöje, som är allmänt för dessa trakters inwånare — **skidbackar.** På söndagar och andra helgdagar samlas alla, gamla och unga, för att stående på skidor åka utföre en backe, som war ganska brant, oberäknadt de skarpare knölar den innehöll, och följaktligen fordrade mycken skicklighet för att befaras med säkerhet. Äfwen temligen små barn deltogo i detta nöje. En nödwändig följd häraf blir, att alla fullwuxna idka konsten med utmärkt färdighet.

Wi togo qwarter hos fadern till den som ringat björnen, en rask sjuttio års man, hwilken tycktes wara i wälmående omständigheter, såsom wanligen är fallet med bönderna häromkring. Hans hemman gaf dock säkert icke så mycket spanmål som erfordrades för hans hushåll, men deremot hade han mycken boskap, såsom bewis hwarpå jag will nämna, att han wid denna tid på året hade 14 kor i full mjölkning.

19:de Kapitlet.

Aspbergs-björnen.

Litet före soluppgången den 15 Mars begåfwo wi oß ut på wåra skidor, under ett utmärkt wackert wäder, för att angripa den björn, för hwars skull wi gjort en så långwäga färd. Djuret war ringadt wid foten af en hög bergskedja, ungefär en dryg fjerdingswäg från Aspberg.

Jag och Elg hade skjutgewär, men på min begäran medförde de båda bönderna inga andra wapen än yxor. Pajas följde äfwen med oß.

Öfwerallt war marken i denna ort betäckt af 4 fots djup snö, hwaraf större delen hade fallit under början af wintern, hwarigenom den äfwen hade fått en wida större fasthet än i sydligare trakter, och war följaktligen lämpligare för skidlöpning, så att de endast sjönko ned några få tum, i stället för att de wid wår förra expedition plöjde mer än en fot djupt. Men ehuru snöns yta sålunda fått en för oß gynsam beskaffenhet, hade den dock icke blifwit nog packad, för att bära ett så tungt djur som björnen. Wi borde derföre kunna hoppas att få skjuta honom medelst jagt på skidor, om det skulle mißlyckas att påträffa honom i sitt ide.

Som wi likwäl icke wille försumma någonting, som kunde betrygga framgången af wårt företag, och ringen icke war stor, började wi letningen med wanlig tystnad och försigtighet, för att hinna fram till Nalle, innan han hunnit upp ur lyan.

Af fruktan att gå öfwer björnen utan att upptäcka honom under den djupa snön, afweko wi från wår wanliga metod, och släppte Pajas ur kopplet, hwarwid wi tröstade oß dermed, att hunden aldrig gick långt framför oß, äfwensom att björnen icke skulle finnas benägen att begifwa sig ut, innan wi kunde hinna fram, då man wet, att han alltid ligger mycket tryggare när snön är djup.

Elg beordrades att gå fem steg på sidan om mig, och bönderna följde efter i wåra spår. Så genomsökte wi alla snar under en tid af flera timmar, utan att finna hwad wi sökte.

Emellan klockan 12 och 1 på middagen gjorde wi halt för att hålla en tarflig måltid af hwad wi medfört, och som efter wår långa wandring smakade oß ganska godt. Wi rastade här halfannan timma, och fortsatte derpå wårt sökande på samma sätt som förut.

Ehuru det på morgonen war utmärkt skidföre, hade det milda wädret, som ännu mera förmildrats af middagssolen, upptinat snön så, att den nu på öppna ställen war wåt och i stora massor fästade sig wid skidorna, hwarföre wi ej mera kunde fortkomma med samma lätthet som förut. I stället för att som wanligt endast glida fram på dem, nödgades wi nu lyfta dem mer eller mindre wid hwarje steg, hwarjemte wi litet emellan måste slå på dem med wåra skidstafwar, för att få bort snön.

Under sådana förhållanden hade wi gjort klokast om wi uppskjutit allt widare sökande för den dagen, då det icke war sannolikt att kunna förfölja björnen, i fall han wäl en gång kommit utur idet. Men emedan wi genomsökt twå tredjedelar af ringen, begynte wi mißtänka, att han icke fanns inom den, och för att förwissa oß härom, beslöts att man skulle fullfölja som man börjat.

Wår fruktan war likwäl i den delen oriktig, ty efter en fjerdedels timma sedan början af wår eftermiddagsjagt begynte Pajas skälla inuti ett snar; och emedan snöns djuplek gjorde att hunden icke kunde komma fort, war han till och med bakefter oß, då han började skälla, men hoppade snart fram. Jag hade bössan i handen och skyndade efter, då jag förstod att Pajas kände lukten af björnen; och jag hade icke hunnit mer än några steg, förrän jag såg djuret uppe ur lyan, på 15 stegs afstånd ifrån mig. Jag såg likwäl endast en skymt af honom, så att han war ur min åsyn innan jag hann skjuta.

Detta war ett owäntadt mißöde, ty om han dröjt qwar blott ett par sekunder längre, hade jag otwifwelaktigt skjutit honom; och om icke Pajas warit lös och gifwit skall på honom, skulle jag hunnit fram till idet, emedan jag kom alldeles i den riktningen, der han låg liksom i en grop, omgifwen af det höga snöfältet.

Som likwäl ingen annan utwäg fanns, började wi jaga, men då snön, såsom förut är nämdt, fastnade wid wåra skidor, war det endast med stor ansträngning, som wi kunde plöja oß fram.

Hade wi saknat skidor, så hade wi sjunkit igenom till marken för hwarje steg. Detta war dock icke fallet med björnen, då hans breda tassar hjelpte honom att trampa så widlyftigt och lätt, att hans spår ej blefwo mer än 12 till 15 tum djupa, hwilket ej kunde bli mödosamt för ett djur af sådan styrka. Likwäl funno wi snart att han icke sprungit långt i galopp, utan lunkat framåt i sträckt traf.

Under så widriga omständigheter blef jagten olycklig, hwar-

före det är föga båtande att upprepa alla deß enskiltheter; allt nog, wi upphunno snart Pajas; ty då wi hörde honom på långa håll, hade wi tagit genwägar, och efter twå timmars utmattande jagt, stannade wi med beslut att icke widare fortsätta förföljandet.

Uttröttade och mißlynta återwände wi nu till Aspberg, hwarifrån wi lyckligtwis icke woro långt borta, emedan björnen mot slutet af jagten gjort en lof åt byn till.

Innan jag påföljande morgon afreste, köpte jag på böndernas begäran för några riksdaler deras rättighet till björnen, antingen wi kunde skjuta honom eller icke, och hwarwid bönderna hade gjort bästa handeln, emedan de hade penningarna i sin ficka, fastän djuret war på språng i skogen och måhända på god wäg att alldeles undkomma.

På eftermiddagen följande dag skickade jag Elg för att efterse wår björn, och han återwände efter några timmar med det glada budskapet, att Nalle icke gått särdeles långt sedan wi upphörde med jagten, och nu hade lagt sig wid östra sidan af en hög bergås. Jag blef så mycket belåtnare med denna underrättelse, som jag icke kunnat wänta annat än att besten undflytt till en aflägsen del af landet.

Klockan 5 på morgonen den 17 Maj gick jag åter ut med Elg; wädret war wackert med lindrig frost, och således gynnsamt för skidlöpning. Wi hade med oß en af de bönder, som deltagit i sednaste jagten, hwilken bar wår matsäck och en yxa, enär wi woro osäkra om hwar wi skulle komma att få nattqwarter.

Wi hade likwäl icke hunnit mer än 1000 steg från Aspberg förrän wi råkade på ett färskt spår af wår björn, hwilken synbarligen warit på språng under natten; dessa spår gingo på twären emot wår kosa, och i westlig riktning. Detta war en förarglig och owäntad händelse, men den hade förmodligen uppkommit deraf, att Elg kommit för nära intill honom under holmandet, eller kanske också deraf, att djuret ej warit belåtet med sitt nya qwarter, och följaktligen utgått för att uppsöka ett bättre.

Wi följde genast spåret, och efter halfannan timmas jagt funno wi, att han börjat göra bugter i en tjock buskskog nära till spetsen af en bergsträcka, sydwest om Aspberg, hwaraf wi kunde sluta oß till, att besten slagit sig ned der i närheten.

Om wi trott det wara den ringaste sannolikhet för att kunna smyga oß till idet, utan att björnen märkt det, skulle wi ej hafwa försummat ett sådant försök, men då han så nyß warit störd, fanns ingen utsigt att han åter skulle låta oß komma så nära.

Wi ansågo derföre bäst att släppa lös Pajas, och sedan med hans tillhjelp söka jaga honom på wåra skidor så godt wi förmådde. Då hunden sprang in i snaret, började han genast drifwa, och således war björnen redan uppe och på wäg till en annan del af skogen.

Ehuru snön war förträfflig till skidföre, war han för lös för björnen, och då wi kunde åka ganska fort, war han ej i stånd att fullfölja galoppen, utan måste åtnöja sig med att, såsom förra gången, fortkomma i lunk. Om derföre Pajas förmått följa honom nära, skulle wi sannolikt, genom genskjutningar på drefwet, snart hunnit upp honom, men olyckligtwis war detta icke fallet, ty den snälla hunden, som jag hade sett twå wintrar förut drifwa en björn i 8 timmar, under hwilka han säkert följt djuret öfwer flere mils sträcka, war nu så utnött, att han efter mindre än en fjerdedels timma upphanns af oß, och sedan blef långt efter.

Nu saknade wi Hektor, som olyckligtwis blifwit skadad af släden under wår resa. Ehuru denne war wida sämre än Pajas under dennes bättre dagar, war han likwäl uthållig och lättsprungen, så att han ej sjönk djupt ned i snön, och wi hade utan twifwel snart med hans tillhjelp skjutit björnen. Det hjelpte emellertid föga att klaga öfwer att man ej hade honom.

Fastän wi woro så till sägande utan hund, hoppades wi att genom ihärdighet trötta björnen och slutligen hinna upp honom, och fortsatte således wår färd det fortaste wi kunde. Om han nu wändt sig till en öppen trakt af skogen, wågar jag påstå, att wi snart skulle hafwa hunnit honom, så som snön war beskaffad, men långt ifrån att göra det, höll han sig till de tätaste snaren som kunde uppsökas, samt till den mest ojemna mark, hwilket allt fördröjde wår fart; och ehuru wi fortsatte förföljandet öfwer twå timmar, lyckades det oß icke ens att få se en skymt af honom. Han gjorde under tiden många bugter och återkom slutligen nästan till samma ställe, hwarifrån wi drifwit upp honom.

Wi hade nu fått till oß en rask ung man, Olof Andersson, född norrman, men som nu bosatt sig i Aspberg. Denne, som war en stark skidlöpare, hade hört drefwet, och kom såsom åskådare, ty han wißte hwad wi hade för händer.

Då jag nu började betwifla möjligheten att utan widare biträde lyckas i att upphinna björnen, affickade jag wår nykomne skogskamrat för att från Aspberg låna en hund, som jag sett dagen förut, och som icke war dresserad, men wisade goda tecken.

Då någon tid behöfdes för Olof att hinna åter med hunden, upptände wi en eld, för att skydda oß från att blifwa utfrusna och tillika torka wåra kläder, hwilka i följd af den starka rörelsen woro så wåta, som om man dragit dem ur wattnet. Wi gjorde nu tillika full rättwisa åt wår matsäck, då jagten gifwit oß en ganska god frukostaptit.

Klockan 11 återkom Olof till biwuaken, och medhade icke blott hunden, som hette **Paßopp**, utan också deß egare, en rask ung karl, wid namn Henrik, hwilken likasom Olof war en utmärkt skidlöpare.

Sedan man tagit sig en sup, såsom bekräftelse på hoppet om lycklig utgång af företaget, påtogos skidorna, och wi började följa spåret.

Jag tillsade nu Olof och Henrik, hwilka ingendera hade bössa, att följa spåret det fortaste de förmådde, och under tiden ropa litet emellan, till tecken af riktningen. Om derföre deras hund icke dref med ordentligt skall, hoppades jag att Elg och jag, genom att höra deras rop på afstånd, skulle kunna bespara oß många krokar och sålunda genskjuta djuret. Sålunda fick folket göra hundarnas tjenst.

Så gick jagten en timma eller något mera, till deß wi kommo till en widsträckt och ytterst tät småskog, ett gammalt swedjefall, der ungskogen wuxit upp så tätt, att man med möda kunde tränga igenom den. Elg och jag stodo på östra sidan och de båda drifwande skidlöparne på den motsatta. Paßopp började nu skälla häftigt ini småskogen; ty Pajas war långt bakefter. Genom obekantskap med hundens sätt woro wi i början tweksamma om han hade björnen framför sig i snaret eller icke; men wår owißhet förswann snart, då wi af Olofs och Henriks häftiga ropande förstodo, att det war björnen, som de hade stött på.

Alldenstund snaret war widsträckt, och på flera ställen ogenomträngligt, isynnerhet för personer som woro hindrade af skidor, ansågo wi föga wara att winna med att gå inpå djuret, och då wi af drefwets förra riktning förmodade, att han skulle komma ut wid norra ändan af skogen, åkte wi dit för att genskjuta honom på denna punkt.

Detta war emellertid olyckligt, ty han hade kastat, och utgick ur skogen på sydliga hörnet och passerade derunder så nära förbi det ställe, der wi förut stått, att jag med wißhet fått skjuta, om jag hade stannat qwar der.

Wi hade nu kommit alldeles undan, såsom wi hörde af drefwet, hwarföre det icke återstod oß något annat, än att följa

efter så fort wi kunde, i den riktning wi hörde att drefwet gick. Som marken händelsewis war mycket jemn, och wi ansträngde oß af alla krafter, hade wi derföre inom en qwarts timme hunnit till folket, som följde i drefwet.

De woro häpna, och sade att de hade kommit tätt inpå björnen, hwilken de beskrefwo såsom ett ofantligt djur, då han war inuti snaret. Olof war till och med alldeles utom sig af skrämsel. Han försäkrade att björnen rusat emot honom, hwarwid han ej blott med full hals skrikit om hjelp, utan han hade också försökt, att med skidor och allt klättra upp i ett träd, för att söka sin räddning. Detta lilla äfwentyr blef sedermera länge ett fortfarande ämne till skämt öfwer honom.

Efter hwad wi sågo af spåren (ty Paßopp dugde föga eller intet och kom snart till fötterna), hade björnen gått åt söder, hwarföre Elg och jag, som trodde att han ämnade sig till den lägre belägna marken, hastigt satte af nedför berget för att möta honom, medan bönderna beordrades att åter följa på spåret.

Men detta blef en ny motgång, ty i stället för att gå efter wår förmodan, wände björnen upp till spetsen, och wi hade således ännu en gång kommit ett långt stycke från drefwet.

För att återwinna wår förlorade terräng, måste wi nu streta uppför den betydliga branten och arbeta oß fram genom buskar och snar, och då wi hunnit upp, hörde wi jagten långt framför oß till höger. Lyckligtwis wände björnen åt öster, i stället för att han förut strukit undan sydwestligt, hwarigenom wi besparades en ganska stor båge, och åter försattes i tillfälle att snart upphinna djuret.

Wi kommo dock några få sekunder för sent, för att få skott på kamraten, men tidigt nog att bewittna ett ytterst lifwande uppträde. Då wi uppkommit till höjden af berget, sågo wi björnen på 150 steg ifrån oß, just som han kom ut ur en småskog och sprang på en trampad stig, som händelsewis fanns uti skogen, men förföljdes på det raskaste af bönderna och hundarna, som under förfärande skrik och skall modigt följde hans snabba galopp, då han sprang utför östra sluttningen.

Jag sköt icke, emedan träden stundom skymtade emellan och hållet war för långt, men då wi twå gånger hade gått miste om hoppet att skjuta på björnen i dalgången, beslöto wi att, så widt det war möjligt, hädanefter hålla wår kosa på höjden. Han hade snart förswunnit i täta skogen, och då hunden återkom till fötterna, fingo bönderna ensamme följa spåret, medan Elg och jag fortsatte wår kurs längs kammen af berget.

En stund efteråt hördes Paßopp och slutligen äfwen Pajas (ty genom björnens ringlande gång hade den gamla hunden lyckats hinna upp honom), och deras häftiga skällande angaf att björnen stannat i ett snar nedanom oß. Nu ställde wi oß ofördröjligen inwid snaret, der jag hoppades snart få skjuta, emedan folket dref på björnen åt det håll der jag stod. Men för tredje gången gäckades min wäntan, ty han wände ännu en gång, och gick upp åt berget i rikning midt emellan oß och drefwet.

Genom denna wändning kom jag och Elg långt före de andra, och wi följde nu spåret en stund med starkaste möjliga fart. Då wi upphunnit hundarna, som snart blefwo efter, sedan björnen lemnat snaret, gjorde wi halt, för att låta wåra följeslagare hinna upp oß, hwilket de få minuter derefter gjorde.

Wi woro nu alla nästan upptröttade, och den ene af bönderna war så hes af ropandet, att han knappt kunde tala; men jag hade litet brännwin qwar i min flaska, och det gjorde underwerk; ty sedan wi tagit en sup hwar, började wi tala lika stormodigt som förut, och hota med att före mörkningen hafwa skinnet af björnen. Likwäl började sannolikheterna wara deremot, hwilket jag ock wißte; men emedan man sällan med kraft företar något, om hwars utgång man mißtröstar, uppmuntrade jag dem i deras förmodan. Äfwen lofwade jag belöna dem frikostigt, om de gjorde sitt yttersta. Efter några minuters förlopp började jagten ånyo, men å min sida med temligen liten förhoppning.

Emedan jag så ofta blifwit narrad och alla mina planer för genskjutning så ofta mißlyckats, beslöt jag att nu följa spåret. — För en stund höll björnen nu utåt höjden, men sedan gaf han sig ned utför östra sidan, liksom med affigt att gå till den bergstrakt, der han blef uppdrifwen wid förra jagten.

Den sidan af berget, utför hwilken han nu gifwit sig, war slät och fri från småskog, hwarför wi med förfärande hastighet kunde fara utföre berget, så fort att björnens lopp kom till korta derwid, och i följd deraf hade wi den glädjen att få se honom, innan wi hunnit till bergsfoten, just i detsamma han sprang öfwer en liten slätt, 130 steg nedanföre oß.

Jag afsköt min studsare på honom, och då det ej syntes werka, räckte mig Elg äfwen dubbelbössan, hwars båda pipor jag afsköt nästan i ett och samma ögonblick. Lyckan mer än konsten, ty jag hade icke redigt korn, gjorde att en af kulorna tog säkert; ty djuret war swårt såradt, hwilket, utom hans rörelser, äfwen blodspåret förrådde.

Hundarna woro förut bakefter oß, men då de hörde skotten rusade de fram för att anfalla björnen, som efter 50 stegs ytterligare springande stadnat i ett litet, men ganska tätt snar. Som jag emellertid laddat till nyes, åkte jag fram tätt inwid honom och sköt en kula genom hans hufwud, så att han föll; och ehuru jag war alldeles inwid honom då jag sköt, och han ännu stod på sina ben, gjorde han intet tecken till anfall eller förswar, så häpen tycktes han wara af werkan af sitt sår.

Då folket kom fram, undersökte wi wårt byte, hwilket war en stor hane, men mager som en stolpe och utan ett lod fett.

Klockan war 4 då björnen sköts, och som wi hade klockan 5 på morgonen begifwit oß ut från Aspberg, hade wi warit ute i 11 timmar, deraf 9 under ständig jagt; (twå hade åtgått wid biwuaken) och då wi under drifwandet ytterligt ansträngt wåra krafter, måste wi säkert öfwerfarit många mils sträcka.

Ehuru wädret war mildt, löpte skidorna förträffligt hela dagen, hwilket kom deraf, att björnen hållit sig wid östra sidan af berget, der solen ej werkade. Hade han gått på södra sidan, som upptinades af middagssolen, så hade skidorna medtagit fastnad snö och sjunkit ned såsom wid första jagten, då wi följaktligen sannolikt ej hade hunnit upp honom.

Det war nu för sent på dagen, för att kunna föra den skjutna björnen till Aspberg, hwarföre wi lemnade honom qwar der han fallit, och återwände långsamt till nämda ställe, dit wi ej återkommo förrän långt efter sedan solen gått ned, ehuru wi ej hade mer än tre fjerdingswäg dit.

Följande morgon fördes björnen på släde ur skogen. Huden aftogs och utspändes på wanligt sätt. Under denna operation omgåfwos wi af alla byns inwånare, som woro glada att se trakten befriad från en så owälkommen granne.

Jag såg här en besynnerlig operation. Då skinnet aftogs, qwarlemnade man twå punkter till sist, den ena wid länden och den andra på bakbenet, hwarpå den unga hunden (Paßopp) sköts tre gånger fram och åter ut genom öppningen mellan köttet och skinnet. Denna konst gjordes för att låta hunden **göra sin ingång** med en björn, då denne war den förste han sett. Denna sed, för hwilken man icke angaf något skäl, brukas allmänt bland finska jägare i Wermland.

20:de Kapitlet.

Norge. — Resa till Flisberg. — Järfwar. — Olof Mattsson.

Det blefwe tröttande att anföra alla wåra wandringar under de följande tre eller fyra dagar, som anwändes för att genomleta en god sträcka mark, för att få upp en björn, men hwarwid wårt letande som wanligt wisade sig fruktlöst, och för öfrigt intet anmärkningswärdt föreföll.

Måndagen den 24 Mars gingo wi öfwer den gränslinie som åtskiljer Swerige och Norge, och som låg ej fullt en mil westligt ifrån Aspberg. Den bestod af en slags wäg eller uthuggning i skogen, af några få stegs bredd, och som räckte öfwer hela längden af gränsen emellan båda konungarikena, der skog fanns i skilnaden. Natten tillbragte wi omkring en biwuakeld, emedan ingen menniskoboning fanns i grannskapet.

Eftersom jag nu är i min biwuak inom Norges område, kan jag ej företaga något bättre, än meddela några notiser om detta högst intressanta land. Wisserligen såg jag icke under denna årstid mycket af detta rike, men jag hade förut genomrest det i nästan alla riktningar.

Grundtonen i Sweriges natur är, såsom jag förut nämt, ganska behaglig, men i anseende till bergens obetydliga höjd, antager den sällan en storartad karakter. I Norge deremot äro naturens werk danade efter en häpnadswäckande skala, och det finnes få länder i werlden, som ega att uppwisa så sublima utsigter som Norge: deß talrika sjöar och floder; deß ståtliga wattenfall; deß gränslösa skogar och ödsliga wildmarker, der en ewig tystnad råder; deß förfärliga bråddjup; deß leende dalar, och deß af ewig snö täckta, skyhöga fjällspetsar — allt uppfyller åskådarens sinne med beundran, och ofta med bäfwan.

Dovrefjället har af ålder warit ansedt som det högsta bland Skandinaviens berg, och således äfwen i hela norra Europa. Det har emellertid nyligen wisat sig, att Skagtöls Tind bland Sognefjällen är ännu högre. Man säger att det håller mer än 7800 fot i höjd öfwer hafwet, hwaremot Dovrefäjllet icke öfwergår 7700. Skagtöls Tind är ett ganska märkligt fjäll; ty ehuru af en så betydlig höjd, är det beläget på endast twå mils afstånd från hafwet.

Snöhättan är Dovrefjällets högsta punkt. Jag befann mig på deß spets den 8 Juni 1826. Resande hafwa beskrifwit wan-

dringen dit såsom swår och farlig, men detta är icke förhållandet, ty jag kom dit utan någon swårighet.

Under mitt besök fanns icke mycket snö der, men på wissa ställen låg den i ofantligt djupa massor, hwilka säkert legat der i många mansåldrar, då solen under den korta sommaren icke kan upplösa någon betydlig del deraf. Ytan af dessa drifwor war alldeles hård, så att wi tryggt och med lätthet kunde gå derpå. Temperaturen war mild på sjelfwa spetsen, och termometern wisade 20 grader.

Här funnos inga glacierer, såsom på flere andra af de norska fjällen. Justedalsbräen eller Snöbräen, äfwensåwäl som Folgefonden äro, enligt herr Forsells försäkran, bland de största glacierer i Europa.

Snöhättan stiger upp högt öfwer de omgifwande bergssträckorna, hwarföre ocksä utsigten från spetsen är omätlig och sublim, ehuru den wid mitt besök inskränktes af moln, som stundtals inhöljde allt.

Under mina wandringar i detta land, såg jag ofta sköna naturscener, isynnerhet uti Tellemarkens och Bergens wildmarker, der jag tågade till fots genom de mest romantiska landskaper, och kom till flera stolta wattenfall, af hwilka Riukanfoß och Böringsfoß woro de största.

Riukanfoß, eller det **rökande fallet,** är beläget i Vestfjorddalen i Tellemarken, och har en lodrät höjd af 450 fot, samt ligger icke långt ifrån det enstaka sköna Goustafjället, hwars spets höjer sig 6000 fot öfwer hafsytan. Den wattenmassa, som wid detta fjäll kastar sig i djupet, är ansenlig och sceneriet omkring fallet är högst praktfullt.

Böringsfoß ligger ibland Hardangerfjällen, nära Eidfjorden. i Bergens stift. Äfwen här är wattenmassan stor, men sjelfwa fallet är ännu mera förwånande — icke mindre än 900 fot; och klipporna på båda sidor äro så skarpt afskurna, att jag måste lägga mig ned för att kunna se fallet; och min ledsagare wågade icke lemna mig fri wid detta tillfälle, utan höll mig i rockskörtet. Jag har sett många wilda naturscener, men aldrig mätte mitt öga en sådan fasawäckande afgrund; ty det war minst 1000 fot till den nedanför liggande gölen. Jag nedsläppte flere stenar i det rysliga swalget, och de behöfde en god stund att hinna till wattnet; så att, om jag blott haft ett godt sekund-ur, skulle det ej warit swårt att beräkna fallets säkra höjd, hwarom finnes stridiga meningar, i det somliga påstå att det är inemot 1000 i stället för 900 fot högt. Jag tror icke att många resande besett detta fall.

Då föreningen först ingicks mellan Swerige och Norge, war den icke önskad af sistnämda rike, hwilket war mindre underligt, då af ålder en rivalitet herrskat mellan dessa båda nationer. Så war det ock i början af Skottlands förening med England, der ömsesidigt groll rådde, men bortnöttes af tiden.

Swerige har icke wunnit ökad inkomst genom denna förening, men det har i stället för en bitter fiende förwärfwat sig en säker bundsförwandt, och ehuru jag, liksom många andra, ej är någon wän af det sätt hwarpå Föreningen åwägabragtes, är denna förening likwäl onekligen grundad i naturen. Med sin swaga befolkning skulle dessa båda riken haft swårt att hwart för sig motstå en mäktig angripare, men förenade böra de kunna trotsa sina fiender. Som bekant är, är Norge i åtnjutande utaf en af de friaste konstitutioner i werlden.

Kristiania, som är rikets hufwudstad och regeringens säte, har 20000 *) inwånare, och är wackert belägen wid den stora fjord hon skänkt sitt namn. Rikets folkmängd har, oaktadt den fortgående utwandringen till Amerika, på sednare åren mycket tilltagit, och stiger nu till 1 $^1/_3$ million. Många trakter hafwa fordom warit folkrikare, men en pest lärer hafwa utödt en stor mängd menniskor.

Norska armén består af 12000 man af alla wapen, samt deßutom ett betydligt landtwärn. Twå regimenter hafwa hwartdera twå kompanier skidlöpare, hwilket slags trupper måste wara owärderligt nyttiga i ett land, som halfwa tiden af året är täckt af snö.

"Dessa trupper," yttrar sig kapten Brooke, "äro att betrakta som jägare eller lätta trupper, emedan de hafwa dessas exercis och bestämmelse, endast med tillökning af skidlöpningen, som ger dem stor öfwerlägsenhet. De röra sig med mycken snabbhet, och äro af den djupa snön skyddade för all förföljelse från både fotfolk och rytteri. Deremot kunna de sjelfwe anfalla fiendtliga kolonner under marsch, och från båda sidorna oroa dem, utan att sjelfwa kunna angripas. Kanonskott werka ej mer än handgewär på en sådan trupp, som är spridd på 200 till 300 stegs afstånd mellan hwar karl; hwartill kommer att deras rörelser äro så snabba, att de äro än här än der, men aldrig der man wäntar dem.

"Deras största brukbarhet är att oroa fienden då han rastar efter en lång marsch; ty hwilka försigtighetsmått han än må

*) Nu öfwer 30000.

widtaga, är han alltid utsatt för faran af deras anfall, då de äro fullkomligt oberoende af alla wägar, och färdas öfwer kärr, sjöar, strömmar och berg; äfwen på sådana ställen, der isen eljest är för swag att bära en mans tyngd, kan skidlöparen med full trygghet färdas deröfwer, dels för fartens hastighet, och ännu mera för det hans tyngd är fördelad på en större yta. Derföre kan om wintern ingen kår wara lämpligare än denna att gifwa underrättelse om fiendens rörelser, äfwensom att göra kurirtjenst; och många exempel anföras om den utomordentliga skyndsamhet, med hwilken underrättelser blifwit genom skidlöpare bragte ifrån en del af landet till en annan. Bland andra berättas, att då konung Carl XII blef skjuten utanför Fredrikshall, hade skidlöpare afgått till Trondhiem, och hunnit dessa 57 mil på tolf timmar kortare tid, än en kurir, som rest med största möjliga skyndsamhet."

Norge alstrar icke tillräckligt med spannmål för eget behof, hwarföre en del måste införas, hwilket tros wara en följd af den fordna danska politiken, som, för att fortfarande hålla landet i beroende, snarare hindrade än uppmuntrade åkerbrukets förkofran. Det war dock glädjande att höra det denna brist minskats derigenom, att uppodlingen på sednare åren betydligt tilltagit. Samma brist förefanns också fordom i Swerige, men nu utföres från detta rike betydliga poster af spannmål; och detsamma torde måhända i en icke så aflägsen framtid äfwen komma att blifwa fallet med Norge.

Resor äro i Norge mycket kostsammare än i Swerige, hwarförutom man alldeles icke kan komma fort, om man icke begagnar förbud, ty hållhästar, som wänta på den resande, finnas icke på andra ställen, än i de största städerna. I de bergiga trakterna af landet äro landtgårdarne spridda på långt afstånd från hwarandra, och ofta långt från stället der ombytet sker. Af denna orsak får man i saknad af förbud wänta twå, tre till fyra timmar. De norska hästarna äro i allmänhet bättre än de swenska.

Norska allmogen är en wacker folkstam, och deras hus, hwilka äro byggda på samma sätt som swenskarnes, äro stora och beqwämliga. Deras sängar bäddas wanligen med fjäderbolstrar både öfwer och under.

Nästan alla sorters wildt, som träffas i Swerige, finnas äfwen i Norge, hwarförutom wilda renar förekomma i mängd på Dovrefjället, Hardanger och andra höga bergsträckor; och utom för elgar och hjortar, tror jag icke att något jagtförbud finnes i Norge.

Men för att återwända till wår bivuak, drogo wi, sedan wi lemnat den, widare westligt öfwer landet, men woro ganska olyckliga under detta lilla tåg; ty wi sågo ingen björn, ehuru wi, efter hwad som framdeles blef oß bekant, hade uppskrämt en ur sitt ide. Hans spår märktes icke förrän någon tid efteråt, när wi lemnat orten; och då ingen fanns, som kunde förfölja honom, gick han ostörd sin wäg. Hans ide lärer nämligen warit endast några få hundra steg ifrån wår bivuak, och förmodligen hade wår eld uppskrämt honom.

Emedan luftens mildhet meddelat sig åt snön, som isynnerhet på middagen smälte och blef mjuk, war skidföret tungt, så att wi med swårighet plöjde oß wäg; men enär det åter frös om nätterna, kunde wi i början på förmiddagarne färdas flera timmar med mycken lätthet.

Under denna tid sågo wi några tjädrar, isynnerhet tuppar, ehuru årstiden då war för långt framskriden, för att wi skulle kunnat påräkna någon jagt på dessa fåglar. Tidigt under wintern wisa de sig ofta tillsammans, såsom jag förr sagt, wid stranden af sjöar och moras, men nu förekommo de wanligen mera ensamme i skogens gömmor. Deßutom woro de mycket skygga och swåra att nalkas inom skotthåll.

En hare sköts under färden, hwilken, liksom alla hans samslägtingar i norden wid denna årstid, war alldeles hwit.

Harjagt på spårsnö är ganska nöjsam; ty de gå då sällan widsträckt, hwarföre det icke är swårt att få skjuta dem, då man först funnit spåret; men dertill fordras dock att marken skall wara temligen öppen. Skulle man wara nog lycklig att träffa på Jösse sittande, så kan man warsamt holma honom såsom man ringar in en björn, med den skilnad, att ringarne bli ganska små.

Henrik Elg berättade en rätt besynnerlig omständighet angående haren: Han hade tidigt en dag gått till en säterwall för att skjuta harar, emedan dessa djur ofta infinna sig på sådana ställen om wåren. Här såg han nu fem, som betade på den unga brodden, af hwilka han sköt den ena efter den andra, utan att någon af dem försökte fly. Alla hade utan rörelse nedfallit döda, hwarigenom de andra icke kommo att mißtänka något. Också hade han begagnat lodbössa, och krutskottet i en sådan smäller swagt.

Under fortsättningen af wår färd träffade wi ofta på järfspår, hwilket för öfrigt ingalunda war något sällsynt, då järfwarne ganska allmänt förekomma i alla de nordliga delarne af

Skandinavien. Lik lon, träffas järfwen icke ofta i grannskapet af menniskoboningar, utan håller sig mest inom de wildaste trakter af skogen. Han är nära 3 fot lång, swansen inberäknad, och har 1 eller 1 $^1/_2$ fot i höjd. Hans lukt är anmärkningswärdt fin, men hans syn är swag. I träd och uppför branter klättrar han med mycken lätthet. Honorna yngla i Maj, wanligen i en bergsskrefwa eller på något annat afskildt ställe. Hon föder sällan mer än en eller twå ungar; någon gång har man likwäl funnit tre.

Olik björnen och andra arter af samma slägte, är järfwen ständigt på fötter under den kalla årstiden. Denna djurart har liten kropp, men hans tassar äro utomordentligt stora i förhållande till hans öfriga wäxt, hwilket sätter honom i stånd att med lätthet färdas i djup snö. Hans spår likna björnens i flera afseenden, och förblandas af okunnigt folk ofta med dennes.

Han är wild och obändig, och låter aldrig tämja sig, om han än fångas aldrig så ung. Han söker sitt rof om nätterna, och utsuger blodet på sitt offer, innan han uppäter köttet. Om något blir öfwer, gömmer han det, till deß han åter blir hungrig. Jag förmodar att haren är hans förnämsta föda om wintern, ty att dömma af spåren, måste han oupphörligt förfölja dessa djur, äfwensom han derwid icke måste wara långsam af sig, ty dessa utwisa ett ständigt galopp, wißt för en half mil i sender eller derutöfwer.

Jag såg aldrig någon järf, men på slät mark och wid tjenligt skidföre bör det utan twifwel gå lätt att hinna upp honom med skidor. Ehuru han är liten, besitter han mycken styrka, och kan förswara sig emot en warg; skulle dock flere komma, så söker han skydd i ett träd.

I skymningen styrde wi färden till Flisberg, som låg midt i wilda skogen, dryga 2 mil westligt från Aspberg. Här bodde en bonde wid namn Olof Mattsson. Wi besökte honom till följd af ryktet att han skulle hafwa ringat en björn i grannskapet af hemmanet. Han swarade oß att så werkligen skett, men då han förrättat denna holmning under töcknigt wäder, war han icke mer i stånd att återfinna stället. Han hade gjort flera försök, men alla utan framgång.

Mattsson war gammal, men ännu den förnämste jägaren i orten; man berättade att han war en säker skytt med sin lodbössa, och hade nedlagt en mängd wildt af alla slag, likwäl endast några få björnar, emedan dessa djur icke ofta förekommo i hans ort. Han hade aldrig warit sårad af björnar, hwilket dock ej war underligt, då han så sällan försökt sig med dem. Hans

fader deremot hade i en sådan strid förlorat sitt ena öga och äfwen för öfrigt blifwit swårt skadad.

Under wintern hade Mattsson, enligt egen uppgift, skjutit nära 30 tjädrar, deribland 6 på en dag. En annan winter hade han skjutit 96 af dessa ädla fåglar. Han hade en lång och tung lodbössa, sådana man allmännast finner i Norge. Kalibern war så fin, att emellan 40 och 50 af deß kulor gingo på ett skålpund. Han försäkrade, att han med denna bössa wanligen fällde tjädern på 100 till 200 stegs håll.

Han syntes wara förmögen, och hade öfwerflöd af nödwändighetsartiklar, äfwensom några utaf lyxens föremål. Jag åt läckert, ty man satte fram torkadt wildt, kaffe, o. s. w. — Den sistnämda drycken är wanligare bland allmogen i Norge än i Swerige. Kaksocker brukas ofta i Norge i stället för toppsocker. Min bostad war dock icke den bästa; ty emedan familjen war talrik, kunde man icke lemna mig ett särskildt rum; men en bädd af ren halm tillrustades i en wrå af rummet, och der war jag lycklig nog att få njuta några timmars hwila.

21:sta Kapitlet.

Elgen. — Jagt efter elgar. — Anekdot.

I grannskapet af Lapptorp war det sällsynt att få se någon elg, men i denna ort woro de ganska allmänna. Under föregående sommaren och hösten hade de, enligt Mattssons utsago, warit owanligt talrika, och till bekräftelse för detta påstående berättade han, att wid första spårsnön 47 sådana djur, efter hwad spåren utwisade, passerat twärsöfwer gångstigen som leder emellan Tryssild och Elverum, 5 mil från Flisberg, och styrt kosan norrut till en trakt, der de wanligen tillbragte den kalla årstiden.

Dessa ädla djur, som äro Skandinaviens stoltaste willebråd, funnos fordom i många andra delar af Europa, der detta slägte nu är utdödt, och enligt de gamla klassiska författarne war denna djurart fordom allmän i Frankrike och Tyskland.

Elgen war fordom talrik i alla delar af Swerige och Norge, men i följd af den tillwäxande folkmängden, samt af ännu andra skäl, har han nu blifwit inskränkt inom wissa distrikter. I Skåne der de fordom funnos i mängd, anträffas nu aldrig någon.

Elgen har stundom en ofantlig storlek, någon gång till 7 eller 8 fots höjd, utan att likwäl i sådant fall längden warit i

samma förhållande. Jag tror detta så mycket hellre, som jag sett en ung, tam elg, som endast war twå år gammal, men redan war nära 6 fot öfwer bogarna. Jag tog en gång mått af en temligen stor elgtjur, som jag hade skjutit, men olyckligtwis tappade jag snöret, hwarmed jag tagit måttet, ur fickan. Ehuru denna icke war fullwuxen, förmodade man dock att hans wigt steg till nära 50 pund. Hanen är större än honan.

Elgens hufwud är omkring twå fot långt; halsen, som är besatt med en kort uppstående ljusbrun mahn, är kortare. Ögat är litet, och från nedre ögonwrån går ett djupt weck, något som är utmärkande för hela hjort- och gazell-slägtet. Öronen äro nära en fot långa, ganska breda och något slokiga; näsborrarna wida; öfre läppen fyrkantig och har en djup fåra i midten, samt räcker så långt utom den nedra, att de gamle trodde det han icke kunde beta utan att gå baklänges; bogarna äro ganska höga och bakbenen kortare än frambenen, samt hofwarne djupt klufna. Under en liten utwäxt på nedra käften hänger en mörk skägg-tofs; swansen är 6 tum lång, mörk ofwanpå och hwit inunder; håret långt och något raggigt som björnens, till färgen gråbrunt, nästan som på en åsna. Elgens färg omwexlar likwäl mycket efter årstiden och djurets ålder; och om wintern är han mera grå än om sommaren.

Elgkon går drägtig i 9 månader, samt kalfwar i Maj en kalf, någon gång twå. Wid denna tid går modern undan till aflägsna skogar. Efter några dagars förlopp har ungen tillräcklig styrka att följa henne öfwerallt, hwarmed han fortfar till deß han är twå år gammal.

Elgen är långlifwad; han hinner ej sin fulla styrka förrän wid 14 års ålder, åtminstone förmodar man det deraf, att hans horn intill denna tid årligen tillökas med en gren. Han fäller hornen hwart år i Februari månad. I olikhet med renkon, saknar elg-kon denna prydnad.

Elgen är af naturen skygg, och undflyr åsynen af menniskor. Men under parningstiden påstås han, liksom andra djur af hjort-slägtet, wara temligen farlig.

Hans wapen äro isynnerhet hans horn och klöfwar, och han slår så starkt med de sistnämde, att han med ett enda slag kan döda en warg eller ett dylikt större djur. Man säger, att då elgen är retad, skall han uppresa mahnen, likt lejonet, hwilket gifwer honom ett fruktanswärdt utseende.

Hans wanliga lopp är ett högt och waggande traf med ofantliga steg, men jag har sett honom skrämd gripa till en för-

färlig galopp. Då hans färd går genom tjocka skogar, bär han hornen horisontalt, för att de icke skola fastna i qwistarna, och till följe af fötternas bildning, gör han under språng, liksom renen, ett starkt slammer.

Sommartiden wistas elgen wanligtwis wid kärr och lågländta ställen; ty liksom de andra djuren af hjortslägtet, begifwer han sig i warmt wäder ofta ut i watten; också är han en utmärkt simmare. Om wintern drager han sig undan till de mera skyddade delarna af skogen, der det finnes pil, ask, m. fl. trädslag, af hwilkas qwistar elgen har sitt uppehälle under denna oblida årstid. Under sommaren och hösten påträffar man ofta elgen i små hjordar, men om wintern är han merändels ensam, eller högst 2 eller 3 tillsammans. Hans kött är förträffligt både såsom färskt eller rökt, och isynnerhet anses ungt elgkött som en läckerhet. Tungan och nosen räknas för stora läckerheter så wäl i Skandinavien som Amerika.

Skinnet anwändes beredt till många ändamål. Till kyller har det fordom brukats wid armén, och detta war så tjockt och starkt, att en bößkula knappt kunde genomtränga det. Äfwen till byxor anwändes elghud fordomdags bland allmogen, och då gick ett par sådana i arf från far till son i flere slägtleder.

Elgen tämjes lätt; och för ett år sedan hade jag sjelf en kalf, som likwäl dog af brist på tjenlig föda. Fordom skall man hafwa i Swerige begagnat dessa djur för att draga slädar; men nu för tiden wet jag mig aldrig hafwa sett honom anwändts hwarken till åkning eller andra ändamål.

Det sätt, hwarpå man i denna trakt wanligen går tillwäga wid elgjagt under höstmånaderna, är sällsamt nog. Jägaren går, med en wäl öfwad hund i koppel, till trakter hwarest han har anledning att tro dem finnas. Under gåendet gör han små halter, under hwilka han låter hunden wädra i winden, hwilket denne ofta gör på ganska långa afstånd; har han då fått lukt af willebrådet, så låter man honom gå deråt han will, men alltjemt kopplad med en lång rem. Då hunden kommit nära inpå elgen, antyder han genom sin tilltagande oro att willebrådet icke är långt borta. Nu bindes hunden wid ett träd; men han måste wara så wäl inöfwad, att han icke skäller under husbondens frånwaro. Jägaren går under tiden framåt i den riktning, som hunden utwisat och finner ofta djuret samt får skott på det; men också händer ännu oftare, att elgen genom sin fina lukt blifwit warnad och undflytt. Försöket upprepas åter med samma elg, eller med en annan, och så kan jägaren stundom få gå i flera

dagar utan att lyckas få skjuta ett skott. Detta kommer likwäl icke af att djuren så sällan förekomma, utan af deras ytterliga skygghet.

Det är icke swårt att förfölja samma elg i flere dagar äfwen under sommaren, emedan hans tunga steg lätt märkas i de fuktiga trakter, der han helst uppehåller sig. Stundom blir man bedragen, men då kan en god hund hjelpa jägaren att åter uppsöka spåret och återfinna djuret.

Stark blåst är tjenligast för ändamålet, emedan det gny, som stormen förorsakar i skogen, hindrar elgen att höra jägarens steg, hwarjemte wittringen då är bäst, så att hunden är i stånd att föra jägaren rakt fram till djuret. Wid lugnt wäder deremot kan hunden icke wädra elgen på något betydligare afstånd, och elgen sjelf hör då den minsta praßling bland buskarna.

De hundar som brukas för detta ändamål äro af en temligen blandad raçe, men hafwa skarp lukt och äro ofta beundranswärdt wäl dresserade.

Då man går på sådan jagt, får man isynnerhet wara försigtig, att man icke släpper remmen, med hwilken man leder hunden, hwilket lätt kan hända, i anseende till hans ifwer. En gammal jägare berättade mig en sådan händelse, hwarwid han aldrig återfick sin goda hund; den hade förmodligen fastnat med remmen och blifwit strypt.

Under sådana jagter händer ofta, att man råkar på björnar och får skjuta dem.

I slutet af Augusti och hela September är elgarnes parningstid, då de icke sällan samlas i stora skockar, hwarwid tjurarne hålla häftiga strider. De bortdrifne söka sig då om på andra håll, och komma såsom kollriga fram ofta till bebodda platser, der de då wisa sig ganska tilltagsne och någon gång anfallit menniskor; och ehuru herr Greiff påstår sig aldrig hafwa hört något sådant exempel, har jag dock hört det försäkras af trowärdiga jägare, att elgen i skogen wändt sig mot sin förföljare; men jag har aldrig hört att någon blifwit skadad af dessa djur.

Då en jägare wid denna tid träffar en skock elgar, släpper han stundom hundarna ur kopplet, hwarwid det ofta händer, att de gamla hanarne stanna och slå emot dem, då det ej är swårt att smyga sig inpå dem. Den största olägenheten derwid är, att om elgen icke stannar genast, och hunden är duglig, så kommer jägaren alldeles ifrån allt deltagande i jagten, ty drefwet går då så långt, att man alldeles icke kan hinna efter. För att förekomma ett sådant mißöde, bruka jägarne i denna trakt behålla

en hund kopplad, för att, då de ej längre kunna höra drefwet, fullfölja jagten med den qwarblifna hunden. Om hundar släppas på ett dylikt dref, har jag hört exempel på att de förföljt elgen så långt, att de blifwit borta i många dagar, och till och med först kommit till rätta i en helt annan del af landet.

I Herjedalen och andra trakter af Swerige fångades fordom elgar med grop, som öfwertäcktes med löf. Jag wet icke om detta ännu brukas någorstädes.

22:dra Kapitlet.

Björnjagt.

Onsdagen återwände wi till Aspberg, der wi dröjde hela följande dagen, emedan både wi och hundarna behöfde hwila.

Fredagsmorgonen den 28 Mars begåfwo Elg och jag oß ut för att genomsöka östra sidan af den bergssträcka, der wi få dagar förut sökt den sista björnen, emedan wi af inlupna underrättelser trott det sannolikt, att ännu en björn kunde hålla till här. Wi togo med oß Olof och Henrik, hwarwid den sistnämde naturligtwis åtföljdes af sin hund Paßopp.

Under föregående natten hade ett yrwäder inträffat, hwilket skoftals ännu fortfor hela dagen, hwarigenom en mängd snö fastnade på träden. Då wi hade några graders köld samt mulet och stormigt wäder, upptinades icke skaren, utan skidorna gingo förträffligt.

Wi bildade liksom wid föregående tillfällen en linie, och genomsökte skogen framför oß som wanligt. Flere timmar förflöto utan att wi sågo tecken till den björn som wi sökte; men wi funno ett ide sedan ett föregående år.

Men klockan 1, under ett starkt snöfall, började Paßopp ställa i ett tätt men lågt snar, en hundra steg framför oß. Jag såg icke hunden, men då han stod stilla på ett ställe, och det ej war sannolikt att fågel satt i så låg skog, förmodade jag med temlig wißhet, att han råkat på Nalle. Jag tog derföre utan dröjsmål min dubbelbößsa ur fodralet, i hwilket jag hittills för säkerhets skull burit henne, och skyndade så fort jag kunde till stället.

Midt framför hunden war en liten öppning i snaret; der fanns likwäl intet anmärkningswärdt, utom ett hål af en fots bredd i snön, som för öfrigt war alldeles slät; inwid detta stod

hunden och skällde ursinnigt. Jag fann genast att det war björnens lya, och deßutom infann sig Pajas och gaf ytterligare bekräftelse på min förmodan. Som jag ej wille förspilla tiden och hade tillit till min bössa, åkte jag fram, så att en skida kom på hwardera sidan om hålet.

Då jag såg ned i gropen — ty snön war rundt omkring tre till fyra fot djup — såg jag björnen wäl hopkrupen på bottnen. Han hade dock nu waknat från sin sannolikt flera månaders långa sömn, och började röra sitt hufwud, likasom förundrad öfwer hwad som war på färde. Jag riktade min bössa nedåt emellan mina fötter alldeles lodrätt, och tryckte af, men olyckan wille att låset klickade; antingen hade snö fallit på stålet, eller föll fängkrutet ned då bössan hölls i denna ställning. Jag aftryckte nu den andra pipan, men äfwen den nekade att göra sin tjenst, och — klickade.

Björnen hade nu rest sig, då Elg räckte fram min studsare redan spänd; jag afsköt den i ögonblicket, och fastän mynningen ej war mer än en fot från björnens hufwud, sköt jag bom. Jag gissar att man mißtänker min rädsla såsom orsak härtill; men jag tror, att det endast skedde derföre, att jag hade så brådtom; ty jag hann werkligen icke taga korn. Jag fann sedermera att min kula skrubbat hans hufwud, hwilket war den punkt jag åsyftat.

Björnen sprang nu upp från sitt läge mellan mina ben, och kom upp till snökanten, så att wi woro, efter ordspråket, "i flock- och farnöt" med hwarandra. Då han nu stod grinande emot mig, stötte jag min bößmynning med all styrka under hans öra, hwarigenom jag till någon del bidrog att hjelpa honom upp. Denna bedrift kom mer af min harm öfwer att hafwa åter skämt en jagt, än af någon fruktan för det anfall han werkligen tycktes sinnad att göra. Lyckligtwis lät han sin förargelse utbryta emot studsaren, om hwars pipa han grep ett allwarsamt tag med tänderna en half aln från mynningen, men ansåg det derpå rådligast att gå sin wäg.

Till lycka för mig war denna björn icke stor; han hade wäl eljest sannolikt gjort ända på mig. Flykt war omöjlig, och både Elg och jag stodo fullkomligt obewäpnade sedan jag afskjutit min studsare. Det är sannt, att den ene bonden hade en yxa; men han war långt bakom oß, och för öfrigt är det owißt, huruwida han wågat tillkomma i händelse af en allwarsam strid.

Jag laddade genast ånyo min reffelbössa; ty som dubbelbössans lås woro fyllda af den fallande snön, och jag icke hade

tid att åter ställa henne i ordning, lemnades hon *in statu quo*, och wi började genast jagten.

Under det dröjsmål som laddningen medförde, tycktes björnen flitigt ha anwändt sina ben, ty då hundarna ifrigt förföljde spåren, märkte wi likwäl att han hade godt försprång. Snön war likwäl i godt skick för skidlöpning, och således skyndade wi framåt med raskaste fart. I början hade wi att streta uppför en backe, och hindrades af en ganska widsträckt och tät småskog, men sedan wi öfwerwunnit dessa swårigheter gick farten bättre, och wi märkte tydligt, att wi hastigt närmade oß till drefwet och björnen.

Efter en tre fjerdedels timma, under hwilken tid djuret skyndat undan i rak linie från den punkt, der han först började sitt lopp, upphunno wi honom wid en kulle, åtminstone så att wi sågo honom, ehuru på ett afstånd af 250 steg. Han sprang i långsamt galopp, men stannade ewellanåt för att se sig om efter hundarna, som utgjorde hans eftertrupper.

Nu störtade wi fram med största möjliga hast. Skogen omkring oß war öppen och marken sluttade nedåt, och alltså till wår fördel, att wi snart medelst en halsbrytande fart hunno 60 eller 70 steg nära björnen. Wi stannade nu, Elg stack åt mig bössan och jag sköt. Björnen war ännu i galopp, men på sidan om mig, och kulan gjorde önskad werkan, ty djuret föll i ögonblicket ned i snön utan att röra sig. Kulan hade gått midt igenom hufwudet.

Både jag och Elg woro helt förwånade öfwer jagtens hastiga slut, ty ehuru björnen wisserligen sjönk ned 6 eller 8 tum i snön för hwart steg, hade wi dock wäntat oß ett både längre och skyndsammare lopp; och åtminstone borde han bestämdt hafwa kunnat lemna den stackars Pajas långt efter sig, om han wårdat sig att med kraft springa undan. Deremot hade wi, när han icke sprang fortare, lätt hunnit upp honom inom några minuter, om wi icke i början haft så swår wäg att bryta oß igenom. Men förmodligen gjorde hundarna att han icke bättre anwände sina ben, emedan han warit willrådig om de skulle hinna upp honom, hwarwid björnen aldrig släpper till bakdelen.

Jag har funnit att man alltid lättare upphinner björnar genast efter sedan de blifwit drifna ur sitt winterqwartrr, än sedan de hunnit blifwa, om jag så får uttrycka mig, fullt morgnade, hwilken erfarenhet jag tror äfwen delas af alla som försökt sig i detta slags jagt. Ware sig nu att denna förmodan är riktig eller icke, har jag dock alltid funnit det wara bäst, att i detsamma han sprungit ut, sätta efter honom i starkaste fart.

Ehuru jagten war kort, war han dock skarp, så att wi woro mycket upphettade. För att skydda oß mot förkylning, upptände wi derföre en sprakande eld, och då wi ej warit i hwila sedan första dagbräckningen, bekommo oß mat och hwila förträffligt, hwarwid wi icke heller förglömde grafölssupen.

Olof skickades sedan till Aspberg — en knapp half mil derifrån — för att hämta en källe, då häst och släde icke kunde komma fram genom den djupa snön. Wi genomsökte derefter några tjocka skogssnar, men utan framgång, och wände slutligen wår kosa till byn.

Klockan 9 på tisdagsaftonen den 1 April, återkommo wi till Aspberg, sedan wi föregående natten biwuakerat i norska skogen. Wi erhöllo nu underrättelse om twå andra bjönar, den ene i grannskapet af Lutenäs i Norge, beläget wid Klarelfwen, ungefär 2 mil i nordwest; den andre i Lima socken i Dalarne, som fågelwägen låg ungefär 8 mil i sydostlig riktning, ehuru den egentliga farwägen är betydligt längre. Brefwet, som innehöll underrättelsen om Lima-björnen, hade lemnats af min wärdinna wid Lapptorp, och först anländt dit ifrån Dalarne, hwarigenom det gjort ungefär 25 mils resa. Den goda hustrun hade äfwen med sig flera bref, hwaribland ett med några få riksdaler, som i alla fall kommo lagom till paß, då jag war nästan alldeles utan penningar.

Wi uttågade sedan för att förfölja båda dessa björnar, men då de förut hade warit jagade af bönderna, woro de utomordentligt uppskrämda. Denna olägenhet, sammanlagd med bristen på goda hundar, äfwensom snöns tillstånd, som till följe af den långt framskridna årstiden började förlora all fasthet, gjorde att alla wåra bemödanden att döda dem mißlyckades. Jag will deremot omtala några små omständigheter under jagten efter dessa twå björnar.

Innan wi begåfwo oß ut för att uppsöka dem, afskickade jag med min wärdinna till Lapptorp min släde och allt för ögonblicket umbärligt bagage, och förde icke med mig mer än hwad twå man med lätthet kunde bära. Jag gjorde detta af orsak, att jag fruktade wårens inbrott, aldrahelst som jag trodde att wi för en längre tid skulle komma att dröja uti wildmarkerna, då jag, i händelse snön plötsligt bortsmält, skulle fått swårt att hemforsla mina saker. Derigenom wann jag deßutom den fördelen, att wi obehindradt kunde genomstryka skogarna, i hwilken riktning wi behagade, ty på wåra skidor kunde wi utan swårighet komma öfwer berg, skogar, sjöar, strömmar och kärr.

Wädret hade under större delen af Mars månad warit mycket mildt, hwilket icke är wanligt i dessa trakter wid denna årstid; wi hade endast haft tunga windar, men också war icke wintern slutad ännu, ty den 1 April började kölden återkomma rätt hwaß, och de följande tio till tolf dagarne fortfor den sådan, att jag nästan kunnat tro mig återförsatt till December och Januari månader.

Wi styrde först kosan till Lutenäs-björnen, som war närmast till Aspberg. Den krabaten gaf oß några rätt allwarsamma lektioner i skidlöpning, isynnerhet en dag då snön war i godt skick, och då jag förmodar att wi jagade honom mellan 6 och 7 mil. Wi följde honom, med några mellanskof, i fjorton dagar, hwarunder wi stundom förlorade honom, dels emedan spåren igensopades af blåsten, och dels deraf att skidföret blef otjenligt för jagt. Under denna tid jagade wi honom öfwer stora sträckor af Dalarnes och Norges gränsskogar; och en gång tror jag att han war icke mindre än 8 mil från det ställe, der wi först började wår jagt.

Ehuru wi wärfwade åtskilliga personer och hundar för att följa björnen, woro wi ej i stånd att få ett skott på honom, och blott wid ett enda tillfälle sågo wi honom, likwäl på betydligt afstånd.

Under denna jagt togo wi qwarter än här och än der i skogarna. En gång lågo wi på ett ställe kalladt Gallåsen, inom norska gränsen, twå mil norr om Lutenäs, tillhörigt en herr Tank i Fredrikshall, af hwars förwaltare jag erhöll ett hjertligt wälkommen och det bästa huset förmådde.

En annan gång tog jag qwarter wid Flermön, en liten by, som består af tre hushåll, halfannan mil östligt om Gallåsen. Wi hade äfwen här någorlunda beqwämligheter, emedan bonden, som war bosatt här, lefde i ganska goda omständigheter. Hans familj war talrik och wacker, och ibland den flera blomstrande döttrar, af hwilka en war gift med en ung bonde, som war känd för sin skicklighet att färdas på skidor; då han förut skjutit några björnar och hade en berömd hund (wid namn Munter), wärfwade wi honom flera gånger med oß.

Ett tredje nattqwarter walde wi uti Nya Lördal, wid foten af Faxefjället. Detta ställes belägenhet war utmärkt wacker, i det en liten ström, kallad Loren, en af Dalelfwens betydligaste källor, krökte sig genom dalen, som war bewuxen med skog, och på sidorna reste sig de snöiga bergen högt upp mot skyarna.

I denna afskilda dal hade några weckor förut funnits ännu ett hemman, som dock genom wådeld hade nedbrunnit. En lycka i olyckan war det likwäl, att ett wänligt tak fanns, som kunde hysa de huswilla. Ehuru alla byggnader i Swerige och Norge äro uppförda af brännbara ämnen, inträffade dock sällan dylika olyckshändelser, hwilket är så mycket märkwärdigare, som folket är otroligt owarsamt om elden.

Wår wärd, hwilkens namn jag förgätit, och som nu war en temligen ålderstigen man, hade i yngre dagar öfwer hela denna trakten warit beryktad som en stor jägare; och om man får tro hörsägen, hade han warit den skickligaste och uthålligaste skidlöparen i hela Tryßhilds socken, hwilken innesluter en temligen stor sträcka. Nu war han sjuklig, med swag syn och döf som en stock, samt för öfrigt full af bräckligheter. Allt detta påstods wara en följd af de häftiga ansträngningar, som han i sin ungdom utstått wid jagten efter wilda djur. Likwäl såg han ännu bra ut, och hade ett mycket bestämdt wäsende.

Björnen, elgen och renen, som fordom funnos till öfwerflöd i dessa trakter, hade warit föremålen för hans förföljelser, och han hade skjutit en stor mängd sådana djur under sina yngre år; men då han icke räknat dem, icke ens björnarna, kunde han icke uppgifwa antalet med wißhet, men trodde att de åtminstone utgjort 50.

Hans björnjagter hade wanligtwis skett med hund, som fördes bunden i lång rem, på samma sätt som de norra trakternas jägare wanligen bruka wid elgjagter. Isynnerhet war detta händelsen då björnarna om hösten uppehöllo sig i fjällsluttningarne för att äta lingon och andra bär, som då allmänt förekomma i skogarna. På dessa ställen, der inga träd wäxa, war det lätt att se björnen på långt afstånd och smyga sig på honom.

Så werkställbar denna jagtmetod än är i sådana trakter, så liten förmån tror jag dock att man kan wänta sig deraf i skogiga orter; ty utom de hinder, som skogen ställer i wägen för en widsträckt synkrets, skulle jägaren wid sin wandring emellan träd och torra qwistar ej kunna undwika att göra så mycket buller, att det skulle skrämma björnen att taga till flykten.

Ehuru denne man skjutit så många björnar, hade han aldrig blifwit skadad af dem; men twå gånger hade han dock med knapp nöd undkommit. Den ena gången hade en björn, som han kort förut sårat, rusat emot honom i fullt språng, så att mannen knappt fick tid att skjuta, och när skottet brann af, war

Nalle så nära inpå honom, att han med kulan i hjertat tumlade så godt som öfwer jägarens fötter.

Den andra händelsen war ändå allwarsammare, och tilldrog sig om hösten. Hans hund uppwädrade på långt afstånd twå björnar, en hane och en hona. Då han sjelf blef warse björnarna, band han sin trogne följeslagare, såsom han alltid brukade, och gick ensam fram, till deß han kom på 25 stegs afstånd. Han tog då korn på hanen, hwilken han beskref såsom hafwande warit owanligt stor. Men bössan klickade och djuret spetsade sina öron under noggrann uppmärksamhet; under detta mellanskof uppspändes låset med den warsammaste tystnad, och han tryckte af ännu en gång, men med lika dålig påföljd; ty bössan klickade ånyo. Björnen såg nu hwarifrån ljudet kom, hwarföre han också genast gjorde anfall, och då flykt war omöjlig, hade jägaren intet annat wal, än att sticka bößpipan emot wilddjuret, som äfwen fattade i bössan och bet djupa märken i den. Som det strax inwid fanns ett träd, begagnade jägaren det som stödpunkt för sin bössa, hwilken han sålunda lät werka som en häfstång och dymedelst lyckades bända ifrån björnen, ehuru med den påföljd, att då denne twärt släppte taget, karlen föll baklänges, och wilddjuret genast kastade sig på honom.

Hunden blef nu ett oförmodadt räddningsmedel; ty han hade på afstånd sett eller hört striden, och började skälla, hwilket wände björnens uppmärksamhet från den stackars mannen, och föranledde besten att aftåga utan att tillfoga sin wederdeloman någon widare skada.

Mannen kom sjelf alldeles helskinnad från striden; men hans rockskört foro mindre wäl, ty de blefwo slitna i trasor. Han war likwäl så förskrämd, att han, enligt egen försäkran, war darrande i fjorton dagar efter uppträdet. Detta är likwäl icke enda exemplet; ty jag påminner mig hafwa hört omtalas en person, som efter sådan skrämsel fick en dylik darrning, hwarifrån han icke blef fullkomligt fri i hela sin lifstid.

Denne jagt-veteran berättade, att både björnar och elgar funnits i större mängd några år förut. Samma förhållande hade också warit med renar, ehuru dessa ännu kunna träffas i stora skockar på de häromkring warande fjällen. En gång hade han, efter stark skidlöpning, upphunnit en renhjord, af hwilken han skjutit 10 eller 12, och om han haft tillräcklig mängd ammunition, trodde han sig ha kunnat skjuta dubbelt så många.

Han hade flera barn, deribland en son, den han låtit kristna med namnet **Björn**, förmodligen till minne af sina jagtbedrifter.

Denna telning af den gamla stammen hade ärft sin fars anseende som skidlöpare, och öfwerträffade deruti alla i denna del af landet. Han sades också wara en säker skytt, ehuru jag icke hörde omtalas några lyckliga jagter af honom, hwarken på fågel eller fyrfota-djur. Både fadern och sonen följde oß på en utflygt efter björnar; men ehuru deßa woro de skickligaste jägarne i denna trakt af Norge, kunde wi ej bringa wår jagt till ett önskligt slut. Wid detta tillfälle drefwo wi en björn öfwer spetsen af Faxefjället, wid nedgåendet utför hwilket 2000 till 3000 fot höga fjäll wi gjorde mer än en kullerbytta, samt en af oß sönderbröt sina skidor. Men detta war icke underligt, emedan branten war skarp och snön på flera ställen så hårdt frusen, att den liknade en glacier.

Under dessa tåg sågo wi en mängd ripor, hwilket fågelslag jag omtalat såsom talrikt förekommande i Skandinaviens bergigare trakter, och jag tror att man höstetiden skulle kunna göra förträfflig jagt på dessa fåglar.

Wid denna färd blef Elg illa ansatt af snöblindhet, en naturlig följd af den öppna trakten, på hwilken dagsljuset slog med starkt återskimmer från snön. Han blef dock snart bättre derigenom, att han brukade skärm för ögonen. Jag undslapp lyckligen det onda.

Den 11 April afbröto wi jagten efter Lutenäs-björnen, då wi ej mera sågo någon möjlighet att upphinna honom. Wi sågo honom sista gången på spetsen af Faxefjället.

Härifrån togo wi på wåra skidor kosan genom skogarna, för att uppsöka den björn wi hade i Lima, 10 mil i sydost ifrån oß, i en wild bergstrakt wester om sjön Wenjan.

Wi jagade honom med föga uppehåll en hel wecka; men allt wårt bemödande blef också här fruktlöst, och fastän wi ofta woro honom ganska nära, wille aldrig lyckan tillåta oß att få se honom och lossa ett skott.

Wår otur kom hufwudsakligen af snöns tillstånd, hwilken stundom war så hård, att björnen sprang med full lätthet, och wi ej ens kunde se hans spår; ibland åter war den så upplenad af solen, att wi rentaf måste plöja oß fram. Hundarna woro oß ej heller till någon nytta, då Pajas, oaktadt god wilja och förstånd, war oförmögen, och Paßopp wäl egde krafter, men saknade håg; ty sedan han ibland drifwit några minuter, kom han till fötterna.

Under hela denna tid war wårt matförråd ganska sparsamt, och wi hade i hela trakten intet närmare ställe än Öje och Wenjan,

och dessa lågo ett godt stycke wäg derifrån. Wårt wanliga nattläger war att biwuakera på snön, eller togo wi qwarter i fäbodstugor, så framt wi under wår färd träffade på sådana. Då jag nu i dessa boningar war utan min filt, och endast hade brädgolfwet eller en bänk att ligga på, samt en klabb under hufwudet, ansåg jag dessa nattqwarter wara sämre än biwuakerna, men yrwädren woro ett annat ondt, som nu ofta inträffade, och dessa undwek man, då man war under tak. Under hwilka omständigheter som helst woro de beqwämligheter, som en fäbodstuga erbjöd, föga afundswärda, men efter den starka rörelse wi tagit om dagen, kändes obehaget dubbelt. Flere af wåra jagter woro så häftiga, att jag swettades alldeles igenom kläderna, ehuru jag före början af jagten aftagit ylleskjortan; och jag förstår ej huru jag kunde uthärda så som jag gjorde; ty Elg, som hade mycket starkare konstitution än jag, blef så upptröttnad och förstörd, att han på sin egen begäran fick lemna mig, och begaf sig, så godt han kunde, hem till Brunberg, hwilket exempel jag kort derefter följde; ty sedan äfwen jag funnit alla försök fruktlösa, lemnade jag trakten den 17 April om morgonen och begaf mig hemåt. Snön låg då ännu twå till tre fot djup i skogarna, och skaren war på morgnarna så stark, att den bar menniskofoten äfwen utan skidor, men sedan solen några timmar stått öfwer horisonten, blef den tillsammans med den underliggande snön förwandlad till en lös massa.

Så snart jag kom till bebodd och wägad ort, satte jag mig i en släde, och återkom till Lapptorp den 19 April.

23:dje Kapitlet.

Anmärkningar öfwer björnjagt på skidor. — Huru hunden gör sitt anfall. — Hundar dödas af björnen. — Björnspjut; bössor. — Anekdoter. — Björn skjuten på jagt wid Näsberg.

Då snön är lämplig för skidlöpning, och man har en god hund, blir björnjagten på skidor ett ståtligt nöje, ty om den ock skulle mißlyckas, så har man åtminstone hugnaden af en lifwande rörelse. Men om man har dåliga hundar, och skidföret blir tungt, så är jagten efter dessa djur utomordentligt nedslående.

Wid björnjagt är en utmärkt hund owärderlig; men sådana äro så sällsynta, att om jag undantar Pajas, wet jag mig aldrig hafwa träffat på någon som förtjente denna benämning; men denna förträffliga hund war i sina bättre dagar allt hwad

jag kunde önska. Jag har omtalat huru han en gång förföljde en stor björn nära 9 timmar i en sträcka, ehuru under större delen af denna tid ingen menniska war med honom. Än war han på sidan om björnen, än åter något framföre, en annan gång följde han tätt bakefter, allt under oupphörligt skall som genljudade i skogen. Allt sedan hans första ungdom, då en björn tryckte honom ned i snön, lärde han sig att anfalla med warsamhet, men under denna sistomtalade jagt segrade ifwern öfwer hans klokhet; och då han hörde mina skott, kunde han sällan motstå frestelsen att nappa ett tag i sin raggiga wederdelomans lår. I sådana fall swängde sig björnen omkring med beundranswärd wighet, och slog efter hunden med sina framtassar, nästan som kattorna bruka; men Pajas kände så wäl till dessa slag, att han alltid wisligen hastade undan i tid.

Under det att hunden sålunda alltjemt ansätter björnen, kan jägaren taga mången genwäg, och då björnen genom hundens ständiga anfall deßutom ofta bringas att stå stilla, kan man gemenligen nalkas honom inom skotthåll.

Då en hund på ofwan beskrifwet sätt ansätter björnen, får jägaren wara försigtig att icke äfwen träffa hunden; och wid mer än ett tillfälle har jag tagit bössan från ögat, af fruktan att träffa Pajas.

En god hund är också ett oersättligt skyddsmedel, ty om man råkar i björnens klor, kan hunden ofta blifwa ett medel att frälsa husbondens lif; ty han twekar då sällan wid att rent af störta sig på björnen, hwarigenom denne nästan alltid bringas att släppa jägaren och wända sig mot sin nye wederdeloman, som merendels räddar sig genom sin wighet.

Öfwerdådiga hundar falla dock ofta ett offer för sitt alltför stora mod; ty om björnen en gång wäl får dem i sina ramar, dödar han dem wanligen genast, hwarpå jag hört omtalas mer än ett exempel.

Man säger att björnen, när han enwist förföljes af hundarna, understundom blir så uppretad, att han tar stenar eller stakar och kastar emot dem; och enligt andras uppgift skall han äfwen någon gång under flykten tillfredsställa sin hämdlust på samma sätt emot jägarne. Emellertid lärer han hafwa dåligt ögonmått, ty i stället att kasta sitt wapen åt sin motståndare till, slungar han det icke sällan öfwer sitt eget hufwud. Men som jag aldrig sjelf sett någon sådan bedrift af Nalle, will jag icke swara för sanningen af dylika historier.

En ung björn går wisserligen någon gång upp i träd då

han anfalles, men det händer högst sällan att de gamla wälja en sådan tillflykt undan sina förföljare. Detta hände likwäl en gång för Swensson, som, sedan han hade jagat Nalle på skidor, helt twärt förlorade hans spår; och då han nu såg uppåt, märkte han den raggiga besten uppe i ett träd. Swenssons säkra lodbössa kom honom likwäl snart att bita i gräset, eller rättare sagdt i snön, hwilken war så djup, att björnen wid sitt fall så omhöljdes deraf, att endast en bakfot återstod synlig öfwer den.

En dylik händelse inträffade äfwen för en ryktbar jägare i Hjerpeliden. Björnen hade under jagten tagit sin tillflykt upp i ett träd; men wid skottet föll han, icke som Swenssons, hals öfwer hufwud, utan med bakdelen förut, under famlande efter stöd i qwistarne, som immerfort afbräcktes, så att han hade famnen full af tallris, då han kom ned. Denne war likwäl ej tillräckligt swårt sårad, hwarföre han icke försummade anfalla jägaren, så snart han sjelf fått fötterna på fasta marken; men emedan skytten war en alldeles utmärkt skidlöpare, lyckades han, ehuru icke utan betydlig swårighet, att komma undan, äfwensom slutligen att nedlägga besten.

Ehuru jag wanligen wid björnjagt på skidor endast hade en lång käpp i ena handen, ersatte jag likwäl ett par gånger denne med ett lätt spjut, hwilket war förfärdigadt af något segt träslag och omkring 7 fot långt. Sjelfwa spetsen war försedd med en huf af läder, för att ej under färden dermed skada mig sjelf eller någon annan. Detta fodral war likwäl så löst påsatt, att det, i fall af behof, kunde inom ett par sekunder afkastas och wapnet wara fullt färdigt till strid.

Lapparne och andra nordbor äro wanligen försedde med dylika spjut, då de på skidor förfölja björnen eller andra stora rofdjur, men i Wermland och angränsande orter brukar man aldrig dessa wapen, emedan man anser dem för owiga att handtera och hinderliga för skidlöparen, och man för sin säkerhet litar på sina ben, i händelse man skulle komma i beröring med några dylika djur.

De spjut, som lapparne bruka wid sina skidfarter, äro wanligen mycket swaga; men då de ämna angripa björnen i hans ide, hwilken method ofta anwändes hos dem, hafwa de gröfre sådana, med jernbeslaget skaft, på det björnen ej måtte kunna bita af dem med sina betar.

I dessa orter fanns ingen, som ansåg det löna mödan att förfölja wargen på skidor, hwilket kom sig af markens oländiga och skogbewuxna beskaffenhet, äfwensom deraf, att dessa djur, då

de se sig förföljda, gemenligen begifwa sig in på wägar och gångstigar. I Lappland åter, der marken är mera öppen och sällan några wägar förekomma, dödas många sådana odjur medelst jagt på skidor.

Då man på skidor anfaller en björn, och framför allt om man är nära honom, bör man akta sig att låta dessa långa redskap stå riktade rakt emot björnen, emedan man då icke hinner wända undan honom, i fall han skulle få lust att göra ett anfall, utan de böra snarare stå nästan längs med djuret, så att man kan hastigt kasta sig åt sidan, om man ser stormen komma. Mißlyckas björnens första anfall, så begifwer han sig ofta med detsamma sina färde, ehuru man dock icke saknar exempel på att han förföljt jägaren ehwart denne gått.

Ett annat försigtighetsmått wid anfall mot björnar, är att söka hålla sig på högre plats, ty om man står nedanföre honom när man skjuter, och skottet icke träffar någon lifsfarlig del, är det temligen säkert att björnen störtar ned på jägaren med all fart. Står man deremot högt, så har man så mycket lättare att komma undan. Man påstår äfwen att björnen sällan anfaller en menniska, om han ser henne ega fördelen af lokalen.

Det påstås, att om man råkar ut för ett lejon, och har nog själsstyrka att skarpt och oaflåtligt betrakta det, blir djuret merändels kufwadt och begifwer sig sina färde. Jag wet dock icke om detta äfwen skulle hålla streck med en björn, då jag fruktar att få hafwa gjort ett dylikt försök. Jan Finne påstår sig kunna se på björnens öga om han är wild eller ej, och att, om djuret betraktar honom blott en gång med säker uppsyn, har han alltid hållit sig på wördnadsfullt afstånd, emedan han då trott sig med wißhet weta att björnen icke war rädd.

Om man will gå björnen inpå lifwet, är en dubbelbössa bestämdt det bästa wapen man kan nyttja. Om wintern äro knallhattslås att föredraga; ty, såsom jag redan omtalat, klickade båda mina flintlås en gång, hwaraf de wådligaste följder hade kunnat uppkomma. En grof kaliber är dernäst nödig. Den bästa punkten, på hwilken man kan träffa, är i främre delen af hufwudet, i bröstet, under örat eller tätt bakom bogarna. På alla andra ställen af en gammal björns kropp gör kulan nästan ingen omedelbar werkan. Om snön är mycket djup, och björnen kommer för sidoskott, bör man hålla lågt, och ofta nog får man sigta ned i snön på sidan om djuret, om man will hoppas träffa hjertat.

Wisserligen är skidjagten efter björnen alltid förenad med

någon wåda, ty om odjuret kommer till anfall i ett tätt snar, blir det alltid swårt att undkomma med den owiga fotbeklädnaden. Wäl flyr björnen oftast wid åsynen af menniskor, men då han blir sårad, wänder han sig ej sällan mot sin förföljare och, som man sett, utöfwar förfärlig hämd på denne. Jag har hört omtalas många som blifwit dödade, och sjelf har jag råkat ännu flera personer, som burit swåra märken af den förfärliga medfart, som björnen låter sina motståndare röna.

En gammal jägare nära Gefle, wid namn Jäderström, berättade mig, att ett sällskap af sju lappar och finnar en gång anföllo en björn, men att de ej lyckades få lifwet ur honom, förrän fem af dem woro illa sårade, af hwilka en war alldeles skalperad. Jäderström hade icke deltagit i jagten, men han såg när björnen och de fem sårade menniskorna utfördes ur skogen.

Ett annat dylikt exempel hände med en bonde i Torpa socken i Norrland, som i sällskap med flera personer förföljt en björn, men kommit långt framför de öfrige, och gifwit björnen ett skott, hwarpå denne wände om, och angrep honom. Sedan bössan war afskjuten, hade mannen intet annat wapen än sina händer och sina owanliga kroppskrafter. Då odjuret kom, fattade bonden tag i honom, och båda tumlade om hwarandra, men då jägaren blef först uttröttad af blodförlust och ansträngning, nedkastade han sig med ansigtet i snön och låtsade wara död. Segraren satte sig då i all stillhet ofwanpå den slagne, och i denna ställning befunno sig båda, när det öfriga jagtsällskapet hann komma efter och nedlade besten. Den person, som omtalat denna händelse, hade wid betraktande af den sårade funnit hela hans kropp ega utseendet af en blodmassa, men oaktadt en så förfärlig medfart, war mannen lycklig nog, att efter en längre tid åter bli fullkomligt frisk.

Det är en allmänt gängse tro, att honor med ungar äro farligast, men äfwen dessa anfalla icke alltid sina angripare; ty twå gånger har jag warit nära intill, och äfwen sårat sådana honor, utan att de försökte anfalla mig; och ehuru båda lätteligen kunnat hinna mig, öfwerlemnade de ungarna åt sitt öde och sprungo sjelfwa undan. Wid det ena af dessa tillfällen war jag alldeles ensam. Likwäl anfallas menniskor ofta utaf sådana honor; men i allmänhet taladt äro de gamla hanarne wildast. De anfalla nästan alltid då de såras, och äro deßutom fruktanswärdast både i afseende på styrka och mod.

Jag war sjelf i fara för en dylik best under förliden (1828) års winter, och då det ej alldeles torde sakna intresse, skall jag berätta de närmare omständigheterna derwid. Samma björn hade

någon tid förut anställt mycken förödelse bland boskapen i den skogstrakt som låg emellan Klar- och Dal-elfwen, i det han under sommaren hade enligt uppgift slagit 20 hästar, och war en riktig buse för folket i trakten. Min skogskamrat, den ofta omtalade Elg, hade under sina ströftåg wid senhösten påträffat denna bestens spår och ringat honom ej långt från norra ändan af den förut omnämda Moß-sjön; men emedan spårsnön war swag, lemnade wi honom i stillhet ända till weckan före jul.

Elg och jag begåfwo oß då alldeles ensamme till ringen, hwilken wi genomsökte på wårt wanliga tysta och försigtiga wis; men i anseende till deß widd dröjde det ända till aftonen andra dagen innan wi träffade på björnen; men han war så waksam, att han sprang upp ur lyan, innan wi blefwo honom warse. Han war i det ögonblicket ej mer än 20 steg ifrån oß, men träd och buskar woro så snöbetäckta, att jag blott såg en skymt af honom. Jag afsköt likwäl den ena pipan, som war laddad med twå kulor, men af hwilka åtminstone den ena, om icke båda, stannade i den täta skogen, och han följaktligen undkom oskadd.

Det hade warit gagnlöst att genast förfölja honom, ty snön war för djup, för att kunna följa honom till fots, och låg ej nog tjockt för att med fördel nyttja skidor, hwarföre wi ansågo det klokast att låta honom gå i fred. Efter några dagars förlopp ringades han dock för andra gången — halfannan mil nordligt, hwarest han nu för någon tid lemnades i ro.

På Nyårsdagen kom ett starkt yrwäder, som med små mellanskof räckte i tre dagar, och då nu marken war täckt med 2 till 3 fots djup snö, tyckte wi tiden wara inne till ett nytt försök, hwarföre wi den 5 Januari aftågade till ringen, som war nära finska byn Näsberg, i den förmodan att lyckan denna gång skulle wara oß gynnsammare.

Wi woro äfwen nu så godt som ensamma, ty ehuru Swensson och en annan bonde, hwilka wi träffat wid Näsberg, följde efter oß med yxor och matsäck, för att wara beredda på nattqwarter i skogen, hade dock endast Elg och jag bössor. Hektor war nu med oß.

Tåget skedde på skidor, och ehuru snön nyß fallit, hade den dock så sammanblåst, att den wunnit en för skidlöpningen någorlunda förmånlig fasthet, hwaremot wi woro säkra på att björnen, i fall han toge till fötterna, till följe af sin stora massa nödwändigt måste sjunka till marken wid hwart steg.

Som det nu war 14 dagar sedan wi lemnade honom wid Moß-sjön, kunde man wäl antaga att hans farhågor stillat sig

något, och att man följaktligen kunde smyga sig till idet. Sedan bönderna derföre blifwit tillsagda att stanna utanför ringen, gingo Elg och jag in i densamma; och på det att detta måtte kunna ske med största möjliga tysthet, aftogo wi skidorna och tågade till fots, hwilket dock war ganska tröttsamt, enär man på wissa ställen hade att arbeta sig fram genom djupa drifwor, hwarförutom snön hängde i sådana massor på träden, att wi på tätare ställen knappt kunde se twå alnar framför oß. Dessa swårigheter hade likwäl warit att anse som obetydliga, om wåra bemödanden haft en gynnsam påföljd, men detta inträffade tywärr icke, ty björnen hade gått upp långt förrän wi kommit till idet, hwilket utgjordes af hela ytan utaf en ofantlig myrstack.

Wi återwände nu ofördröjligen till bönderna, påtogo wåra skidor och började jagten så fort wi kunde. Ehuru jag och Elg hade haft så mycken möda att till fots wada igenom snön, tycktes björnen i följd af sina utomordentliga krafter och den stora utbredningen af hans platta fötter göra sig wäg med skenbar lätthet. Likwäl höll han icke galoppen, utom på få ställen, utan nöjde sig med att lunka fram i ett ingalunda föraktligt traf.

Om han nu hållit sig på öppna trakter, skulle wi snart hunnit honom, men han war för klok dertill, och i stället för att sålunda utsätta sig för faran, strök han igenom de tätaste snaren, hwarigenom wår fart ganska betydligt hindrades. Detta war redan i och för sig illa nog, men då dertill kom, att hunden icke höll sig nära på björnen, utan efter en stunds ihållet dref kom till fötterna, hade wi också ingen nytta af honom.

Dessa omständigheter woro nedslående, men hoppandes det bästa, fortforo wi att skynda framåt det fortaste wi kunde. Slutligen efter tre timmars jagt, och sedan wi en stund stretat uppför en höjd, kommo wi upptill spetsen af en betydlig landås, och njöto härifrån hugnaden att se jagtens föremål på 200 stegs afstånd, just i detsamma han skulle springa öfwer ett nyhugget swedjefall, som låg nedanför oß på bergsluttningen, der snön hade samlat sig i ymniga drifwor, så att den öfwerallt war 3 till 4 fot djup, och Nalle ordagrannt måste wada sig fram. Wi skyndade nu allt hwad wi förmådde, i hopp att hinna honom förrän han hunnit ungskogen på andra sidan om fallet, men då jag fann det omöjligt, stannade jag, sedan jag kommit honom på 70 stegs håll, och lade an. Men här spelade jag en snöplig roll; ty ehuru jag hade mer än tillräcklig tid att skjuta, stod jag der under bemödande att taga säkert korn, till deß björnen hunnit in i skogen, utan att jag tryckte af. Han war dock wänd ifrån mig,

och en kula skickad åt bakdelen till skulle hafwa gjort föga werkan. Detta war likwäl ett så olyckligt mißöde, att jag i harmen war nära att slå min bössa i stycken.

Ett dröjsmål af några minuter uppstod nu, emedan Elg gick efter min studsare, som wi kastat ifrån oß, då wi först fingo björnen i sigte; och då bönderna nu äfwen ankommo med matsäcken, uppmuntrade wi oß med litet mat och en sup, som betydligt upphjelpte wåra uttömda krafter.

Nu fortsattes jagten, men då djuret hade försprång, dröjde det en god stund innan wi åter fingo sigte på honom, så att wi begynte frukta, att wi åtminstone den dagen hade sett honom för sista gången. Elg påstod till och med, att det wore rentaf gagnlöst att widare fortfara med eftersättandet, men jag wille åtminstone försöka, och beslöt fortsätta till deß mörkret inföll.

Trötta framsläpade wi oß nu så fort som wåra utmattade krafter tilläto, ända till deß skuggorna af aftonsolen började synas, då wi i en öppen trakt af skogen warseblefwo wår björn, som sprang ut från några granbuskar på en liten höjd, 25 steg framför oß. Jag drog genast min dubbelbössa utur fodralet, och då björnen under tiden långsamt gått in bland buskarna, afsköt jag båda piporna nästan på en gång. Då han fick skottet öppnade han sitt gap och swängde sig om under ett förfärligt brummande och tycktes ämna rusa på oß. Men snön war der på stället owanligt djup, och hans trötthet efter jagten werkade wäl också ett ändradt beslut, så att han i deß ställe fortsatte sitt återtåg. Detta war wår lycka, ty då han stod högre, hade wi haft swårt att undgå honom, hindrade som wi woro af wåra skidor.

Bönderna hunno nu åter upp oß, och sedan jag ånyo laddat min dubbelbössa och på mitt wanliga wis gjort låsen så wattentäta som möjligt med ett talgljus, som alltid hörde till min skjutwäskas tillbehör, skyndade wi efter björnen, som tydligen syntes wara starkt anskjuten.

Jag anförde tåget, medan Elg och bönderna följde efter, och så fortgick det en stund, till deß wi påträffade ett tätt snar, och då jag förmodade att björnen sökt skydd här, gjorde jag en bugt omkring snaret, hwarwid jag fann min förmodan bekräftad. Nu tog jag af mig skidorna, ty i händelse af en strid på ett så trångt ställe war det farligt att hindras af dessa långa fotbeklädnader.

Jag hade likwäl icke gått mer än twå eller tre steg inåt snaret, förrän ett förfärande och uthållet wrål förkunnade mig att björnen ännu lefde och jag på 15 stegs afstånd såg odjuret

komma emot mig i fullt galopp; lyckligtwis blef jag icke alldeles öfwerraskad, ty jag hade dubbelbössan ur sitt fodral och båda hanarna woro på helspänn. Detta war äfwen lyckligt, ty han kom i så hwinande fart, att när jag afskjutit min andra pipa, war han endast ett par steg ifrån bößmynningen. Wid detta sista skottet war hans riktning ej rakt på mig, ty antingen hade han wikit något genom följden af mitt första skott (hwilket bönderna försäkrade mig wara fallet), eller också märkte han oß icke för snarets täthet. Genom att böja kroppen åt sidan — ty jag hann icke flytta en fot — snuddade han lyckligtwis förbi mig utan att göra mig någon skada. Också fruktar jag att han ej mera hade makt dertill, ty efter några få stegs fortsatt lopp nedföll han död.

Elg, som stod nära inwid mig, förhöll sig ganska bra wid detta tillfälle, ty ehuru han hade min studsare i handen, afhöll han sig från att skjuta, emedan jag förbjudit honom det i hwarje annan händelse, än om björnen skulle angripa mig personligen, och han lydde således denna tillsägelse under omständigheter, wid hwilka få menniskor skulle ihågkommit några befallningar.

Wårt byte befanns wara en utomordentligt stor hane, hwars like Swensson försäkrade sig aldrig hafwa sett mer än en gång i sitt lif. Jag lät sedan föra honom till Uddeholm, en 7 mil derifrån, der wi funno wigten utgöra 470 skålpund. Man bör ihågkomma att han hade denna wigt efter en så skarp jagt, wid hwilken han wäl måtte hafwa förlorat ej så obetydligt, äfwensom att det war wintertiden, då hans mage war hopdragen och alldeles tom, hwarigenom han nödwändigt skulle wara mycket lättare än höstetiden; ty om han blifwit skjuten wid den årstiden, hade han efter kända förhållanden wägt emellan 5 och 600 marker.

Det war med denna björnen jag gjorde den erfarenhet, som jag nämnt i början af dessa berättelser, nämligen att fettet, 36 timmar efter sedan han blef skjuten, och oaktadt kölden war stark, befanns alldeles smält, så att det måste öfas ut.

När huden aftogs, funno wi att alla fyra skotten träffat, så att han hade alla åtta kulorna i kroppen; kulorna utaf de första twå skotten med dubbelbössan hade tagit högt upp i sidan, det tredje skottet hade tagit i munnen, då han kom gapande emot oß, och det fjerde, det enda hastigt werkande, hade träffat alldeles inwid hjertat och förorsakat hans död.

Då jagten war slutad, woro både jag och Elg alldeles utmattade. Isynnerhet började jag befara swåra följder för honom, ty efter några minuters stillhet i kylan, började han darra som ett asplöf. Han nyttjade linneskjorta, hwilket är ett ganska

otjenligt bruk i ett så kallt klimat; jag deremot led icke af kölden, ty jag brukade flanellsskjorta. En liten dosis brännwin, som ännu återstod i flaskan, upphjelpte dock åter hans lifskrafter.

Det war nära mörkt då jagten slutades, och då wi efter dagens tunga möda icke längtade efter en biwuak, skyndade wi, så fort wi förmådde, hem till Näsberg, som låg ungefär tre fjerdingswäg ifrån oß. Det dröjde likwäl tre timmar efter solnedgången innan wi hunno dit.

24:de Kapitlet.

Ripor. — Björnjagt i Malung.

Jag har flera gånger i detta arbete omtalat ripor, dem jag isynnerhet träffat under mina björnjagter på fjällen, eller i deras grannskap; jag will här något närmare omnämna detta fågelslag.

I Skandinawien förekomma twå slag af ripor, Fjäll-ripa (*Tetrao Lagopus Alpina*) och Dal-ripa (*Tetrao Lagopus Subalpina*). Utan att alltför mycket ingå i biomständigheter wid deras beskrifning, will jag likwäl säga några ord om dem. Jag skall först tala om den förra *).

Om sommartiden är den rådande färgen på fjällripan swartspräcklig, brun och grå, hwilken likwäl undergår omskiftningar allt efter som årstiden är mer eller mindre framskriden; stor skilnad råder emellertid på hönans och tuppens färg, hwilken sednare är mycket mörkare. Men om wintern öfwergår spräckligheten till fullkomlig hwithet, utom på stjertfjedrarne. Tuppen är 13 till 14 tum lång, och bredden mellan de utsträckta wingspetsarna omkring 24 tum.

Fjällripan förekommer i alla de nordliga delarne af Skan-

---

*) Herr Nilsson, ur hwars skrifter jag hemtat mycket af efterföljande anmärkningar, kallar de båda species Ripa helt enkelt *Lagopus Alpina* och *Lagopus Subalpina*, samt anser dem, både i afseende på wanor och kännetecken, böra utgöra ett särskildt genus, samt att Linné bestämdt orätt förer dem under slägtet *Tetrao*. Jag tillåter mig likwäl att deruti skilja mig från professor Nilssons åsigt, alldenstund ripan, så framt mitt minne icke bedrager mig, öfwerensstämmer i alla karakteristiska egenheter med orre- och hjerpeslägtet. Ripan har deßutom wid flera tillfällen förmärkts infinna sig på orrarnes spelställen, och parat sig med orrar. Med kännedom deraf, kan jag icke annat än följa den banade stråten, och föra riporna till Tetrao-slägtet.

dinavien, så wäl på fasta landet, som på de derutom belägna öarne. Deras wanliga tillhåll äro fjällen, eller de höga berg på hwilka trädvegetationen upphört; men under starka yrwäder nedkomma dessa fåglar ofta till låglandet, såsom stundom händt i de norska dalarna, der de någon gång förekommit till sådan mängd, att björkarna synts alldeles hwitklädda.

Likt flere andra arter af slägtet *Tetrao*, lefwer fjällripan i par. Hönan gör sitt bo ibland stenar, eller uppå stenarna och lägger 10 till 12 ägg. Då hon ligger, är hanen alltid i grannskapet af boet, men så snart ungarna äro kläckta, hwilket ej inträffar förrän i Juli, säges han lemna både moder och kull, och begifwa sig till högre trakter af fjället, der han sällar sig till de andra hanarna, som då äro i lika belägenhet. Man skall sålunda wid den tiden träffa dem tjogtals tillsammans. De skola dock då wara särdeles skygga, så att man med mycken swårighet kommer dem nära. Då ungarna i Augusti månad äro fullfjädrade, tar modren dem med sig upp till de högre trakterna, der familjerna åter samlas. Denna skilsmessa, så widt den är riktigt observerad, utgör en märkwärdig omständighet.

Under höstmånaderna wistas fåglarne familjwis på fjällen, men emot winterns början församla de sig i skockar, och under hela den följande kalla årstiden träffas de ofta tillsammans i ganska stort antal. De äro mindre skygga då wädret är lugnt och mildt, än under yrwäder eller annan blåst; och man kommer dem äfwenledes lättare inom skotthåll, då de äro hwar för sig eller blott i kullar, än sedan de skockat sig. Under långwariga och starka stormar träffar man dem talrikast på läsidan af fjällen.

Om sommartiden lefwer fjällripan förnämligast af löf, blommor och frön af de plantor, som trifwas i de höga trakter hon bebor; ungarna lefwa mest af insekter. Om wintern består deras föda af frön och knoppar. Deß kött skall wara mindre wälsmakligt än dalripans.

Fjällripan flyger med en märkwärdig hastighet. Äfwen falkar, som äro bland de snabbaste fåglarna, hafwa icke alltid lätt att fånga dem. Wid dessa tillfällen ledes ripan af instinkten att hålla sig uppöfwer sin fiende, och på det sättet höja de sig understundom så högt i luften, att båda förloras för åskådarens öga. Eljest säges ofwannämde roffågel göra stort nederlag på dessa fåglar.

Dalripan skiljer sig i många afseenden från den nyß omtalade, så wäl i afseende på storlek, som färg och wanor. Om sommaren är hanen rödbrun på bröstet och nacken; bakdelen är mörkbrun, buken och utsidorna af wingar och lår hwita. Honan

är wackert fläckig öfwer hela kroppen, hwarwid swartbrunt och grått äro de rådande färgerna; täckfjädrarna på wingar och lår äro hwitaktiga. Likwäl omwexla de hos dalripan, likasom hos fjällripan, efter som årstiden är mer eller mindre framliden. Om wintern bli både hanar och honor alldeles hwita, med undantag af stjerten, som äfwen hos denna är alltid swart, isprängd med hwitt. Längden på hanen är omkring 15 tum, och bredden mellan wingspetsarna 25 till 26 tum. Honan är något mindre.

Dalripan träffas i alla nordliga delar af Skandinavien, både på fasta landet och öarne. Jag har skäl till den förmodan, att några få par af dessa fåglar kläcka inom 3 mils afstånd nordligt från det ställe jag bebor, som är beläget under 60:de breddgraden. Om sommaren såg jag dem aldrig i grannskapet af Lapptorp, men om wintern träffade jag dem, ehuru, som jag förr nämnt, i sparsamt antal. Emellertid tror jag att de, under ingen årstid, träffas längre i söder, än som jag nu anfört.

Fjällripans tillhåll är således de höga bergen, der träden icke mera trifwas; dalripan deremot träffas endast i trakter der träd finnas. Ehuru den sistnämde träffas öfwerallt i skogarna, synes hon likwäl trifwas aldrabäst wid fjällen, och rätt högt upp på deß sidor, isynnerhet under liggtiden. Äfwen i denna högländta nejd *), der endast widet och dwergbjörken trifwas, finner man dem ofta sommartiden, men de föredraga näståföljande region, hwari den wanliga björken (*Betula alba*) wäxer och bildar en småskog.

Om sommaren lefwer dalripan af åtskilliga wäxters blad, sådana som korgpil (*Salix Herbacea*), äfwensom andra pil- och wildarter, blåbärsriset (*Vaccinium Uliginosum*), men isynnerhet frökapslar och frön af *Polygonum Viviparum*, som af den orsaken kallas **Rypegräs**. Under höst- och wintertiden lefwa de af knoppar och frön, förnämligast af de båda björksorterna, hwilka ännu mer om wåren utgöra deras enda föda. Deras kött är mindre wälsmakligt än hjerpens, ehuru bättre än fjällripans.

De träffas wanligast på marken, alla tider af dygnet; likwäl skall det hända, hwilket dock motsäges af andra, att ripan någon gång sofwer i träd. Det berättas att de i wissa delar

---

*) Herr Nilsson delar fjällen i fyra regioner; 1) Snöregionen (*Regio Nivalis*), som sträcker sig från de nakna spetsarne till början af buskwäxterna; 2) Wide- och Björkregionen (*Salicis et Betulæ Nanæ*); 3) Barrträdsregionen (*Regio pinetorum*), och 4) Den odlade regionen. Hwarje af dessa regioner har, enligt den utmärkte naturforskarens påstående, sina egna arter af däggdjur, fåglar och fiskar.

af Norge skjutas nattetid wid skenet af bloß, då de inkrupit i widebuskarna för att sofwa.

Med undantag af buken och utsidan af wingarna, som äro hwita, liknar dalripehanen om sommaren en orrtupp till formen. Hans storlek är deßutom temligen lika, och då han uppflyger, kacklar han ungefär likt denne. Äfwen dalripan lefwer i par, såsom fjällriporna. Hönan gör sitt bo i skydd af någon buske, eller bland ljungen, och lägger 10 till 12 ägg.

Under honans liggtid wistas hanen i grannskapet, och förswarar modigt sin maka emot anfall af roffåglar eller andra rofdjur. Äfwen wisar hanen mycken kärlek för sin afföda; ty så långt ifrån att öfwergifwa ungarne då de äro utkläckta, såsom fjällripan påstås göra, wistas han ständigt tillsammans med kullen.

Emot wintern församlas också dalriporna i skockar, och wid den tiden träffar man dem till betydligt antal på ett ställe.

Såsom jag förut nämt, parar sig dalripan stundom med orren. Afflödan deraf kallas **Rip-orrar.** Dessa bastarder förekomma dock sällan; och jag har icke sett någon; men fem exemplar, som alla liknade hwarandra ganska nära, ha blifwit lemnade till herr Nilssons undersökning; och efter hwad denne naturforskare yttrar sig, skall redan första ögonkastet på dessa fåglar öfwertyga en hwar, att de äro en blandning af orre och ripa.

Riporna förföljas på mångahanda sätt, men det ojemförligt största antalet fångas i snaror och giller af mångfaldigt slag. Det säges wara ganska wanligt, att en enda bonde har 500 ända till 1000 snaror utsatta för dessa fåglar. Likwäl är det egentligen dalripan, som fångas på detta sätt. Stora myckenheter fås dermed och emedan sådant wanligen sker wintertiden, hållas de frusna, till deß någon uppköpare kommer och afhemtar dem för Stockholm eller andra försäljningsorter. I goda år skall det ej wara owanligt, att en enda uppköpare på en winter får ett lager af 50 till 60000 stycken.

Jag såg wäl då och då, under mina ströftåg, ripor inuti wilda skogen, men oftare och allmännast träffas dessa fåglar i grannskapet af sjöar och strömmar, dit de om wintern taga sin tillflykt för att föda sig af björk och wideknoppar, emedan denna föda ymnigast erbjudes dem inwid wattendragen. Jag sköt då aldrig på dem, emedan jag hade annat syftemål för min jagt. Jag hade eljest sannolikt gjort en temligen god fångst. Elg försäkrade mig, att han äfwen i djupaste skogen skjutit 8 till 10 sådana fåglar på en dag med sin lodbössa. I de trakter jag färdades i Dalarne förekommo de likwäl jemförelsewis spar-

sammare, hwaremot deras antal är tiodubbelt större i de nordligare delarne af landet.

Ehuru jag aldrig war ute på någon ordentlig jagt i fjälltrakterna eller i deras grannskap om hösten, kan jag likwäl, af den mängd ripor jag såg under mina wandringar, med wißhet sluta till en wid nämde årstid märkwärdigt roande jagt på dessa fåglar, enär marken genom sin öppenhet är så tjenlig för skjutning, och buskwäxterna tillika gifwa så godt skygd, att en säker skytt, med wäl inöfwade hundar, säkert bör kunna lasta en häst med en dags fångst. Deßutom finnas andra fåglar af alla sorter till stort öfwerflöd, så att man inom få timmar med lätthet kan skjuta 30 till 40 stycken.

Men för att återkomma till berättelsen om mina björnjagter, hade i Ny socken i wermländska Elfdalen en björn tillfälligtwis om wintern blifwit uppskrämd ur sitt ide af bönder, som fällde timmer i skogen och med sitt arbete hade kommit för nära hans tillhåll. Sedan han gått ett litet stycke, lade han sig åter i wildmarken, sannolikt med affigt att der hwila ut under den kalla årstiden. Han ringades snart derefter. Denna björn ansågs wara en gammal slagtare, som under en tid af flera näst föregående år begått stora sköflingar ibland boskapen i denna del af landet. Det war således i hög grad önskwärdt att få honom dödad, och de, som inringat hans nya hwilostad, ansågo lämpligare att tillställa ett skall, än på annat sätt försöka fälla honom. Fördenskull afgick bud till herr Falk, som genast lät uppbåda 4 eller 500 personer till skallgång.

Jag war med på detta skall, som afdrefs en knapp mil öster om Lindebohl; men emedan ingen omständighet af särskildt intresse derwid förekom, inskränker jag mig i korthet till den uppgiften, att björnen efter några få skott inom skallet blef ursinnig, kastade sig på skallfolket och undkom.

Sedan han på sådant sätt undsluppit skallet, strök han öfwer landet nästan i rak linea, wid paß twå mil sydligt, och blef der ännu en gång inringad af bönderna. Underrättelse derom afgick också genast till herr Falk, som åter lät uppbåda 6 à 700 personer till skallgång, för att andra gången försöka fälla honom. Men innan detta kunde utföras, gick han åter upp ur sitt ide, antingen tillfälligtwis oroad af menniskor, eller emedan han war mißbelåten med den hwilostad han walt. Nu drog han sig åt nordost, och stannade icke förrän en mil från ytter-Malung i Dalarne. Som man icke der i orten kunde åstadkomma en skallgång, och

emedan han nu war ringad i en trakt, som war belägen för långt ifrån de mera bebodda delarne af Wermland, der folk kunnat sammanbringas, såg man sig allt mer och mer bragt ifrån det sannolika hoppet att förgöra detta odjur, hwarföre bönderna till mig sålde alla sina rättigheter och anspråk, hwilket de ända dittills enständigt wägrat.

I Wermland war sparsam tillgång på snö i den trakt der skallet afdrefs; deremot war den ansenligt djup i den ort, der björnen nu sednast war ringad. Jag hemtade deraf god förhoppning för en lycklig jagt på skidor, om jag afwaktade lämpligt tillfälle, då en swag skare hunnit bilda sig på snön. I denna afsigt tog jag mitt qwarter wid Gästjenberg, ett enstaka hemman, östligt från Näsberg, ej fullt en mil ifrån det ställe der björnen war ringad, hwilket war den menniskoboning, som låg närmast de djupa wildmarker der han låg, och hwilka fått namn af **Tio-mila-skogen**; ty på sådan längd, i sträckning från norr till söder, lärer icke funnits en enda menniskoboning.

Wäderleken hade under en tid af flera dagar warit owanligt mild, och efter detta töwäder inföll en lätt frost. Jag ansåg snön då ega behörig fasthet för skidlöpning, och uttågade fördenskull en dag i första ljusningen, åtföljd af Swensson och Elg.

Ehuru mycken snö hade fallit sedan björnen sista gången war uppe, syntes hans spår på de flesta ställen, hwarföre wi följde dem, ehuru med största warsamhet. Detta skedde likwäl icke under förmodan att kunna träffa honom i lyan, ty han borde sannolikt anses wara för mycket på sin wakt, för att sådant skulle kunna hända; men wi wille åtminstone komma honom så nära som möjligt, när han sprang upp ur sitt nya ide.

Wi tågade på detta sätt öfwer en timma; men tåget gick långsamt, emedan björnens spår på många ställen knappt kunde uppletas, och på andra ställen åter endast med swårighet kunde redas, der han gjort bugter och gått i samma spår. Äfwen hade mycken snö fallit föregående dagen, hwaraf träden woro öfwerhöljda. Detta war ganska otjenligt för wårt förehafwande, emedan kölden ej steg högre än till en eller twå grader, och morgonen war klar, så att solen, som stod temligen högt på himmeln, begynte smälta snön, och wattnet dröp ned ifrån barret. Då jag märkte detta, och tillika wißte att snön under fötterna snart skulle bli så lös, att wi omöjligen kunde fortsätta wår skidlöpning, ansåg jag rådligast att för det närwarande lemna björnen i fred, och afwakta ett lämpligare tillfälle för wårt angrepp.

Wi wände fördenskull om samma wäg wi kommit; men

emedan det war långt till Gästjenberg, slogo wi på wårt wanliga wis upp wårt nattläger i fria luften, sedan wi hunnit så långt ifrån ringen, att wi ej kunde oroa björnen. Der dröjde wi till följande dagen, i förhoppning att wädret då skulle blifwa gynnsammare. Men då nu ett yrwäder inträffade, som, utom att det alldeles inhöljde träden med snö, också gjorde skidföret så tungt, att wi nödgades plöja oß fram med mycken swårighet, hade det under sådana omständigheter warit dåraktigt att uppjaga björnen, då wi till följe af hans förut wisade skygghet icke kunde hoppas att komma inpå honom i lyan, och det war ännu mindre sannolikt att kunna upphinna honom på skidor. Af alla dessa skäl funno wi klokast att tills widare lemna honom i fred.

Wi fruktade emellertid att wår Nalle möjligen blifwit uppskrämd, i fall wi owetande kommit honom för nära, hwarföre mitt folk ännu en gång undersökte ringen, innan wi med ledsnad wände björnen ryggen och tågade hem till bondgården. Under denna hemfärd rönte wi ej särdeles angenäm werkan af de snöhöljda träden, från hwilka watten och halfsmälta snömassor nedföllo, under det skidföret blef allt tyngre och en stor mängd tung snö medföljde skidorna wid hwarje steg.

Följande dagen inträffade köld och snön blef åter temligen dräglig för skidlöpning, hwarföre wi mot aftonen åter begåfwo oß i wäg till ringen. Wi wille, af twå skäl, helst tillbringa natten i skogen; först för att wara uthwilade innan sjelfwa jagten begyntes, och dernäst att kunna börja i daggryningen, hwilket ej warit möjligt, om wi skulle på morgonen aftågat från Gästjenberg. Detta war så mycket nödwändigare, som man ej kunde påräkna skidföret längre, än till deß solen kommit ett stycke öfwer horisonten.

Wid detta tillfälle tillbragte wi natten rätt beqwämt i wår biwuak; ty wädret war lugnt, himlen klar, och den dugtiga stockelden lät oß ej röna minsta känning af kölden.

Följande morgon war wacker med lindrig frost. Wi tågade fördenskull ut i första ljusningen, sedan wi tagit en god frukost. Ringen war på obetydligt afstånd från biwuaken. Jag hade äfwen nu endast Swensson och Elg med mig. Jag war bewäpnad med dubbelbössa; den refflade enkelbössan bars af Elg; Swensson medförde wår matsäck och hade intet annat wapen än en yxa. En enda hund, **Jäger**, medföljde, hwilken wisserligen war brukbar, men icke att jemföras med Pajas. Äfwen denne war af lappländsk raçe.

Då wi gått öfwer hälften af ringen redan wid wårt första försök, och således ej mycket återstod att genomleta, innan wi sannolikt skulle råka på björnen, förmodade wi med skäl att han snart skulle wara på fötter. Denna förmodan bekräftades också snart, ty då wi efter en liten stund inkommo i ett tätt snar, wisade Jäger genom sitt oroliga letande, att björnen ej war långt borta. Wi skyndade genast fram i den riktning som hundens rörelser utwisade, men funno björnens lya öfwergifwen; såsom det tycktes hade han kort förut wisligen begifwit sig sina färde. Nu släpptes Jäger ur kopplet, samt började genast drifwa, och hördes snart endast på afstånd.

Ehuru snön, såsom jag anmärkt, war ganska djup, sprang björnen obehindradt i fullaste galopp, men skidföret war ganska godt, så att Elg och jag fortkommo med betydlig fart, ehuru wi ej kunde upphinna drefwet. Swensson följde på afstånd wåra spår. Sedan björnen gått en fjerdedels mil och hunnit till en trakt, der snön war lösare och djupare än på den, som han förut passerat, saktades hans fart, som nu endast skedde i ett långsträckt traf. I början följde Jäger temligen nära efter björnen, men ehuru wi kunde höra hans skall på afstånd, blefwo wi ej i tillfälle att göra några genskjutningar, emedan björnen sjelf strök fram i rak linie. Efter en timma upphunno wi hunden, som stundtals upphört med drefwet, och ifrån den stunden höll han sig så föga framför oß, att wi hade obetydligt gagn af honom.

Först en timma efter sedan wi upphunnit Jäger sågo wi en skymt af björnen, på 40 stegs afstånd, då han ämnade sig uppför en skogbewuxen backe, som war mycket brant; men wi sågo honom en så kort stund, att han redan war ur sigte innan wi fått wåra bössor ur fodralen. Wi hade nu att följa honom uppför branten, men derwid gick tid förlorad, och han wann således åter temligen stort försprång.

Efter en half timmas förlopp, syntes han åter just som wi kommo ut ur skogen fram på en slätt eller ett kärr; han war då på 100 stegs afstånd ifrån oß, och lunkade långsamt in från slätten till en skogig, hög och brant bergskedja. Jag brukade aldrig wid dylika tillfällen låta mitt folk skjuta, men nu fruktade jag att björnen kunde undkomma, och då hans död war i alla afseenden önskwärd, tillsade jag Elg, som bar studsaren, att skicka en kula efter honom. Han war wänd ifrån oß, hwarföre jag ej wäntade att skottet skulle göra någon särdeles werkan, men jag trodde att han åtminstone kunde derigenom bringas att hejda farten så, att jag sedan möjligen kunde komma honom

Malungs-björnen och hunden Jäger.

inom skotthåll med dubbelbössan. I denna förmodan mißtog jag mig ej heller; ty ehuru Elgs kula, efter hwad wi sedan funno, endast skrubbat hans framben, blef han så uppretad, att han kastade sig om, och rusade emot oß det fortaste han förmådde. Han kom likwäl icke långt, förrän han anfölls af Jäger, som uppmuntrades af wår närwaro och höll sig tappert, samt genom denna diversion befriade oß från den hotande stormen. Snön hade här mycken fasthet, så att björnen den ena gången sprang på skaren, och i nästa ögonblick åter nedsjönk en fot djupt eller mera.

Under tiden lät jag Elg stanna och ladda studsaren, och åkte sjelf fram med dubbelbössan i ena handen, och en stake i den andra. Det war särdeles roligt att i detta ögonblick se odjuret, som tycktes wara så stort som ett dugtigt föl, huru det gjorde sina anfall emot den stackars hunden. Widfogade träsnitt lemnar en föreställning om scenen i detta ögonblick.

Då han fann alla bemödanden fruktlösa att komma åt hunden, fortsatte han sitt lopp öfwer slätten, under det jag skyndade efter honom det fortaste jag kunde. Han tycktes icke fästa mycken uppmärksamhet wid mig, emedan hunden ständigt följde honom i hälarna, hwadan jag kom honom helt nära, och då han fick se mig och jag wäntade ett anfall, blef han rädd och sprang undan i fullt galopp.

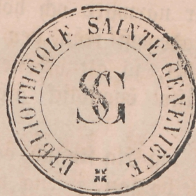
I detta ögonblick hade han kommit öfwer den lilla slätten och war just i begrepp att åter kasta sig in i snaret; då jag såg att han höll på att undkomma mig, stannade jag på 20 stegs afstånd och afsköt hastigt den ena pipan. Då kulan träffade, ehuru utan att göra betydlig skada, swängde han sig omkring på ett ställe som en snurra, och kom sedan med öppna käftar emot mig under ett förfärligt rytande; men hans wäg blef förkortad, ty med ett snabbskott från den andra pipan sprängde jag hans hufwud, så att han i ögonblicket stalp ned stendöd på snön.

Det war lyckligt att min sista kula tog säkert; ty jag hade eljest råkat i en brydsam belägenhet, då båda piporna woro urskjutna, och Elg war långt bakom mig.

Äfwen war det lyckligt att wi fingo björnen så tidigt skjuten, ty en timma sednare hade solen och den milda luften åter så uppmjukat snön, att den i stora klumpar fastnade wid skidorna, och wår färd gick som snäckans. Jag tror werkligen att wi under hela den återstående delen af wintern ej kunnat upphinna

honom, om det icke skett i just det ögonblick då det skedde, ty snön blef sedermera icke fördelaktig för skidlöpning.

Wi upptände derefter en eld för att torka wåra kläder, som woro alldeles genomwåta utaf den starka utdunstningen; och en timma sednare upphann Swensson oß, sedan han brutit sönder sin ena skida.

Werldshistorien
i
Sammandrag
af
A. Bulliet.

Öfwersättning.

1:sta Bandet. Gamla Tidens Historia. 2 R:dr 50 öre.
2:dra Bandet. Medeltidens Historia. 2 R:dr 50 öre.
3:dje Bandet, innefattande Nyare Tidens Historia, utkommer ofördröjligen.

Historien, såsom wi uppfatta den, är en tafla af mensklighetens lif, af hennes utweckling till det goda eller onda, af hennes lyckliga eller olyckliga öden, af hennes förfall och hennes framsteg. Historien bör således icke undanskjuta något af de elementer, som utgjort de förgångna samhällenas lif, intet af det, som utgjort deras storhet eller deras elände, deras ära eller blygd, och framför allt icke den andel, som hwart och ett af dem haft i mensklighetens stora utwecklingsarbete. Hon bör lära oss känna folkens lif i alla dess wäsendtliga uppenbarelser, och icke inskränka sig till ett torrt uppräknande af bataljer och regentföljder. Religion, seder, wetenskaper, konster och industri böra i densamma ingå, alldenstund man swårligen kan göra sig något werkligt och något så när tillfredsställande begrepp om en nation, utan att weta huru hon förhållit sig till de olika grenarne af mensklig utweckling.

Det är ur denna synpunkt, som man bör betrakta historiens studium, för att deraf göra ett medel till utweckling och werklig odling. Men på det att det i ett sådant arbete skall kunna ingå ett werkligen uppfostrande element, är det nödwändigt att det hela genomtränges af en moralisk och religiös anda, utan att man derföre af den werldsliga historien får göra något slags helig historia, utan blott att genom densamma ådagalägges Guds werldsregering och icke blott menniskans, samt wisas hurusom de stora historiska tilldragelser, hwilka äro produkter af den menskliga friheten, hafwa tjenat att förwerkliga försynens affigter och isynnerhet att förbereda den största af dem alla, kristendomen, som är grundwalen för en ny civilisation och en helt ny werldsordning.

Det är i enlighet med dessa grundsatser som detta sammandrag blifwit författadt; att grundsatserna äro riktiga hoppas wi ingen will bestrida, om författaren lyckats att, såsom det warit hans bemödande, lösa sin uppgift, öfwerlemna wi åt allmänheten att afgöra.

Böcker

för

Folket.

II.

L. Lloyd's

Jagt-nöjen

i

Swerige och Norge.
